

394.3

6 165 1

1.3

การวิเคราะห์ทัศนคติ : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้

19 S.A. 2539

ปริณิพนธ์

ของ

วิเศษ ขาญประโคน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

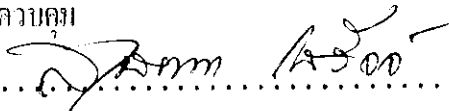
พฤษภาคม 2539

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

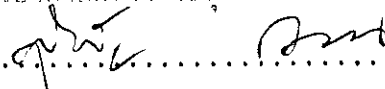
๒.๒๒๖๖๘

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปัญหาที่มอบให้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..........ประธาน

(รองศาสตราจารย์สุภัทรา ไสริจจ์)

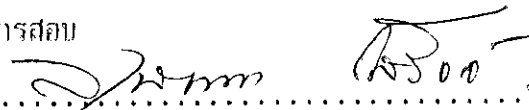
..........กรรมการ

(อาจารย์ใหญ่ กองทอง)

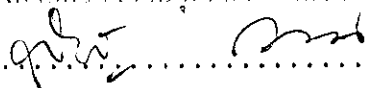
.....กรรมการ

(อาจารย์ไพฑิต คีสม)

คณะกรรมการสอบ

..........ประธาน

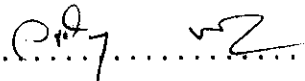
(รองศาสตราจารย์สุภัทรา ไสริจจ์)

..........กรรมการ

(อาจารย์ใหญ่ กองทอง)

.....กรรมการ

(อาจารย์ไพฑิต คีสม)

..........กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ว่าสนา นางพวงศ์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปัญหามอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..........คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ดร.ศิริยา พูลสุวรรณ)

วันที่ 10 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2539

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์
สุรินทร์tha ไสรัจจุ์ ประธานกรรมการ อาจารย์ภิญโญ กองทอง กรรมการ และอาจารย์
ไมชิติ ตีสัม กรรมการ ที่กรุณาให้คำแนะนำ ให้แนวคิดตลอดจนกรุณาตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง
ต่าง ๆ ด้วยความเมตตาและเอาใจใส่เป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้
ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ว่าสนา นามพงศ์ ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบเพิ่มเติม
และให้ข้อเสนอแนะที่ช่วยให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ปิ่น ตีสัม บรรณรักษ์กัณตริ้ม คุณบุญถึง ปานะโปย หัวหน้า
กัณตริ้มคณะบุญถึง และคุณสมชาย คงสุบตี หัวหน้ากัณตริ้มคณะดาร์กี้ ที่ให้ความสะดวกในการเก็บ
ข้อมูลภาคสนาม

ขอกราบขอบพระคุณวิทยากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเพลงกัณตริ้มและข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิต
ของชาวอีสานใต้ทุกท่านที่ให้ความแนะนำ และข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ในการทำปริญญานิพนธ์
ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร โคตรบรรเทา และอาจารย์
สุทธิพร บุญส่ง ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือด้านภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ ที่คอยช่วยเป็นกำลังใจตลอดมา

ขอขอบพระคุณคุณนิภา - คุณประเสริฐ คนขยัน และคุณจินต์ - คุณสะสม ชาณุประโคน
ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ขอขอบคุณคุณธรรทิพย์ สิทธิเชนทร์ ที่ช่วยให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์ต่อ
การทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณผู้มีส่วนช่วยพิมพ์งานทุกท่านที่ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

วิเศษ ชาณุประโคน

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	3
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
	ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า	4
	ค่านิยมศัพท์เฉพาะ	4
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	5
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2	ประวัติความเป็นมาของกันตรึม	11
	ประวัติความเป็นมาของกันตรึม	11
	องค์ประกอบของกันตรึม	13
	จำนวนผู้เล่น	13
	การแต่งกาย	15
	ดนตรี	16
	คำร้อง	17
	ท่าร้อง	48
	องค์ประกอบของการแสดง	49
	การไหว้ครู	49
	การร้องแนะนำตัวและทักทาย	51
	การเกี่ยวพาราสี	52
	การลา	60

3 วิเคราะห์คุณค่าทางสังคมของกันตรึม	62
ด้านวิถีชีวิต	63
อาชีพ	63
อาชีพทำนา	63
อาชีพทอผ้า	79
อาชีพเลี้ยงช้าง	88
ความเชื่อ	95
ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม	95
ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา	96
ความเชื่อเกี่ยวกับดวงชะตาราศี	99
ค่านิยม	103
ค่านิยมการเลือกคู่ครองของชายและหญิง	103
ค่านิยมเรื่องหญิงงาม	107
ศาสนาและคติเตือนใจ	109
สอนผู้หญิง	110
สอนผู้ชาย	114
ระบบครอบครัวและเครือญาติ	117
ลักษณะครอบครัวขยาย	117
ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว	119
แม่มีบทบาทในการเลือกคู่ครองให้ลูก	122
ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม	124
สังคมเกษตรกรรม	125
ประเพณีและวัฒนธรรม	128
ประเพณีงานบวช	129
ประเพณีการแต่งงาน	131

ประเพณีงานช้าง	135
ประเพณีฉลองต้นโพ	138
ประเพณีงานบุญในวาระเทศกาลต่าง ๆ	140
วัฒนธรรมการเล่นเพลงกันตรึม	141
วัฒนธรรมการแต่งกาย	143
 4 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	 146
 บรรณานุกรม	 151
 ภาคผนวก	 157
ภาคผนวก ก คำร้องกันตรึมคณะบ้านเตงมัน คณะบุญถึง และคณะดาร์กี้	158
ภาคผนวก ข พิณภูมิเกี่ยวกับท้องถิ่น	251
ภาคผนวก ค ประวัติโดยสังเขปของวิทยากร	288
 ประวัติย่อของผู้วิจัย	 297

ภูมิหลัง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ภาคอีสาน เป็นภาคที่มีพื้นที่และจำนวนประชากรมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ ทั้งสิ้น 19 จังหวัด โดยมีอาณาเขตทิศเหนือ และทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดกับสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตยและทิศตะวันตกติดกับภาคเหนือและภาคกลางของประเทศไทย

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ยกสูงจากทิศตะวันตกและทิศใต้ แล้วลาดเทสู่ตอนกลางของภาคและลาดต่ำลงสู่แม่น้ำโขงตามลำดับ ในส่วนของทิศตะวันตกเริ่มยกสูงตั้งแต่แนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ และเทือกเขาดงพญาเย็น สำหรับทิศใต้ยกสูงตั้งแต่แนวเทือกเขาสันกำแพงและเทือกเขาพนมดงรัก จากลักษณะของภูมิประเทศดังกล่าวทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรูปร่างคล้ายกระทะ ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2533 : 21) กล่าวว่า "ภูมิประเทศภายในลักษณะคล้ายแอ่งกระทะใหญ่ 2 แอ่ง คือ แอ่งสกลนคร และแอ่งโคราช" สิ่งสำคัญที่ทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรูปร่างเหมือนกระทะ 2 ใบ คือเส้นทางไหลผ่านของลำน้ำมูลที่มีต้นน้ำจากเทือกเขาดงพญาเย็น และเทือกเขาพนมดงรัก ไหลผ่านพื้นที่จังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ แล้วลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี จากเส้นทางไหลของลำน้ำมูลนี้เอง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนที่มีรูปร่างคล้ายกระทะ 2 ใบ ดังกล่าว กระทะใบที่หนึ่งคือ พื้นที่ที่อยู่เหนือลำน้ำมูลเรียกว่า อีสานเหนือ กระทะใบที่สองคือ พื้นที่ที่อยู่ใต้ลำน้ำมูลลงมาทางใต้ เรียกว่า อีสานใต้ เจริญชัย ขนไฟโรจน์ (2526 : 4) กล่าวถึงกลุ่มชนและวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่ในพื้นที่อีสานเหนือ และอีสานใต้ว่า กลุ่มชนในภาคอีสานพอจะแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอีสานเหนือและกลุ่มอีสานใต้ กลุ่มอีสานเหนือคือกลุ่มที่อยู่ในเขต 13 จังหวัด ซึ่งได้แก่ เลย หนองคาย อุดรธานี สกลนคร ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ นครพนม มุกดาหาร ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด ยโสธร และอุบลราชธานี ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของกลุ่มอีสานเหนือ คือ วัฒนธรรมหมอลำ หมอแคน กลุ่มอีสานใต้ได้แก่ กลุ่มชนในเขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของกลุ่มอีสานใต้ คือ วัฒนธรรมเพลงโคราช และวัฒนธรรมเจียงกัณฑ์

เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของอีสานใต้ด้านทิศใต้ทั้งหมดติดต่อกับประเทศกัมพูชาทำให้กลุ่มชนของทั้งสองประเทศมีการติดต่อไปมาเพื่อค้าขายอย่างสม่ำเสมอ จนมีสัมพันธไมตรีต่อกันอย่างแน่นแฟ้น จึงเกิดมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมขึ้น ศรีศักร วัลลิโภดม (2533 : 159) กล่าวว่า "ดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำมูล เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของขอมมาก่อนทั้งทางด้านวัฒนธรรมและการเมืองดังหลักฐานที่ปรากฏคือปราสาทหินที่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ" เมื่อเป็นเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มชนอีสานใต้ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางภาษาได้รับเอาภาษาพูดมาใช้เป็นภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน แต่ก็ได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับการออกเสียงของคนไทย ดังนั้นภาษาเขมรที่คนไทยพูดจึงมีเสียงเพี้ยนไปจากคำเดิมเกือบทั้งหมด ซึ่งภาษาเขมรที่คนไทยพูดดังกล่าวนี้เรียกว่า ภาษาเขมรสูง ส่วนภาษาเขมรที่พูดในประเทศกัมพูชาเรียกว่า ภาษาเขมรต่ำ

นอกจากวัฒนธรรมด้านภาษาแล้วยังมีวัฒนธรรมด้านเพลงพื้นบ้านที่ไทยรับมาจากประเทศกัมพูชา เพลงพื้นบ้านนี้เรียกว่า เพลงกันตรึม หรือ กันตรึม เป็นเพลงที่มีเล่นเฉพาะท้องถิ่นอีสานใต้ที่กลุ่มชนใช้ภาษาเขมรสูงในการติดต่อสื่อสารเท่านั้น กันตรึมเป็นเพลงที่บันทึกวิถีชีวิตของชุมชนอีสานใต้ได้อย่างละเอียดทุกแง่มุมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ลักษณะสังคม และวัฒนธรรม ล้วนแต่ได้บันทึกลงในบทเพลงกันตรึมอย่างครบถ้วน ดังนั้นเพลงกันตรึม จึงเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ช่วยให้รู้จัก และเข้าใจสภาพชีวิตของชุมชนอีสานใต้ได้เป็นอย่างดี

วัฒนธรรมการเล่นเพลงพื้นบ้านที่เล่นในกลุ่มอีสานใต้ มี 2 อย่าง คือ เพลงโคราช และกันตรึม เพลงโคราชเล่นอย่างแพร่หลายในเขตจังหวัดนครราชสีมา ส่วนกันตรึมนิยมเล่นอย่างแพร่หลายในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ เท่านั้น

มูลเหตุของการเรียกชื่อการเล่นชนิดนี้ว่า กันตรึม เนื่องมาจากเสียงกลองไท่ที่ตีให้จังหวะระว่างและระมีเสียงดัง ไจ๊ะ - กัน - ตรึม, ไจ๊ะ - กัน - ตรึม หรือ ไจ๊ะ - ตรึม - ตรึม, ไจ๊ะ - ตรึม - ตรึม หรือ ไจ๊ะ - คะ - ตรึม, ไจ๊ะ - คะ - ตรึม จึงเรียกเพลงนี้ตามเสียงของกลองไท่ว่า กันตรึม ซึ่งสอดคล้องกับภูมิจิต เรื่องเลข (2529 : 5) ที่กล่าวว่า "เพลงกันตรึมใช้กลองไท่เป็นดนตรีหลักเมื่อตีมีเสียงดัง ไจ๊ะ - กัน - ตรึม หรือ ไจ๊ะ - ตรึม - ตรึม จึงเรียกเพลงพื้นบ้านชนิดนี้ตามเสียงกลองว่า กันตรึม" และจากการสัมภาษณ์ บุญถึง ปานะไปย (สัมภาษณ์ : 1 พฤษภาคม 2536) กล่าวถึงชื่อของเพลงกันตรึม

ว่า "ชื่อเพลงกันตรึมนี้มาจากเสียงของกลองโพนที่ตีให้จังหวะ มีเสียงดัง โจ๊ะ - กัน - ตรึม, โจ๊ะ - กัน - ตรึม เพลงนี้จึงมีชื่อเรียกตามเสียงกลองโพนว่า กันตรึม"

การเล่นเพลงกันตรึมแต่เดิมเล่นในงานพิธีกรรมเท่านั้น เช่น การทรงเจ้าเข้าผี หรือการบวงสรวงสิ่งเวทย์ต่าง ๆ แต่จากความไพเราะของคนตรีที่บรรเลง จึงมีผู้คิดนำการเล่นกันตรึมมาเล่นในงานบันเทิงทั่วไป ทำให้จุดมุ่งหมายของการเล่นกันตรึมขยายกว้างขึ้นจากการเล่นเฉพาะงานพิธีกรรมมาเป็นการเล่นเพื่อความบันเทิงด้วย

ปัจจุบัน การเล่นกันตรึมได้พัฒนารูปแบบไปอย่างมากตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้ชม เช่น มีการนำเครื่องดนตรีสากลประเภทกลองชุด เบส กีตาร์ มาเล่นแทน หรือเล่นผสมกับเครื่องดนตรีโบราณ แต่อย่างไรก็ตามเอกลักษณ์ของกันตรึมก็ยังคงเดิมอยู่ คือ เสียงกลองโพนยังคงให้จังหวะ มีคำร้องเป็นภาษาเขมรสูง และมีเนื้อหาของเพลงที่สะท้อนวิถีชีวิตชาวอีสานได้อย่างชัดเจน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการศึกษาศิลปะเพลงกันตรึมนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านคติชนวิทยาสาขาศิลปะพื้นบ้านที่จะช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านอีสานได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นประโยชน์ในด้านสังคม นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ และ เผยแพร่ให้เพลงกันตรึมเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปมากกว่านี้จนกระทั่งสูญหายไปจากวัฒนธรรมไทย

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของกันตรึม
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าทางสังคมของกันตรึม

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงองค์ประกอบและคุณค่าทางสังคมของเพลงกันตรึม อันจะทำให้เห็นลักษณะของเพลงพื้นบ้านอีสานได้ และเข้าใจวิถีชีวิตรวมถึงวัฒนธรรมของชาวบ้าน อีกทั้งเป็นแหล่งข้อมูลในการเผยแพร่กันตรึมให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า

1. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากกันตรึม 3 คณะที่ได้รับ ความนิยมตามลำดับ ดังนี้
 - 1.1 กันตรึมคณะบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
 - 1.2 กันตรึมคณะดาร์ก็ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
 - 1.3 กันตรึมคณะบุญถึง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
2. เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกกันตรึมทั้ง 3 คณะ เพื่อการศึกษาวិเคราะห์ มีดังนี้
 - 2.1 พิจารณาคัดเลือกจากรูปแบบในการแสดงคือ
 - 2.1.1 กันตรึมที่รักษารูปแบบการแสดงตามแบบโบราณอย่างเคร่งครัด ได้แก่ กันตรึมคณะบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
 - 2.1.2 กันตรึมที่ประยุกต์รูปแบบการแสดงให้เข้ากับรสนิยมของผู้ดู ได้แก่ กันตรึมคณะดาร์ก็ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
 - 2.1.3 กันตรึมที่แสดงทั้งแบบโบราณและแบบประยุกต์ ได้แก่ กันตรึม คณะบุญถึง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
 - 2.2 พิจารณาคัดเลือกจากยอดขายแผ่นบันทึกเสียงที่จำหน่ายได้มากตาม ลำดับในเขตนี้อีสานได้ช่วงปี พ.ศ. 2535 - พ.ศ. 2536
 - 2.3 พิจารณาคัดเลือกจากความสำเร็จในการรับงานแสดงในรอบปี 2535 - 2536
3. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลรวม 12 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2535 ถึงเดือนตุลาคม 2536 โดยเก็บข้อมูลจากการแสดงสด การสัมภาษณ์วิทยากรและจากแถบบันทึกเสียง

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

- กันตรึม หมายถึง การเล่นเพลงพื้นบ้านของชุมชนอีสานใต้ มีกลองเป็นดนตรีหลัก เมื่อตีเข้าจังหวะจะมีเสียงดัง ใจะ - กัน - ตรึม, ใจะ - กัน - ตรึม
- องค์ประกอบของกันตรึม หมายถึง ส่วนต่าง ๆ ของการเล่นเพลงกันตรึม ประกอบด้วย จำนวนผู้แสดง การแต่งกาย ดนตรี คาร้อง และท่าร้อง
- องค์ประกอบของการแสดง หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการแสดงกันตรึม ประกอบด้วย การไหว้ครู การแนะนำตัวและทักทาย การเกี่ยวพาราสี และการกล่าวลา

คุณค่าของทางสังคม หมายถึง คุณค่าที่บอกให้ทราบถึงสภาพของชุมชนอีสานใต้ในด้านวิถีชีวิต ระบบครอบครัวและเครือญาติ ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลประเภททุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน และที่เกี่ยวข้องกับเพลงกันตรึม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย
2. วิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลประเภทปฐมภูมิ (Primary Data) จากกันตรึม คณะบ้านดงมัน คณะคารั๊ก และคณะบุญถึง พร้อมบันทึกข้อมูลการแสดงสดด้วย แอบบันทึกเสียง ถ่ายภาพ และสัมภาษณ์วิทยากร และแปลเพลงกันตรึมเป็นภาษาไทย
3. วิเคราะห์กันตรึมในด้านต่อไปนี้
 - 3.1 องค์ประกอบของกันตรึม
 - 3.2 องค์ประกอบของการแสดง
4. วิเคราะห์คุณค่าทางสังคมของกันตรึมในด้านต่อไปนี้
 - 4.1 วิถีชีวิต
 - 4.2 ครอบครัวและเครือญาติ
 - 4.3 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม
5. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาและรวบรวมผลงานที่เกี่ยวข้องกับเพลงกันตรึม จำนวนได้ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงกันตรึม
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านสังคมและด้านคติชนวิทยา

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านผู้ศึกษาไว้ดังนี้

วาสนา ต้นสารี (2532) ศึกษาวิจัยเรื่อง ลำตัด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เสนอผลการศึกษาเป็นปริญานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย เพื่อศึกษาวิถีชีวิตมนุษย์ และค่านิยมทางสังคมที่ปรากฏในลำตัด โดยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการแสดงสด พร้อมข้อมูลบางส่วนจากแถบบันทึกเสียง ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ลำตัดได้สืบทอดวิถีชีวิตและค่านิยมในสังคมเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม คติเตือนใจ และระบบครอบครัว ค่านิยมทางสังคมที่ปรากฏชัดเจนคือเรื่องความกตัญญู การปฏิบัติตนของสตรีและการครองเรือน

สุมาลย์ เรืองเดช (2517) ศึกษาวิจัยเรื่อง เพลงพื้นบ้านจากตำบลพนมทวน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเป็นปริญานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์วิทยากร และมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ว่าสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตและสังคมในท้องถิ่นอย่างไร ผลการศึกษาวิจัยพบว่า เพลงพื้นบ้านจากตำบลพนมทวนสะท้อนภาพชีวิตเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ความเชื่อ ทศนคติ ประเพณี และเหตุการณ์ประทับใจของคนในท้องถิ่น เช่น ชาวบ้านในท้องถิ่นนี้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มีความกตัญญู และยกย่องผู้มีอาวุโส เป็นหลักของการดำเนินชีวิต

สุกัญญา สัจฉายา (2523) ศึกษาวิจัยเพลงพื้นบ้านเรื่อง เพลงปฎิพากย์ : การศึกษาในเชิงวิเคราะห์ เสนอผลการศึกษาค้นคว้าเป็นวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลงและวิทยากร และมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของเพลงปฎิพากย์ในฐานะที่เป็นภาพสะท้อนของสังคมไทย ผลการศึกษาวิจัยพบว่า เพลงปฎิพากย์มีบทบาทต่อสังคมดังนี้

1. ให้ความบันเทิง หน้าที่หลักของเพลงปฎิพากย์คือให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยมีคำร้องในเชิงเกี่ยวพาราสีเป็นบทที่สร้างความสนุกสนาน
2. สร้างความสามัคคี เพลงปฎิพากย์ช่วยสร้างความรู้สึที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นในสังคม
3. ให้ความรู้ เพลงปฎิพากย์มีเนื้อหาในเชิงอบรมสั่งสอนทั้งทางโลกและทางธรรม ช่วยกล่อมเกล่าให้สมาชิกของสังคมมีแนวดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง มีค่านิยมที่ดี

4. เพลงปฏิพากย์คือบันทึกเหตุการณ์ของสังคม และเป็นบทวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะภาพของสังคมทุกอย่างจะสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในเพลงปฏิพากย์

โสภิตสุดา อนันตริกซ์ (2534) ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ลำเรื่องต่อกลอนเพื่อเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเป็นปริญานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของลำเรื่องต่อกลอน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสังเกตการแสดงสดและการสัมภาษณ์วิทยากร ผลการศึกษา พบว่า ลำเรื่องต่อกลอนสะท้อนให้เห็นสภาพสังคม เช่น การดำเนินชีวิต อาชีพ ความเชื่อต่าง ๆ เช่น ความเชื่อด้านพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า ภูตผี เชื่อโชคลาง ความฝัน ในส่วนของค่านิยมสะท้อนให้เห็นค่านิยมเรื่องความกตัญญู ได้แก่ ความกตัญญูต่อบิดา มารดา ครู อาจารย์ ค่านิยมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของสามีภรรยา และการปฏิบัติตนของบุคคลทั่วไป รวมถึงค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง และการแต่งงาน เป็นต้น

2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกันตรึม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับกันตรึม มีผู้ศึกษารวบรวมและวิจัยไว้ดังนี้

ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2532) กล่าวถึงเพลงกันตรึมว่า กันตรึมเป็นวงดนตรีพื้นบ้านของอีสานใต้ที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ประวัติความเป็นมาของกันตรึมนั้น ไม่มีผู้ใดทราบที่มาอย่างแน่นอน แต่เชื่อว่าการเล่นเพลงกันตรึมได้รับการถ่ายทอดมาจากขอม ปัจจุบันการเล่นกันตรึมมีการประยุกต์รูปแบบการแสดงไปมากเพื่อให้เหมาะสมกับเวลาและความต้องการของผู้ดู เช่น มีการนำเครื่องดนตรีสากลไปเล่นร่วมกับเครื่องดนตรีโบราณ

ภูมิจิต เรืองเดช (2529) ได้ศึกษารวบรวมเรื่องกันตรึมพบว่า เพลงกันตรึมมีลักษณะคล้ายเพลงปฏิพากย์ของภาคกลาง แตกต่างกันที่กันตรึมมีคำร้องเป็นภาษาเขมร เนื้อหาของกันตรึมสะท้อนสภาพชีวิตของชุมชนอีสานใต้ในด้านต่าง ๆ เช่น อาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และเมื่อว่างจากทำนาก็ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริม ในส่วนของค่านิยมสะท้อนภาพของค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้า การทรงเจ้าเข้าผี นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นค่านิยมด้านการเลือกคู่ครอง และการปฏิบัติตนของสตรี เป็นต้น

ผกา เบญจกาญจน์ (2523) ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การละเล่นพื้นเมืองอีสานใต้ เพื่อเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเป็นวิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูสวนสุนันทา โดยมีจุด

มุ่งหมายของการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาชีวิตและความเป็นอยู่ของชนบทในภาคอีสาน ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า การละเล่นพื้นเมืองเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันของสังคมชนบท เพราะการละเล่นพื้นบ้านโดยเฉพาะกันตรึมสะท้อนให้เห็นภาพการดำเนินชีวิต เช่น อาชีพ การปฏิบัติตนในด้านต่าง ๆ และสะท้อนให้เห็นค่านิยมและความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า การทรงเจ้าเข้าผี ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นต้น

สมจิต กัลยาศิริ (2524) ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาและวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ เสนอผลการศึกษาค้นคว้าเป็นวิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของเพลงพื้นเมืองในด้านสังคมวิทยา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการออกแบบสอบถาม และรวบรวมแถบบันทึกเสียงเพลงกันตรึม ผลการศึกษาพบว่า เพลงกันตรึมสะท้อนให้เห็นความเชื่อด้านต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า การทรงเจ้า ความเชื่อด้านไสยศาสตร์ และความเชื่อทางพุทธศาสนา สะท้อนวิถีชีวิต เช่น อาชีพ และการปฏิบัติตนในสังคม เป็นต้น

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านสังคมและด้านคติชนวิทยา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านสังคมและด้านคติชนวิทยาของผู้ศึกษาและวิจัยไว้ ดังนี้

สุพัทธรา สุภาพ (2527 : 3) กล่าวถึง สังคม วิถีชาวบ้าน และวัฒนธรรมว่า สังคมหมายถึง ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ความสัมพันธ์นี้มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม ช่วยให้สมาชิกเกิดความรู้ความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญสังคมช่วยให้ทุกคนเข้าใจตนเอง รู้จักตัวเอง รู้จักบุคคลที่แท้จริงของตน ประการสุดท้ายช่วยให้บุคคลรู้จักเจตคติและค่านิยมของตนเองได้ถูกต้อง

ในส่วนของวิถีชาวบ้าน (Folkways) สรุปได้ว่าวิถีชาวบ้านช่วยให้เกิดระเบียบและบรรทัดฐานของสังคม เพราะวิถีชาวบ้านเป็นบรรทัดฐานที่สมาชิกของสังคมยอมรับและถือปฏิบัติจนเป็นประเพณี โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นภาระที่ต้องกระทำ ทำที่สุดคือ วัฒนธรรม (Culture) ผู้เขียนได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ และศีลธรรม เป็นต้น วัฒนธรรมนั้นต้องมีลักษณะที่มั่นคง

1. วัฒนธรรมเกิดมาพร้อมสังคมและสมาชิกต้องเรียนรู้วัฒนธรรมจากสังคม
2. บุคคลในสังคมเดียวกันต้องมีวัฒนธรรมใหญ่ร่วมกันเป็นฐานในการดำเนินชีวิต เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถถ่ายทอด (Transmitted) กันได้จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง
4. วัฒนธรรมแบ่งได้สองส่วนคือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุ (Material Culture) และวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ (Non - Material Culture) วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ ค่านิยม อุดมการณ์ ประเพณี
5. วัฒนธรรมต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงตามกระแสการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ตลอดเวลา เช่น แต่เดิมผู้หญิงไทยมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือน เป็นแม่บ้าน เลี้ยงลูก ไม่ต้องทำงานนอกบ้าน แต่ปัจจุบันผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้านเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย เป็นต้น

ไพฑูรย์ เครือแก้ว ฅ ลาพูณ (2518 : 40) กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของพฤติกรรมมนุษย์ได้สะสมไว้แต่อดีต และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังเพื่อนำมาเป็นแนวในการครองเรือน ครองอาชีพ ดังนั้น วัฒนธรรมจึงหมายถึง สิ่งรวมของความรู้ ความคิด ความเชื่อ ศิลปะในการดำเนินชีวิต กฎเกณฑ์ของสังคม เช่น ระเบียบประเพณี ศีลธรรม คุณธรรม และอุดมคติ เป็นต้น วัฒนธรรมได้เข้าไปมีบทบาทกับทุกส่วนของการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันมีความโดดเด่นไม่ซ้ำกัน อย่างไรก็ตามสิ่งที่เหมือนกันของทุกวัฒนธรรมคือช่วยให้สังคมเจริญก้าวหน้าและสมาชิกของสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530 : 15) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องคติชาวบ้าน และพบว่า คติชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปวงชน ช่วยให้เข้าใจชาวบ้านได้ดี คติชาวบ้านคือกรอบสังคมที่ควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนสังคมสงบสุข คติชาวบ้านเป็นแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมที่แสดงความคิดชาวบ้าน และคุณภาพชาวบ้าน คติชาวบ้านมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังทั้งแบบตั้งใจ และไม่ตั้งใจ เพลงพื้นบ้าน เป็นคติชาวบ้านอย่างหนึ่งที่นอกจากจะให้ความบันเทิงโดยตรงแล้วยังแฝงคุณค่าด้านอื่นอีกหลายประการ เช่น แสดงวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น และที่สำคัญที่สุดคือเพลงพื้นบ้านเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นที่ประสานสัมพันธ์ชีวิตของสังคมนั้น ๆ ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแท้จริง

บุปผา ทวีสุข (2520 : 8) กล่าวว่า คติชาวบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ช่วยให้ทุกคนเข้าใจชีวิตเพราะคติชาวบ้านคือแหล่งรวมของความคิด ความรู้ ความรู้สึก ค่านิยม ความเชื่อ และจารีตประเพณี คติชาวบ้านเป็นวัฒนธรรมที่ช่วยให้สมาชิกของสังคมมีระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิต หากขาดวัฒนธรรมแล้ว ความระส่ำระสายต้องเกิดขึ้นในสังคมอย่างแน่นอน จึงมีความจำเป็นที่ต้องบำรุงรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไว้ เพลงพื้นบ้านเป็นคติชาวบ้านสาขาหนึ่งที่บันทึกเหตุการณ์ของสังคมเพื่อบอกให้ทราบถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ทศนคติ และการปรับตัวของสังคม ดังนั้น เพลงพื้นบ้านจึง เป็นเสมือนกรอบที่ล้อมสังคมให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขและมั่นคง

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2535 : 7) กล่าวว่า การศึกษาคติชาวบ้านสาขาเพลงพื้นบ้านก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น เพราะเพลงพื้นบ้านได้สอดแทรกความรู้ ความคิด ทศนคติ จารีต และขนบประเพณีไว้อย่างครบถ้วน เมื่อทุกคนเข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้ตรงกันย่อมจะเข้าใจตนเองและสังคมไปด้วย การเข้าใจกันย่อมมาซึ่งการพัฒนาไปในทางที่พึงปรารถนา

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กล่าวได้ว่า เพลงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่บันทึกวิถีชีวิตชาวบ้านไว้โดยละเอียด กันตรึมก็เช่นเดียวกันเป็นเพลงพื้นบ้านที่บันทึกวิถีชีวิตชาวอีสานได้ไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องเพลงกันตรึมนอกจากจะมีประโยชน์ด้านคติชนวิทยาสาขาเพลงพื้นบ้านแล้ว ยังเป็นแหล่งข้อมูลในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไปจากวัฒนธรรมไทย

ประวัติความเป็นมาของกันตรึม

กันตรึมเป็นการเล่นเพลงพื้นบ้านอีสานใต้ที่วิวัฒนาการจากเข้าทรงแม่ผัด (โจล มะมัวด) อันเป็นวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนเขมรในประเทศไทย คนตรีสำหรับประกอบการเข้าทรงเรียกว่า กันตรึม มาจากเสียงกลองที่ตั้ง ตรึม-ตรึม การเข้าทรงแม่ผัดมีจุดมุ่งหมายในด้านพิธีกรรมคือ เพื่อรักษาโรค ต่อมาเมื่อผู้คิดค้นแปลงนำเครื่องดนตรีกันตรึมของการเข้าทรงไปเล่นเพื่อความบันเทิง มูลเหตุที่เรียกการละเล่นชนิดนี้ว่ากันตรึม เนื่องมาจากเสียงกลองไท่นซึ่งเป็นเครื่องดนตรีหลัก เมื่อตีจะมีเสียงดัง โจ๊ะ - กัน - ตรึม, โจ๊ะ - กัน - ตรึม จึงเรียกเพลงพื้นบ้านชนิดนี้ตามเสียงกลองไท่นว่า เพลงกันตรึม หรือ กันตรึม

ครูปิ่น ตีส้ม (สัมภาษณ์ : 17 เมษายน 2537) ผู้เชี่ยวชาญเพลงกันตรึมบ้านดงมัน ตำบลโคโค อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ได้กล่าวถึงที่มาของเพลงกันตรึมว่าเป็นศิลปะการเล่นเพลงของชุมชนอีสานใต้ที่พูดภาษาเขมร แต่เดิมนั้นเล่นเฉพาะงานเข้าทรงแม่ผัดเพื่อรักษาโรคตามความเชื่อแต่โบราณ ต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นการเล่นเพื่อความบันเทิง นอกจากนี้ บุญถึง ปานะไพบย (สัมภาษณ์ : 1 พฤษภาคม 2536) หัวหน้ากันตรึมคณะบุญถึง ตำบลประโคนชัย อำเภอบางขัน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้เสนอความคิดเห็นถึงที่มาของกันตรึมว่า วิวัฒนาการจากการเล่นเพลงในพิธีทรงแม่ผัดแล้วประยุกต์ เป็นการเล่นเพื่อความบันเทิง เช่นเดียวกับความเห็นของขอ เย็นประโคน (สัมภาษณ์ : 19 มีนาคม 2538) มือขอเพลงในพิธีเข้าทรงแม่ผัดและการเล่นกันตรึมได้กล่าวถึงที่มาของการเล่นเพลงกันตรึมว่า วิวัฒนาการจากการทรงเจ้าเข้าผีแม่ผัด เพื่อการรักษาโรคแล้วได้ประยุกต์ให้เป็นการเล่นเพื่อความบันเทิง จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเล่นเพลงกันตรึมเป็นมรดกทางสังคมของชุมชนเขมรในประเทศไทยที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ โดยมีวิวัฒนาการจากการเล่นเพลงในพิธีทรงเจ้าเข้าผีแม่ผัดเพื่อรักษาโรคอย่างไรก็ตามยังมิได้มีความเห็นว่า กันตรึม น่าจะเป็นมรดกที่ชุมชนเขมรในประเทศไทยได้รับถ่ายทอดจากชาวกัมพูชา ดังที่ สงบ บุญคล้าย (สมบัติอีสานใต้. 2522) กล่าวไว้ว่า "เพลงกันตรึมเป็นการละเล่นที่ได้รับอิทธิพลจากขอมในช่วงที่คนไทยสามจังหวัดคือ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษมีการติดต่อกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชา ซึ่งสอดคล้องกับภูมิจิต เรื่องเศษ (2529 : 7) ที่กล่าวว่าการเล่นเพลงกันตรึมได้รับการถ่ายทอดจากเขมรในประเทศไทย ซึ่งแต่เดิมจะเล่นในพิธีทรงเจ้าต่อมาวิวัฒนาการเป็นการเล่นเพื่อความบันเทิง

จากความเห็นเกี่ยวกับที่มาของเพลงกันตรึมทั้งสองแนวดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เพลงกันตรึมน่าจะได้รับการถ่ายทอดจากขอมสมัยขอมเรืองอำนาจในเขตกำพูชา และเขตีสานใต้ของประเทศไทย โดยที่ขอมได้ถ่ายทอดศิลปะการเข้าทรงแม่มดให้ทั้งคนในประเทศกำพูชาและคนไทยอีสานที่พูดเขมร ดังที่ มงกุฎ แก่นเดียว (2536 : 11) กล่าวว่าประเทศกำพูชานิยมการทรงเจ้า เช่นนี้มานาน แต่ได้ยกเลิกเมื่อตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส หากแต่คนกำพูชายังคงนิยมพิธีทรงเจ้าอยู่ สำหรับคนเขมรในประเทศไทยมีพิธีการเข้าทรงมานานแล้วเช่นกัน เรียกพิธีนี้ว่า โจล มะ มีวด (เข้าทรงแม่มด) และดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการเข้าทรงเรียกว่า กันตรึม จึงกล่าวได้ว่า การเล่นเพลงกันตรึมเป็นการละเล่นที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนอีสานใต้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากขอม สมัยขอมเรืองอำนาจในแถบอีสานใต้ โดยได้วิวัฒนาการจากการเล่นในพิธีกรรมเป็นการเล่นเพื่อความบันเทิงควบคู่กันไป

การเล่นกันตรึมนิยมเล่นในงานทั่วไป เช่น งานศพ งานบวช ขึ้นบ้านใหม่ งานบุญ อันเนื่องด้วยประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น การเล่นเพลงกันตรึมได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายช่วงปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา และได้รับความนิยมสูงระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2526 โดยมีวงกันตรึมเกิดขึ้นเกือบทุกหมู่บ้านของกลุ่มชนที่พูดภาษาเขมร การเล่นกันตรึม นอกจากจะได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในเขตสามจังหวัดของอีสานใต้แล้วยังได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในเขตชุมชนใกล้เคียง

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในช่วงที่การเล่นเพลงกันตรึมได้รับความนิยมสูงสุดนี้ รูปแบบของวงกันตรึมมีการพัฒนาไปอย่างมาก เพื่อสนองตอบความต้องการของผู้ดู เช่น เครื่องดนตรีได้มีการนำเครื่องดนตรีสากล เช่น กลองชุด เบส กีตาร์ มาเล่นแทนหรือเล่นผสมกับเครื่องดนตรีแบบดั้งเดิม รูปแบบการแสดงมีการจัดนักเต้นประกอบคล้ายทางเครื่องของวงดนตรีลูกทุ่งและในด้านท่ารำได้มีการนำท่ารำของเพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง เพลงร็อก ไปใส่ท่วงท่าของแทนท่ารำแบบดั้งเดิม ดังที่ ภูมิจิตร เรืองเดช (2529 : 15) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการแสดงกันตรึมไว้ในท่ารำเดียวกันว่า "การเล่นกันตรึมมีการประยุกต์รูปแบบการแสดงให้เข้ากับความนิยมของผู้ดู ไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรีก็ได้ นำเครื่องดนตรีสากลมาเล่นผสมด้วย ในด้านการแสดงมีการจัดทางเครื่องเต้นประกอบ ส่วนท่ารำได้นำท่ารำของเพลงลูกทุ่งไปร้องแทนท่ารำเดิม" เมื่อเป็นดังนี้ จึงเกิดวงกันตรึมประยุกต์ขึ้นและวงกันตรึมประยุกต์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดได้แก่ กันตรึมคณะคาริกี้ จังหวัดสุรินทร์ ของ นายสมชาย คงสุบดิ์

จากความเห็นดังกล่าวนี้ได้ว่า การเล่นกันตรึมได้พัฒนารูปแบบของการแสดงไปอีก ระดับหนึ่งแต่ก็ยังมีกันตรึมอีกหลายวงที่พยายามรักษาเอกลักษณ์ของกันตรึมโบราณไว้อย่างเคร่งครัด เช่น กันตรึมคณะบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ กันตรึมคณะบุญถึง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

กันตรึม นอกจากจะได้รับความนิยมแพร่หลายในเขตอีสานใต้และพื้นที่ใกล้เคียงแล้วยังได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของประชาชนในเขตภาคกลางอีกด้วย โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร กันตรึมคณะต่าง ๆ ได้รับเชิญให้ร่วมแสดงในงานสำคัญอย่างสม่ำเสมอ เช่น งานสัปดาห์เที่ยวเมืองไทยของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย งานส่งเสริมศิลปะไทยของธนาคารกรุงเทพฯ แสดง ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ งานเปิดโลกวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ณ โรงแรมอิมพีเรียล และแสดง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยอีกหลายครั้ง จึงกล่าวได้ว่ากันตรึมเป็นเพลงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางสมควรแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป

องค์ประกอบของกันตรึม

การเล่นกันตรึมไม่ว่าจะเป็นแบบโบราณหรือแบบประยุกต์ต้องมีองค์ประกอบดังนี้

1. จำนวนผู้เล่น
2. การแต่งกาย
3. ดนตรี
4. คำร้อง
5. ท่ารำ

1. จำนวนผู้เล่น

จำนวนผู้เล่นกันตรึม หมายถึง จำนวนนักดนตรี นักร้องและนักรำรวมกัน เนื่องจากการเล่นกันตรึมพัฒนารูปแบบจากการเล่นเพื่อประกอบพิธีทรงเจ้าเข้าผี จำนวนผู้เล่นจึงมีน้อยเพียง 4 คน โอกาสในการเล่นสมัยแรกไม่มีการว่าจ้างแต่เป็นการขอแรงเพื่อให้งานสนุกสนานครึกครื้น และไม่ยอมให้ผู้หญิงเล่นร่วมวงด้วย เนื่องจากผู้หญิงมีการะมัดระวังรอบคอบเกี่ยวกับงานบ้านงานเรือน ดูแลสมาชิกในครอบครัวจึงไม่มีเวลาพอ อีกทั้งแต่เดิมชุมชนอีสานใต้มีค่านิยม เช่นเดียวกับชุมชนในภาคอื่นคือ ไม่นิยมอาชีพเต้นกันรำกัน

โดยเฉพาะผู้หญิงเห็นว่าไม่เหมาะสมอย่างมาก เมื่อต้องไปรำไปเต้นให้ผู้อื่นดู อีกทั้งเพื่อตัดปัญหา ด้านชู้สาว จึงไม่นิยมให้ผู้หญิงเล่น ต่อมาค่านิยมนี้ได้เปลี่ยนไป ผู้หญิงจึงมีโอกาสได้เล่นกันตรึม เช่นเดียวกับผู้ชาย

จำนวนผู้เล่น 4 คน ประกอบด้วย

- คนตีกลองกันตรึม (กลองโทน) ทำหน้าที่ร้องด้วย 1 คน
- คนสี่ขอ 1 คน
- คนตี่ฉิ่ง 1 คน
- คนตีฉาบ 1 คน

ต่อมาเมื่อการเล่นกันตรึมได้รับความนิยมแพร่หลายขึ้น การเล่นในลักษณะขอแรง เปลี่ยนไปเป็นการว่าจ้างในราคาตามความมีชื่อเสียงของวง และอนุโลมให้ผู้หญิงเล่นร่วมวงด้วย เพื่อเพิ่มสีสันและความสนุกสนานให้แก่ผู้ดู จากการอนุโลมให้ผู้หญิงเล่นร่วมวงกันตรึมนี้เองทำให้ เพลงกันตรึมได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วนำไปสู่การพัฒนารูปแบบของวงไปจากเดิม คือเพิ่ม จำนวนผู้เล่นเป็น 6 - 8 คน และบางวงแยกนักร้องจากนักร้องอย่างเด็ดขาด และกันตรึมที่มี ผู้เล่น 6 คน ประกอบด้วย

- คนตีกลองกันตรึม 2 คน
- คนเป่าปี่อ้อ 1 คน
- คนสี่ขอ 1 คน
- นักร้องและรำชาย 1 คน
- นักร้องและรำหญิง 1 คน

สำหรับวงที่มีผู้เล่น 8 คน จะเพิ่มคนเป่าขลุ่ย 1 คน และคนตีกรับ 1 คน หากกันตรึม วงใดจะเพิ่มจำนวนผู้เล่นให้มากกว่านี้ก็จะเพิ่มที่จำนวนนักร้องและนักรำเป็นชาย 2 คน และหญิง 2 คน โดยทั่วไปแล้วจะไม่ให้เกิน 12 คน เว้นแต่กันตรึมที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของส่วน ราชการจะมีผู้เล่นมากกว่า 12 คน โดยแยกนักร้องและนักรำออกจากกัน ผกา เบญจกาสุจน์ (2523 : 16) กล่าวถึงวิวัฒนาการของจำนวนผู้เล่นกันตรึมว่า "กันตรึมที่ทางราชการอุปถัมภ์ เช่น กันตรึมของจังหวัดสุรินทร์หรือกันตรึมของวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ นักดนตรี นักร้อง และนักรำ

แยกกันไม่ปะปนกันและนักราจะมีหลายคู่เพื่อความสวยงามนับว่าเป็นสิ่งที่กันตรึมพื้นบ้านได้วิวัฒนาการขึ้น" อย่างไรก็ตาม กันตรึมหนึ่งวงต้องมีผู้เล่นอย่างน้อย 4 คน เป็นพื้น

2. การแต่งกาย

การแต่งกายของผู้เล่นกันตรึมทั้งนักร้อง นักราและนักดนตรีจัดได้ 2 แบบ ดังนี้

2.1 การแต่งกายตามแบบประเพณีนิยมของท้องถิ่น

2.2 การแต่งกายตามแบบสมัยนิยม

2.1 การแต่งกายตามแบบประเพณีนิยมของท้องถิ่น

กันตรึมที่ต้องการอนุรักษ์การแต่งกายตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นไม่ว่าจะแสดงงานประเภทใดก็ตามจะแต่งกายตามรูปแบบประเพณีของท้องถิ่นเท่านั้น เช่น กันตรึมคณะบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และกันตรึมคณะป่าพลอย ตำบลสะเคา อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะการแต่งกายตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นเป็นดังนี้

- ผู้เล่นฝ่ายชาย นุ่งผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นสีใดก็ได้ ผ้าไหมพื้นหนึ่งคาดเอว อีกพื้นหนึ่งคล้องพาดไหล่ทั้งสองข้าง ปลอกชายผ้าห้อยอยู่ด้านหลังสองชาย
- ผู้เล่นฝ่ายหญิง นุ่งผ้าขึ้นใหม่หลายพื้นบ้านที่เรียกว่า ผ้าโฮลเป็นผ้าไหมลายพื้นบ้านของชุมชนอีสานใต้คล้ายผ้าลายมัดหมี่ สวมเสื้อแขนกระบอกสีใดก็ได้ มีผ้าสไบเฉียงคล้องพาดไหล่ขวาผูกชายแบบหลวม ๆ หนึ่งทบปลอกให้ชายห้อยลงที่สะเอวซ้าย หรือจะใช้ผ้าขาวม้าแทนผ้าสไบก็ได้

2.2 การแต่งกายแบบสมัยนิยม

การแต่งกายของผู้เล่นกันตรึมทั้งกันตรึมแบบโบราณและกันตรึมประยุกต์นิยมแต่งกายตามแบบสมัยนิยม มีลักษณะดังนี้

- ผู้เล่นฝ่ายชาย สวมกางเกงขาสั้น เสื้อแขนยาว ไม่พับแขน ผูกเนคไท สวมถุงเท้า รองเท้าหนัง และคาดเข็มขัดตามสมัยนิยม
- ผู้เล่นฝ่ายหญิง สวมกระโปรงชุดติดกัน หรือกระโปรงครึ่งท่อน ยาวเหนือเข่าเล็กน้อย ในกรณีที่สวมกระโปรงครึ่งท่อนนั้นเสื้อที่สวมต้องทันสมัยรับกับกระโปรง คาดเข็มขัดและสวมรองเท้าส้นสูง

การแต่งกายตามแบบสมัยนิยมนี้ในส่วนของวงกันตรึมประยุกต์มีการพัฒนารูปแบบไปมากคือนักร้องชาย แต่งด้วยชุดสูทสากล นักร้องหญิงสวมกระโปรงขนาดสั้นคล้ายกับนักร้องตามห้องอาหารหรือคล้ายทางเครื่องของวงดนตรีลูกทุ่ง สำหรับนักดนตรีแต่งเหมือนนักร้องชาย

ในกรณีที่ผู้ว่าจ้างไม่ได้เจาะจงให้ผู้เล่นแต่งกายแบบใด หัวหน้าวงจะกำหนดให้แต่งกายดังนี้

- ผู้เล่นฝ่ายชายแต่งกายแบบสมัยนิยม
- ผู้เล่นฝ่ายหญิง ถ้ามีน้อยจะให้แต่งตามแบบสมัยนิยม แต่ถ้ามีหลายคนจะ

กำหนดให้แต่งแบบประเพณีนิยมส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแต่งตามแบบสมัยนิยมเพื่อให้เกิดความหลากหลายอีกทั้งต้องการสื่อให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกว่าสามารถปรับการแสดงได้ตามความประสงค์ของผู้ดู และเมื่อเล่นได้ระยะหนึ่ง ผู้เล่นทั้งคณะจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นแบบสมัยนิยมเพื่อเพิ่มความสนุกสนานความแปลกตาแก่ผู้ดู

3. ดนตรี

เครื่องดนตรีของกันตรึมโดยทั่วไปแล้วมี 4 ชิ้น เป็นพื้นฐานประกอบด้วย

- กลองกันตรึม (กลองโพน) 2 ใบ
- ซอ 1 คัน
- ปี่อ้อ 1 เล้า

เมื่อการแสดงกันตรึมได้รับความนิยมจากผู้ดูมากขึ้น พัฒนาการเกี่ยวกับเครื่องดนตรีก็มีเพิ่มขึ้นตามลำดับคือ มีการนำฉิ่ง ฉาบและจะเข้ เข้ามาเล่นผสม แต่เครื่องดนตรีหลัก 4 ชิ้น นั้น ยังคงยืนพื้นต่อไป

ครูปิ่น คีสม (สัมภาษณ์ : 1 พฤษภาคม 2536) ผู้เชี่ยวชาญเพลงกันตรึมบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ กล่าวถึงเครื่องดนตรีหลัก 4 ชิ้น ของวงกันตรึมว่าต้องประกอบด้วย

กลองกันตรึม (กลองโพน) 2 ใบ ปี่อ้อ หรือ ปี่ต๋เรียง 1 เล้า ซอกลาง 1 คัน ซอกลางคือ ซอที่มีเสียงประสมระหว่างซออยู่กับซอด้วง และมีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ คือ ฉิ่ง ฉาบ และกรับ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือครบทั้งสามอย่างก็ได้ ถ้าไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ

จึงหว่า แต่ถ้ามี่เครื่องดนตรีหลัก 4 ขึ้น ก็ถือว่าเป็นวงกันตรึมได้ จึงกล่าวได้ว่าเครื่องดนตรีหลัก
ของกันตรึมมี 4 ขึ้น แต่ถ้าจะเพิ่มดนตรีให้เป็น 6 - 8 ขึ้น ก็ให้เพิ่มเครื่องดนตรีประเภทให้
จึงหว่าคือ จิ้ง ฉาบ และกรับ

4. คำร้อง

4.1 การใช้ภาษา เนื่องจากกันตรึมเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวอีสานใต้ที่ใช้
ภาษาเขมรสูงในการติดต่อสื่อสาร ดังนั้นคำร้องของเพลงกันตรึมจึงเป็นภาษาเขมรสูง ภาษากลุ่มนี้
มีคำแปลอิสระจากภาษาไทย คำส่วนใหญ่มีสำเนียงคล้ายกับภาษาเขมรกัมพูชา ที่ต่างกันก็มีบ้างแต่
สามารถสื่อสารกันได้ ในกรณีที่แปลเป็นภาษาไทยและไม่สามารถแปลเป็นภาษาเขมรสูงได้ก็จะพูดโดย
วิธีทับศัพท์การเขียนภาษาเขมรสูงของคำร้องเพลงกันตรึมครั้งนี้ใช้หลักการเขียนตามระบบ
ภาษาเขมร (สุรินทร์) ของพะฉัน จันทรพันธุ์ (2527 : 107 - 124) และเขียนตามหลัก
พจนานุกรมภาษาไทย - เขมรถิ่นไทย - เขมรกัมพูชา - อังกฤษ ของทองเหลือง บุญพร้อม
และระบบการเขียนภาษาเขมรถิ่นไทย ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบทของ
มหาวิทยาลัยมหิดล ดังนี้

4.1.1 พยัญชนะ

พยัญชนะเดี่ยว

เสียงพยัญชนะเดี่ยวต้นมี 21 เสียง เสียงพยัญชนะเดี่ยวท้ายมี

11 เสียง ดังแผนภูมิ

	ริมฝีปาก	ปุ่มเหงือก	ปุ่มเหงือก ต่อเพดาน แข็ง	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	เส้นเสียง
เสียงกัก ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	ป- -ป	ต- -ต			ก-	อ- -อ
เสียงกัก ไม่ก้อง พ่นลม	พ-	ท-			ค-	
เสียงกัก ก้อง	บ-	ด-				
เสียงกึ่งเสียดสี ไม่พ่นลม			จ- -จ			
เสียงกึ่งเสียดสี พ่นลม			ช-			
เสียงนาสิก	ม- -ม	น- -น		ญ- -ญ	ง- -ง	
เสียงข้างลิ้น		ล- -ล				
เสียงลิ้นร่ว		ร- -ร				
เสียงเสียดสี		ซ-				ฮ-
เสียงกึ่งสระ	ว- (-ว)			ย- (-ย)		

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิอธิบายเสียงพยัญชนะเดี่ยวต้นและท้าย (พะอั้น จันทรพันธุ์,

2527 : 109)

การเรียงลำดับตัวอักษร

การเรียงลำดับตัวอักษรใช้ฐานกรณ์และลักษณะการออกเสียงเป็นหลัก คือเริ่มตั้งแต่พยัญชนะที่เกิดจากฐานริมฝีปากถึงพยัญชนะที่มีฐานกรณ์ที่เส้นเสียง สำหรับพยัญชนะที่เกิดจากฐานกรณ์เดียวกัน เริ่มจากพยัญชนะที่มีการกักลมมากที่สุดก่อนเรียงต่อไปจนถึงพยัญชนะที่กักลมน้อยที่สุด พยัญชนะเสียงไม่ก้องมาก่อนพยัญชนะเสียงก้อง พยัญชนะไม่พ่นลมมาก่อนพยัญชนะพ่นลม การเรียงลำดับพยัญชนะต้นและท้ายใช้หลักเดียวกัน

พยัญชนะควบกล้ำ

พยัญชนะควบกล้ำในภาษาไทยเกิดเฉพาะต้นพยางค์ มี 2 พวก คือ

- พยัญชนะควบกล้ำแท้ พยัญชนะเสียงแรกจะเป็นเสียงกักและ

พยัญชนะเสียงที่สองเป็น ล หรือ ร การออกเสียงไม่มีเสียงสระแทรกระหว่างเสียงพยัญชนะทั้งสอง มี 9 คู่ คือ ปล, พร, พล, พร, นล, นร, กล, กร และ คล

- พยัญชนะควบไม่แท้มี 2 พวก คือ

- พยัญชนะควบกล้ำที่เสียงสระลดเสียงเบาและสั้นมากแทรก

ระหว่างพยัญชนะทั้งสอง เช่น ปเทา "ขวาน" ตลับ "พลิก, พลิกคว่ำ" , จruk "หมู", ลลัญ "เกลี้ยง", ลล "โล่ง (เตียน)" รแสก "ขาด" และ กฮ่อม "(สี) แดง"

- พยัญชนะควบกล้ำที่มีเสียงพยัญชนะแรกเป็นเสียงนาสิก (ม, น, ณ, ง) ถ้า ม เป็นพยัญชนะแรกตามด้วย ป ม จะออกเสียงเหมือนเป็นหนึ่งพยางค์ โดยไม่มีเสียงสระ เช่น

มเมิ้ล ออกเสียงเป็น เมิ้ล

มปุ ออกเสียงเป็น ปุ

ส่วน น ณ ง มักควบกล้ำกับพยัญชนะที่เกิดจากฐานกรณ์ที่เดียวกัน ออกเสียงเป็นหนึ่งพยางค์โดยไม่มีเสียงสระ เช่น

มลฺ ออกเสียงเป็น ลฺ

นจฺ ออกเสียงเป็น จฺ

นวฺ ออกเสียงเป็น วฺ

นกฺ ออกเสียงเป็น กฺ

4.1.2 สระ

สระแท้

สระแท้ในภาษาไทยมีลักษณะเสียงสั้นหรือยาวเป็นเสียงสำคัญ

ของภาษา มีทั้งหมด 14 คู่ ดัง แผนภูมิ

ระดับลิ้น	สระหน้า	สระหลัง	
สูง	$\begin{matrix} \text{~} & \text{~} \\ - & , & - \end{matrix}$	$\begin{matrix} \text{~} & \text{~} \\ - & , & - \end{matrix}$	$\begin{matrix} - & , & - \\ \cdot & & \cdot \end{matrix}$
กึ่งสูง	$\begin{matrix} \text{~} & \text{~} \\ - & , & - \\ \cdot & & \cdot \end{matrix}$	$\begin{matrix} \text{~} & \text{~} \\ - & , & - \\ \cdot & & \cdot \end{matrix}$	$\begin{matrix} \cdot & & \cdot \\ - & , & - \\ \cdot & & \cdot \end{matrix}$
กลาง	$\begin{matrix} \text{ไ} - \text{ะ} & , & \text{ไ} - \\ \text{หรือ} & & \\ \text{ไ} - \end{matrix}$	$\begin{matrix} \text{ไ} - \text{อะ} & , & \text{ไ} - \text{อ} \\ \text{หรือ} & & \text{หรือ} \\ \text{ไ} - \text{อ} & , & \text{ไ} - \end{matrix}$	$\begin{matrix} \text{ไ} - \text{ะ} \\ \text{หรือ} & & \text{ไ} \\ \text{ไ} - \end{matrix}$
กึ่งต่ำ	$\begin{matrix} \text{แ} - \text{ะ} & & \text{แ} - \\ \text{หรือ} & & \\ \text{แ} - & , & \end{matrix}$	$\begin{matrix} \text{ไ} - \text{อะ} & , & \text{ไ} - \text{อ} \\ \text{หรือ} & & \\ \text{ไ} - \end{matrix}$	$\begin{matrix} \text{ไ} - \text{าะ} & , \\ \text{หรือ} & & - \text{อ} \\ - \text{อ} \end{matrix}$
ต่ำ	$\begin{matrix} - \text{ะ} \\ \text{หรือ} & , & - \text{า} \\ \text{ไ} - \end{matrix}$	-	$\begin{matrix} \text{ไ} - \text{าะ} & , \\ \text{หรือ} & , & - \text{อ} \\ - \text{อ} \end{matrix}$

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิอธิบายเสียงสระแท้ (ทะนัณ จันทรพจน์ฐ์. 2527 : 114)

สระประสม

สระประสมสองเสียงแบ่งได้ 3 พวก คือ พวกที่หนึ่งประสมกับสระอิ
พวกที่ 2 ประสมกับสระอุ และพวกที่สามประสมกับสระอะ สระประสมสองเสียงมีดังนี้

-	- ย ,	-	- ๖	
-	- ย "	- ย "	-	- ๖ - ๖
- ย เ - ย	- ย เ - ย	- ย เ - ย	- ๖ เ - ๖	- ๖ เ - ๖
- ย แ - ย	- ย เ - ย ----- เ - ย	- ย - อ ย	-	- ๖ แ - ๖ เ - ๖
- ย , - ๖ย	- ๖ย	-	- ๖	- ๖๖
- ย , - ๖ย	- ย เ - อะ	- ย เ - อ	- ๖	
	หรือ เ - อ		หรือ - ๖๖	

ภาพประกอบ 3 แผนภูมิอธิบายเสียงสระประสม (ทะนัณ จันทรพณฺณ. 2527 : 115 - 116)

สระประสมสามเสียงมี เ - ยย, - วย และ เ - ยว

ตัวอย่างสระประสม

สระ	คำ	ความหมาย
เ - ย	กเคี้ย	ชี, ชี
แ - ย	แกย	หูก (ทอผ้า)
- ย	กัย	ไก (ป็น)
- าย	กาย	ไถย (ขึ้น, ออก)
- ย	กีย	เคย (ท่า)
เ - ย	จัมเลี้ย	จ่าเลย
เ - ย	เฮี้ย	ชี
เ - ย	เฮีย	ท่าเสร็จ (แล้ว)
- ย	มุย	ง่วง
- ย	มูย	หนึ่ง (เดียว, เดียว)
ไ - ย	ไปย	อุปกรณ์สำหรับจุดไฟสมัยโบราณ
- อย	กอย	เม็ดสะบ้าหรือเม็ดมะค่าใช้ทอย
		เม็ดอื่นในการเล่นสะบ้าหรือ
		เล่นเม็ดมะค่า
- อย	กอย	ชื่ออาหาร
- ว	ติว	ไม้ตี
- ว	ตีว	นกแต้วแล้ว
เ - ว	ลเหี้ยว	ร้อนระอุด้วยไอแดด
เ - ว	เลว	กระดุม
แ - ว	ตแว	มัดไต้
เ - าว	เบา	กระสอบ

สระ	คำ	ความหมาย
- าว	บาว	บ่าว, ไพร่, ทาส, คนใช้
- ัว	รปัว	พักทอง
เ - ัว	เตี๊ว	ไป
เ - ัว	ตเรีว	ถูก
เ - ะ	เรียง	ฝน (หยุด), แล้ง
เ - ย	เรียง	เข็ด, หลาบ
เ - ือ	เรีือบ	นับ
เ - ือ	เปือ	เปื้อ
- ัว	รีวค	วัง, หนี
เ - ยย	เรียย	เงิน (ปลีก)
- วย	รวย	ร้อย (จำนวน)
เ - ยว	เรียว	เหลว

ระบบการเขียนของภาษาไทยเสียงหนึ่งเขียนได้หลายรูป เช่น ค ท ท ฐ แต่ในภาษาเขมรสูงใช้เพียงรูปเดียว คือ ท เนื่องจาก ท เป็นตัวอักษรที่ใช้มากที่สุด และในกรณีที่เสียงคู่คืออักษรต่ำหรืออักษรกลางคู่กับอักษรสูงจะใช้เฉพาะอักษรกลาง (ก จ ด ต ถ ฎ บ ป อ) และอักษรต่ำ (ค ฅ ช ซ ฌ ท ฐ พ ฟ ภ ฮ) โดยไม่ใช้อักษรสูง (ข ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ช ส ห) เนื่องจากภาษาเขมรไม่มีเสียงวรรณยุกต์ (เสียงสูง - ต่ำ) การใช้อักษรสูงจึงอาจมีปัญหาในการอ่านได้

ตัวอย่างการเขียนคำที่มีพยัญชนะต้น

พยัญชนะ	คำ	ความหมาย
ก-	กอ	คอ
ค-	แค	เดือน
ง-	ง	วัน
จ-	จแก	สุนัข
ช-	ชบ	หยุด
ช-	ชดัย	ฟัง
ญ-	เญยด	ญาติ
ค-	คม	บาท (เงิน)
ค-	คชร	เขียน
ท-	ทา	ว่า
น-	นฮ	นี้, นี้
บ-	บัค	หาย
ป-	ปี้ร	สอง
พ-	โพง	พวก
ม-	มนฮ	คน
ย-	ยัว	เอา
ร-	เรื่อม	รา
ล-	ลเงียจ	ตอนเย็น
ว-	วิญ	กลับ

4.1.3 การเขียนพยางค์ต้น

ในภาษาเขมรมีคำสองพยางค์เป็นจำนวนมาก พยางค์แรกออกเสียงเบา
สั้น และเร็ว ส่วนพยางค์หลังจะลงเสียงหนัก ฟังคล้ายพยัญชนะควบกล้ำ และเมื่อพยัญชนะตัวที่
สองเป็น ร ล ว การออกเสียงจะเร็วกว่าปกติ กำหนดให้เขียนดังนี้

- คำที่สระของพยางค์ต้นเป็นสระเปิด ให้เขียนพยัญชนะต้นโดยไม่
ประวิสรรชนีย์ ดังตัวอย่าง

คำ	ความหมาย
ชงาย	ไกล
จรูป	หมู
จแก	หมา
รแฮก	ขาด
ชวาย	มะม่วง
ชกอร	น้ำตาล
ลอรุ	สวย
ชอาด	สะอาด, งาม
ทแร	นา
ปเตียฮ	บ้าน
จเร็น	มาก

- คำที่พยัญชนะตัวแรกเป็น ป ต ก พ ท ค และพยัญชนะตัวที่สอง
เป็น ร ล เมื่อออกเสียงคล้ายเสียงควบกล้ำให้เขียนพยัญชนะตัวที่ 1 และ 2 เรียงกัน แต่ถ้ารูป
สระปรากฏให้เขียนสระคั่นระหว่างพยัญชนะตัวที่ 1 และพยัญชนะตัวที่ 2 ดังตัวอย่าง

คำ	ความหมาย
กราว	นอก
กโรจ	ส้ม
กเร	แคร่
พลแล	ผลไม้

คำ	ความหมาย
กลืน	กลืน
ตเรีย	ปลา
ตเรียบ	พังพาน
แปลก	แปลก
พลี๊ด	พลั้ง
พลีต	พัด (คานาม)
ทไล	แพง
พลึง	ไฟ
พลอง	เพลง

- คำที่พยางค์ต้นเป็นเสียงควบกล้ำจะประวิสรรชนีย์เพื่อแยกออกจาก

พยางค์ที่สองดังตัวอย่าง

คำ	ความหมาย
ตระเซาะ	แตงกวา
ตระเจียะ	เย็น
จระมี้อฮ	จุมูก
กระเจียย	กระชาย
ชระเมาะ	กรน
กระบั้ง	กระเบื้อง
ชระกาดเรีย	เกล็ดปลา

- คำกร่อนที่เกิดจากคำซ้ำเมื่อกร่อนแล้วให้ประวิสรรชนีย์ที่พยางค์ต้นได้แก่คำว่า ปะปเรื้อย ซึ่งกร่อนจากคำว่า ปเรื้อย ปเรื้อย
- คำสองพยางค์ที่พยางค์ต้นเป็นพยางค์ปิด ให้เขียนรูปพยางค์ตามเสียงที่ได้ยินดังนี้

คำ	ความหมาย
ชาบั่วด	ผ่าน่ง
ชั้นล่อ	คัมแกง
จันร่ว	ลือก
บันเตี๊ด	ไม้บรรทัด

- คำที่พยางค์ต้นไม่ลงเสียงหนักและออกเสียงเป็นพยางค์ที่ลงท้ายด้วยพยัญชนะนาสิก ให้ใช้รูป อัน, อา และ อัง ดังตัวอย่าง

คำ	ความหมาย
อันแร	สาก
อันแยย	พูด
อาเมาะ	ข้าวเม่า
อาเปี๊ว	อ้อย
อังกุย	นั่ง
อังกาม	เกลบ
อาเมิ้ล	เกลือ
อันจึน	แหวน

4.1.4 การเขียนคำแสดงไวยากรณ์

คำแสดงไวยากรณ์บางคำไม่มีความหมายในตัวเอง แต่มีหน้าที่หรือความหมายในข้อความ เขียนดังนี้

- เขียนติดกันเหมือนเป็นคำเดียวกัน เช่น

คำ	ความหมาย
ตาเอง	คนเดียว, ตามลำพัง
ตาบาน	ก็ได้
มีอลตา	แม้แต่
เนวิตา	เหลือแต่

- คำที่เขียนได้สองแบบ คือเขียนรูปย่อ และรูปเต็ม ให้เขียนได้ทั้งสองแบบ เช่น

รูปย่อ	รูปเต็ม	ความหมาย
มเนี้ยะ	ม้วยเนี้ยะ	คนเดียว
มารวูย	ม้วยรวูย	หนึ่งร้อย

- คำว่า "ก็" ที่มีลักษณะและหน้าที่เช่นเดียวกับ "ก็" ในภาษาไทย ใช้รูป ก็ เช่น เดียวกัน เช่น โยก็บ้านมินโยก็บ้าน "เอาก็ได้ไม่เอาก็ได้"

4.1.5 การเขียนชื่อสถานที่ ชื่อคน และคำยืม

การเขียนชื่อสถานที่ ชื่อคน และคำยืม ใช้วิธีเขียนดังนี้

การเขียนชื่อสถานที่

เขียนตามสำเนียงท้องถิ่น เช่น ชเร็น (สุรินทร์) ชีชะเกด (ศรีสะเกษ) กเรียง (โคราช) ชังเกียะ (สงขลา) เป็นต้น

การเขียนชื่อคน

เขียนตามชื่อในภาษาไทย เช่น วิเศษ สมศรี ประยูร เรณู
สาคร ทวีศักดิ์ วิวัฒน์ ถนอมศรี เป็นต้น

คำในภาษาไทยบางคำที่เป็นคำยืม คำเกิดใหม่ หรือคำที่ฟังแล้ว
เข้าใจโดยไม่ต้องใช้ภาษาเขมร ให้เขียนทับศัพท์ตามสำเนียงท้องถิ่น เช่น พูวา "ผู้ว่า" ตูเย็น
"ตูเย็น" รถมอเตอร์ไซค์ "รถมอเตอร์ไซด์" ทามดา "ธรรมดา" เป็นต้น

4.1.6 การเว้นวรรคตอน

เพื่อความสะดวกในการเขียนและการอ่านควรรวมถึงการเข้าใจ
ความหมาย ใช้วิธีเขียนเว้นวรรคพยางค์ต่อพยางค์

4.1.7 การเขียนคำที่มีปัญหาการออกเสียงแตกต่างกันในท้องถิ่นต่าง ๆ

คำเดียวกัน ความหมายเดียวกันแต่ออกเสียงต่างกันในแต่ละ
ท้องถิ่น ได้แก่ คำที่ลงท้ายด้วยพยัญชนะ ญ และ ง ที่ประสมกับสระต่อไปนี้ (อ อี อื อี เอ
เอ เอะ แอ้ แอ แอะ เอีย เอียะ เอีย) เช่น คำว่า ฝน บางท้องถิ่นออกเสียงเป็น ฟลึญ
บางท้องถิ่นออกเสียงเป็น ฟลิ่ง ในที่นี้ให้ใช้รูป ง

คำร้องของเพลงกันตรึมใช้ภาษาเขมรสูงที่มีสำเนียงภาษา
คล้ายกับภาษาเขมรในประเทศกัมพูชา ดังตัวอย่างคำร้องต่อไปนี้

ตัวอย่าง : เพลงแฉวนอ

คำร้อง

พระ นือฮ คลุ่น ปูล	คลุ่น คเวียล กระ แบ็ย
คลุ่น เนียง อ็อค บแต่ย	ปจัวร์ ชแร แด แอง

คำแปล

ส่งสารตัวคนเดียว	ตัวเองเลี้ยงควาย
ตัวน้องไม่มีหัว	ไถนาด้วยตนเอง

ความหมาย

คำร้องนี้เป็นการรำพึงรำพันของหญิงสาวในท่อนองที่ต้องการสื่อให้ผู้ชาย
รู้ว่าตนยังไม่มีคนรัก

ตัวอย่าง : เพลงไหมโรง

คำร้อง

พระ น้อย บโณ บอง	โจล พอง กเลิ่น ปกา
ปี่ แอง เดิม เวีย	ปี่ คีล บุม บัด
ปกา เอย เนียม อัญ	เนียม แจญ เควี ทเว็ค
ออย ยัวล บโณ เรือค	เนวี คีล ขทาน นา

คำแปล

สงสารน้องพี่	หอมกลิ่นดอกไม้
นี้แหละต้นเดิม	ไม่หาย ไบโชน
ดอกไม้เอยนาข้า	นาออกไปบูชา
ให้ได้พบน้อง	อยู่ที่ศสถานใด

ความหมาย

เป็นความรู้สึกของผู้ชายที่มีต่อหญิงคนรักว่า ตนมีรักที่มั่นคง แน่วแน่ เพียงรักเดียว พร้อมกับได้นำดอกไม้มาบูชาแล้วอธิษฐานให้ได้พบน้อง

ตัวอย่าง : เพลงเบ็ดเตล็ด

คำร้อง

ขเรี้ย ลออุ ตระ ลุฮ	มุก เนียง ตระ เลี้ย
ตา เนือ จูเจีย	ข้า แดี้ย ขเรี้ย ต้วน
ข้า แลฮ ข้า ล้อฮ	เนียง แบ กูย ก้วน
ขบ๊วน กน็อง เจ็ค	อา เน็ค ปรีฮ บอง
นิฮ กือ แฮค กา	แดล เมียน ประ จา กาย
บั้ง นิฮ เด็ก เนียม	ปรีฮ บอง คีล เอีย

บอง ค็อม ซา แด็ย
 เนียง อัง กุย กแอ็ฮ
 แฮด แด เจ็ค บโอิน
 ออย ปรีฮ ซลับ พอง

จน อ็ฮฮ ตา แร็ฮ
 มิน กิด เซา มอง
 เนียง ซอฮูป บอง
 ปี่ พรวฮ คัน ฮา

คำแปล

หญิงงามสมส่วน	ใบหน้าอ้มเอิบ
ท่าเดินเฉิดฉาย	วาจาอ่อนหวาน
ชะม้ายชายตา	หันมาซาเลื่อง
จิตใจว่าวุ่น	สงสารพี่ชาย
นี่คือเหตุการณ์	ที่มีประจำกาย
บุญนี้ชักนำ	ถึงตัวพี่แล้ว
พี่คู่ส่วพี่เจรจา	จนสิ้นหมดภูมิ
น้องยังนั่งนิ่ง	ไม่คิดเศร้าหมอง
เหตุใดใจน้อง	น้องรังเกียจพี่
ให้พี่ตายด้วย	เพราะเหตุตมหา

ความหมาย

เป็นการเกี่ยวพาราสีของชายหญิง โดยผู้ชายกล่าวชื่นชมความงามของ
 ผู้หญิง พร้อมกับกล่าวว่าบุญกรรมนาพาคณให้ได้พบรัก แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องบุญกรรม

ตัวอย่าง : เพลงไมเวียงคตัก (มาอาบน้ำกันเถอะ)

คำร้อง

ไม เวย งูค ตัก	งูค ตระ เปี้ยง ตระ ย็อง
ออย บอง งูค พอง	บอง คอฮ กแอล ออย
บอง คอฮ คาง มุก	บอง คอฮ คาง กรอย
บอง คอฮ กแอล ออย	ออย ซอ แดจ กแอล

คำแปล

มาอาบน้ำกันเถอะ	อาบที่หนองน้ำใส
ให้พ่อช่วย	พี่ชายให้
พี่ชายหน้า	พี่ชายหลัง
พี่ชายให้	ให้ขาวเหมือนกา

ความหมาย

คำร้องนี้ชายหนุ่มชวนหญิงสาวอาบน้ำ โดยพูดลักษณะยั่วเย้าเชิงที่เล่นที่จริงว่า จะผู้ชายให้ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะถูกเนื้อต้องตัวหญิงให้มากที่สุด

ตัวอย่าง : เพลงกันจัญแจกตุจ (เขียดตะปาดเล็ก)

คำร้อง

กัน จัญ แจก เอย	ลุด ตุม กัน จัญ แจก
โกน ประ ชา ไจล เดก	แม กเมก ลวบ มือ
แม เนียง จี เนียง	แม บอง จี บอง
จี จอง ตัน ลอง	ออย บอง บาน เนียง
แม เนียง อุด เนียง	ทา เนียง เจีย น้อ
ขลิก ขา บัวด กัน จัญ	ทเนร บัวน พลี ชแร

แม่ เนียง คีล บอง	ทา จีอง มเรียฮ บรีวี
เบอ บาน คเนีย เตวี	คบาญ แด ชเนียง ลัวะ
ชเนียง มุย มา ชเล็ง	บาน เกิด จัฮ ชเราะ
คบาญ แด ชเนียง ลัวะ	เกิด กันน ยาง ทม

คันแปล

เจ้าเขียดตะปาดเออย	กระโดดเกาะเขียนตะปาด
ลูกเขยเข้านอน	เม่ยายแอบดู
เม่น้องค่าน้อง	แม่พี่คำพี่
คำไว้ตอ้งกัน	ให้พี่ได้น้อง
เม่น้องอวดน้อง	ว่าน้องคีนัก
นุ่งผ้าผืนเก่า	ตะเข็บเท่าคันทนา
เม่น้องตำหนิพี่	ว่ายอดกระเพาะ
ถ้าได้กันไป	सानแต่กระซอนขาย
กระซอนอันละสสิ่ง	จนได้เป็นคนแก่ของหมู่บ้าน
सानกระซอนขาย	ได้เป็นกำนันใหญ่

ความหมาย

ผู้ชายพูดเชิงปรารภให้ผู้หญิงฟังเรื่องที่ตนถูกเม่ยายรังเกียจว่าเป็นคนไม่เอาการงาน โดยรังเกียจตั้งแต่ยังไม่ได้เกี้ยวตอ้งเป็นเม่ยายกับลูกเขย นอกจากนี้ลูกเขยยังมีความคิดเห็นว่า เม่ยายชอบวุ่นวายเรื่องส่วนตัว.

4.2 ลักษณะคำร้อง กันตรึมเป็นเพลงพื้นบ้านอีสานใต้ที่มีลักษณะคำร้องเป็นการโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง เนื้อหาที่ร้องจะเกี่ยวกับลักษณะทางสังคม เช่น ความเชื่อ อาชีพ ระบบครอบครัว เครือญาติ เป็นต้น ขณะร้องจะมีการเกี่ยวพาราสีไปด้วย ดังนี้

ชาย

คำร้อง

โอ ปโณน ขเรี้ย เป้ว
 บอง ชู ชัง กแต่ย
 เนียง เมียน แม อ้อว
 บอง ปโณน ปรีง ปราน

โอ ปโณน ขเรี้ย เป้ว
 ปรับ บาน รือ เต
 เปี้ยด เป้ว ชัน คาน
 เมียน คลัฮ์ รือ เต

คำแปล

ไอ้น้องหญิงลูกสุดท้อง
 พี่ถามเรื่องราว
 น้องมีแม่พ่อ
 พี่น้องพร้อมเพียง

ไอ้น้องหญิงลูกสุดท้อง
 บอกได้หรือไม่
 ญาติเฝ้าสันดาน
 มีบ้างหรือไม่

ความหมาย

เป็นการเริ่มขอความรักจากฝ่ายหญิง ซึ่งถ้าเป็นสังคมอื่นอาจคุยเรื่องทั่วไป แต่สังคมอีสานใต้ มักเริ่มด้วยการถามเรื่องครอบครัว เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว และจากการถามดังกล่าวแสดงให้เห็นลักษณะของระบบครอบครัวแบบขยาย คือ ญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน หรือในพื้นที่เดียวกัน

หญิง

คำร้อง

บอง ปรีฮ์ ชแน ฮา
 เนี้ยก ไม ปี่ นา
 ชู เตียง แม อ้อว
 แฮด การ อเวีย

บอง ปรีฮ์ ชแน ฮา
 ชู ชือบ ชัง กแต่ย
 บอง ปโณน ปรีฮ์ ขเรี้ย
 ชู ไจ จฮ์ เนี้ยก นา

คำแปล

พี่ชายยอดเสน่ห์หา	พี่ชายยอดเสน่ห์หา
ท่านมาแต่ไหน	ถามครบเรื่องราว
ถามถึงแม่พ่อ	พี่น้องชายหญิง
ด้วยเหตุใด	ถามดูคนแก่

ความหมาย

ฝ่ายหญิงแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบซึ่งรับรักจากฝ่ายชาย แต่ยังสงวนท่าที
ไม่ตอบทันที จึงถามกลับว่า ท่านเป็นใคร เพื่อนำไปสู่การเกี่ยวพาราสืบต่อไป

ชาย

คำร้อง

ขเรี้ย ขอ อัง ลัง	ขเรี้ย ขอ อัง ลัง
แม เนียง บัง คัง	กน้อง เวียง ขา เจริ์
คาง ลือ ทมอ คา	คาง กรอม แลย เอ็ด
กน้อง เวียง ขา เจริ์	เทอ แมจ บอง ใจล บาน
ทไจล ลเจียล ชระ ต้วน	ทไจ ลเจียจ ชระ ต้วน
บอง แจ็ญ รื่น ม้วน	รื่น มฮา ชระ ลือบ
รื่น ทไจ มิน บาน	บอง ชู รื่น ยับ
รื่น มฮา ชรา ลือบ	บัง ออน เจริ์ ขเรี้ย

คำแปล

ผู้หญิงชาวแสนงาม	หญิงชาวแสนงาม
แม่นางกักขัง	อยู่ในวังสาริด
ข้างบนหินปิด	ข้างล่างดินเหนียวปิด
อยู่ในวังสาริด	ใจนพที่จะเข้าได้
ตะวันพลบค่ำ	ตะวันพลบค่ำ
พี่ออกเรียนมนต์	เรียนคาถามหาสลบ
เรียนกลางวันไม่ได้	พี่สู้เรียนกลางคืน
เรียนคาถามหาสลบ	ไฉนนำใจหญิง

ความหมาย

คำร้องนี้สะท้อนให้เห็นลักษณะทางสังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงได้พบกันรักกันอย่างอิสระ ลูกสาวต้องอยู่ในสายตาของแม่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะความเชื่อเรื่องคาถาอาคมว่าสามารถช่วยบันดาลให้ตนสมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา

หญิง

คำร้อง

ทไฉล เจียจ ตรี ชีล	เนียง ปกรัวะ คเนีย
ปกรัวะ คเนีย บาน กแรล	เนียง แจ็ญ เตวี รัว อ้อฮ
เนียง เดิร ตาม พล็อว	อัน แะย ปี่ รุ่ง ปรีฮ
เนียง มิน กแรง คลุ่น ค้อฮ	คลุ่น เนียง จี ชเรีย
คลุ่น บอง จี ปรีฮ	ค้อฮ ปรี แะย กเดีย
คลุ่น เนียง จี ชเรีย	ค้อฮ มนอง อิล ก็

คำแปล

ตะวันเย็นพลบ	น้องปรึกษากัน
ปรึกษากันได้หลายคน	น้องออกไปหาพิน
น้องเดินตามทาง	พูดเรื่องผู้ชาย
น้องไม่เกรงจะผิด	ตัวน้องเป็นหญิง
ตัวพี่เป็นชาย	ผิดสองสามเรื่อง
ตัวน้องเป็นหญิง	ผิดคนเดียวก็อายเขา

ความหมาย

เป็นการคุยกันระหว่างผู้หญิงขณะที่ไปหาพินว่าผู้ชายแม่จะทำผิดหลาย ๆ ครั้งก็ไม่เป็นไร แต่ผู้หญิงทำผิดครั้งเดียวก็เสียหาย น้าอับอาย

4.3 ฉันทลักษณ์ของเพลงกันตรึม ลักษณะทางฉันทลักษณ์ของเพลงกันตรึมมีดังนี้

4.3.1 จำนวนคำ เพลงกันตรึม 1 วรรค มีจำนวนคำระหว่าง

4 - 7 คำ ดังตัวอย่างจากเพลงต่อไปนี้

เพลงทำนองปการำเจก (ดอกลาเจียก)

ปกา รำ เจก	ปกา รำ เจก
เว เลีย เนียง ใจล เดก	บอง ชม กัจ ปกา
เว เลีย ยู่บ จรูว	เกีย ลือ ชเวีย งา
บอง ชม กัจ ปกา	ตะ นื่อง กรอม คเนีย

เพลงทำนองกันจัญเจก (เบียดตะปาด)

กัน จัญ เจก เอย	กัน จัญ เจก วับ
คลุ่น ลากาก นื่อง ชลับ	ตระ เนอ้ม โกน ยุ่ม
อา มุย ยุ่ม ซี	อา ปีร ยุ่ม จรีอุม
เจียด ปแต่ย มิน ชนอุม	อัน เจ้ม โกน มิน รวฮ

เพลงอาโยพิมพวง

ชระ ตุ่ม มีก จัต	ชระ ตุ่ม มีก จัต
คเมา บอง บัด	ซัด เตวี ชทาน นา
ซัด เตวี ชทาน เจ็น	ซัด เตวี ชทาน จเวีย
ซัด เตวี ชทาน นา	บอง ลี ชนา ตาม

เพลงทำนองกัจปกาซาปตาน (ตัดดอกไม้ลาโรง)

ปกา รีก ปกา รุ้ย	ปกา รีก กา รุ้ย
เนียก นา เดิร กรอย	รือ ปกา บอง พอง
เนียง รือ มิน รือ	กือม เดิร ชล่อง
รือ ปกา บอง พอง	บอง ชคาย ปกา นัฮ

เพลงอมตูก (พายเรือ)

บอญ อม ตูก เตวี	ตแร๊ย จัง วา ลู้ด ปเรียด
บอญ ชแรก ปด้า เปียด	มือ คเมา บอญ พอง
ปด้า กัวล ตัง กัวด	ปด้า ปเรียด จา นอญ
มือ คเมา บอญ พอง	คลาจ เวีย ตัจ ชี กแซ
ปด้า กัวล กระ คบ	ปด้า คบ ชัง แก
คลาจ เวีย ตัจ ชี กแซ	บาน เอีย เตกี โม
บอญ อม ตูก เตวี	ตูก ทม จระ วา เวง
บอญ อม เนียม เนียง เตรี สึง	เตวี กนาล อัน ลวง ทม
บอญ ออย เนียง เนียก จิช	ปรีอฮ บอญ เนียก อม
เตวี กนาล อันลวง ทม	ปรี เนียก ชง ชาร

เพลงทานองราแปีย (กล่อม)

ชแร๊ย เออย บอญ เตวี	ชแร๊ย เออย บอญ เตวี
ตูก ออย เนียง เนียว	เรียก ชา คลุ่น ปราณ
กัน ลือฮ ซือบ ทัง	เมียน กิ จือง บาน
เนียง เรียก ชา คลุ่น ปราณ	เรียม ตา บอญ วิล วิญ
คำ แรีย ทังวน พลก	ตระ เทาะ ทังวน พล
ยัว กิ เทอ แม	มิน แดจ มนาย คลุ่น
บาน เอีย ตูจ มุ่ย	ชี เลียะ ปา ปุ่น
มิน แดจ มนาย คลุ่น	จิ เตวี เฮา โม
คำ แรีย พลก ชอ	ลอญ เจียง พลก คิว
บอญ เตวี เลียว	ชี ชมิอว รเนียม
อา อู่จ เมอิน ติก	เนียว จา ยุ่ม เยียม
ชี ชมิอว รเนียม	ตาม เนียง เซ คา
ตูก บอญ เวีย ลิจ	เนียว กนาล ลง กา
ตาม เนียง เซ คา	ค้อล นา นอญ เตอิน

เพลงทำนองแควนอ (แก้วหนอ)

บ่อง ชลัฏ ขะร็ย ชอ	เนียง ลออุ เมียน เรียง
ขะร็ย คเมา ลออุ เจียง	ลออุ เมียน คัก มุก
มุก เนียง กา พอ	คอง กอ ตระ เวง
ตระ เบือล ละ ลึง เซง	อา นา นื่อง อี้อุด บาน
บ่อง ชลัฏ ขะร็ย ชอ	ลออุ เจียง ขะร็ย คเมา
บ้อ ปรง บ้อ มเซา	ขะร็ย คเมา ลออุ เจียง
ขะร็ย คเมา ตา เนือร ออน	คเมา บ่อง ตา เนือร ออน
คัก มุก จระ มุ่น	คเมา บ่อง นู๊น น้อ

จากคำร้องข้างต้น กล่าวได้ว่าเพลงกันตรึม 1 วรรค มีจำนวนคำระหว่าง
4 - 7 คำ แต่โดยมากพบว่ามี 4 คำ

4.3.2 บท บทของเพลงกันตรึมมี 4 ประเภทคือ

- ประเภทที่ 1 เพลงกันตรึม 1 บท มี 2 บาท แต่ละบาทมี
2 วรรค รวมเป็น 4 วรรค
- ประเภทที่ 2 เพลงกันตรึม 1 บท มี 5 วรรค
- ประเภทที่ 3 เพลงกันตรึม 1 บท มี 3 บาท แต่ละบาทมี
2 วรรค รวมเป็น 6 วรรค
- ประเภทที่ 4 เพลงกันตรึม 1 บท มี 4 บาท แต่ละบาทมี
2 วรรค รวมเป็น 8 วรรค

ตัวอย่างคำร้องประเภทที่ 1 : 1 บทมี 4 วรรค

เพลงเข็บเข็บ

มื่อ มูก ชระ คุ่ม	มื่อ พนม ชระ คูล
ตระ เปียง ขะร็ย มุ่น	แมจ บ่อง เอียน ชล่อง

เพลงไหว้ครู

ลือก ไค บ็อง กุ่ม	ดัก ลือ เซรซา
อัญ จัญ กรู บา	โม จัญ คณม พอง

เพลงอมตูก

บอง อม ตูก เตวี	ตเรัย จัง วา ลูต ปเรียด
บอง ชแรก ปด้า เขียด	มือ คเมา บอง พอง

เพลงกันจัญเจก

กัน จัญ เจก เอย	เตก เอีย รือ เนวี
ลือ เมียด บอง เตวี	เนียง กัน จรุงอัก ไชด

ตัวอย่างคำร้องประเภทที่ 2 : 1 บทมี 5 วรรค

เพลงอาโยพมพวง

บทที่ 1	อา โย อา ยม	อา โย คณม ชม คอ ร่อง นื่องเนียง
	โอิน เนียง เอย โม คอ ตระ นุก จรุง	ตระ นุก กแลีย ตระ นุก เวง
	คลุ่น เนียง จรุง บาน	
บทที่ 2	ชเรัย บอง ยูร ชน้า	เปียก คำ ชระ ง่า จ่า บอง
	แม็จ เอีย ชัด อา เอีย เนียม ยอง	ออย กบ็อด เปียก บอง
	เนียง ยอง ค้อฮ เตวี บัด เอีย	
บทที่ 3	โไ แม ทอ ระ เนีย	แม เวีย ชเรัย นิฮ ยาง นา
	มูย เจ็ด นิง ปลิง ชีวา	ชเรัย กิด ยาง นา
	ทလာ กบ็อด บอง	

ตัวอย่างคำร้องประเภทที่ 3 : 1 บทมี 6 วรรค

เพลงอันของขนางนบ (กวางทรายเขางาม)

ขเรี้ย ขเค็ง จำ เป็ร	เนียง คัก มุก ออน ยุ่ม
บอง ธิบ ภู รเต็ส	ปัน ไทร จเร็น จุ่ม
เนียง คัก มุก ออน ยุ่ม	กิด ตาม บอง ปี่ กรอย

ตัวอย่างคำร้องประเภทที่ 4 : 1 บทมี 8 วรรค

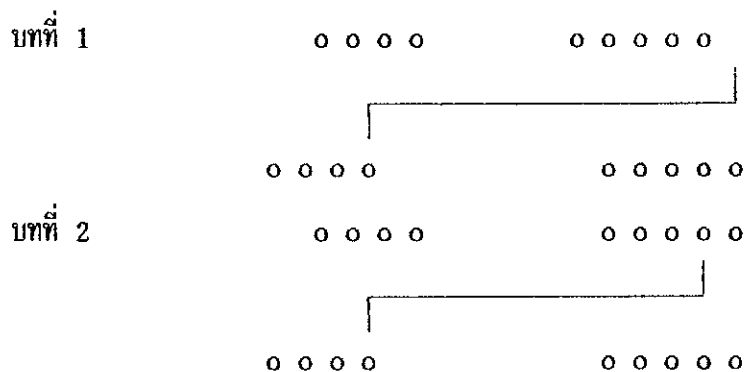
เพลงไหว้ครู

ไม จุ้ย เตี้ยง ซมา	ไม จุ้ย เตี้ยง ซมอ
ไม จุ้ย คณม พอง	ออย เรือ้ม ลออุ ลออุ
ไม จุ้ย ไค กอ	ออย ซา เลง คณม พรวย
จึ่ง ไค ออย รวย	ออย เรือ้ม ลออุ ลออุ

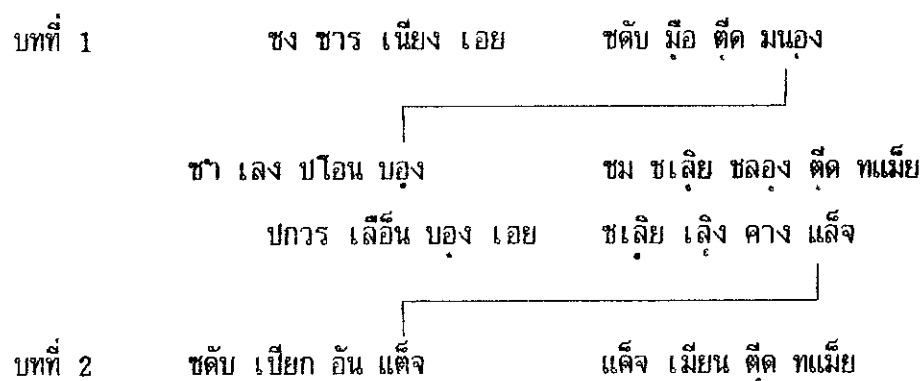
4.3.3 สัมผัส สัมผัสของเพลงกันตรึมมีลักษณะดังนี้

- - สัมผัสของคำร้อง 1 บท มี 4 วรรค มี 2 รูปแบบคือ
- รูปแบบที่ 1 ไม่มีสัมผัสระหว่างบท คำสุดท้ายของวรรค

ที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ในบทเดียวกัน ดังแผนผังและตัวอย่าง

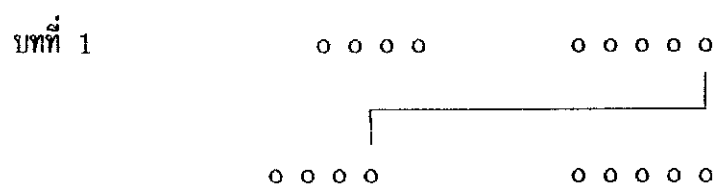

เพลงแอกคเลง (แอกว่าว)

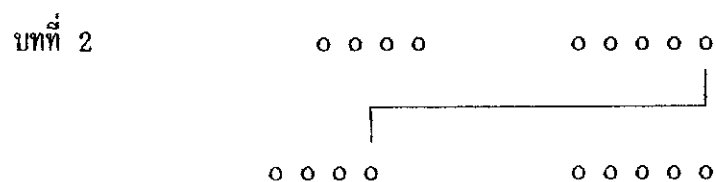

- รูปแบบที่ 2 เหมือนรูปแบบที่ 1 ทุกประการคือ

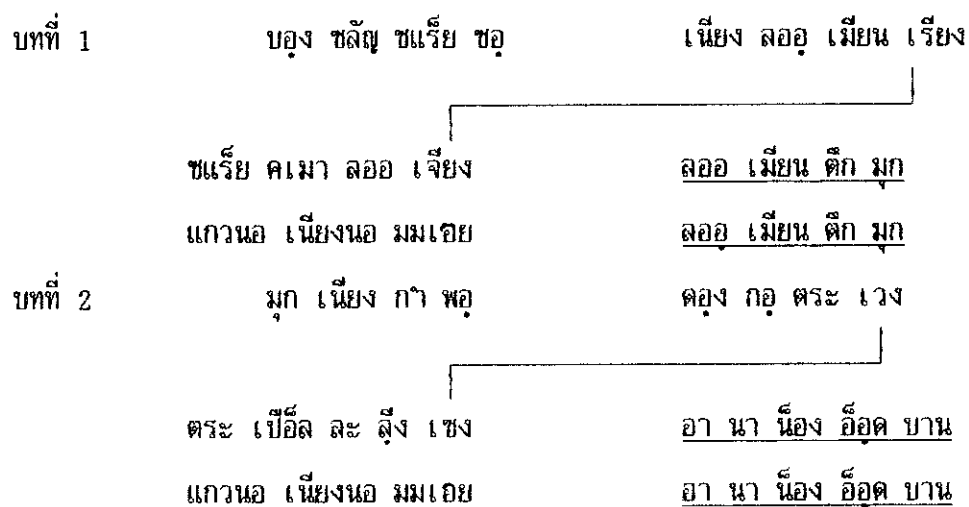
คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 และไม่มีสัมผัสระหว่างบท แต่ที่ต่างออกไปคือระหว่างบทต้นกับบทถัดไปมีคำสร้อย 4 วรรคคั่นอยู่ โดยคำสร้อยวรรคที่ 1, 2 และ 3 มี วรรคละ 2 คำ ส่วนคำสร้อยวรรคที่ 4 มี 4 คำ และเป็นคำชุดเดียวกับวรรคสุดท้ายของบทต้นดังแผนผังและตัวอย่าง

สร้อย ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○○○○

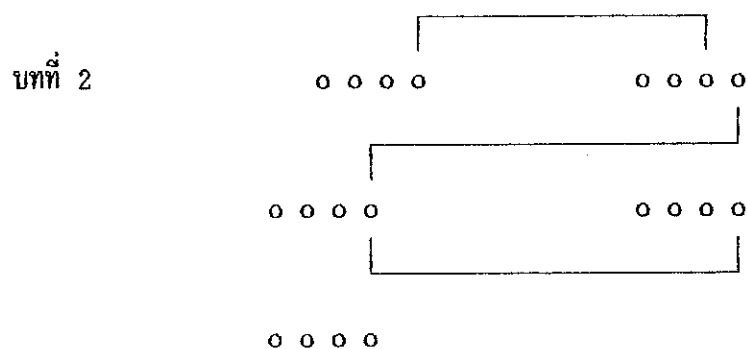
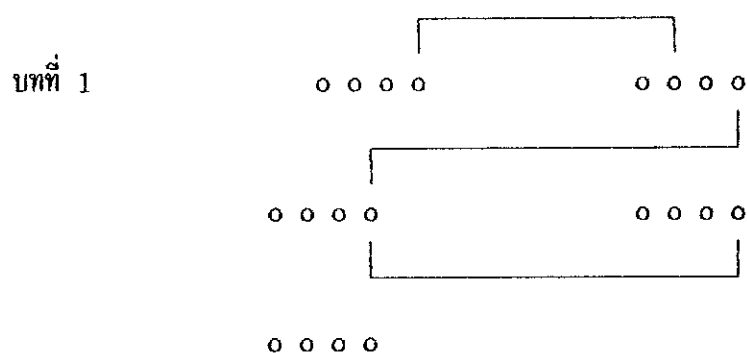

ตัวอย่างเพลงแกวนอ

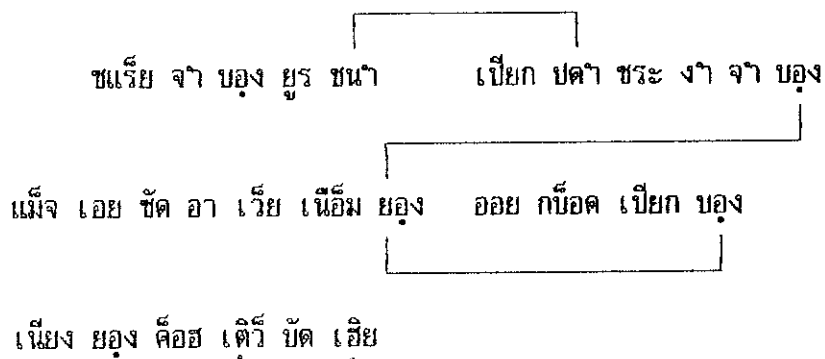
- สัมผัสของคำร้อง 1 บท มี 5 วรรค ส่งสัมผัส ดังนี้

คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 2 หรือ 3 ของวรรคที่ 2 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ไม่มีสัมผัสระหว่างบท ดังแผนผังและตัวอย่าง

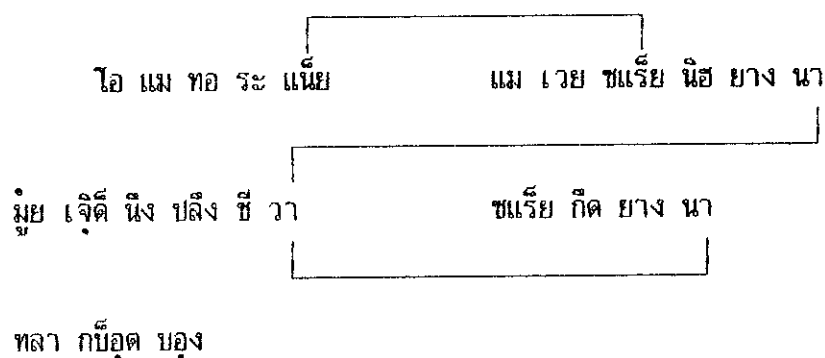

ตัวอย่าง

บทที่ 1

บทที่ 2

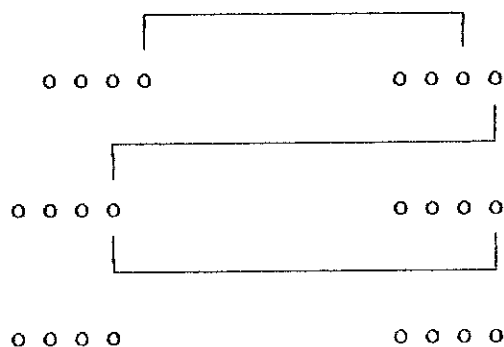
- สัมผัสประเภท 1 บท มี 6 วรรค

การส่งสัมผัสของคำร้องกันตรึมที่ 1 บท มี 6 วรรค

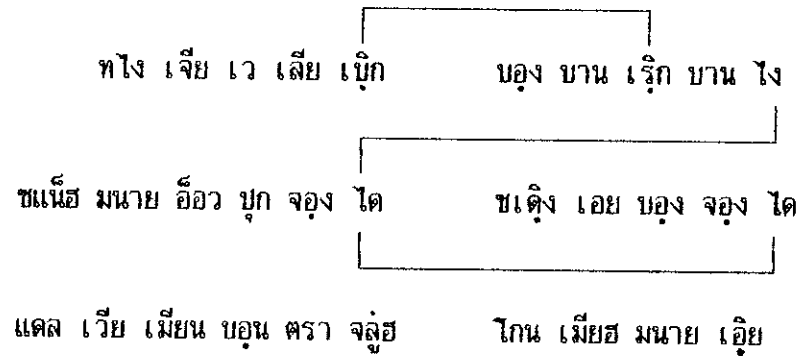
มีรูปแบบการส่งสัมผัสที่ไม่แน่นอน แต่สามารถจัดเป็นรูปแบบใหญ่ ๆ ได้ 4 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคที่ 2 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 ไม่มีสัมผัสระหว่างบท ดังแผนผังและตัวอย่าง

แผนผัง

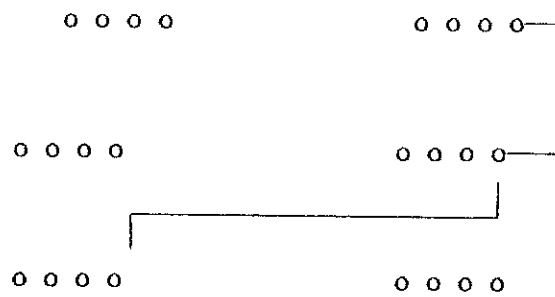

ตัวอย่าง

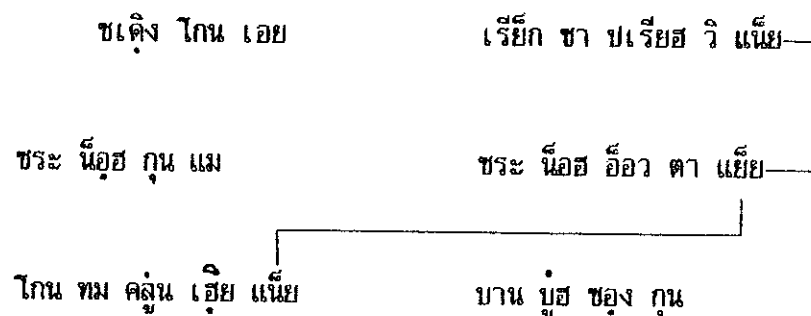

รูปแบบที่ 2 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำ
สุดท้ายของวรรคที่ 4 และวรรคที่ 5 ไม่มีสัมผัสระหว่างบท ดังแผนผังและตัวอย่าง

แผนผัง

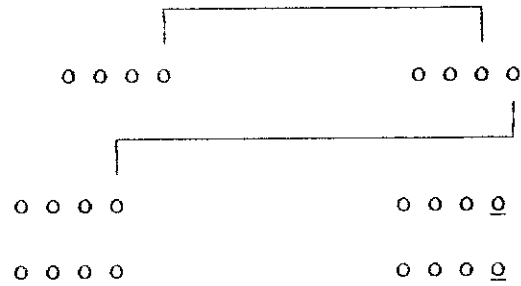

ตัวอย่าง

รูปแบบที่ 3 คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังที่ 2
หรือ 3 ของวรรคที่ 2 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3
คำสุดท้ายของวรรคที่ 4 และวรรคที่ 6 เป็นคำเดียวกัน ไม่มีสัมผัสระหว่างบท ดังแผนผังและ
ตัวอย่าง

แผนผัง

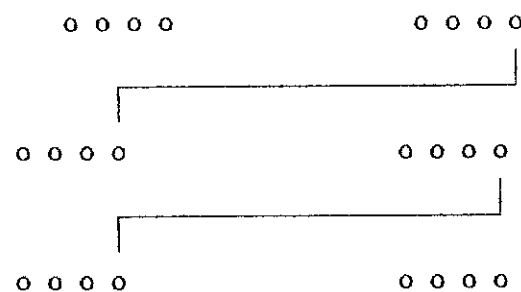

ตัวอย่าง

จิง เจิ่น บัง ออง	โค ของ ออบ ตา แรีย
เปียก ปรีฮ บอง อัน แีย	ปรีฮ บอง ไม คอล <u>เอีย</u>
ตระ โยน เค็น บอง เอย	ไม คอล ชเคิง เนียง <u>เอีย</u>

รูปแบบที่ 4 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 สัมผัสกันคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 4 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 5 ดังแผนผังและตัวอย่าง ไม่มีสัมผัสระหว่างบท

แผนผัง

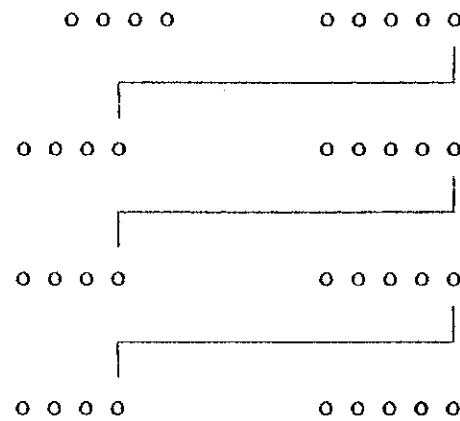

ตัวอย่าง

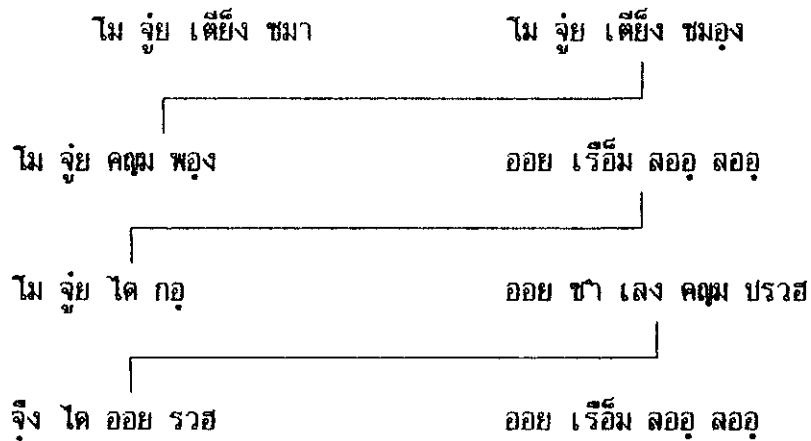
ออย เมียน บาว ปรีฮ	มูย รวย ปริม แีย
เมียน คณม ชเรีย	เตียง มูย รวย ปริม บุน
เมียน คณม จุม คลุน	กเวีย เติง ยาก กรอ

- สัมผัสประเภท 1 บท มี 8 วรรค มีการส่งสัมผัสดังนี้
 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 คำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ส่ง
 สัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 5 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 6 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรค
 ที่ 7 ไม่มีสัมผัสระหว่างบท ดังแผนผังและตัวอย่าง

แผนผัง

ตัวอย่างเพลงไหว้ครู

การร้องเพลงกันตรึม ผู้ร้องจะร้องด้วยคำร้องประเภท 1 บท มี 4 วรรค
 หรือ 5 วรรค, 6 วรรค และ 8 วรรค ก็ได้ ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว อาจเริ่มด้วยคำร้อง
 ประเภท 1 บท 4 วรรค ตามด้วยคำร้อง 1 บท 5 วรรค, 6 วรรค หรือ 8 วรรค ก็ได้
 และจบด้วยคำร้องประเภทใดประเภทหนึ่งดังกล่าว

5. ท่านอง

การเล่นกันตรึมมีจุดมุ่งหมายหลักคือ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นสิ่งสำคัญเรื่องราวที่นำมาเล่นจึงเป็นเรื่องของการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้กันตรึมมีท่านองเพลงที่หลากหลาย ผกา เบญจกาญจน์ (2523 : 110) กล่าวถึงท่านองของเพลงกันตรึมว่ามีหลายท่านองหลายจังหวัด เท่าที่รวบรวมได้มีมากกว่า 228 ท่านองจนไม่สามารถจำได้ ภูมิจิตร เรืองเดช (2529 : 13) กล่าวว่าท่านองของเพลงกันตรึมมีมากกว่า 100 ท่านองและจากการสัมภาษณ์ ปิ่น คีสม (สัมภาษณ์ : 8 ตุลาคม 2537) ได้ความว่า ท่านองของเพลงกันตรึมมีมากกว่า 200 ท่านอง ในปัจจุบันท่านองของเพลงกันตรึมได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง คือ มีการนำท่านองเพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง และเพลงร็อค เข้าไปใส่เพิ่มเติม แต่ถึงกระนั้นก็ตามเมื่อจัดเป็นประเภทแล้วท่านองของเพลงกันตรึมจัดได้ 3 ประเภทดังนี้

5.1 ท่านองไหว้ครู

เป็นท่วงท่านองที่ข้าเนียบนาบใช้ร้องเมื่อเริ่มแสดงเพื่อระลึกถึงครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา และร้องอีกครั้งหนึ่งเมื่อต้องลาผู้ดูเพราะจบการแสดง เพลงที่ใช้ท่านองไหว้ครูมีหลายบท เช่น ขวายจุมเวี๊ด ขเรี้ยขเค็ง ขเรี้ยขเคือร สะเลี้ยย รานเบี้ย เป็นต้น

5.2 ท่านองสำหรับขบวนแห่

เป็นท่านองกลาง ๆ ให้ความรู้สึกสบายไปเรื่อย ๆ อ้อยสร้อยไม่รีบร้อน ท่านองนี้ร้องต่อจากท่านองไหว้ครู ผู้เล่นจะร้องทักทาย เกี่ยวพาราสีไฉ่โลม ท่านองสำหรับขบวนแห่มีหลายบทดังนี้ แอเกิด, เกาะกรอก, ออกยม, อันซองขเนงนบ, ตี๋อุบตุ่ม, พนมขรวจ, ซ้อมปวงซอกทม เป็นต้น

5.3 ท่านองเบ็ดเตล็ด

เป็นท่านองที่เร็วสนุกสนานเร้าใจร้องต่อจากท่านองสำหรับขบวนแห่ ใช้ร้องช่วงของการเกี่ยวพาราสีมีหลายบทดังนี้ คเมามา, ปการาแจก, ชักกราวา, กันจัญเจก, อมตุก, กโนบติงค็อง, จันตี, งูคติก, กันตเรย, พน็อง, จองนารี เป็นต้น

องค์ประกอบของการแสดง

องค์ประกอบของการแสดง หมายถึง ลำดับขั้นตอนของการแสดงตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มต้นด้วยการร้องไห้ครู่ ร้องแนะนำตัว ร้องทักทายนักเพลงด้วยกัน ทักทายผู้ชม ร้องเกี้ยวพาราสี และร้องลา

1. การไห้ครู่

การไห้ครู่ของกันตรึมจัดได้สองขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกจะกระทำพิธีไห้ครู่ที่ห้องแต่งตัวที่เจ้าภาพจัดหาไว้ให้แยกจากเวทีแสดง หัวหน้าคณะจะเป็นผู้กระทำพิธี ก่อนไห้ครู่ นักแสดงทุกคนต้องรับประทานอาหารให้เรียบร้อย อาบน้ำชำระกายให้สะอาด หลังจากไห้ครู่แล้วจึงเริ่มแต่งตัว เครื่องบูชาครู่เป็นหน้าที่ของเจ้าภาพต้องจัดหา ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. เงินเหรียญ 6 สลึง กับอีก 20 บาท
2. ผ้าขาว 1 ผืน
3. ฐูป เทียน อย่างละ 1 คู่
4. กรวยตอกไม้สด 5 กรวย
5. ข้าวสาร 1 ถ้วย พลุ 2 ใบ เหรียญสลึง 1 เหรียญ วางบนถ้วยข้าวสาร
6. อาหารคาว ได้แก่ หัวหมูต้ม 1 หัว หรือไก่ต้ม 1 ตัว หรือเนื้อหมู

เนื้อปลา เนื้อไก่ หรือเนื้อวัวต้ม อย่างใดอย่างหนึ่ง จำนวน 1 ถ้วย

7. ข้าวสุก 1 ถ้วย
8. บุหรี่ 5 มวน
9. หมากพลู 5 คำ
10. เหล้า 1 - 2 ขวดใหญ่
11. แป้งหอม ขมิ้นผง น้ำอบ น้ำหอม พอสสมควร
12. ผลไม้ เช่น กล้วยน้ำว้า ส้ม เงาะ หรือขม 1 ถาด
13. น้ำสะอาด 1 ขัน หรือ 1 แก้ว

การไห้ครู่ขั้นตอนที่ 2 กระทำบนโรงพิธีการแสดง การไห้ครู่ขั้นตอนนี้เป็นาร้องโดยหัวหน้าคณะ หรือลูกวงคนใดคนหนึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง เนื้อหากล่าวถึงพระคุณของครู อาจารย์ผู้ประสาวิชา ดังตัวอย่างคร่ำร้องต่อไปนี้

คำร้อง

ลึกลง ไค บ็อง กุ่ม	ดัก ลือ เซร ชา
อัญ จุณ กรู บา	โม จุ่ย คณม พอง
ออย ช็อก อู ค็อม	ออย กม มะ เนียง
กม ออย พลีอิด พลียั้ง	เตี้ยง เปียก วา จา
ออย จรุง ปู ร็วฮ	กู กอ ชรา น็อฮ
อา ลัย อา ล็อยฮ	ลแนีย ลือ ชา
ออย โอน เร็ม ค็วน	กระ อ้วน ออน อ็อง
เปียก ปิจ คำ ร็อง	อ็อด จัง ก๊วง เต็ฮ เตง
ออย อ็อง กรู คณม	ชม ลูก นิ มิต
กอ เกิด ก็อม นิด	เรื่อง ริต จิย ยอง

คำแปล

ยกมือประนม	เหนือเกล้าเกศา
อัญเชิญครูบา	มาช่วยบปกป้อง
ให้สุขอุดม	นิยมสำเนียง
อย่าให้พลั่วเพลิง	ในคำวาจา
ถ้อยหวานไพเราะ	วาจาหวานเสนาะ
อาลัยหมายเหมาะ	ระบือลือชา
ให้รำอ่อนช้อย	ชะม้อยอ่อนองค์
วาจาดีตรง	ไม่ติดขัดคำ
ขอเชิญคุณครู	ที่บูชามานิมนต์
ให้เกิดความคิด	เรื่องฤทธิ์ไซโย

ความหมาย

กล่าวถึงพระคุณของครูอาจารย์ที่ประสาทวิชา ขอให้ท่านมาช่วยอำนวยความสะดวกในการแสดงครั้งนี้ดำเนินไปด้วยดี เป็นที่ถูกใจของผู้ชม ขอให้เกิดปฏิภาณพนาในการร้อง และขอให้มีความสุข

การร้องไห้จะร้องด้วยท่อนอง ขวามุมเวียด ขเรียดเค็ง ขเรียดเค็ร
ซึ่งล้วนแต่เป็นเพลงชั้นครูทั้งสิ้นเพราะมีท่วงท่อนองที่ช้า เน้นนาบ โหยหวน ผู้ร้องไห้คร
ส่วนมากเป็นฝ่ายหญิง เนื่องจากมีน้ำเสียงไพเราะ สีสาน่าฟังกว่าฝ่ายชาย

2. การร้องแนะนำตัวและทักทาย

ขั้นตอนการแนะนำตัวและทักทายเป็นขั้นตอนที่ไม่เน้นรายละเอียดเพียงแต่บอกชื่อ
กล่าวแสดงความคารวะผู้ดู ขอเชิญฟังกันครั้น และขอภัยในข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่าง

คำร้อง

หญิง :	เว เลีย ใจ แฉ่	เนียง ไม ค้อล แม อ้อว
	เดก เอ็ด เปียล เป้ว	โกน ไม ค้อล ตัด เอีย
	ข้า เลง กเวีย กเวีย	เนียง ขเรก ลเฮว ลเฮว
	ข้า เลง กเวีย กเวีย	เนียง ขเรก ลเฮว ลเฮว
	ข้า เลง เนียง เช้ว	ชม ตู้อ อภัย พอง
	เนียง จูบ เตียง ชมมา	เนียง จูบ เตียง ชมอุง
	สาย เพ็ญ ไม ค้อล มนอุง	ชดับ มือ โกน ออย ลออุ
	นิฮ แอง เนียง ทา	กม เอย เนียง กม
	ขเรียด เอย เนียง ขเรียด	ขเรียด เอย เนียง ขเรียด
	ขระ น้อฮ คลุ่น ทม ทเมียด	ขเรียด เล็ง เนียง เมียน เกิด
	โกน ไม ทง แฉ่	มิน เค็ง จู เจีย
	ชม ตู้อ แม เรือล คเนีย	อภัย โกน พอง

คำแปล

ฤกษ์ดีเวลานี้	ลูกมาถึงแล้ว
เวลาที่รอคอย	ลูกมาถึงแล้ว
น้ำเสียงลูกแพ	ขอภัยลูกด้วย
ลูกขอกราบที่ไหล่	ลูกขอกราบแทบเท้า

สายเพ็ญมาถึงแล้ว	เชิญฟังกันตรึม
ลูกจะได้ร้อง	เชิญเถิดเชิญฟัง
หญิงเอ๋ยหนอหญิง	หญิงเอ๋ยหนอหญิง
เพ็งไต่เป็นสาว	ขอให้สุขสมบูรณ์
ลูกมาวันนี้	ไม่รู้การใด
ขออภัยทุกท่าน	โปรดอภัยลูกด้วยเถิด

ความหมาย

เป็นการแสดงความคารวะผู้ดู และขออภัยในความบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน
การแสดง

3. การเกี่ยวพาราสี

การเกี่ยวพาราสีเป็นขั้นตอนที่ใช้เวลาแสดงนานที่สุด เนื้อหาเป็นเรื่องทั่วไป
เกี่ยวกับความเชื่อ อาชีพ ระบบครอบครัว และเครือญาติ การเกี่ยวพาราสี จะไม่เด่นชัดเหมือน
การเกี่ยวพาราสีของเพลงพื้นเมืองในภาคกลางที่มีพัฒนาการจากการประหรือทักทาย การผูกรัก
การสว่ขอหรือลักพาพานี้ และการชิงขู้หรือตีหมากผัว ดังตัวอย่าง

ความเชื่อ

คำร้อง

ชาย : บอง เนื้ ปะง	บอง เนื้ ปะง
ออร เต เลือ แชน	ประ เตียฮึ เนียง ทไล
จา บ็อน เวียฮึ ซนา	กิ พา ยูร ซงาย
จอง เจิดี้ จระ วัด ไว	อา ลัย กิล ยา

หญิง : เนี้ยก ปรีอฮ เจา ชู
 บโณ ท้อบ ประ อ
 มิน กีย ประ เตียฮ
 พเญอ เจ็ค ชแน ฮา

เนี้ยก ปรีอฮ เจา ชู
 เจียะ อ้อฮ แยีย ตา
 เนี้ยก ปรีอฮ เลย นา
 บโณ นิก ชง ชัย

คำแปล

ชาย : พี่อยู่ต่างบ้าน
 ดีใจเหลือแสน
 คอยบงูวาสนา
 ผูกจิตทรมวย
 หญิง : พี่ชายเจ้าชู้
 น่องคิดไม่ตก
 ไม่เคยพบเห็น
 ผากจิตเส่นหา

พี่อยู่ต่างบ้าน
 พบน้องคนงาม
 เขาวานานไกล
 อาลัยกัลยา
 พี่ชายเจ้าชู้
 รุ้หมดตายาย
 พี่ชายเลยหนา
 น่องนึกสงสัย

ความหมาย

เป็นการเกี่ยวพาราสีโดยมีความเชื่อเรื่องบุญวาสนาบนอยู่ เนื่องจากสภาพสังคมชาวอีสานใต้ มีความเชื่อเรื่องบุญทากรรมแต่งเป็นพื้นอยู่แล้ว จึงใช้เรื่องนี้เป็นสื่อไปสู่การขอความรัก

อาชีพ

คำร้อง

ชาย : รุ่ง ชรีอว รุ่ง อัง กอ
 ทไจ รุ่ง รุ่ง
 หญิง : เนียง แเฮฮ บอง ไบค
 เกียง จัง แกฮ แคล ออน ไบค

แม คัก โจน เนียง
 เดริ พล้อว แเฮฮ มวน
 โอน บอง ค้อม ไบค
 เค็ค บง ไม แเฮฮ

ชาย : ปี่ แต เกิด ไม
เค็ค บุง ไม แฉ่

มิน กีย รแอง เอีย บแลฮ
โกน เนียง คเลี่ยน เอีย

คำแปล

ชาย : เสรีจากท้าว
ตะวันชายบ้ายคล้อย

แม่มาเลี้ยงไหม
เดินทางไปเก็บใบหม่อน

หญิง : น้องเต็ดพี่รูค
ปวดเอวที่ก้มรูค

น้องเอยพี่รูค
ขยับกระbungมาใกล้ใกล้

ชาย : ตั้งแต่เกิดมา
ขยับกระbungมาใกล้ใกล้

มิเคยขยับเพียงนี้
ตัวไหมหิวแล้ว

ความหมาย

เป็นคำร้องเชิงเกี่ยวพาราสี โดยกล่าวถึงอาชีพท้าว และเลี้ยงไหมสื่อไปสู่การ
ร้องเกี่ยว ฝ่ายชายใช้อาการหิวใบหม่อนของหนอนไหมแทนความต้องการอยากหลับนอนกับฝ่ายหญิง

ระบบครอบครัวและเครือญาติ

คำร้อง

หญิง : ปรีฮ เอย เนียก ชดับ
บโอิน น้อง ปราย ปรับ
เญียด เปวี ชัน คาน
บอง บโอิน ปรีฮ ชเรีย

ปรีฮ เอย เนียก ชดับ
ออย อ้อฮ ชัก กแดย
โอิน เมียฮ อา เวีย
กรูป กเรอิน บอร โบ

ชาย : อา ตเรียด ยูป จรูว
บอง บโอิน ชเรีย เปวี
คลุ่น เนียง บโอิน

อา ตเรียด ยูป จรูว
ว้าง ขา ตรา โกล
คลุ่น เนียง ชมิวฮ อา เวีย

คำแปล

หญิง :	ชายเอ๋ยท่านฟัง	ชายเอ๋ยท่านฟัง
	น้องจะบอกกล่าว	ให้หมดเนื้อความ
	ญาติเฝ้าสังคาน	น้องมีเช่นกัน
	พี่น้องชายหญิง	ครบครันบริบูรณ์
ชาย :	ล่วงยามดึก	ล่วงยามลึก
	พี่น้องของหญิง	มีครบถ้วนหน้า
	น้องมีเฝ้าพันธุ	วงศ์ตระกูล
	ตัวน้องนี้	มีชื่อเช่นใด

ความหมาย

เป็นคำร้องโต้ตอบเกี่ยวกับวงศ์สาธตยาญาติ อันแสดงถึงลักษณะการจัดระบบครอบครัวแบบขยาย ที่สมาชิกของครอบครัวอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันหรือในพื้นที่บ้านเดียวกัน

ธรรมชาติ

คำร้อง

ชาย :	แฉะ แฉะ เต็ม หน้า	แฉะ แฉะ เต็ม หน้า
	บกวร เลื่อน ภู กเรียม	บโอิน เมียส ปราส บอง
	พลึง ออร ทเลาะ จ้อฮ	คย้อล คย้อ รา บวง
	บโอิน เมียส ปราส บอง	คลุ่น เนียง คเลียด ขงาย
หญิง :	เนี้ยก ปรีฮอ ตู่จ ลวีย	เนี้ยก ปรีฮอ ตู่จ ลวีย
	ขเรี้ย เนียง เนวี บิง บู่	บอง ออย เนียง ขเรี้ย บาน เตวี ก็
	ทเลิม ไคจ ก็ กัด	บมัด ไคจ ก็ จลี้
	บอง ออย เนียง บาน เตวี ก็	บอง กัวะ ตรุง ขดาย กรอย

ชาย : บอญ ชลัญญ ชเรียม กแรล

โตจ ชลัญญ ชเรียม นีส

บัต มุก มุ่ย ทง

บัต มุก มิน บาน

หญิง : ปกวร เลื่อน แอ แล้ง

บเรียม จัน ลุก วิญ ลิจ

เนียง กัจ บัน ลา

กม ยัว คเมา เลีย

มิน แดล ไม บเล็ช

บัต มุก มิน บาน

เจ็ค บอญ รา คาน

กิด คอล ชเรียม นีส

ปกวร เลื่อน แอ แล้ง

บอญ กม ยัว คเมา เลีย

ชรัส พลิว ม็อค เอีย

ปี ใจ เน็ช เดวี เนอ

คานแปล

ชาย : เมชายนตันปี

พัร้งกระชั้นถึ

ผนตกนั้หนอง

น้องพรากจากพี่ชาย

หญิง : พี่ชายผู้เอยผู้บอบบาง

น้องอยู่บ้านพังพวย

ดับเหมือนถูกตัด

พี่ให้น้องเป็นของคนอื่น

ชาย : พี่รักหญิงมากมาย

เหมือนรักหญิงนี้

มิเห็นหน้าวันเดียว

มิเห็นหน้าไม่ได้

หญิง : พำร้งทางตะวันตก

พระจันทร์ลับไป

น้องหาไม้ทนาม

อย่าเอน้องคำเลย

เมชายนตันปี

น้องพรากจากพี่ชาย

ลมก้องพัดอลัง

น้องคลาดไปไกล

พี่ชายเอยผู้บอบบาง

พี่ให้น้องเป็นของคนอื่น

หัวใจเหมือนถูกแล

พี่ทูปอกเสียดาย

มิเคยเป็นดังนี้

มิเห็นหน้าไม่ได้

ใจพี่ร่ำคาญ

คิดถึงหญิงนัก

พำร้งทางตะวันตก

พื่อย่าเอน้องคำเลย

ปิดทางหมดแล้ว

นับแต่นี้ไป

ความหมาย

เป็นคำโต้ตอบที่แสดงถึงความรักของชายหนุ่มหญิงสาวที่มีต่อกันอย่างมากมาย โดยใช้เสียงพ้อง ฝนตก และพระจันทร์มาเชื่อมโยงเป็นคำเกี่ยวพาราสี ทั้งนี้ฝ่ายหญิงต้องการให้ฝ่ายชายมีความพยายามเกี้ยวให้มากขึ้น

คำนิยมเกี่ยวกับการเลือกคนมาเป็นคู่ครอง

คำร้อง

ชาย :	เมา เอย เนียง เมา	เมา เอย เนียง เมา
มิน ก๊ย ค้อฮ์ เอา	ออย บอง เค็ญ เรียง	
สาบ จแอฮ์ มนอง	ค้อฮ์ ยัว ไม เลียง	
มิน ก๊ย เค็ญ เรียง	คเมา เนียง ลออ เเมน	

คำร้อง

หญิง :	ปรีฮ์ คลุ่น คเมา	เปี้ยะ เอา เก ซา
บาน ไม ปี่ นา	บอง ลู้จ กี่ เต็ง เอย	
เนียง ชม อัน แต้จ	ตุก จะ ตไบง คเนีย	
ลู้จ กี่ เต็ง เอย	กแต่ย เด็ค ค้อล ไม	
ชาย :	บอง อม ตุก เตวี	ตเรี้ย จังวา ลู้ด ปเรียด
บอง ชแรก ปด้า เปี้ยค	มือ คเมา บอง พอง	
ปด้า ก๊วล ตัง ก๊วด	ปด้า ปเรียด จา นอง	
มือ คเมา บอง พอง	คลาจ เวีย ซี กแซ	

คำแปล

ชาย :	คำเอยน้องคำ	คำเอยน้องคำ
มิเคยถอดเสื้อ	ให้พี่เห็นรูปทรง	
สาบเหม็นครึ่งหนึ่ง	จึงถอดล้างอาบ	
มิเคยเห็นรูปทรง	คนคำพี่งามจริง	

หญิง :	พี่ชายคนดำ	สวมเสื้อแดงผม
	พี่ได้มาแต่ใด	พี่ไม่เคยใครมาหรือไร
	น้องขอผ้าสักหลาด	ไว้ปักปลอกหมอน
	พี่ไม่เคยใครมาหรือไร	คิดถึงคิดถึง
ชาย :	พี่หายเรือไป	ปลาช่อนกระโดดพริ้งพริ้ว
	ฝากญาติช่วยดู	คู่สาวตาของพี่ด้วย
	ฝากส่งกับตอไม้	ฝากส่งกับเชือกหนัง
	คู่สาวตาของพี่ด้วย	เกรงกินเชือกล่าม

ความหมาย

แสดงให้เห็นค่านิยมในการเลือกคนผิวดำเป็นคู่ครอง ซึ่งเป็นความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย และมีการส่งฝากฝังคนรักไว้กับตอไม้ กับเชือกหนัง ลักษณะการฝากเช่นนี้คล้ายกับการฝากคนรักไว้กับสิ่งต่าง ๆ ของวรรณคดีในภาคกลาง

ขั้นตอนการเกี่ยวพาราสี นอกจากจะเป็นการร้องโต้ตอบกันเกี่ยวกับความรักแล้ว หากผู้ดูหรือเจ้าภาพให้ร้องเรื่องประเพณี ผู้ร้องก็จะร้องแทรกเป็นเกร็ด เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศการแสดงแต่จะทำเพียงระยะสั้น ๆ เท่านั้น ดังตัวอย่างประเพณีการแต่งงาน

คำร้อง

ชาย :	บาน จูบ บาน จุม	จ้อ ตุม จอุง ไค
	ชม โกงน แถว กิน นมเรียว	ออย เกิด เนี้ยก บแต่ย ประ บ้วน
	อ้ง ก็อุล เน้ว ก้า ล้อฮ	มิน เช้ว เทอ การ ทงวัน
	ขเนี้ย เอื้อย บาน บแต่ย บาน ประ บ้วน	ทงวัน ขราล คลุ่น แวง
หญิง :	เนี้ยก บร้อฮ คลุ่น ล้วน	บอุง บร้อฮ คลุ่น ล้วน
	บร้อฮ บอุง บาน ประ บ้วน	ออย กัน เจ็ด ลออุ ลออุ

ชาย :	โกน เมียส มนาย เอย	โกน เมียส มนาย เอย
	แน๊ฮ รุ้จ ชรัจ เอีย	จา ชคับ จัฮ ตุม ขอน
	โกน เอย เด้ง ปชา	กม เทอ กระ บุ่น
	จัฮ ตุม นื่อง ขอน	โยน เอย ยัว ตระ จัก ชคับ
	แน๊ฮ รุ้จ ชรัจ เอีย	ชม ออย ปวร พลา
	อ้อฮ อ้อง ตู๋ บ้อด ตู๋ดา	เรียก ชา ขเวง ขดา

คำแปล

ชาย :	ได้พบได้ร่วมเรียง	ญาติผู้ใหญ่ผูกมือ
	ขอให้แก้วกีนรี	เป็นสามีภรรยา
	สมัยเมื่อหนุ่มใสศ	การงานไม่น่าพา
	ครันเมื่อมีภรรยา	บาทนักรักต้องทำเอง
หญิง :	พี่ชายตัวคนเดียว	พี่ชายตัวคนเดียว
	เมื่อพี่มีเมีย	ให้รักษาใจจงงาม
ชาย :	พ่อเฒ่าของแม่เอย	พ่อเฒ่าของแม่เอย
	เสร็จสรรพพ่อทราชมชย	พึ่งคำผู้เฒ่าสอน
	ให้รู้เคียงสามีเหมาะสม	อย่าทำหยิ่งจน
	พึ่งคำผู้ใหญ่สอน	เอาหูฟังสำเหนียกจา

ความหมาย

กล่าวถึงประเพณีการแต่งงาน โดยมีคนเฒ่าคนแก่ อบรมสั่งสอนคู่บ่าวสาว

กล่าวได้ว่าลักษณะการเกี่ยวพาราสีของเพลงกันตรึม เป็นการร้องโต้ตอบ
เรื่องทั่วไปที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต และสภาพสังคมของชุมชนอีสานได้ ขณะเดียวกัน มีการแทรก
เรื่องประเพณีวัฒนธรรม ตามคำขอของผู้ดูหรือคำขอของเจ้าภาพ

4. การลา

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแสดงกันตรึม เนื้อหาจะเป็นการกล่าวอวยพรผู้ดู ให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา ทานเองที่นิยมใช้ร้องลาคือ กัจ ปกา ซา ปदान (พักดอกไม้ลาโรง) ราเบี้ย (ราพึงราพัน) ซึ่งเป็นทานเองที่ซ้ำ เน้นนาน ให้ความรู้สึกห่วง อาลัย ไม่อยากจาก ดังนี้

คำร้อง

ปรีก ปเรียง สุริยา	แม อ้อว โจน เลีย
ซเต็ง โจน เอย ปราส คเนีย	ดีอูล เว เลีย ปราส มนาย
กีย จับ กีย จุม	อ้อว คุม มจัส ทไล
โจน แกว กิน นเรีย	ซม ออย บัว มนาย เซิน
ออย ยัวะ ออย ยัว	ออย บัว เปียก ซา แดีย
อ้อว บาน โจน ปรีอฮ	แจ็ช คุ่ม กบาล ตา แรีย
แม บาน โจน ซเรีย	คุ่ม แกย จัน ลัษ
แจ็ช กูร แจ็ช ซลัษ	แจ็ช ปะ ตโปง คเนีย
อ้อว เกิด เจียด นิส	เกิด เนวี จี ซทาน แดีย
อ้อว เกิด เจียด ทเมีย	เลิง ซทาน ดาว ดิง
บาน เดก แต ปูก	กบาล เกีย อัน รัง
ก้อม พวือ พวึง	นิง เปียก อา กร้อฮ
ออย เมียน บาว ปรีอฮ	มูย รวย ปรัม เบีย
เมียน คณม ซเรีย	มูย รวย ปรัม บุน
เมียน คณม จุม คลัน	กเวีย เค็ง ยาก กรอ

คำแปล

เมื่อรุ่งสุริยา	ขออาลาแม่พ่อ
จ่าจากแล้วหนอ	ได้เวลาคลาไคล
เคยพบได้ปะ	พ่อแก่ชืดใกล้
ลูกแก้วกินรี	ขออันวยอวยพร
ให้สุขให้สม	อุดมวาจา
แม่นพ่อมีลูกชาย	ให้ได้ข้างขี้
แม่นได้ลูกสาวสมศรี	ให้หนึ่งก็จ่าหลักลาย
รู้ทอรู้ถัก	รู้ปักปลูกหมอน
พ่อเกิดชาตินี้	อยู่สถานดินดอน
แม่เกิดชาติใหม่ให้สมพร	สู่สถานดาวดึงส์
ได้นอนผูกเนม	เปลไกวสายดึง
หมดกังวลอลอึง	ด้วยคำหยาบโลน
ให้มากบ่าวชาย	หนึ่งร้อยห้าสิบแปดคน
บ่าวหญิงมากลั่น	หนึ่งร้อยห้าสิบสี่
บ่าวรอบกายมากมี	ท่างทุกซ์ไกลจน

ความหมาย

เป็นการอวยพรผู้ให้สมหวังในสิ่งปรารถนา เช่น แม่นมีลูกชายขอให้ได้เป็นใหญ่
เป็นโต มีบุพวาสนา แม่นมีลูกสาวให้รู้งานบ้านงานเรือน แม่เกิดชาติใหม่ขอให้ขึ้นสวรรค์ มีบริวาร
มากมาย

บทที่ 3

คุณค่าทางสังคมของกันตรึม

วรรณกรรมกับสังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น เพราะวรรณกรรมเป็นผลิตผลของสังคม ดังนั้นวรรณกรรมจึงเปรียบเหมือนกระจกเงาที่สะท้อนภาพสังคมทุกยุคสมัยได้อย่างชัดเจน ความรู้ ความคิด และความรู้สึกของกวีเป็นเช่นใดขึ้นอยู่กับสภาพสังคมเป็นตัวกำหนด กวีราชสำนักก็ถ่ายทอดสังคมของราชสำนัก กวีการเมืองก็ถ่ายทอดสังคมการเมือง กวีชาวบ้านก็ถ่ายทอดสภาพสังคมระดับชาวบ้าน เพลงพื้นบ้านจัดเป็นวรรณกรรมชาวบ้านที่แสดงภูมิปัญญาชาวบ้านไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นสภาพสังคมชาวบ้านจึงปรากฏโดยชัดเจนในเพลงพื้นบ้าน กันตรึมเป็นเพลงชาวบ้านอีกประเภทหนึ่งของชุมชนอีสานใต้ เนื้อหาของเพลงสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตของชาวอีสานได้อย่างละเอียด เป็นต้นว่าวิถีชีวิต สภาพครอบครัวและเครือญาติ และลักษณะสังคมและวัฒนธรรม เหล่านี้ถือเป็นคุณค่าทางสังคมอันสำคัญยิ่งที่ช่วยให้สังคมมีความสงบสุข

การศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้าน รวมถึงลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้าน ไม่เพียงแต่จะช่วยให้เข้าใจชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของสังคมเท่านั้น หากยังช่วยให้เห็นภาพของวิถีชีวิตชาวบ้าน สถานภาพของระบบครอบครัวและเครือญาติได้ชัดเจนขึ้น ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (2518 : 270) ได้กล่าวถึงคุณค่าที่ได้จากการศึกษาคติชาวบ้านว่า การศึกษาคติชาวบ้านช่วยให้เรารู้จัก และเข้าใจสภาพของชีวิต และวัฒนธรรมของมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น เพราะคติชาวบ้านเป็นเรื่องของชีวิตจิตใจชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นแหล่งรวมของความรู้สึนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม และความบันเทิง นอกจากนี้คติชาวบ้านยังเป็นเหมือนกรอบล้อมชีวิตให้ดำเนินอยู่ในขนบนิยมที่ดี ถูกต้องของสังคมท้องถิ่น คติชาวบ้านเป็นเครื่องอบรุมกลม่อเกลารจิตใจ และสั่งสอนศีลธรรมกันมาแต่ดั้งเดิม

กันตรึมเป็นคติชาวบ้านในรูปของเพลงพื้นบ้านที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตของชุมชนอีสานใต้ไว้ทุกแง่มุม การศึกษาเพลงกันตรึมในเชิงสังคม จึงช่วยให้เข้าใจสภาพสังคม วิถีชีวิตของชุมชนอีสานใต้ได้เป็นอย่างดี

การศึกษาวิจัยคุณค่าทางสังคมของกันตรึมครั้งนี้ กำหนดการวิเคราะห์ได้ 3 ด้านคือ ด้านวิถีชีวิต ด้านระบบครอบครัวและเครือญาติ และด้านลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

1. ด้านวิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตในสังคม สังคมที่แตกต่างกัน วิถีชีวิตย่อมแตกต่างกันไปด้วย กระณีการ์ สุขเกษม และคนอื่น ๆ (2536 : 67) กล่าวถึงความหมายของวิถีชีวิตว่า วิถีชีวิตเป็นรูปแบบของวัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตของชาวชนบทมีรูปแบบการดำรงชีวิตที่หนักไปทางเกษตรกรรม ลักษณะทางสังคมจึงไม่หนาแน่น วิถีชีวิตมีความหมายครอบคลุมถึงวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อ และอาชีพ ในขณะเดียวกัน สุพัตรา สุภาพ (2531 : 21) ก็ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตว่า วิถีชีวิตเป็นบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับ และปฏิบัติตามจนเป็นประเพณี และถือปฏิบัติกันทั่วไป ไม่รู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่เนื่องจากเป็นวิถีที่มีมานาน และกระทำกันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ ประสาทหลักศิลา (2514 : 25) ยังได้กล่าวถึงความหมายของวิถีชีวิตไว้ว่า วิถีชีวิต หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนอันเนื่องมาจากความคิด และประสบการณ์ต่าง ๆ และได้ถือปฏิบัติกันมาตลอดช่วงเวลาอันยาวนาน อีกทั้งหมายถึงพฤติกรรมใด ๆ ของมนุษย์ในสังคมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นวันเดือนปี หรือมากกว่านั้นก็ได้

การศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนอีสานใต้ได้ศึกษาวิเคราะห์ในด้านอาชีพ ความเชื่อ ค่านิยม คำสอน และคติเตือนใจ

1.1 ด้านอาชีพ

เนื้อที่ส่วนใหญ่ของบริเวณอีสานใต้เป็นท้องทุ่งกว้าง อาชีพชาวอีสานใต้จึงทำนาเป็นอาชีพหลักแล้ว ส่วนอาชีพเสริมคือ อาชีพทอผ้าไหม และอาชีพเลี้ยงช้างในบางหมู่บ้าน ซึ่งมีปรากฏในบทเพลงกันตรึม ดังนี้

1.1.1 อาชีพทอผ้า

ในบทเพลงกันตรึมได้กล่าวถึงอาชีพทอผ้าไว้อย่างชัดเจน คือ กล่าวถึงฤดูทอผ้า แรงงานในการทอผ้า วิธีการทอผ้า และวิถีชีวิตของหนุ่มสาวในฤดูทอผาดังนี้

ฤดูทอผ้า

เสียงฟ้าร้องเป็นสัญญาณบอกเตือนให้ชาวอีสานใต้รู้ว่า ฤดูทอผ้ามาถึง เสียงฟ้าร้องกระชั้นถี่มากเท่าใดเป็นเครื่องหมายบอกว่าจะบริบูรณ์ การทอผ้าจะได้ผลดี และทุกคนพร้อมจะทอผ้าในปีนั้น เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงเสียงฟ้าร้องสัญญาณของฤดูทอผ้า ดังนี้

คำร้อง

"บกวร เลื่อน กตุง กตุง	บกวร เลื่อน กตุง กตุง
แค นีฮ์ แค ชตุง	มิน เคญ คเนีย เลีย
เนียง ลือ ข่า เลง	บอง เฮา กเวีย กเวีย
จำ เนียง ชตุง รุจ ตัด เอีย	บอง เอย จำ จูบ คเนีย ทเมีย

คำแปล

"ฟ้าร้องครืนครืน	ฟ้าร้องครืนครืน
เดือนนี้เดือนคานาเต็มฝน	จำพรากจากกัน
น้องยีนสาเนียง	พี่กูไกลครั้น
รอน้องคานาแล้วได้พบกัน	คงสักวันได้พบกันอีกหน"

ความหมาย

เมื่อถึงฤดูทานา ชายหนุ่มหญิงสาวที่มีเพื่อนาจำนวนไม่มากพอจะได้ผลผลิตไว้กิน
ทั้งปี ก็ออกจากหมู่บ้านไปเป็นลูกจ้างของผู้ที่มีนามาก ส่วนใหญ่จะต่างหมู่บ้านหรือต่างอำเภอ
ในเขตจังหวัดใกล้เคียง โอกาสนี้ทำให้คู่รักต้องจากกัน แต่จะมีโอกาสได้พบกันอีกครั้ง
หลังจากคานาเสร็จแล้ว ทั้งสองฝ่ายจะลานายจ้างกลับบ้านเดิม และจากกันอีกครั้งเมื่อถึงหน้า
เกี่ยวข้าว หลังจากเกี่ยวข้าวแล้วก็กลับบ้านภูมิลำเนาเดิม หนุ่มสาวมีโอกาสดูพบกันอีก วิถีชีวิต
ของหนุ่มสาวของอีสานใต้จะเป็นเช่นนี้ เมื่อถึงฤดูฝน หน้าทานาอีกหน ก็อาจกลับไปเป็นลูกจ้าง
กับนายจ้างคนเดิมหรืออาจหานายจ้างใหม่ ส่วนมากแล้วมักเปลี่ยนนายจ้าง

มีคำร้องที่กล่าวถึงฤดูทานาอีก คือ เสียงฟ้าร้องในเดือนเมษายน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"แค แจด เดิม ชน้า	แค แจด เดิม ชน้า
บกวร เลื่อน กัว กเรียม	บโณ เมียฮ์ ปราส บอง
พลึง ออร ทเลียะ จือฮ	คัยอุล คยฮ ร้า ปาง

ป๊อเน เมียส ปราส บอง	อูล กู คเลียด ซงาย
คเลียด ไคจ จู ติก	คเลียด ไคจ จู บาย
คลุน ป๊อเน คลียต ซงาย	ไคจ ปกาย ลือ มูก"

คำแปล

"เมษายนต้นปี	เมษายนต้นปี
ฟ้าร้องกระชั้นถี่	น้องกับพี่ต้องจากกัน
ฝนตกหนักหนัก	ลมกระซอกพยับ
น้องกับพี่ต้องจากกัน	อายุเพื่อนบ้านต้องคลาไคล
ตรมหนักมียากน้ำ	มียากข้าวตรอมใจ
น้องคลาไคลใจหาย	ไคลจดวงดาวบนฟากฟ้า"

ความหมาย

กล่าวถึงความพลัดพรากเมื่อฤดูหนาวมาถึง สัญญาบอกว่าถึงฤดูหนาวคือ เสียงฟ้าร้อง ซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน ทั้งฟ้าและฝนไหม้กระหน่ำยังความชุ่มฉ่ำแก่ผืนนา ชายหนุ่มหญิงสาว ต้องจากกันเพื่อไปเป็นลูกจ้างที่นาที่ยังถิ่นอื่น

เสียงฟ้าร้อง เป็นสัญญาณให้รู้ว่าถึงฤดูหนาว หนุ่มสาวที่เป็นคู่รักกันต้องจากกัน เนื่องจากชายหนุ่มต้องไปพักอาศัยค้างคืนที่เถียงนาของตน ซึ่งอยู่ไกลบ้านหรือไม่ก็ต้องไปเป็นลูกจ้างคานาที่หมู่บ้านอื่น หญิงสาวก็เช่นเดียวกัน อาจต้องไปเป็นลูกจ้างคานาที่หมู่บ้านอื่น จะได้พบกันอีกครั้งต่อเมื่อหมดฤดูคานาซึ่งจะกินเวลาประมาณสามเดือน

เนื่องจากการทำนาเป็นอาชีพหลักของชาวอีสานใต้ ชายหนุ่ม หญิงสาวที่ออกจากหมู่บ้านไปขายแรงงานยังถิ่นอื่น โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ เมื่อถึงฤดูหนาว ต้องกลับมาช่วยพ่อแม่ทำนา และเมื่อทำนาของตนเสร็จแล้วก็ไปช่วยทำนาของญาติ เช่น ป้า ลุง น้า อา เป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อเครือญาติ และถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติจนถึงทุกวันนี้

เพลงกันตรึมในส่วนที่บอกให้รู้ว่า ฤดูหนาวมาถึงนั่นคือเสียงฟ้าร้อง แม้จะปรากฏไม่มากนัก แต่ก็ได้อธิบายความให้รู้ว่า วิถีชีวิตของชาวนากำลังจะเริ่มแล้ว

แรงงานในการทำนา

โดยทั่วไปแล้วแรงงานหลักในการทำนาเป็นผู้ชาย ผู้หญิงเป็นแรงงานเสริม แต่ในกรณีที่บ้านใดไม่มีลูกชายหรือไม่มีพ่อบ้านจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม ผู้หญิงต้องรับภาระเป็นแรงงานหลักในการทำนา เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงแรงงานในการทำนา ดังนี้

คำร้อง

"กิด เอย แชน กิด	กิด เมียน คำ แฉย
กิด นื่อง แสก ชแร ปเรัย	มาย นื่อง ทวือ
คำ รื่อง นื่อง เจ็ด	มาย นื่อง เบ็ด ฟลือ
มาย นื่อง ทวือ	เบ็ด ฟลือ ปจู้ร ชแร"

คำแปล

"คิดเอยหนอคิด	คิดมีจิตหมาย
กางป่าเป็นผืนนาไร่	ด้วยร่างกายหมายจะทำ
คิดอยู่ในอก	หมายจะยกคันนาที่ดำดำ
ด้วยร่างกายหมายจะทำ	ยกเสริมคันนาและไถนา"

ความหมาย

กล่าวถึงความคิดของชายหนุ่มที่คิดจะบุกเบิกนาเพิ่มด้วยการหักร้างกางป่า และซ่อมแซมคันนาที่ชำรุดให้คงสภาพเดิม

คำร้องอีกชุดหนึ่งที่กล่าวถึงผู้ชายเป็นแรงงานหลักในการทำนาคือ กล่าวถึงฝ่ายชายที่ไม่สามารถไปช่วยฝ่ายหญิงไถนาได้ เนื่องจากนาของตนยังไถไม่เสร็จ ดังคำร้องต่อไปนี้

คำร้อง

"พระ น้อย คลื่น ล้วน	พระ น้อย คลื่น ล้วน
คลื่น อ้อด ประ บัวน	ตนา บาย ไชบ แอง
ลูก บาย เตวี เจ้อด	ตัก พเนก ไสร ลแอง
ปจู้ร ชแร ชตุง แอง	เทอ แม้ง นื่อง จู้ย ชแรย บาน"

คำแปล

"แสนอนาถตัวคนเดียว	แสนอนาถตัวคนเดียว
ขาดเมียคอยแลเหลียว	หุงข้าวกินเอง
ยกข้าวไปเช็ดน้ำ	น้ำตาไหลให้วังเวง
ไถนาหุงข้าวเอง	ไฉนจะไปช่วยหญิงได้"

ความหมาย

เป็นการรำพึงรำพันถึงชีวิตของตนเองที่ขาดคนคอยดูแลช่วยเหลือและเอาใจใส่

ในบางกรณีที่บ้านใดไม่มีลูกชาย มีแต่ลูกสาวขาดพ่อบ้านหรือผู้นำครอบครัว จะด้วยสาเหตุใดก็ตาม ผู้หญิงต้องรับภาระหลักของครอบครัว แม้แต่การไถนา ดังคำร้องต่อไปนี้

คำร้อง

"พระ น้อย คลื่น ปี่ล	คลื่น คเวียล กระ แบย
คลื่น เนียง อ้อด ปแต่ย	ปจู้ ชแร แต แอง
โค จับ อัง เก้อล	ตัก พเนก ไสร ลแอง
ปจู้ร ชแร แต แอง	เคก กา ปแลง นึ่ง คเนย"

คำแปล

"นึกอนาถตัวคนเดียว	ใจแห้งเหี่ยวเลี้ยงควาย
ไม่มีผิวเคียงกาย	ไถนาด้วยตนเอง
มือจับคันไถ	น้ำตาไหลให้วังเวง
ไถนาด้วยตนเอง	มีหมอนเป็นเพื่อนเคียงกาย"

ความหมาย

ผู้หญิงเป็นแรงงานหลักในการทำนาเช่นเดียวกับผู้ชาย

จากการศึกษาวิเคราะห์เพลงกันตรึม สรุปได้ว่า แรงงานหลักในการทำนาคือ ผู้ชาย ผู้หญิงเป็นแรงงานเสริม แต่ถ้าบ้านใดที่ไม่มีผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว ผู้หญิงต้องเป็นแรงงานหลักในการทำนา

วิธีการทำนา

ชาวอีสานได้นิยมการทำนาดำ เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงขั้นตอนการทำนา 3 ขั้นตอน คือ การไถนา การดำนา และการเกี่ยวข้าว ดังนี้

ขั้นที่ 1 การไถนา

คำร้อง

"ไถ จับ อัง เกี๊ส	ตึก พเนก ไฮร ลแสง
ปจู้ร ชแร คลุ่น แอง	ชเรี้ย เอย เทอ แม็จ บอง จู๋ บาน"

คำแปล

"มือจับคันไถ	น้ำตาไหลพราก
ไถนาด้วยตนเอง	ไฉนจะไปช่วยน้องได้"

ความหมาย

กล่าวถึงขั้นตอนการทำนาว่า ต้องเริ่มจากการไถนาเป็นลำดับแรก

คำร้องอีกชุดหนึ่งที่กล่าวถึงการไถนาคือ

คำร้อง

"ขเรี้ย เอย เนียง ขเรี้ย	ขเรี้ย เอีย เนียง ขเรี้ย
เนียง คเวียล กระ แบ๊	เนียง ปจัวร์ ขเร แตะ แอง
ติก พเน ไฮอร์ ลแสง	มเนยะ แอง ปจัวร์ ขเร
บอง เอย อา เน็ด นัฮ	คลุ่น เนียง โกอง ขเรี้ย

คำแปล

หญิงเอยหนอหญิง	หญิงเอยหนอหญิง
นางเลี้ยงควาย	นางไถนาคนเดียว
น้ำตาไหลย่อย	คนเดียวไถนา
พี่เอยอนาณัก	ตัวน้องเป็นหญิง

ความหมาย

เป็นคำรำพึงรำพันของฝ่ายหญิงที่ต้องไถนาด้วยตนเอง เพราะขาดผู้นำ

จากคำร้องดังกล่าวข้างต้นบอกให้รู้ถึงขั้นตอนของการทำนาว่า ก่อนลงมือปักดำ ต้องเตรียมดินด้วยการไถก่อน แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ขั้นตอนการไถนาของชาวอีสานใต้ มี 3 ระยะ แต่ในบทเพลงมิได้กล่าวถึงคือ ไถตะ ไถแปร และไถพรวน ตามลำดับ เมื่อไถพรวนแล้ว จึงลงมือคราดเพื่อให้ดินมีสภาพร่วนซุย ง่ายต่อการปักดำ แล้วจึงลงมือดำนาอันเป็นขั้นตอนต่อไป

ขั้นที่ 2 การดำนา

ชาวอีสานทำนาปีละหนึ่งครั้งเรียกว่า "นาปี" ที่เป็นเช่นนี้เพราะการทำนาในภาคอีสานส่วนมากต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว การทำนาที่ให้ผลผลิตมากต้องทำนาดำ เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงการทำนาดำไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

คำร้อง

"บกวร เลี่ยน กตุง กตุง	บกวร เลี่ยน กตุง กตุง
แค นือ แค ชตุง	มิน เค็ญ คเนีย เลีย
เนียง ลือ ซ้า เลง	บอง เฮา กเวีย กเวีย
จา เนียง ชตุง รุจตุค เอีย	บอง เอย จา จูบ คเนีย ทเมีย

คำแปล

"ฟ้าร้องครืนครืน	ฟ้าร้องครืนครืน
เดือนนี้เดือนคานา	จำพรากจากกัน
น้องยินสาเนียง	พี่กูไกลครัน
รอน้องคานาแล้วได้พบกัน	คงสักรันได้พบกันอีกหน"

ความหมาย

แสดงให้เห็นว่า ชาวอีสานได้นิยมทำนาแบบนาดำ เพราะให้ผลผลิตดีกว่าแบบอื่น

ยังมีคำร้องที่กล่าวถึงวิธีการทำนาด้วยการดำ คือ คำร้องว่า

คำร้อง

"ตโมก แจ็ญ ติก	เนียง เตวี มือ ซเราะ บอง
ก็ ชตุง กู กริก	ตโมก แจ็ญ ติก"

คำแปล

จอมปลวกน้ำซึม	น้อง ไปคูที่บ้านพี่
เขาคานากันคณานับ	จอมปลวกน้ำซึม

ความหมาย

เป็นการบอกถึงการทานว่าทานแบบนาคามีคำว่า "ชตฺถ" หมายถึง "คานา"
แสดงความไวชัดเจน

และอีกคำร้องหนึ่งที่กล่าวถึงวิธีการทานาด้วยวิธีการคำ คือ

คำร้อง

"อัน เจ้ม กู ชไมล	ออย จอร เวีย ลู่จ
เบอ เกิด ชตฺถ ชรีอว	ออย ชมอว เวีย เจอิน"

คำแปล

เลี้ยงวัวตัวผู้	ขอให้ใจร่มลึก
แม่นเกิดคานา	ให้พญารัตน

ความหมาย

แสดงให้เห็นความนิยมในการทานาแบบนาคามีของชาวอีสานใต้

จากคำร้องข้างต้นกล่าวได้ว่า ชาวอีสานใต้นิยมวิธีการทานาแบบนาคามีคำว่า "ชตฺถ" หมายถึง การคานา เพราะนาคามีให้ผลผลิตสูง แต่ถ้าปีใดฝนน้อย น้ำน้อย ชาวอีสานจะเปลี่ยนวิธีการทานาจากนาคามีเป็นนาหว่าน เพราะอย่างน้อยยังได้ข้าวเปลือกไว้กินบ้าง เพลงกันตรึมไม่ได้กล่าวถึงการทานาแบบนาหว่าน เนื่องจากชาวอีสานส่วนใหญ่นิยมทานาแบบนาคามี เพราะมีน้ำค่อนข้างบริบูรณ์กว่าชาวอีสานในแถบอื่น

หลังจากที่ชาวอีสานใต้เรียบริบร้อยแล้ว ต้องหมั่นดูแลต้นข้าวมิให้วัชพืชขึ้นแซม เพราะวัชพืชจะแย่งอาหารของต้นข้าว นอกจากนี้ต้องคอยดูแลน้ำในคันนาให้พอดีกับความต้องการของต้นข้าว เช่น ขณะที่ต้นข้าวกำลังเจริญเติบโตเพื่อตั้งท้องออกรวง ต้องเปิดน้ำเข้านาให้มากเสมอประมาณคันนา เมื่อข้าวออกรวงแล้วจึงเริ่มปล่อยน้ำออกจากนา เพราะต้นข้าวไม่ต้องการน้ำอีก การปล่อยน้ำออกจากคันนาต้องค่อย ๆ ปล่อยน้ำเพื่อให้ต้นข้าวปรับตัวและจะปล่อยน้ำหมดนา เมื่อรวงข้าวเหลืองสุกพอดีพร้อมจะเก็บเกี่ยวได้

ขั้นที่ 3 การเกี่ยวข้าว ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"จโรด ชรีอว มเียะ แอง บอง เอย เจริ์ อา ลัย แตะ บอง"

คำแปล

"เกี่ยวข้าวคนเดียว ใจคิดถึงแต่พี่ชาย"

ความหมาย

แสดงให้เห็นขั้นตอนการทำงาน คือ เริ่มจากไถนา ปลูกนา และสุดท้าย คือ การเกี่ยวข้าว

การเกี่ยวข้าวเป็นกระบวนการหนึ่งของการทำนา เมื่อต้นข้าวออกรวง และสุกเหลืองอร่าม ชาวนาจะเริ่มเกี่ยวข้าวด้วยการล้มข้าวหรือนาบข้าวก่อนเกี่ยว คือ ใช้ไม้ไผ่ทั้งลำวางทับลงบนกอข้าวแล้วกดให้ต้นข้าวล้มลง ทำเช่นนั้นครบทุกผืนนาก่อนการเกี่ยวข้าว

วิถีชีวิตของหนุ่มสาวในฤดูทำนา

เมื่อฤดูทำนามาถึง หนุ่มสาวนอกจากจะทำนาเป็นหลักแล้ว ยังมีวิถีการดำเนินชีวิตด้านอื่น คือ ผู้ชายต้องออกหาปลาเป็นอาหารเลี้ยงครอบครัว ผู้หญิงตักน้ำ และชายหนุ่มหญิงสาวซึ่งมีนาใกล้กัน ได้เกี่ยวพาราสีกัน เพลงกันตรึมกล่าวถึงวิถีชีวิตของหนุ่มสาวในฤดูทำนา ดังนี้

- ผู้ชายออกหาปลา

หน้าที่ของผู้ชายนอกจากจะไถนา ปลูกนาแล้ว ยังต้องออกหาปลาเป็นอาหารเลี้ยงครอบครัว เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงออกหาปลาไว้อย่างชัดเจน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

บกวร เลื่อน แอ ตไบง	บกวร เลื่อน แอ ตไบง
ตึก แบก ละ ลุง	บอง รัว ตรู คัก
บอง กิวล รัว เวียร์	เมื่อน เฮอร์ จา เปียะ
บอง รัว ตรู คัก	อัน เจ้ม ชแน็ย ชเค็ง
ตรู บอง ปรา เปิ่น	เลิ่น บอง ปรา รวย
บอง มิน ออย เนียง ปู๋ย	ปบาก กัน ชเนียง อัน เจือด

คำแปล

ฟ้าร้องคำน่ได้	ฟ้าร้องคำน่ได้
น้ำพลากลามไหล	ฟ้าไซคักปลา
ฟ้าเภาวัลย์	ไกบินคักกับ
ฟ้าไซคักปลา	มาเลี้ยงหญิงบอบบาง
ไซพมหัพ	สันพมหาร้อย
มิให้น้องวิตกแต่น้อย	หาสวิงซ้อนปลาของ

ความหมาย

เป็นการบอกให้รู้ถึงหน้าที่ของผู้ชายในฐานะผู้นำครอบครัวว่าต้องทำมาหากิน เลี้ยงครอบครัวมิให้เดือดร้อน และการมีโชถึงทำพันธุ์ มีเงินถึงหาร้อย เป็นการแสดงถึงความ ขยันหมั่นเพียร พักเอาเบาสบายของฝ่ายชาย

หนึ่งวิธีการหาปลาที่สามารถจับปลาได้จำนวนมากของชาวอีสานใต้คือ การวางไซโดยการขุดคันนาเป็นร่องขนาดพอวางไซ และให้น้ำไหลออกจากคันนาได้ ปลาก็จะ เข้าไซทีละมาก ๆ การวางไซจะวางตอนหัวค่ำ และกุดตอนเช้ามีด ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือ การวาง ลันเพื่อคักปลาไหล นิยมวางในบ่อหรือหนองน้ำค่อนข้างลึก น้ำนิ่ง มีโคลนมาก เนื่องจาก ปลาไหลชอบมุดในโคลน การทำไซและลัน ชายหนุ่มต้องฝึกหัดทำจากบรรพบุรุษ เช่น ปู่ ตา พ่อ ลุง น้ำ อาหรือพี่ชาย เมื่ออย่างเข้าหน้าฝนชายหนุ่มต้องเตรียมหาไม้ไผ่มาทำไซและลัน เพื่อให้ ทันคักปลาในกลางฤดูฝน เพราะช่วงนั้นปลาจะมีตัวโตพอจะจับมาเป็นอาหารได้อย่างดี

- ผู้หญิงทำหน้าที่แม่บ้านคือ ตักน้ำ หาฟืน ออกป่าหาไข่ไม้คแดง และทำ
ปลาร้า ดังนี้

ตักน้ำ คำร้องว่า

คำร้อง

"ขเรี้ย ขเค็ง จา ปรีว เนียง บอง กอ ขไป คีว
เนียง แจ็ญ เตวี คอง คัก"

คำแปล

"หญิงบางประเปรี้ยว คล้องคอสไบเขียว
ออกไปหาบน้ำ"

ความหมาย

กล่าวถึงหน้าที่ของผู้หญิงว่า ต้องออกไปตักน้ำก่อนไปทำนาหรือทำงานอื่น
โดยทั่วไปแล้ววิถีชีวิตของชาวอีสานได้ ผู้หญิงนิยมออกไปหาบน้ำตอนเย็น
เนื่องจากแดดไม่ร้อนจัด และได้มีโอกาสพบชายคนรักที่ไปอาบน้ำที่หนองน้ำหรือสระน้ำด้วย
แต่ถ้าเป็นฤดูหนาว จะออกไปหาบน้ำตอนเช้ามีค เนื่องจากตอนเย็นต้องรับกลับจากนา
ประกอบอาหารมือเย็น และเมื่อยล้าจากนา จึงเป็นช่วงของการพักผ่อน

หาฟืน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ทไจ ลเงียจ ตระ ขี้ล เนียง ปกรัวฮ คเนีย
ปกรัวฮ คเนีย บาน กแรล เนียง แจ็ญ เตวี รัว อ้อฮ"

คำแปล

"ตะวันขายบ้ายคล้อย สาวน้อยชวนกัน
ชวนกันหลายคน แม่ห่านมลอออกไปหาฟืน"

ความหมาย

กล่าวถึงหน้าที่ของผู้หญิงอีกอย่างหนึ่ง คือ การออกไปหาพืชเพื่อนำมาเป็นเชื้อเพลิงในการหุงข้าว และประกอบอาหาร

โดยปกติก่อนถึงฤดูหนาว ผู้ชายจะมีหน้าที่หาพืช โดยนำเกวียนไปหาพืชในป่า บรรทุกกลับบ้านให้พอใช้ตลอดฤดูหนาว แต่หากบ้านใดใช้พืชหมดเร็ว เป็นภาระของผู้หญิงต้องออกไปหาที่บริเวณชายป่าที่ไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก ในขณะเดียวกันได้ถือโอกาสหาของป่า เช่น เห็ด ผักป่า มาเป็นอาหารด้วย การออกหาพืชผู้หญิงจะชวนกันไปเป็นกลุ่ม โดยจะออกป่าหาพืชตอนบ่ายที่อากาศไม่ร้อนจัด

ออกป่าหาพืชไม่หมดแดง ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"กระ มม บ่อง เอย	เตี๊ว จั๊ฮ อั้ง กรอญ
แจก บ่อง เตี๊ว พอญ	บ่อง กัน กรุฮ ออย"

คำแปล

"สาวงามของพี่เอย	ไปหาพืชไม่หมดแดง
พี่ขอไปด้วยช่วยอีกแรง	คอยถือครุน้ำให้"

ความหมาย

กล่าวถึงหน้าที่ของผู้หญิง ในการหาอาหารมาเลี้ยงครอบครัว เช่น การออกไปหาพืชไม่หมดแดง

ไม่หมดแดงเป็นอาหารเลิศรสของชาวอีสาน สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายอย่าง เช่น คลุกเกลือแล้วห่อใบตองหรือใบขมิ้น แล้วหมกหรือปิ้งจะมีกลิ่นหอมน่ารับประทาน นำไปทอดหรือเจียวกับไข่เป็นเจียว ไม่หมดแดง แต่ที่นิยมมากคือ หมกหรือปิ้ง

การออกเหยื่อไข่มดแดง จะออกตอนสายหลังกินข้าวเช้า อุปกรณ์ประกอบ
การเหยื่อคือ ถังน้ำ ชาวอีสานใต้เรียกครุ ใส่ น้ำให้สูงจากกันถึงประมาณหนึ่งคืบ และไม้ไผ่ที่
แห้งสนิท ขนาดเหมาะกับมือยาวไม่เกิน 4 เมตร นำหัวถังน้ำผูกติดกับปลายไม้ไผ่ เมื่อพบรัง
มดแดงที่คาดว่าจะมีไข่มาก ก็ใช้ถังน้ำที่ผูกติดกับปลายไม้ไผ่เหยื่อเข้าไปในรังไข่มดแดง และตัวมดแดง
จะตกลงกันถึงน้ำ ไข่มดแดงจะจมลงกันถึง

การออกเหยื่อไข่มดแดงเป็นหน้าที่ของผู้หญิง เพราะมือเบาสามารถเหยื่อได้
ไข่มดแดงจำนวนมาก ผู้ชายที่อาสาช่วยก็เพียงถือถังน้ำตามเท่านั้นไม่ต้องช่วยเหยื่อรัง และ
การแยกมดแดงออกจากไข่เป็นหน้าที่ของผู้หญิงเช่นเดียวกัน

ฤดูที่นิยมออกเหยื่อไข่มดแดงคือ บลายฤดูร้อน ต้นฤดูฝน ช่วงปลายเดือน
เมษายนถึงเดือนมิถุนายน เนื่องจากเป็นช่วงมดแดงวางไข่ ใบไม้สีเขียวอ่อนสวยมีกลิ่นหอมมด
แดงทำรังง่าย รังใหญ่ ไข่มาก เมื่อฝนช่วงนี้ไข่มดแดงจะพักเป็นตัวแล้ว

หน้าที่ของผู้หญิงนอกจากมีการตักน้ำ หาพื้นแล้ว ยังมีการทาบลา ร้าอีกด้วย

ทาบลา ร้า ดังคำร้อง

คำร้อง

"กบาล กัด ชลอุ	กอุ เวีย กัด จรวัระ
กัน ดุย เทอ ปรา ฮือฮ	ตุ ชี ชน้า พเนก"

คำแปล

"ท่อนหัวต้มแกง	ท่อนคอโป้งจุ่ม
ท่อนหางทาบลา ร้า	ไว้กินปีหน้า"

ความหมาย

กล่าวถึง การนำปลามาแปรรูปเป็นปลาร้าไว้รับประทาน

เนื่องจากพื้นที่ของภาคอีสานเป็นที่ราบสูง ฤดูแล้งอากาศร้อนจัดขาดน้ำ ปลาน้อยเนื่องจากน้ำไม่เพียงพอ แม่บ้านจึงใช้วิธีการถนอมอาหารด้วยการแปรรูปปลาเป็น ปลาร้า ไว้รับประทานในหน้าร้อนปีต่อไป

เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงหน้าที่ของแม่บ้านเกี่ยวกับงานครัวไว้อย่างชัดเจน คือ ตักน้ำ หาดิน แหะไข่มดแดง หุงข้าว ทากับข้าว และรู้จักแปรรูปอาหารไว้รับประทาน ในหน้าร้อนยามขาดแคลน

- ชายหนุ่มหญิงสาวเกี่ยวพาราสี

วิถีชีวิตของหนุ่มสาวในอุทยานา จะเปิดโอกาสให้ชายหญิงได้พบกัน ทั้งนี้สังคมอีสานได้ในอดีตเป็นสังคมปิด โอกาสที่หนุ่มสาวจะได้พบกันมีน้อย การที่หนุ่มสาวได้ทำนาใกล้กันจึงมีโอกาสนพบกัน และได้เกี่ยวพาราสีกัน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ตึก แบก ปิณ เวียล	เนียม เนียง คเวียล กระ เบี้ย
ปรี เนียก เนียง ชเรีย	แต่ญ กระ เบี้ย โจล กรอล"

คำแปล

"น้ำหลาหนองทุ่ง	พิกับน้องเลี้ยงควาย
สองเราเคียงกาย	ต้อนควายเข้าคอก"

ความหมาย

กล่าวถึงวิถีชีวิตของชายหนุ่มกับหญิงสาวที่เป็นคู่รักกัน ได้ใกล้ชิดกันเพราะมีโอกาสเลี้ยงควายด้วยกัน ต้อนควายเข้าคอกพร้อมกัน

เมื่อถึงอุทยานา ชายหนุ่มกับหญิงสาวที่みなใกล้กัน และเป็นคู่รักกันจะมีโอกาสได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น เพราะหลังจากคานาเสร็จในแต่ละวันแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะคานาเสร็จ

เมื่อเริ่มบ้ายแล้ว ปล่อยให้ควายพักกินหญ้า เจ้าของควายไม่ปล่อยควายไปไกล ต้องคอยต้อน มิฉะนั้นจะไปกินต้นข้าวในนา ผู้ต้อนควายคือ ชายหนุ่มกับหญิงสาวที่เป็นคนรักกันนั่นเอง ทำให้ ทั้งสองได้พูดคุยกันตามประสาคนรักจนถึงเย็น จึงต้อนควายกลับเข้าคอกพร้อมกัน ขณะต้อนควาย ก็คุยไปด้วยกระทั่งถึงบ้าน ควายแยกเข้าคอก ทั้งสองก็แยกกันเข้าบ้าน

อีกคำร้องหนึ่งที่แสดงการผากระของชายหนุ่มในฤดูทํานา คือ

คำร้อง

ปกร เสี้ยน ทัง เลี้ยงจ กระ โอบ ปกา ปเรัย
เดิม ค้อฮ แอ นา กระ โอบ ปกา ไม

คำแปล

ฟ้าร้องยามค่ำ หอมดอกไม้ป่า
ต้นอยู่ที่ใดหนา หอมมาแต่ไกล"

ความหมาย

ชายหนุ่มเมื่อได้กลิ่นหอมของดอกไม้ป่าโชยมาในยามค่ำ ทำให้คิดถึงหญิงสาวที่
ตนรัก

จากศึกษาวิเคราะห์เพลงกันตรึมด้านอาชีพทํานาพบว่า คนอีสานได้ทํานา เป็นอาชีพหลัก เมื่ออย่างสู่ฤดูทํานา ผู้ชายจะหักร่างถางป่าเป็นผืนนา ดูแลความเรียบร้อยของ ค้นนา เช่น ยกเสริมคันนาให้สูงขึ้น เพื่อกันน้ำไหลออกจากนา เมื่อเตรียมที่นาเสร็จแล้ว ผู้ชาย เป็นแรงงานหลักในการทํานาแต่บ้านที่ขาดผู้ชาย ผู้หญิงก็ต้องรับหน้าที่เป็นแรงงานหลักแทน

สำหรับขั้นตอนของการทํานา เพลงกันตรึมกล่าวถึงการไถนา การค่นา และการเกี่ยวข้าว ส่วนวิถีการทํานาพบว่า ชาวอีสานได้นิยมทํานาแบบนาดำ เพราะให้ผลดี

ในด้านวิถีชีวิตของหนุ่มสาวพบว่า เมื่อถึงฤดูทํานา นอกจากจะทํานาแล้ว ทั้งผู้หญิง และผู้ชายยังมีหน้าที่อื่นต้องทำคือ ผู้ชายออกหาปลา ผู้หญิงออกตักน้ำ หาฟืน ออกป่าหา ใบมดแดง และทาบลาช้า นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสที่ชายหนุ่มหญิงสาวได้พลอดรักกัน

1.1.2 อาชีพทอผ้าไหม

การทอผ้าไหมเป็นอาชีพเสริมของแม่บ้านหลังฤดูทอผ้า เพลงกันตรึมกล่าวถึงอาชีพทอผ้าไหม ดังนี้

คำร้อง

รุ่ง ชีว รุ่ง อัง กอ แม่ คัก โคน เนียง
ทัง รุ่ง รุ่ง เค็ดร พลิว แะฮ มวน"

คำแปล

เสร็จจากทอผ้า แม่มาเลี้ยงไหม
ตะวันชายบ่ายคล้อย เดินทางไปเก็บใบหม่อน"

ความหมาย

กล่าวถึงการเลี้ยงไหมหลังจากหมดฤดูทอผ้า หลังจากทอผ้าเสร็จมีเวลาว่างประมาณ 3 เดือน เพื่อรอเก็บเกี่ยว และหลังการเก็บเกี่ยวจะมีเวลาว่างนานประมาณ 4 - 5 เดือน ชาวบ้านนิยมเลี้ยงไหมในช่วงดังกล่าว และการเลี้ยงไหมนั้นต้องเดินทางไปเก็บใบหม่อนที่สวนหม่อนซึ่งอยู่ห่างบ้านหรือไปเก็บที่หมู่บ้านอื่น เพราะอาหารของตัวไหมคือ ใบหม่อน ชาวบ้านนิยมปลูกหม่อนที่บริเวณบ้านหรือที่สวนของตนซึ่งอยู่ไม่ห่างบ้านมากนัก เพื่อความสะดวกในการเก็บใบหม่อน บ้านใดเลี้ยงไหมมาก ใบหม่อนไม่พอเลี้ยงตัวไหมก็จะไปซื้อยังหมู่บ้านอื่น

อาชีพเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริมของแม่บ้านชาวอีสานใต้หลังฤดูทอผ้า ทั้งนี้เพื่อให้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเป็นการสอนงานบ้านงานเรือนให้กับลูกสาวไปในตัว ลูกสาวบ้านใดที่เก่งงานเรือน เช่น ทอผ้า จะหาคู่ครองได้ง่าย

เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงอาชีพการเลี้ยงไหมไว้อย่างละเอียดชัดเจนตั้งแต่การบำรุงรักษาต้นหม่อน การเก็บใบหม่อน วิธีการเลี้ยงไหม การสาวไหม และการทอผ้าไหม ดังนี้

คำร้อง

"จรัญ เอย เนียง จรัญ	จรัญ เอย เนียง จรัญ
คัก จี เคิม มวน	ออย ช็อบ กรุป ก๊วล
ค็อม ค็อส ชมีอว	ค็อส ลบัส มิน ชบ มิน โซ
ออย ช็อบ กรุป ก๊วล	กเรี่ยน ล้วน บาน เค็ง"

คำแปล

"พรวนเอยน้องพรวน	พรวนเอยน้องพรวน
ใส่ปุ๋ยต้นหม่อน	ให้ครบทุกต้น
หมั่นถอนต้นหญ้า	ถอนต้นหญ้า ไม่เคยหยุด
จนครบทุกต้น	ให้คนงามได้รู้"

ความหมาย

กล่าวถึงการบำรุงรักษาต้นหม่อน คือ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย และถอนหญ้าเพื่อให้ต้นหม่อนงามใบดก การบำรุงรักษาต้นหม่อนเป็นงานของผู้หญิง แต่ผู้ชายก็สามารถช่วยได้

- การเก็บใบหม่อน เพลงกันตรึมกล่าวไว้ว่าเก็บโดยการเด็ด และการรูด ดังนี้

คำร้อง

เนียง แบ็ฮ บอง ไบค	โชน บอง ค็อม ไบค
เกียง จัง แก็ฮ แคล ออน ไบค	เค็ค บุง โม แนน
ปี่ แต เกิด โม	มิน กุย รเอง เอีย บแล็ฮ
เค็ค บุง โม แนน	โกน เนียง คเลี่ยน เอีย"

คำแปล

"น้องเต็ดพี่รูต	น้อยเอ๋ยพี่รูต
ปวดเอวที่กั้มรูต	ขยับกระบุงมาใกล้ใกล้
ตั้งแต่เกิดมา	มิเคยขยับตั้งนี้สักเท่าไร
ขยับกระบุงมาใกล้ใกล้	ตัวไหมหิวแล้ว"

ความหมาย

กล่าวถึงวิธีการเก็บใบหม่อนว่า มี 2 วิธี คือ เก็บด้วยการเด็ดที่ละใบ และเก็บด้วยการรูดใบเป็นกิ่ง ๆ

การเก็บใบหม่อนทั้ง 2 วิธีดังกล่าว คือ เด็ดและรูดนั้น การเด็ดจะได้ใบหม่อนที่งามไม่ชำ ต้นและกิ่งไม่ชำไม่โทรมแต่จะชำ เพราะต้องเด็ดคราวละใบ ส่วนการรูดเสียเวลาน้อย เพราะจะรูดใบหม่อนคราวละกิ่ง รูดจากปลายกิ่งมายังโคนกิ่ง มือหนึ่งจับปลายกิ่งดึงให้ตึงขนาดพอดี อีกมือหนึ่งรวบใบหม่อนแล้วรูดจากปลายกิ่งลงมายังโคนกิ่ง วิธีนี้ได้ใบหม่อนคราวละมาก ๆ ประหยัดเวลา แต่ใบหม่อนจะชำ ทั้งก้านและกิ่งก็ชำและโทรมเร็ว

อุปกรณ์สำหรับเก็บใบหม่อนคือ กระบุง สานจากไม้ไผ่ กระบุงเก็บใบหม่อนของชาวอีสานได้มีลักษณะพิเศษคือ ก้นและปากสอบ พองกลาง สูงประมาณ 1 เมตร ร้อยเชือกข้างกระบุง 2 เส้น สำหรับเกี่ยวไม้คานหาบกลับบ้าน

- วิธีการเลี้ยงไหม เพลงกันตรึมกล่าวไว้ ตั้งแต่การให้อาหาร การทอไหม และการเอาตัวไหมเข้ารัง ดังนี้

คำร้อง

"ไม คีอูล ปเตียฮ	งูด ตีก ไฮบ บาย
ยัว บโชน เตวี ขงาย	แมน นื่อง ออย ชเล็กี
ไค ขเวง บ็อฮ รุย	ไค ขดา รุย ชเล็กี
แม นื่อง ออย ชเล็กี	กรุป ยูป กรุป ทง
มิน ทา ลิก อัจ	ระวัง รุย มิน ออย จ็อฮ
ตรูจ มีอ ออย อ็อฮ	กรุป กเรียง จน ตุม"

คำแปล

"กลับมาถึงบ้าน	อาบนํ้าทานข้าว
เอาไปไกลไกลน้องเจ้า	แม่จะเลี้ยงไหม
มือซ้ายมัดแมลงวัน	มือขวาโรยหม่อมใบ
แม่จะเลี้ยงไหม	ทุกคำคืนวัน
ยกขี้ไหมเท	ทิ้งไล่แมลงวัน
ตรวจตราครบครัน	ครบกระดิ่งจนไหมสุก"

ความหมาย

กล่าวถึงกรรมวิธีการเลี้ยงไหมคือ โรยใบหม่อนลงบนตัวไหม ขณะที่โรยใบหม่อน ต้องมัดแมลงวันไม่ให้เจาะตัวไหม จะทำให้ตัวไหมเป็นโรคตาย เมื่อตัวไหม ถ่ายมูลมากพอควร ต้องหมั่นเทออกจากกระดิ่งกัน เชื้อราขึ้น

ขั้นตอนการเลี้ยงไหมเป็นกรรมวิธีที่อาศัยความละเอียด และระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยเฉพาะแมลงวัน ต้องไล่ไม่ให้เข้าเกาะตัวไหมได้ เพราะเมื่อเจาะแล้วทำให้ตัวไหมเป็นโรคตาย และระบาดติดต่อถึงไหมตัวอื่นอย่างรวดเร็วในกระดิ่งเดียวกัน

ขณะตัวไหมยังเป็นหนอนตัวเล็ก ใบหม่อนต้องหั่นละเอียดแล้วจึงโรยลงบนตัวไหมให้กิน เมื่อตัวไหมโตขึ้น ใบหม่อนก็หั่นหยาบขึ้น กระทั่งหม่อนโตเต็มวัยใบหม่อนไม่ต้องหั่น โรยลงกระดิ่งทั้งใบ ตัวไหมโตเต็มวัยจะกินใบหม่อนมาก ต้องให้ใบหม่อนบ่มขึ้น เนื่องจากตัวไหมต้องสะสมอาหารสำหรับสร้างใยไหม สิ่งที่ต้องระวังอีกประการหนึ่งคือ ต้องหมั่นเทขี้ไหมออกจากกระดิ่ง หากสะสมหลายวันทำให้กระดิ่งขึ้น เป็นเชื้อรา และทำให้ไหมเกิดโรคง่ายได้

หลังจากให้อาหารตัวไหมแล้ว ต้องปิดกระดิ่งให้ตึงด้วยผ้าเนื้อละเอียด กันแมลงวันเจาะตัวไหม

เมื่อไหมสุก แม่บ้านจะนำตัวไหมเข้ารัง ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"กรอก แด่ ปู่ ปริก ตรึม ขำ บ๊อก ตรึม รุ้ย
 ซมอก ฮาล ออย ตรือว ทัง มุน ขราว"

คำแปล

"ตั้งแต่เช้า เตรียมรังไรไหม
 ดากหลอกไหม ดากแดดก่อนสาว"

ความหมาย

กล่าวถึงการนำตัวไหมที่แก่เต็มวัยเข้ารังไหม เพื่อให้ตัวไหมชักใยเป็นหลอกไหม แล้วนำฟ้งแดดก่อนสาวไหมตามลำดับ

หนอนไหมตัวแก่เต็มวัยแล้วตัวจะมีสีเหลืองแสดงว่า พร้อมชักใย แม่บ้านจะนำไหมเหล่านั้นใส่ในรังไหม ซึ่งทำจากกิ่งไม้แห้งชนิดหนึ่งมัดหัวท้าย พองตรงกลางเพื่อให้ไหมชักใยได้สะดวก บางหมู่บ้านใช้กระดังขนาดใหญ่สานหยาบ ๆ เรียกว่า จ่อ สำหรับให้ไหมชักใยโดยเฉพาะ มีแผงกันเป็นขด ๆ ตามรูปกระดังชักใย ตัวไหมที่ชักใยหมดแล้วจะกลายเป็นดักแด้ อยู่ในหลอกไหมหรือรังไหมนั่นเอง

นางสำเภา ชาวนันทวงศา (สัมภาษณ์ : 23 ตุลาคม 2538)

กล่าวว่า ตัวไหมใช้เวลาประมาณหนึ่งเดือนครึ่ง ตั้งแต่เป็นตัวบ๊จนถึงการชักใยเป็นหลอกไหม หลังจากนั้น 2 วัน จะเก็บหลอกไหมออกจากรังหรือกระดังไปฟ้งแดดอีก 2 วัน เพื่อให้ดักแด้ตายและหลอกไหมแห้งสนิทก่อนนำไปสาว และหากจะเลี้ยงไหมต่อ ก็คัดเลือกหลอกไหมที่มีเส้นใยสวย หลอกโต ไว้ในร่มเพื่อให้ดักแด้เจริญเต็มวัยกลายเป็นตัวบ๊ กัดหลอกไหมออกมา ผสมพันธุ์ วางไข่ และฟักไข่เป็นหนอนไหม เลี้ยงต่อไป เรียกว่า วงจรชีวิตของตัวไหม

ทั้งนี้ สำเภา ชาวนันทวงศา ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวงจรชีวิตของไหมว่า วงจรชีวิตของตัวไหมเริ่มจากไข่ ฟักตัวเป็นหนอน ในระยะเป็นหนอนจะลอกคราบ 4 ครั้ง พอไหมสุก จะพ่นเส้นใยห่อหุ้มตัวเอง และหนอนไหมจะกลายเป็นผีเสื้อ กัดหลอกไหมออกมา ผสมพันธุ์ และวางไข่ฟักเป็นหนอนต่อไป วงจรชีวิตของไหมตั้งแต่ไข่ ถึงเป็นตัวดักแด้ รวม 42 - 53 วัน แบ่งได้ 10 ระยะคือ

ระยะที่ 1 ระยะผีเสื้อหรือบี้ เกิดจากคักเค้ในหลอกไหมที่คัดเพื่อทำพันธุ์
นั้นพักตัวเป็นผีเสื้อหรือบี้ ใช้เวลา 4 - 6 วัน

ระยะที่ 2 ระยะผีเสื้อหรือบี้ วางไข่ ใช้เวลา 4 - 6 วัน

ระยะที่ 3 ระยะไข่เจริญเติบโต และพักเป็นตัวหนอนหรือตัวไหม ใช้
เวลา 20 - 25 วัน

ระยะที่ 4 ระยะหนอน นอน เรียกว่า นอนขน ใช้เวลา 3 - 5 วัน

ระยะที่ 5 ระยะหนอนหรือตัวไหมเริ่มเจริญเติบโตใช้เวลา 5 วัน ตัว
ไหมโตขึ้นเล็กน้อยเรียกว่า นอน 1

ระยะที่ 6 ระยะตัวไหมเจริญเติบโต ใช้เวลา 5 - 6 วัน เรียกว่า
นอน 2

ระยะที่ 7 ระยะตัวไหมโตวันโตคืน ใช้เวลา 5 วัน เรียกว่า นอน 3

ระยะที่ 8 ระยะตัวไหมโตเกือบเต็มที่ ใช้เวลา 5 วัน เรียกว่า
นอน 4

ระยะที่ 9 ระยะความเจริญเต็มที่ของตัวหนอน ใช้เวลา 5 วัน
เรียกว่า นอน 5

ระยะที่ 10 ระยะหนอน (ตัวไหม) สุกอมแก่เต็มที่เตรียมวางไหม

- การสาวไหม

เพลงกันตรึมกล่าวถึงการสาวไหมว่า เป็นขั้นตอนที่เหนื่อยมาก ดังคำร้อง
ต่อไปนี้

คำร้อง

"เบ๊นึ บาน แต้ ลอก	มนาย เอย ตรึม ขราว
บแซง เอ็ย กเดา ขรอล	บชา พเนก นั้ บ่อง
อา นิย ก็ นิย	จ้ง แก็ส เก็ยง พ่อง
บชา พเนก นั้ บ่อง	ขราว มิน รู่จ มนะ มน่อง"

คำแปล

"พอดอกหลอกใหม่ได้ที่	แม่เอ๋ยเตรียมสาว
ทั้งคว้นทั้งร้อน	เสบตาคว้นไฟ
เหนื่อยหรือแสนเหนื่อย	ปวดเอวเหลือใจ
เสบตาคว้นไฟ	สาวใหม่มาแล้วสักครา"

ความหมาย

กล่าวถึงการนำหลอกใหม่ที่ผั่งแดดได้ที่ไปสาว และการสาวใหม่เป็นขั้นตอนที่เหนื่อยมาก ทั้งเสบตาจากคว้นไฟอีกทั้งปวดเอวจากการนั่งสาวใหม่

ขั้นตอนการสาวใหม่เป็นขั้นตอนที่เหนื่อยมาก เพราะต้องทนร้อนจากไฟในเตาเชิงกราน จากน้ำในหม้อที่ต้มหลอกใหม่ เสบตาจากคว้นไฟ และปวดเอวจากการนั่งสาวใหม่นาน โลก สมุทธีราช (สัมภาษณ์ : 23 ตุลาคม 2538) กล่าวว่า เตาที่ใช้ต้มหม้อน้ำสาวใหม่ ต้องเป็นเตาเชิงกราน หม้อต้องเป็นหม้อดิน และต้องเป็นไฟจากฟืนเท่านั้น จึงจะสาวใหม่ได้เร็ว เส้นไหมสวย น้ำที่ต้มก็ต้มให้ร้อนเพียงเป็นฟอง ไม่เดือดพล่าน ซึ่งสัมพันธ์กับเตาเชิงกราน และไฟจากฟืน ที่สามารถเร่งไฟให้น้ำเดือดพอเป็นฟองได้อย่างเหมาะสม โลก สมุทธีราช (สัมภาษณ์ : 23 ตุลาคม 2538) กล่าวเพิ่มเติมว่า อุปกรณ์สาวใหม่ประกอบด้วย เตาไฟ หม้อดิน ปัจจุบันอาจใช้หม้ออลูมิเนียม พวงสาวใหม่ และไม้พืมหรือไม้ทืบ อุปกรณ์เหล่านี้ชาวบ้านจะทำเอง และจะมีลักษณะคล้ายกันทุกครัวเรือน ในส่วนกรรมวิธีการสาวใหม่นั้น เริ่มตั้งแต่ต้มผักหลอกใหม่ในหม้อดินจนรังไหมเปื่อย ผู้สาวใหม่จะดึง (สาว) โดยใช้ไม้ทืบ กดลงที่ผักหลอกในหม้อน้ำร้อน แล้วดึงใยไหมออกจากรังไหม รังใดรังหนึ่งเพียงรังเดียว แล้วสอดเส้นไหมที่ได้นี้เข้าในรูไม้ทืบผ่านเครื่องสาวใหม่โดยมีวงล้อหมุน เมื่อได้ทีแล้วจะดึง (สาว) ชักให้เกิดเส้นไหม โดยมีเส้นใยไหมจากรังอื่นในหม้อต้มมารวมตัวเป็นเส้นเดียว ผ่านไม้ทืบ ผ่านวงล้อแล้วสาวลงกระบุง จนใยไหมหมดหลอกเหลือแต่ดักแค้ ผู้สาวก็จะเอาหลอกใหม่ ใส่เติมลงในหม้อ สาวไปเช่นนี้จนหมดหลอกใหม่ที่ต้องการสาว ซึ่งอาจใช้เวลา 4 - 7 วัน สุดแล้วแต่จำนวนหลอกใหม่ และความชำนาญในการสาว ไหมที่ได้จากการสาวผู้เลี้ยงจะนำไปแยกประเภทได้ดังนี้

1. ไหมสืบ เป็นไหมที่ได้จากการสาวครั้งแรกจากฝักหลอก ลักษณะเส้นจะหยาบมาก
2. ไหมใหญ่ เป็นไหมรองจากไหมสืบ ลักษณะเส้นจะหยาบรองลงมา
3. ไหมกลาง เส้นไหมมีลักษณะละเอียดพอประมาณ
4. ไหมน้อย เส้นไหมมีลักษณะละเอียดมากที่สุด สวยงามที่สุด
5. ไหมควบ เป็นไหมที่เกิดจากการนำไหม 2 เส้น มาควบกัน เมื่อทอเป็นผ้าจะมีเนื้อแน่น การควบใช้ไหมสืบ ไหมใหญ่ ไหมกลางหรือไหมน้อยควบกัน อาจควบกันเองหรือควบระหว่างไหม แต่ที่นิยมคือ ใช้ไหมกลางควบกัน

- ขั้นตอนการทอผ้าไหม

เมื่อสาวไหมเสร็จแล้ว ลำดับต่อไปเป็นขั้นตอนการแยก ทำความสะอาดเส้นใยก่อนนำไปทอ เพลงกันตรึมกล่าวไว้ดังนี้

คำร้อง

"แกฮฺ ไซด รวี ไซด	มิน ทา จรา วา อัน ดวง
รเวิ้ล รวีง กเวีย กเวีย	มิน บาน ขบ"

คำแปล

"แกะไหมปมไหมจากอีก	จับไหมลงหลักลงที่
พัดไปหมุนมาเร็วรี	มิได้หยุดหย่อน"

ความหมาย

กล่าวถึงกรรมวิธีการนำเส้นไหมที่สาวแล้วมาแกะส่วนที่เป็นปมเป็นปมทั้งการนำไหมเข้าใน ทำอย่างนี้มิได้หยุดหย่อนจนหมดเส้นไหม

หลังจากสาวไหมเสร็จแล้ว ต้องนำเส้นไหมไปแกะปมปมออกให้หมด เรียกขั้นตอนนี้ว่า "แกฮฺไซด รวีไซด" หมายถึง แยกไหมหรือแกะไหม อยู่กระดานในการแยกไหมประกอบด้วย

1. เหล้งไหม เป็นอุปกรณ์สำหรับแยกไหมที่ย่งพันกัน
2. อักไหม เป็นอุปกรณ์ประกอบการแกะหรือเคาะซี่ไหม บุ่ม บมไหม

ออกให้เป็นเส้นไหมที่สวยงาม

3. ไน เป็นอุปกรณ์สำหรับกรอเส้นไหมให้ตลอด
เมื่อแยกไหมแล้ว จึงนำเส้นไหมไปย้อม และทอดตามลำดับ
การทอผ้าไหม เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงการทอผ้าไหมไว้อย่างชัดเจน ดัง

คำร้องต่อไปนี้

คำร้อง

"จับ กุ๋ย ไจล บลือฮ	จับ ตเนย ตบาย ชือฮ
บาน ตโมล ปี่ ซา มีอก	กระ นีว ชิน
ยอุง เอย ยิง ยอุง	ยอุง เอย ยิง ยอุง
ล้าปาก เอ้ย จเร็น ดอง	เรียม เกิด เรียม บาน
อา นิส เฮา ไฮล	อา นิส เฮา อา พรุ่ม
จะ กู กระ นีว ชิน	เนียง เอย ลออุ เอ้ย มนาย"

คำแปล

"จับกระสวยพุ่งไป	ดึงไหมกระแทกฟืม
ได้ผ้าสองผืน	เป็นผ้าชิ้นผืนงาม
งามเอยหนองงาม	งามเอยหนองงาม
ล้าปากยากทุกยาม	กว่าจะทอเป็นผ้าเป็นผืน
ผืนนี้เรียกไฮล	ผืนนี้เรียกอาพรุ่ม
ผ้าชิ้นไหมเนื่อนุ่ม	งามนั้แม่เอย"

ความหมาย

กล่าวถึงการทอผ้าไหม และลายผ้าที่ทอมี 3 ลาย คือ ผ้าพื้น เรียกว่า
"กระนีว" ลายไฮล เรียก "ผ้าไฮล" และลายอาพรุ่ม เรียก "ผ้าอาพรุ่ม"

ขั้นตอนสุดท้ายของการทอผ้าไหม เป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยฝีมืออันประณีต เพราะเป็นงานละเอียด ผู้มีความชำนาญ เชี่ยวชาญจนเกิดทักษะที่ชำนาญจึงจะสามารถทอได้ ผ้าที่มีเนื้อละเอียดสวย มีลวดลายงดงามตามต้องการ สำหรับหญิงสาวที่ฝึกหัดต้องมีแม่ บ้า น้ำ อา พี่หรือเพื่อนบ้านที่ทอชำนาญเป็นพี่เลี้ยงสอนอย่างใกล้ชิด หญิงสาวที่สามารถทอผ้าไหมทั้ง 3 ลาย คือ ผ้าพื้น "กระหิว" ลายไฮล และลายอาปรุ่ง ถือว่า เป็นแม่บ้านที่ดีได้ เนื่องจากงานทอผ้าไหมต้องอาศัยความอดทน ความขยัน ความละเอียดรอบคอบ ใจเย็น จึงจะทอสำเร็จ เมื่อผ่านกระบวนการฝึกตรงจุดนี้ จะนำประสบการณ์ที่ได้คือ ความอดทน ความขยัน ความรอบคอบ และความใจเย็นไปใช้ในชีวิตรอบครัวได้เป็นอย่างดี

จากคำบอกเล่าของนางสาวเกา ชาอุบลรัตน์ (สัมภาษณ์ :

19 ตุลาคม 2538) กล่าวว่า อุปกรณ์การทอผ้าไหมมีกี่กระตุก พิมพ์ และกระสวย ผ้าถุงหนึ่งผืน ใช้เวลาทอประมาณหนึ่งสัปดาห์ และการทอครั้งหนึ่ง ๆ ต้องให้ได้ผ้าถุงอย่างน้อย 5 ผืน ดังนั้น การทอผ้าครั้งหนึ่งใช้เวลาประมาณหนึ่งเดือน ถึงหนึ่งเดือนครึ่ง สุดแล้วแต่ความขยัน และความชำนาญของคนทอ สำหรับลายผ้านิยมลายไฮล ที่นิยมรองลงมาเป็นผ้าพื้น "กระหิว"

จากการวิเคราะห์เพลงกันตรึมเกี่ยวกับอาชีพการเลี้ยงไหมสรุปได้ว่า ชาวอีสานได้นิยมเลี้ยงไหม และทอผ้าไหมหลังฤดูทำนา ชาวบ้านนิยมปลูกหม่อนในบริเวณบ้าน หรือสวนที่อยู่ไม่ห่างบ้านมากนัก การเลี้ยงไหมเริ่มตั้งแต่เลี้ยงตัวบักจนเป็นหนอนตัวเล็ก ๆ และแก่เต็มวัย เรียกว่า ไหมสุก จึงนำเข้ารังเพื่อให้หนอนชักใยเป็นหลอดไหม ก่อนสาวไหมต้องนำหลอดไหมไปผึ่งแดดเพื่อให้สาวง่าย สำหรับการทอผ้า ชาวบ้านยังทอแบบโบราณคือ ใช้กี่กระตุก ลายผ้าที่นิยมคือ ลายไฮล และลายอาปรุ่ง และผ้าพื้น "กระหิว"

1.1.3 อาชีพเลี้ยงช้าง

เมืองสุรินทร์เป็นเมืองช้าง คนพื้นเมืองสุรินทร์ที่มีอาชีพเลี้ยงช้างเป็นชนกลุ่มน้อยที่เรียกตัวเองว่า กูย หรือคนทั่วไปเรียกว่า ส่วย ชาวส่วยนี้กระจัดกระจายอยู่ในสามจังหวัดของอีสานใต้ คือ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ จังหวัดที่มีชาวส่วยมากที่สุดคือ ศรีสะเกษ รองลงมาได้แก่ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ตามลำดับ กิ่งแก้ว ศิริสวัสดิ์ (2521 : 48) กล่าวว่า ส่วยเป็นชนกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากเมืองอัตปือ เมืองแสนเป และเมืองสาละวันแขวง

จำปาสัก ซึ่งอยู่ตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยอพยพมาในช่วง พุทธศตวรรษที่ 21 - 22 เช่นเดียวกับที่ สมปอง ทองประสม (2522 : 59) กล่าวว่า ชาว ล่วยอพยพจากเมืองอัตบือ เมืองแสนเป เมืองสาละวัน ของประเทศลาวตอนใต้ ในช่วง พ.ศ. 2199 - 2231 ตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่าล่วยมีความชำนาญในการล่าช้างโดยได้ตั้งกฎเกณฑ์ พิธีกรรมการล่า ช้างไว้อย่างมากมาย และมีการถ่ายทอดสืบต่อมายังลูกหลานจนถึงปัจจุบัน

ชาวล่วยที่ยังคงรักษาประเพณีการคล้องช้างไว้อย่างเคร่งครัด และมีการ สืบทอดมายังรุ่นลูกหลาน เป็นล่วยบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ และ จากการล่าช้างของชาวล่วยนี้เอง ทำให้จังหวัดสุรินทร์ได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีช้างมาก จนได้รับ สมญานามว่า เมืองช้าง และเกิดมีประเพณีงานช้างจนถึงทุกวันนี้

เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงตำนานเมืองสุรินทร์ กลุ่มชนเลี้ยงช้าง การคล้อง ช้าง และอุปกรณ์การคล้องช้างไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

- ตำนานเมืองสุรินทร์

เพลงกันตรึมกล่าวถึงตำนานเมืองสุรินทร์ไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

คำร้อง

"เนียง ชม คำ เนีร	เริ่ม รุ่ง มิ่ง ขเร็น
กาล แดล บาน เคญ บาน เต็ง	จำ เรียบ โม ปรา มาน
เฮา ทา มิ่ง เมียน คำ แรีย ทม	เนี้ยก ขเร็น ก๊วง จำ บาน
แฮด คำ แรีย ซอ เกิด คำ นาน	ลแบ้ย บาน โม ยूर เอีย"

คำแปล

"น้องขอเกริ่นตำนาน	เริ่มเรื่องเมืองสุรินทร์
ตามที่ได้เห็นได้ยิน	ทราบมาโดยประมาณ
เรียกกันเมืองช้างใหญ่	ชาวสุรินทร์จำได้มานาน
เกิดช้างเผือกเป็นตำนาน	เล่าขานมานานนม"

ความหมาย

คำร้องนี้กล่าวถึงตำนานเมืองสุรินทร์ คนทั่วไปเรียกว่าเมืองช้างใหญ่ จากคำบอกเล่าแต่โบราณว่า มีช้างเผือกเข้ามาอยู่ในจังหวัด จึงเรียกเมืองสุรินทร์ว่า "มิ่งตาเรียหม" แปลว่า เมืองช้างใหญ่

เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์มีชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา ลักษณะของภูมิประเทศเป็นป่าทึบ จึงมีช้างป่าอาศัยอยู่ชุกชุม ช้างป่าจะเดินทางหากินระหว่างชายแดนของจังหวัดสุรินทร์ กับพื้นที่บริเวณเมืองเสียมราฐ และพระตะบองของประเทศกัมพูชา สมทรง กฤตมโนรณ (2522 : 117) กล่าวว่า กลุ่มชนชาวส่วยเป็นกลุ่มชนที่มีความสามารถในการคล้องช้าง โดยเดินทางออกไปต่อช้างชั่วคราวละ 2 - 3 เดือน ในเขตเมืองเสียมราฐ และพระตะบองของประเทศกัมพูชา ส่วนฤดูที่ออกคล้องช้างจะเป็นฤดูแล้ง เพราะช้างจะลงน้ำแล้วขึ้นมาหากินตามป่าโปร่ง ทำให้ต้องง่าย

- ชาวส่วยกลุ่มชนนักเลี้ยงช้าง

เพลงกันตรึมกล่าวถึงกลุ่มชนเลี้ยงช้างไว้อย่างชัดเจนว่า ชาวส่วยเป็นกลุ่มชนนักเลี้ยงช้าง ดังคำร้องต่อไปนี้

คำร้อง

"เมียน เนียก กูย นุฮ เนวี แคต ขเราะ ตา กลาง
บาน เรียก ซา เกร อีอู จาง วาง ออย เนวี ขีอูบ ทัง"

คำแปล

"กาเนิดแต่ชาวส่วย เขตบ้านตากกลาง
รักษาประเพณีคล้องช้าง ให้สืบสร้างถึงปัจจุบัน"

ความหมาย

กล่าวถึงชาวส่วยเขตบ้านตากกลาง กลุ่มชนผู้ริเริ่มการคล้องช้างที่ได้รับการรักษาประเพณีคล้องช้าง และถ่ายทอดสืบต่อมาถึงปัจจุบัน

ชาวส่วยในจังหวัดสุรินทร์ส่วนมากอาศัยอยู่ที่อำเภอท่าตูม โดยเฉพาะที่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ ซึ่งอยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ประมาณ 56 กิโลเมตร นิยมเลี้ยงช้างเป็นอาชีพเพื่อใช้งาน เพื่อรับจ้างทำงาน และแสดงงานต่าง ๆ ในเทศกาลประจำปี ปัจจุบันชาวส่วยไม่ได้ออกคล้องช้างดังแต่ก่อน ช้างที่มีอยู่เป็นช้างที่เกิดจากแม่ช้างที่เลี้ยงในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามชาวส่วยก็ยังคงรักษาประเพณีคล้องช้างไว้อย่างเคร่งครัด โดยจะแสดงพิธีกรรมการคล้องช้างให้ประชาชนทั่วไปได้ชมในงานช้างเผือกหรือประเพณีงานช้าง ถือเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดสุรินทร์ ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"เกิด เมียน งาน ชาง	ผู้ปุ่น ปรง เงิน บิด ชงาย
ตาง ปวก นอ กนึ่ง ทง	งาน ชาง มึง ชเร็น"

คำแปล

"เกิดม้งงานช้าง	ผู้ปุ่น ผรั่ง จิน ใกล้เคียง
ต่างชาติขึ้นชมมากมาย	งานช้างใหญ่เมืองสุรินทร์"

ความหมาย

คำร้องนี้กล่าวถึงประเพณีงานช้างของจังหวัดสุรินทร์ เป็นงานที่มีประชาชนเข้าชมกันจำนวนมากทั้งคนไทย และชาวต่างประเทศ

- การคล้องช้าง เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงการคล้องช้าง ดังนี้

คำร้อง

"ยอญ เอย เนียง ยอญ	ยอญ เอย เนียง ยอญ
รีบ ประ เกียม ออย บอญ	บอญ แจญ เตวี เตียะ
จิง เจอิน ประ เกียม	โต ชดา ตอ ทเนียง
บอญ แจญ เตวี เตียะ	ลือ คนอญ พนม เวง"

คำแปล

"หญิงงามนางเอย	หญิงงามนางเอย
จัดปะกาให้พี่	ให้พี่ออกไปคล้องช้าง
เท้าเหยียบปะกา	มือขวากำทามคอคล้อง
พี่ออกไปคล้องช้าง	บนทิวเขายาว"

ความหมาย

คำร้องนี้กล่าวถึงการออกคล้องช้างว่า ผู้หญิงทพหน้าที่จัดเตรียมอุปกรณ์คล้องช้าง มีเชือกปะกา และทามคอ และกล่าวถึงสถานที่ที่ไปคล้องช้างคือ บนทิวเขาในที่นี้หมายถึง เทือกเขาพนมดงรัก ที่กั้นเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา

ประเพณีการคล้องช้างของชาวส่วยมีพิธีการมาก และชาวส่วยทุกคนต้องปฏิบัติตามพิธีดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อความอยู่ดีมีสุข และปลอดภัยทั้งผู้อยู่ และผู้ออก คำสั่ง สมทรง ฤๅมโนรณ (2522 : 117 - 130) กล่าวถึงพิธีกรรมการคล้องช้างของชาวส่วยว่า เนื่องจากชาวส่วยเชื่อถือเรื่องไสยกลาง และถูกข่มขู่อย่างมาก ดังนั้นก่อนออกคล้องช้าง ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ "หมอเฒ่า" จะทำพิธีเช่นหนึ่งปะก่าก่อนเพื่อแจ้งให้ผีปะกาครุปะก่า ทราบว่า ตนจะออกคล้องช้าง ให้ผีและครุปะก่าช่วยบันดาลให้โชคดี คล้องช้างได้ตามจำนวนที่ต้องการ อีกทั้งช่วยปกป้องรักษาพวกตนให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง ขณะออกเดินทาง ทุกคนที่ร่วมในขณะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของหมอเฒ่าอย่างเคร่งครัด เรียกว่า ช่วงเข้าปะกา ผู้ฝ่าฝืนอาจถูกผีป่าทำร้ายถึงแก่ชีวิตได้ ข้อปฏิบัติมีดังนี้

- 1) ห้ามแต่งกายสวยงาม ให้สวมเสื้อเก่า ๆ ชาวส่วยเล่าว่าในสมัยก่อนหมอช้างจะนั่งใจกระเบนหรือไสร่งไหม และห้ามสวมเสื้อ
- 2) เมื่อหมอช้างเข้าพิธีเช่นหนึ่งปะก่าแล้ว ห้ามขึ้นบ้านเรือนของคนอื่น จนกว่าจะกลับจากการคล้องช้าง และนำหนึ่งปะกามาไว้ที่โรงปะก่าแล้ว
- 3) ห้ามยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงขณะเดินทาง เชื่อว่าถ้าละเมิด จะถูกเสือกัด
- 4) ห้ามใช้ผ้าขาวม้าโพกศีรษะ ขณะเดินทาง อาจใช้โพกได้เฉพาะเวลาจะคล้องเท่านั้น ถ้าละเมิดจะถูกช้างป่าทำร้าย

- 5) ต้องเคารพเชื้อพั้งหมอเผ่า
- 6) ขณะออกป่าต้องพูดจากาษาผี หรือภาษาป่า ที่ใช้เฉพาะในเวลา
ออกคล้องช้างเท่านั้น จะใช้ภาษาธรรมดาไม่ได้
- 7) ห้ามพูดเท็จหรือมีความลับต่อกัน
- 8) หมอช้างต้องเข้านอนหลังหมอเผ่า ก่อนนอนต้องไหว้หนังปะกำ และ
ครูบาอาจารย์
- 9) เมื่อสุบยา หรือสุบบุหรืต้องบังแสงไฟไว้ จะปล่อยให้แสงไฟออกมา
ไม่ได้
- 10) ห้ามคล้องลูกช้างที่ติดแม่ที่วังบนเข้าไปในโขลงช้างป่า
ตลอดการเดินทางหมอช้างต้องอดทนอย่างยิ่ง จะลงจากหลังช้างได้
เฉพาะตอนหุงหาอาหารเข้า เย็น และหาที่พัก ตอนพลบค่ำเท่านั้น เวลานอนต้องผลัดกันเฝ้า
ยามระวังภัยอันตรายจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ

ในขณะที่เดินทางมารยาและลูกของหมอช้าง ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของ
หมอเผ่าอย่างเคร่งครัดในช่วงที่สามีออกคล้องช้างป่า โดยปฏิบัติดังนี้

- 1) ห้ามคนอื่นมาพักบ้านโดยเด็ดขาด
- 2) ห้ามคนในบ้านนั่งขวางบันไดโดยเด็ดขาด
- 3) ห้ามทุกคนตัดผม ตัดเล็บ
- 4) ห้ามทาขมิ้น หรือใช้เครื่องหอมประพรมตัว ผัดหน้าทาแป้ง
- 5) ห้ามคนในบ้านไปนอนหรือค้างคืนบ้านอื่น หรือที่อื่น
- 6) ห้ามทอผ้าและสระผม
- 7) ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ในบ้านหรือหัวหน้าครอบครัวต้องไว้ผมยาว
- 8) ถ้ามีคนมาเรียกไม่ว่าเวลาใด ขณะอยู่บนบ้านห้ามขานรับ ให้ขานรับ
เมื่อลงจากบ้านแล้ว
- 9) ให้อาบน้ำสรงดีสีทึบ ผีสงเคราะห์ดา ก่อนนอนทุกครั้ง
- 10) ห้ามพูดโกหก คำ หรือใช้ถ้อยคำหยาบคาย
- 11) ห้ามนั่งผ้าใหม่
- 12) เวลาหุงข้าวทำครัว ห้ามซักฟืนออกจากเตา แต่ให้ค้นฟืนเข้าไปใน

เตา

13) เวลาตัดฟันห้ามใช้เท้าเหยียบ ให้ฟันจนขาดเอง

สำหรับอุปกรณ์ในการคล้องช้างนี้ประกอบด้วย พังปะกา ทามคอ หรือ ชดก ชนั๊ก โยง เคียง สนามมูก ไม้คั้นจาม ไม้งัก กาทร์หรือเตื่อง และเขาคายหรือแงเกล ในพื้นที่จะกล่าวถึงพังปะกา และทามคอที่มีกล่าวไว้ในเพลงกันตรึม

1) พังปะกา เป็นเชือกบ่วงบาศที่ได้จากการทอพีธ อันได้เชิด

ดวงวิญญาณ ปู่ ย่า ตา ยาย และครูบาที่ล่วงลับไปแล้ว ให้มาสิงสู่ในเชือกพังปะกา เป็นเชือกที่ทำด้วยหนังโค หรือหนังควายป่าขนาดใหญ่ เชือกพังปะกาที่มีความเหนียวแน่นพอที่จะต้านทานแรงช้างป่าได้ มีเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด 1 นิ้ว ถึง 1.4 นิ้ว มีความยาวประมาณ 50 - 60 เมตร เวลาใช้ให้ปลายข้างหนึ่งเป็นวงมัดติดไว้กับไม้คั้นจาม ปลายอีกข้างหนึ่งผูกติดกับหัวชดกที่คล้องช้างต่อ พังปะกาถือกันว่า เป็นเครื่องมือจับช้างชั้นสูงประจำตระกูลต้องให้ความสำคัญเคารพนับถือเหยียบด้วยหมอเต่า พวกส่วยถือว่ามีผีประจำปะกาหรือครูประจำปะกา ที่สามารถจะบันดาลให้โชคหรือโชคร้ายในการคล้องช้างได้ สิ่งที่ชาวส่วยระวังมากคือ ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงแตะต้องพังปะกาโดยเด็ดขาด ถือว่าทำให้ผิดครู ถึงกับทำให้หมอช้างเป็นบ้าได้ ข้อมห้ามที่ยึดถือมาตั้งแต่โบราณ แม้ปัจจุบันก็ยังถือกันเคร่งครัดอยู่

2) ทามคอ หรือกู่เหนียะ เป็นเชือกสำหรับรัดเหยงช้างโยงไปยังคอ

ช้างให้แน่น เพื่อรัดเหยงช้าง คือ ที่นั่งบนหลังช้าง ทามค้อมักจะทำจากหวายหรือหนังสัตว์ มีขนาด 6 เกลียว หรือ 8 เกลียว มีลวดหนังสอดหุ้มทามทั้ง 1 ข้าง ทบไปมา ก่อนทำทามคอจะต้องได้รับอนุญาตจากหมอเต่าเสียก่อนจึงจะทำได้ แต่ไม่ถือฤกษ์ และพิธีบวงสรวงเหมือนพังปะกา ครั้นทำเสร็จแล้วก็นำไปเก็บอยู่ร่วมกับกองของพังปะกา ทามคองี้จะต้องมี 2 เส้น สำหรับคล้องคอช้างป่าหนึ่งเส้น และอีกหนึ่งเส้นสำหรับคล้องติดกับต้นไม้ใหญ่ ที่ใช้เป็นหลักผูกมัดช้างเชลยที่คล้องได้ ทามคอทั้งคู่จะมีโซ่โยงติดกันด้วยกาทรันอันเป็นห่วงหนังรอบตัวยึดห่วงโซ่ไว้ให้แน่นกับทามป้องกันการบิดทามรัดคอช้าง

ในส่วนของสถานที่ที่ออกคล้องช้างป่าคือ ทิวเขาพนมดงรัก เป็นทิวเขายาวที่กั้นเขตแดนไทยกับประเทศกัมพูชา ลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าโปร่ง มีความชุ่มชื้นเหมาะต่อการหากิน และอาศัยของช้าง ปัจจุบันสภาพภูมิประเทศดังกล่าวถูกทำลาย ช้างป่าจึงอพยพลงไปอยู่ป่าลึกในประเทศกัมพูชาทั้งหมด ชาวส่วยจึงไม่ได้ออกล่าช้างป่าตั้งแต่ก่อน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในบทเพลงกันตรึมพอจะสรุปเกี่ยวกับอาชีพการเลี้ยงช้างได้ว่า การเลี้ยงช้างเป็นอาชีพหนึ่งของชาวส่วยบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ การเลี้ยงช้างจำนวนมากของชาวส่วยนี้เองได้สร้างชื่อเสียงให้จังหวัดสุรินทร์จนได้รับสมญานามว่า เป็นเมืองช้าง และเกิดประเพณีงานช้างมาถึงปัจจุบัน พิธีกรรมก่อนออกคล้องช้างของชาวส่วยถือเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ประกอบพิธีคือ หมอเผ่า หมอช้าง สูงอายุประจำหมู่บ้าน พิธีที่สำคัญที่สุดก่อนออกเดินทางไปคล้องช้างเรียกว่า พิธีเซ่นผีปะกา นอกจากนี้หมอเผ่าได้กำหนดข้อปฏิบัติให้กับหมอช้าง และลูกเมียที่อยู่บ้านได้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อความสุขสวัสดิ์ของทั้งสองฝ่าย จนกว่าสามีจะเดินทางกลับ

1.2 ด้านความเชื่อ

ความเชื่อเป็นเรื่องการยอมรับนับถือของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และประเพณีปฏิบัติตามความเชื่อนั้น สังคมแต่ละแห่งมีความเชื่อไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมเป็นปัจจัยกำหนด และจากปัจจัยดังกล่าวชุมชนอีสานได้จึงมีความเชื่อในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างหลากหลาย แต่ที่พบในเพลงกันตรึมเป็นความเชื่อ ด้านคาถาอาคม ด้านพุทธศาสนา และด้านดวงชะตาราศี

1.2.1 ความเชื่อด้านคาถาอาคม เพลงกันตรึมกล่าวถึงความเชื่อด้าน

คาถาอาคมว่า

คำร้อง

"ทไจ ลเงียจ ขรา ต้วน	ไทง ลเงียจ ขรา ต้วน
บอญ แจญ รื่น ม้วน	รื่น มฮา ขรา ลือบ
รื่น ทไจ มิน บาน	บอญ ชู รื่น ยับ
รื่น มฮา ขรา ลือบ	บั้ง ออน เจริญ ชะเรียม"

คำแปล

"ตะวันพลบค่ำ	ตะวันพลบค่ำ
พ้อออกเรียนมนตร์	เรียนคาถามหาสลบ
เรียนกลางวันไม่ได้	พิธีเรียนกลางคืน
เรียนคาถามหาสลบ	

ความหมาย

เป็นความเชื่อเรื่องคาถาอาคมว่าสามารถบันดาลสิ่งที่ยังปรารถนาได้ เช่น เชื่อว่ามีคาถาอาคมบางประเภทที่โหม่นมั่งจิตใจหญิงสาวให้หลงรัก จึงมีการเรียนขึ้น

ความเชื่อด้านคาถาอาคมเป็นเครื่องให้กำลังใจอย่างหนึ่ง ชายหนุ่มชาวอีสานได้มีความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเกี่ยวกับมนตร์สะกดให้หญิงสาวหลงรักตน จะพยายามชวนชายเรียนแม้จะยากลำบากเพียงใดก็ตาม การเรียนคาถาอาคมต้องเรียนในช่วงค่ำถึงกลางคืน เนื่องจากเสร็จจากการงาน และรับประทานอาหารมื้อเย็นแล้ว ทำให้หมดกังวลจิตใจสงบมีสมาธิในการเรียน สุเมธ คงสวัสดิ์ (2530 : 56 - 83) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทย-เขมรในจังหวัดสุรินทร์ ศึกษากรณีสืบบ้านพลวง ตำบลกั้งแอน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเชื่อทั่ว ๆ ไป คล้ายคลึงกับชาวชนบทในหมู่บ้านอื่น ๆ ของภาคอีสาน แต่ที่มีแตกต่างกันบ้างคือ เชื่อเรื่องคาถาอาคม และยาสั่ง ในส่วนของคาถาอาคมเชื่อว่า คาถาอาคมสามารถบันดาลสิ่งที่พึงปรารถนาให้กับตนได้ จึงมีการถ่ายทอดเวทมนต์ต่าง ๆ ให้กับคนที่สนใจ เช่น คาถาคลใจให้คนรัก คาถาสะกดจิต เป็นต้น และขึ้น ศรีสวัสดิ์ (2530 : 55) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความรู้ในหมู่บ้านชาวไทย-เขมร (เขมร) : ศึกษากรณีสืบความเชื่อในเรื่องคาถาอาคม พบว่า คาถาอาคมที่ชาวบ้านเชื่อก็คือ 3 ประเภทคือ

1. คาถาที่สร้างขึ้นเพื่อนำประโยชน์มาให้ตน เช่น ทำให้คนรักใคร่ มีเมตตา มหานิยม
2. คาถาที่สร้างขึ้นเพื่อบำบัดทุกข์ ป้องกันตัว
3. คาถาที่สร้างขึ้นเพื่อล้างแค้น

จากการศึกษาวิเคราะห์เพลงกันตรึมครั้งนี้พบว่า ชายหนุ่มอีสานได้นิยมเรียนคาถาอาคมที่สร้างขึ้นเพื่อนำประโยชน์มาให้ตน เป็นคาถาสะกดจิตให้หญิงสาวหลงรักตน มากกว่าคาถาอย่างอื่น

1.2.2 ความเชื่อด้านพุทธศาสนา เพลงกันตรึมกล่าวถึงความเชื่อด้านพุทธศาสนาของชาวอีสานได้เรื่องเกี่ยวกับคุณของพระรัตนตรัย เรื่องกรรม และอนิสงส์ของพุทธศาสนา ดังนี้

- คุณของพระรัตนตรัย ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ทวาย กรู ตี๊ด เข็น	มเรียม ไค เตี้ยง คือบ
อ๊อ จู๊ กรู บา	กรู เอย ไม จู๊ คณม พอง
บเรียฮ ซ็อง บัง มุก	บเรียฮ บุค บัง คนอง
จ้อฮ จูย กัน ล้อฮ พอง	โกน จรั้ง ทง ไนฮ"

คำแปล

"ไหว้ครูอีกครา	ด้วยนิ้วข้าทั้งสิบ
อัญเชิญคุณครู	มาช่วยลูกด้วย
ขอพระสงฆ์บังหน้า	พระพุทธรูปหลัง
มาช่วยหนุนด้วย	ลูกร้องวันนี้

ความหมาย

กล่าวถึงความเชื่อในคุณของพระรัตนตรัย โดยการขออำนาจของคุณพระพุทธรูป
คุณพระสงฆ์ให้มาดลบันดาลการเล่นเพลงครั้งนี้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ดู

- เกี่ยวกับเรื่องกรรม เพลงกันตรึมกล่าวว่ากรรมนำมาให้พบเนื้อคู่
ดังคำร้องต่อไปนี้

คำร้อง

"นีฮ กือ แฮต กรรม	แดล เมียน ประ จา กาย
ปริง นีฮ เด็ก เนียม	ปรีฮ บอง คีล เอีย"

คำแปล

"นี่คือเหตุแห่งกรรม	ที่มีประจำกาย
บุญวาสนาชักนำ	ถึงพี่ชายแล้ว"

ความหมาย

คำร้องนี้กล่าวถึงกรรมที่ท่านแต่อดีตติดกายมา นานาให้ได้พบเนื้อคู่

- เกี่ยวกับอานิสงส์ของพุทธศาสนากล่าวว่า คนที่เกิดมามีความมงคลาม
นั้นเป็นอานิสงส์ที่ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"โกน เจา ตัว บ๊อด	บเรี่ยฮ ปุด ตัว คา
โกน เจา แม นา	ล่อฮ บแลก ปู้กั"

คำแปล

"ลูกของเทพเจ้า	หรือพระพุทธเทวดา
ลูกสาวไครหนา	งามเด่นเหนือใคร"

ความหมาย

กล่าวถึงผู้หญิงที่มีความงามเด่นเป็นสง่าว่า เกิดจากการประพฤติดนตามคำสอน
ในพุทธศาสนา จึงมีความงามเด่นเหนือบุคคลอื่น

จากคำร้องทั้งสามชุดดังกล่าว สรุปได้ว่า ชาวอีสานได้เลื่อมใสศรัทธาใน
พระพุทธศาสนาตามที่เกี่ยวกับคุณของพระรัตนตรัยเชื่อว่า สามารถปกป้องคุ้มครองให้แคล้วคลาด
จากภัยอันตราย และช่วยบันดาลให้สมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา เชื่อเรื่องกรรมว่า ทำกรรมเช่น
ใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น คนที่ได้เป็นเนื้อคู่กันในชาตินี้ก็เพราะผลของกรรมดีแต่อดีต นอกจากนี้ยัง
เชื่อว่า คนที่เกิดมาสวยงามก็เพราะเป็นลูกของพระพุทธเจ้า ซึ่งหมายถึง คนที่เลื่อมใส และ
ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเมื่อเกิดมาจะมีความงามเป็นเลิศนั่นเอง

1.2.3 ความเชื่อด้านดวงชะตาราศี

เพลงกันตรึมกล่าวถึงความเชื่อด้านดวงชะตาราศีเกี่ยวกับดวงสมพงศ์ของการเลือกคู่ครองไว้ โดยกล่าวว่า หม่อมสาวที่ปีเกิดสมพงศ์กันแต่งงานกันแล้วดี สำหรับหม่อมสาวที่ปีเกิดไม่สมพงศ์กันนั้น ไม่ควรแต่งงานกัน ดังคำร้องต่อไปนี้

หม่อมสาวที่ปีเกิดสมพงศ์กัน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"โอ มลูป โคง เอย	แดล เนียง อัง กุย
บอง เอย เนียง อัง กุย	จา ปรีฮฮ หนา รุ่ง
เนียง ตเซ ชม็อค	เบ็ก บ็อค กัน ตุง
จา บอง หนา รุ่ง	หนา มุย จุม คเนีย"

คำแปล

"โอรัมมะพร้าวเอย	น้องเคยนั่งร่มเงา
พี่เอยน้องนั่งร่มเงา	คอยชายปีมะโรง
น้องเขียนจดหมาย	พับใส่ในซอง
คอยชายปีมะโรง	ปีเกิดเดียวกัน"

ความหมาย

กล่าวถึงหญิงสาวคอยชายคนรักที่เกิดปีมะโรง ซึ่งเกิดปีเดียวกับตนยังมีคำร้องหนึ่งที่กล่าวถึงดวงสมพงศ์ของหม่อมสาวเกิดปีมะโรงคือ

คำร้อง

"บอง อม ตุก เตวี	ตุก บอง จี กม็อค
บอง อม เตวี บัด	บอง ตาม ขเรีย หนา รุ่ง"

คำแปล

"พี่พายเรือไป เรือพุกค
พี่พายเรือลัดไกล ตามหญิงปี่มะโรง"

ความหมาย

กล่าวถึงชายหนุ่มพายเรือตามหาผู้หญิงปี่มะโรง เชื่อว่า เมื่อแต่งงานกันแล้วดี

จากคำร้องดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ชาวอีสานได้มีความเชื่อด้านดวงชะตาราศี เรื่องดวงสมพงศ์ เชื่อว่า หญิงสาวที่เกิดปี่มะโรงแต่งงานกันแล้วดี และสาวที่เกิดปี่มะโรงเป็นที่พึงปรารถนาของชายหนุ่มเพราะเชื่อว่า แต่งงานกันแล้วดี เกี่ยวกับความเชื่อนี้ ตรงกับความเชื่อของตำราโหราศาสตร์ทั่วไป ดังเช่นความเชื่อที่ปรากฏในตำราโหราศาสตร์ภาคกลางที่กล่าวว่า

"...ปี่มะโรงกับปี่มะโรงสมบัติเทวดา ปี่มะโรงกับปี่มะโรงสิ่งสมบัติเศรษฐี ปี่มะโรงกับปี่มะโรงเมียสมบัติขุนหมื่น ปี่มะโรงกับปี่มะโรงแม่สมบัติมนตรี ปี่มะโรงกับปี่มะโรงอภิมหาสมบัติผู้เลื้อยสมุทร, ปี่มะโรงกับปี่มะโรงประภาสมบัติประไพศรพณ์แต่เลี้ยงลูกยาก, ปี่มะโรงกับปี่มะโรงจืดสมบัติดีด้วยกัน, ปี่มะโรงกับปี่มะโรงกษัตริย์สมบัติดีอยู่ด้วยกันเป็นสุข แล" (โหรหลวง. 2503 : 381)

จากดวงสมพงศ์สมบัตินี้ กล่าวได้ว่า ความเชื่อของชาวอีสานได้ด้านชะตาราศีเกี่ยวกับดวงสมพงศ์ เป็นที่น่าเชื่อถือได้เพราะสอดคล้องกับตำราโหราศาสตร์ที่กล่าวว่า ปี่มะโรงกับปี่มะโรงแต่งงานกันแล้วดี ตกสมบัติเทวดา และคนเกิดปี่มะโรงแต่งงานกับคนเกิดปีอื่นได้หมด เพราะตกสมบัติต่าง ๆ แม้จะมีบ้างที่เลี้ยงลูกยากแต่ก็ยังจัดอยู่ในขั้นดี

- หญิงสาวที่เกิดไม่สมพงศ์กันไม่ควรแต่งงานกัน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ทา นอ บอง นอ	ทา นอ บอง นอ
เนียง ชลัญ บอง อา คอ	แค หน้า มิน ตรีอว คเนีย
บอง ปรีอฮ หน้า จูด	เนียง ชเร้า หน้า ชลื่อว
แค หน้า มิน ตรีอว	แม อื่อว มิน ออย ยัว"

คำแปล

"พี่เอ๋ยหนอพี่	พี่เอ๋ยหนอพี่
น้องสุดรักพี่	เดือนปีไม่สมพงศ์กัน
พี่ชายปีชวด	น้องหญิงปีฉลู
เดือนปีไม่สมพงศ์	แม่พ่อไม่เห็นสมควร"

ความหมาย

กล่าวถึงหนุ่มปีชวดไม่ควรแต่งงานกับหญิงสาวปีฉลู เพราะปีเกิดไม่สมพงศ์กัน
พ่อแม่เห็นว่าไม่ควรแต่งงานกัน

อีกคำร้องหนึ่งที่กล่าวถึงหนุ่มปีชวดไม่ควรแต่งงานกับสาวปีฉลู คือ

คำร้อง

"ชลา เอ๋ย ชลา ชเล้ง	ชลา เอ๋ย ชลา ชเล้ง
โจล โม ตเน้ง	แค ชน้า มิน ศรือว
ปรีฮ บอุง ชน้า จูค	ชเรี้ย เนียง ชน้า ชลือว
แค ชน้า มิน ศรือว	ชม อือว บัน ทอย เข็น"

คำแปล

"หมากเอ๋ยหมากงาม	หมากเอ๋ยหมากงาม
เข้าสู่ขคนงาม	เดือนปีไม่สมพงศ์
พี่ชายปีชวด	ตัวน้องปีฉลู
เดือนปีไม่สมพงศ์คู่	ขอหยุดอยู่เพียงนี้"

ความหมาย

คำร้องนี้กล่าวถึงชายหนุ่มปีชวด สู่ขอหญิงสาวปีฉลู แต่ปีเกิดไม่สมพงศ์กัน
จึงขอให้ฝ่ายชายเลิกล้มความตั้งใจ

จากคำร้องข้างต้นกล่าวได้ว่า ชาวอีสานได้มีความเชื่อด้านดวงชะตาราศีของชายหนุ่มกับหญิงสาวที่ปีเกิดไม่สมพงศ์กันไม่ควรแต่งงานกัน ดังเช่นผู้ชายปีชวดไม่ควรแต่งงานกับผู้หญิงปีฉลู ซึ่งสอดคล้องกับโหราหลวง (2515 : 379 - 381) กล่าวถึงดวงสมพงศ์ของคนเกิดปีชวด ว่า

...ปีชวดกับปีชวดสมบัติคนโหด, ปีชวดกับปีฉลูสมบัติพ่อค้าเปิด, ปีชวดกับปีขาล สมบัติพ่อค้าถ่าน, ปีชวดกับปีเถาะสมบัติเศรษฐี, ปีชวดกับปีมะโรงสมบัติเรือจ้าง, ปีชวดกับปีมะเส็งสมบัติแม่ค้าปลาท่องหมั่มดี, ปีชวดกับปีมะเมียสมบัตินายห้างดีใช้ได้, ปีชวดกับปีมะแมสมบัตินายประจัญ, ปีชวดกับปีวอกสมบัติพ่อค้าวัว ควาย แต่มักด่ากัน, ปีชวดกับปีระกาสมบัติหัวหมื่น, ปีชวดกับปีกุนสมบัติเทวดา แล...

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับดวงสมพงศ์สมบัดนี้ สรุปได้ว่า ความเชื่อของชาวอีสานได้ด้านดวงชะตาราศีที่ไม่สมพงศ์กันไม่ควรแต่งงานกันนั้น เป็นที่น่าเชื่อถือได้ เพราะสอดคล้องกับตำราโหราหลวงที่กล่าวถึงดวงสมพงศ์สมบัดของคนเกิดปีชวดกับปีฉลู ว่าไม่ควรแต่งงานกันเพราะเมื่อแต่งงานแล้วจะตกที่นั่งสมบัติพ่อค้าเปิดซึ่งไม่ดี ที่เป็นดังนี้ เนื่องจากพ่อค้าเปิดนั้นโดยทั่วไปมีชีวิตที่ค่อนข้างฝืดเคือง อัดคัตขัดสน มีความยากลำบาก และต้องดิ้นรนต่อสู้ชีวิตตลอดเวลาที่จะได้ทรัพย์ต้องใช้ความอดทนอย่างมาก ตั้งแต่เริ่มเลี้ยงเปิดจนถึงการขายเปิด อีกทั้งทรัพย์ที่ได้ไม่คุ้มกับความเหนื่อยยากที่ลงแรงไป จึงเห็นว่าสมบัติพ่อค้าเปิดทุนไม่ดี หนุ่มสาวควรหลีกเลี่ยงที่จะแต่งงานกัน เมื่อดวงสมพงศ์กับพ่อค้าเปิดดังกล่าว

การศึกษาวเคราะห์ข้อมูลในบทเพลงกันตรึมเกี่ยวกับความเชื่อสรุปได้ว่า ชาวอีสานได้มีความเชื่อด้านคาถาอาคม คาถาอาคมที่ชายหนุ่มนิยมเรียนคือ คาถาอาคมที่สะกดให้หญิงสาวหลงรัก

เชื่อเรื่องกรรมว่า คนที่เป็นเนื้อคู่กันเพราะกรรมแต่อดีตนำพาให้พบกัน และเชื่อว่าคนสวยคนงามนั้น เป็นผลจากการเจริญรอยตามคำสอนของพระพุทธศาสนา

เชื่อด้านดวงชะตาราศี คือ เชื่อว่าคนที่ปีเกิดสมพงศ์กันแต่งงานกันแล้วดี เช่น คนเกิดปีมะโรงแต่งงานกัน ส่วนคนที่ปีเกิดไม่สมพงศ์กันไม่ควรแต่งงานกัน เช่น ชายปีชวดกับหญิงปีฉลู

1.3 ค่านิยม

ค่านิยมเป็นเรื่องการยอมรับนับถือ และปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีต่อสิ่งต่าง ๆ ค่านิยมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สังคมแต่ละแห่งมีค่านิยมไม่เหมือนกัน เพราะขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตไม่เหมือนกัน คนอีสานได้มีค่านิยมที่แตกต่างจากคนในภาคอื่น ด้วยเหตุปัจจัยข้างต้นดังกล่าว และจากการศึกษาวิเคราะห์บทเพลงกันตรึมพบว่า คนอีสานได้มีค่านิยม 2 ประการคือ ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง และค่านิยมเรื่องหญิงงาม ดังนี้

1.3.1 ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง ชายหนุ่มนิยมเลือกสาวพิวคำเป็นคู่ครอง ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"บ่อง อม ตุ๊ก เต๋วี่	ต๊วย จัง วา ลูต ปะเรียด
บ่อง ชแรก ปคำ เป๊ยด	มือ คเมา บ่อง พ่อง"

คำแปล

"พี่พายเรือไป	ปลาชิวกระโดดพริ้งพริ้ว
พี่ร้องฝากญาติช่วยดู	สาวคำของพี่ด้วย"

ความหมาย

กล่าวถึงความรู้สึกของชายหนุ่มที่ห่วงใยผู้หญิงที่ตนรัก เมื่อตนต้องไปทามาหากินยังถิ่นอื่น ก็ฝากญาติให้ช่วยดูแลแทน และผู้หญิงที่ตนรักนั้น เป็นผู้หญิงพิวคำ ซึ่งตรงกับค่านิยมของผู้ชายชาวอีสานที่ได้ที่นิยมเลือกผู้หญิงพิวคำเป็นคู่ครอง

อีกคำร้องหนึ่งที่กล่าวชมสาวพิวคำว่าสวยคือ

คำร้อง

"บ่อง ชลัญ ขะเรียด ขอ	ล่อจ เจียง ขะเรียด คเมา
บ๊อ ปแรง บ๊อ มเซา	ขะเรียด คเมา ล่อจ เจียง"

คำแปล

"พี่รักสาวผิวขาว	งามกว่าสาวผิวดำ
ทาน้ำมันทาแป้งขาว	คนต่างงามกว่า"

ความหมาย

กล่าวถึงความรู้สึกของชายหนุ่มว่า สาวผิวดำสวยกว่าสาวผิวขาว แม้ตนจะรักสาวผิวขาวเพราะดูงามกว่าสาวผิวดำ แต่เมื่อได้ทาแป้งแต่งตัวแล้ว สาวผิวดำงามกว่า

นอกจากนี้ยังกล่าวชมว่า สาวผิวดำจะดูสวยเพราะผิวเป็นมัน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ขเรี้ย คเมา ลา ลีบ	ขเรี้ย คเมา ลา ลีบ
บอง ชม ตระ เป็ล เท็บ	โคจ คาค ประมาณ"

คำแปล

"หญิงดำเป็นมัน	หญิงดำเป็นมัน
พี่ชอบจนแถมจอมขวัญ	บุบสลายสีกเท่าใด"

ความหมาย

คำร้องนี้ ย้ำให้เห็นค่านิยมในการเลือกคู่ครองของชายหนุ่มอีสานได้ว่าชอบผู้หญิงผิวดำ โดยมีคำว่า "ดำเป็นมัน" ขยายคำ แสดงว่ายิ่งดำยิ่งดี และตอนท้ายเป็นการตัดพ้อต่อว่าที่ฝ่ายหญิงหวงเนื้อหวงตัว

สาวผิวดำเป็นที่ปรารถนาของชายหนุ่มมาก สาวดำจะอยู่ไกลสักเพียงใด ก็จะต้องตามจนพบ ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"พระ ตุ่ม มีก ชังค	พระ ตุ่ม มีก ชังค
คเมา บอง บัด	ชัต เตวี ชทาน นา
ชัต เตวี ชทาน เจ็น	ชัต เตวี ชทาน จเวีย
ชัต เตวี ชทาน นา	บอง ลี ชนา ตาม"

คำแปล

"พ้ามืดคลุ้มมัว	พ้ามืดคลุ้มมัว
คนดาของพี่หายตัว	ชัตไปไหนใด
ชัตไปเมืองจีน	ชัตไปเมืองขวา
ชัตไปไหนใด	พี่แบกหน้าไม้ตาม"

ความหมาย

กล่าวถึงความรักที่ชายหนุ่มมีต่อสาวพิวดา แม้สาวพิวดาจะถูกขายไฉลักพาไป
ที่ใดก็ตามพี่ก็จะตามล่าเพื่อนำน้องกลับคืนมา

จากการศึกษาวิเคราะห์บทเพลงกันตรึมเกี่ยวกับค่านิยมของชายหนุ่มใน
การเลือกสาวพิวดาเป็นคู่ครองพบว่า ชายหนุ่มนิยมเลือกสาวพิวดาเป็นคู่เนื่องจากเห็นว่า
สวย มีพิวดาเป็นมัน ซึ่งเชื่อง สุทธิ (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) ให้ความเห็นว่า แต่
โบราณมาผู้หญิงพิวดาจะดูสวยในสายตาของหนุ่มเขมรอีสานใต้ยิ่งพิศยังงาม ชายหนุ่มจึงนิยม
เลือกสาวดาเป็นคู่ครองด้วยเหตุดังกล่าว เช่นเดียวกับ เจริญ พรหมเอะ (สัมภาษณ์ :
24 ตุลาคม 2538) กล่าวว่า คนอีสานใต้ ส่วนใหญ่มีเชื้อสายพันธุ์เขมร พิวจึงดา ดังนั้น
สาวพิวดาจึงสวย ประกอบกับอาชีพคนอีสานใต้คือ ทานา ผู้หญิงดาบุแข็งแรงกว่าผู้หญิงชาว
ช่วยทานาได้ดีกว่า ชายหนุ่มจึงนิยมเลือกหญิงพิวดาเป็นคู่ครอง ในขณะเดียวกัน ขอ
เย็นประโคน (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) สรุปรว่า หญิงดาส่วนใหญ่ใจดี กิริยามารยาทดี
มีความขยันอดทนทั้งงานบ้านงานเรือน และการทานา ผู้ชายจึงนิยมเลือกเป็นคู่ครอง

ในขณะที่ชายหนุ่มนิยมเลือกผู้หญิงดาเป็นคู่ครอง หญิงสาวก็นิยมเลือกชาย
ผิวดาเป็นคู่ครองเช่นเดียวกัน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ขลุ่ย ปรี๊ด ขรา โลด	โดจ โขด นิง อา บ้าง
เนียง ขลุ่ย ปรี๊ด ลังวัง	ตุก จี ประ เคา
กรอก เล็ง เรก คิก	ปรีก ออย บ็อก ชรีอว
กเร็น ตุก จี ประ เคา	ปรี๊ด คเมา เจ็คี ลออุ"

คำแปล

"รักชายคนชื้อ	อ่อนโยนคจุใหม่ทั้งปล้อง
น้องรักชายไ้	ไว้ด่าสั่งสอน
เข้าขึ้นช่วยทาบน้ำ	เข้าขึ้นช่วยดาข้าว
ไว้ด่าสั่งสอน	ชายดาใจดี"

ความหมาย

กล่าวถึงค่านิยมในการเลือกคู่ครองของผู้หญิงว่าชอบผู้ชายไ้ เพราะชายไ้ นั้น
ขยันทำงาน ที่สำคัญผิวต้องดาดำด้วย เพราะชายดาจะใจดี ผู้หญิงจะได้สบาย

จากค่านิยมของผู้หญิงอีสานได้เกี่ยวกับการเลือกผู้ชายผิวดาเป็นคู่ครองนี้
นาง ขาญประโคน (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) กล่าวว่า ผู้ชายเขมรส่วนมากผิวดา
และคนผิวดาจะมีจิตใจดี มีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ อ่อนโยน เป็นที่ปรารถนาของผู้หญิง
เช่นเดียวกัน โสภ สมฤทธิ์ราช (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า
เนื่องจากชายผิวดามีอุปนิสัยอ่อนโยน สุภาพ ขยัน มีความอดทน และรับผิดชอบ ผู้หญิงจึงนิยม
เลือกเป็นคู่ครอง ประกอบกับต้องการสอนให้ผู้หญิงรู้จักมองคน คือ อย่ามองเพียงภายนอกให้
มองถึงจิตใจ จะได้ไม่ผิดหวังในชีวิตครองเรือน

1.3.2 คำนิยมเรื่องหญิงงาม บทเพลงกันศรึมกล่าวถึง ลักษณะของหญิงงามว่า ต้องมีใบหน้ากว้างอ้มเอิบ ลำคอระหง หน้าผากโหนก รูปร่างอวบท้วม ดังคำร้องต่อไปนี้

- ใบหน้ากว้างอ้มเอิบ ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ขะเร๊ย ขอ ตรา ลูก	มุก เนียง ตรา เลี้ยย
คำ เนีร จู เจี้ยย	ข้า แด๊ย ขะเร๊ย ต้วน"

คำแปล

"หญิงงามขาวผ่อง	ใบหน้าน้องกว้าง
ตาเนินเจ็ดฉาย	วาจาวานเสนาะ"

ความหมาย

กล่าวถึงผู้หญิงงามว่า ต้องมีใบหน้าที่กว้างอ้มเอิบ และมีคุณสมบัติอื่นเสริมความงาม คือ เติ้มเนิ่ม มีสง่า และวาจาสื่อหวาน

- ลำคอระหง ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"มุก เนียง กา พอ	ตอง กอ ตระ เวง
ตระ เป้อล ละ ลึง เซง	อา นา นึง อ้อต บาน"

คำแปล

"ใบหน้านางมลออ	ลำคอระหง
แก้มเกลี้ยงเกลาทรง	ชายห้ามใจไม่อยู่"

ความหมาย

กล่าวถึงหญิงงามว่า นอกจากมีใบหน้างามแก้มเกลี้ยงเกลาแล้ว ล้าคอต้งยวาระหง

ด้วย

- หน้าผากโหนก ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"เชก เอย เชก ชัง	เชก เอย เชก ชัง
เชก แจ๊ญ ปี่ เวียง	จ๊อฮ ซี่ จรู ลีบ
อัน เจิม ตระ ยุ	มุก ไคจ จู ลีบ"

คำแปล

"แก้วเอยแก้วสาธิตา	แก้วเอยแก้วสาธิตา
สาธิตาบินออกจากวัง	ลงกินลูกไทร
หน้าผากโหนกงาม	"ใบหน้าปานจะกลืน"

ความหมาย

กล่าวถึงลักษณะของหญิงงามอีกประการหนึ่งคือ ต้องมีหน้าผากโหนก

- รูปร่างอวบท้วม ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ซเรี้ย ซอ กัน ทุ	ตระ อู โคน แม่"

คำแปล

"สาวงามขาวอวบ	อ้อมท้วมลูกแม่"

ความหมาย

ค่านิยมหญิงงามของชาวอีสานได้ส่วนมากชอบผู้หญิงผิวดำ แต่ที่แปลกออกไปก็มีบ้างคือผู้หญิงขาวท้วม หากแต่ปรากฏไม่มากนัก

จากคำร้องข้างต้นกล่าวได้ว่า ลักษณะหญิงงามตามทัศนะของคนอีสานได้นั้น ต้องงามตั้งแต่ใบหน้าคือ ใบหน้ากว้างอ้มเอิบ ลำคอยาวระหง หน้าผากโหนก และอวบท้วมไม่ถึงกับอ้วน เกี่ยวกับลักษณะของหญิงงามนี้ ยน สมุทรธราช (สัมภาษณ์ : 28 ตุลาคม 2538) ให้ความเห็นว่า หญิงงามต้องมีผิวดำคล้ำ ใบหน้ากว้าง คางเป็นเหลี่ยมเล็กน้อย ใบหน้าเต็มอ้ม หน้าผากกว้างเพราะหน้าผากกว้างเป็นลักษณะของผู้หญิงใจกว้าง ใจดี รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของภรรยา ที่สำคัญที่สุดต้องอวบท้วมแสดงว่า เป็นคนมีสุขภาพดี ในทานองเดียวกัน บุญถึง ปานะไปย (สัมภาษณ์ : 29 ตุลาคม 2538) กล่าวถึง ลักษณะของหญิงงามตามความรู้สึกของคนอีสานได้ว่า หญิงที่อวบท้วม เป็นผู้หญิงที่ดี ต้องตามตำราธรรมชาติที่พื้นบ้านที่กล่าวว่า หญิงอวบท้วมมักมีความสำเร็จในชีวิตครองเรือน เพราะมีจิตใจดี ซื่อสัตย์ และสุขภาพแข็งแรง นอกจากอวบท้วมแล้ว ยังประกอบด้วยลักษณะอื่น คือ ใบหน้ากว้างอ้มเอิบ คอยาวระหง และหน้าผากกว้าง ท้ายที่สุด ปิ่น คีสม (สัมภาษณ์ : 20 ตุลาคม 2538) แสดงทัศนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับหญิงงามว่า สาเหตุที่คนอีสานได้มองผู้หญิงที่มีใบหน้าที่กว้างอ้มเอิบ คอระหง หน้าผากโหนก อวบท้วมว่างาม เนื่องจากคนอีสานได้มีเชื้อชาติเขมร ซึ่งผู้หญิงเขมรในกัมพูชามีรูปร่างลักษณะงามตรงกับที่กล่าวไว้ในเพลงกันตรึม ดังนั้นผู้หญิงงามตามทัศนคติของคนอีสานได้จึงเป็นทัศนะเดียวกันกับหญิงงามในความรู้สึกของคนเขมรในกัมพูชา

จากการศึกษาวิเคราะห์บทเพลงกันตรึมเกี่ยวกับค่านิยมสรุปได้ว่า ชายหนุ่มอีสานได้นิยมเลือก ผู้หญิงผิวดำเป็นคู่ครอง เนื่องจากเห็นว่า ผู้หญิงผิวดำนั้น เป็นผู้หญิงงาม นอกจากจะงามแล้วยังแข็งแรงเหมาะกับการเป็นแม่บ้าน และช่วยทำงานได้ ในส่วนของค่านิยมเรื่องหญิงงาม มีทัศนะว่า หญิงงามนั้น ต้องมีใบหน้าที่กว้าง อ้มเอิบ ลำคอรระหง หน้าผากโหนก และอวบท้วม

1.4 คำสอน และคติเตือนใจ

เพลงกันตรึมนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังแทรกคำสอนและคติเตือนใจให้ผู้รู้ นำไปคิด และปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาพบว่า เพลงกันตรึมแทรกคำสอน และคติเตือนใจเกี่ยวกับอบรมสั่งสอนผู้หญิง และผู้ชายให้รู้จักหน้าที่ของตน ดังนี้

1.4.1 สอนผู้หญิงให้เป็นคนละเอียดรอบคอบ สอนไม่ให้พูดเรื่องผู้ชาย
สอนให้เป็นคนดี อย่างมีเงื่อนตามรูปที่งาม สอนให้มั่นคงในความรัก และสอนหน้าที่ของภรรยา

- สอนให้เป็นคนละเอียดรอบคอบ ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"เบอ เค็ญ เซอ ปุก	เนียง กม เค็ญ ชล่อง
รือ ยัว เค็ญ พ่อง	กเรื่อน บาน เทอ จัน ลือฮ"

คำแปล

"ถ้าพบไม้ผุ	น้องอย่าเดินข้าม
เก็บไปด้วยนะคนงาม	เพื่อทำชั้ได้"

ความหมาย

เป็นการกล่าวสั่งสอนอบรมผู้หญิงให้เป็นคนละเอียดรอบคอบ อย่างมองข้าม
สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ว่า ไร้ประโยชน์ เช่น พบไม้ผุก็อย่าเดินข้าม ให้เก็บไปด้วย เพื่อทำชั้ได้

นอกจากนี้การรู้จักเก็บเล็กผสมน้อย รู้จักประหยัด ยังช่วยสร้างฐานะ
ได้เร็วขึ้น

- สอนไม่ให้พูดถึงผู้ชาย ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"เนียง เค็ญ ตาม พลือว	อัน แะย ปี่ รึง ปรีฮ
เนียง มิน กแรง คลุ่น ค้อฮ	คลุ่น เนียง จี ขแระย
คลุ่น บอง จี ปรีฮ	ค้อฮ ปี่ แะย กแเคย
คลุ่น เนียง จี ขแระย	ค้อฮ มนอง อูล กี่"

คำแปล

"น้อง เดินตามทาง	พูดเรื่องผู้ชาย
ไม่กลัวผิด ไม่กลัวอาย	ตัวน้อง เป็นหญิง
ตัวพี่ เป็นชาย	ผิดได้สองสามสิ่ง
ตัวน้อง เป็นหญิง	ผิดคนเดียวให้อับอาย

ความหมาย

กล่าวถึงสิ่งที่ผู้หญิงพึงละเว้น เพราะหากเน้นกระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสม แม้เพียงหนึ่งเดียวก็จะถูกตำหนิให้อับอาย ผิดกับผู้ชายแม้จะมีข้อผิดพลาดหลายหน ก็ยังได้รับการให้อภัย

- สอนให้เป็นคนดี อย่ามีแรงงอนตามรูปที่งาม ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"กเมีย งอน ตาม ลอ	โคจ คเรี้ย กลอ
ก็ ลอ เติวี ลัวะ	เทอ เจ็ด ออย เจีย
เนียง ลอ บอง เอย	ดัก เจ็ด ออย ตระ เจียก
กีย ลือ ประ ซือบ ไม	ลือ รนา ทา เจีย"

คำแปล

"อย่างอนตามงาม	จะเหมือนปลา ในไห
ถูกเขาจับไปขาย	ทำใจให้งาม
คนงามพี่เอย	ทำใจให้เป็น
เคยได้ยินได้เห็น	ใครหนาวาด"

ความหมาย

เป็นการอบรมสั่งสอนหญิงสาวว่า อย่ามีแรงงอนตามรูปที่งาม แต่หมั่นฝึกจิตให้งาม ฝึกจิตให้เย็น มิเช่นนั้นจะตกหลุมพรางคนอื่นได้ง่าย เหมือนปลาในไหที่ถูกจับไปขาย

คำสั่งสอนนี้เป็นการเตือนใจหญิงสาวให้รู้จักวางตนอย่าเจ้าแง่แสนงอน เพราะความงามที่แท้จริงอยู่ที่ใจ หมั่นฝึกฝนอบรมจิตใจให้งามให้เย็นอยู่เสมอ จะไม่ถูกหลอกง่ายเหมือนปลาในไห¹ ที่ถูกชวานาจับไปขายอย่างง่ายดาย

- สอนให้มั่นคงในความรัก ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ซเรี้ย เอย บอง เตวี	ซเรี้ย เอย บอง เตวี
ตุก ออย เนียง เนวี	เรี้ยก ซา คลุ่น ปราน
กัน ล้อฮ ซือบ ทัง	เมียน กิจ้อง บาน
เรี้ยก ซา คลุ่น ปราน	จา บอง วิล วิญ"

คำแปล

"หญิงเอยพี่ลาไป	หญิงเอยพี่ลาไป
น้องอยู่ทางนี้	รักษากายใจ
มีหนุ่มมากหน้า	ปรารถนาทรมวย
รักษากายใจ	คอยพี่ชายกลับคืน"

ความหมาย

สอนผู้หญิงให้มั่นคงในความรัก รักนวลสงวนตัว ไม่ปันใจให้ชายอื่น แม้มีชายมาเกี้ยวข้องก็ขอให้มึนจิตใจหนักแน่นมั่นคงต่อคนรักคนแรก

¹ ปลาในไหเป็นปลาที่ชวานาส่งให้ลงไหในต้นฤดูหนาว เพราะหน้าหนาวน้ำในนาเริ่มงวด ปลาในนาจะหนีน้ำงวดไปหาน้ำมาก ชวานาจะขุดหลุมฝังไหบริเวณคันนาที่คาดว่า เป็นทางปลาหนีน้ำ ปลาก็ตกลงในไหก่อนจะได้ไปอยู่น้ำใหม่ ชวานาจึงได้ปลาเหล่านี้ไปกินหรือขายโดยง่ายดาย

คำร้องอีกชุดหนึ่งที่สอนให้ผู้ฟังมั่นคงในความรักคือ

คำร้อง

"บโณ เมียฮ ประ ลึง	บโอย เมียฮ ประ ลึง
เนียง กม บู้ด ตาม ชติง	เนียง กม แบ ตาม ทง
เบอ แบ ตาม บอง	กเรือน บาน เล็ก โด
เบอ แบ ตาม ทง	ทง ลิจ จอล ชเรี้ย เต็ง"

คำแปล

"เนื้อทองของพี่	เนื้อทองของพี่
ใจอย่าคัดเคียวตามห้วยสะพาน	อย่าแปรตามดวงตะวัน
แม่นเชื้อตามพี่	คงได้จูมมือ
แม่นแปรตามดวงตะวัน	ตะวันดับทิ้งหญิงกระมัง"

ความหมาย

สอนผู้ฟังให้มีจิตใจมั่นคงต่อความรัก ไม่โลเลหลายใจ และว้าวุ่นหรือเปลี่ยนไป

เปลี่ยนมา

- สอนหน้าที่ของภรรยาที่ดี ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ชเรี้ย เออย เนียง ชเรี้ย	ชเรี้ย เออย เนียง ชเรี้ย
โด เนียง ฮือจ มลู บแต่ย	โด มุย เนียง ชติร กรอม
เนียง ฮือจ รู่จ เอีย	เนียง ลิก โด ซา เปียฮ
บโณ เมียฮ ทนะ ทนอม	เนียง ทวือ ตาม ไบราณ"

คำแปล

"หญิง เอยน้องหญิง	หญิง เอยน้องหญิง
มือหนึ่งส่งหมากให้พี่	อีกมือหนึ่งรองไว้
นางส่งหมากแล้ว	นางยกมือไหว้
นางถนอมพี่	ตามแบบเบื่องโบราณ"

ความหมาย

สอนผู้หญิงให้รู้จักประณิบัติสามี ให้ความเคารพนบ และยกย่องบูชา อันเป็นธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ

คำสั่งสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามีนี้ เชื่อง สุทธิ (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) กล่าวว่า ธรรมเนียมโบราณ ภรรยาต้องประณิบัติสามี เสมือนประณิบัติบิดา เช่น ตื่นก่อนนอนหลัง กราบสามีก่อนนอน นวดให้สามี จัดสำรับกับข้าว ให้สามีรับประทานก่อน ภรรยาและลูกรับประทานภายหลัง เจียนหมากพลูให้สามี เป็นต้น คำสอนนี้มุ่งให้ผู้หญิงยกย่องบูชาสามีเพียงคนเดียว ไม่มีเวลาว่างคิดฟุ้งซ่านไปเรื่องอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อความสงบสุขของครอบครัวนั่นเอง

1.4.2 สอนผู้ชายอย่าเป็นคนมีจิตใจหยาบกระด้างสอนให้เป็นคนมอง เห็นความไม่แน่นอนของสังขาร สอนให้เป็นคนรู้จักให้เกียรติผู้หญิง ดังนี้

หญิง :	ล่อ เอย ล่อ นัส	ล่อ เอย ล่อ นัส
มิน เมียน บอน ควัส	ล่อ อัส รูป เรียง	
มิน ทา คาง มุก	คาง กรอย มือ ชึ่ง	
ล่อ อัส รูป เรียง	เจ็ด บอง อา กรือส	
เปี้ยก ทา เนี้ยก นา	เนียง มิน ทา กัง ฮือก	
เจ็ด บอง อา กรือส	กระ มน นา นื่อง ยัว	

คำแปล

หญิง :	งามเอ๋ยงามนัก	งามเอ๋ยงามนัก
	งามไม่มีที่ติ	งามสิ้นรูปทรง
	ไม่ว่าด้านหน้า	ข้างหลังและแลข้าง
	งามสิ้นรูปทรง	ใจพิเคราะห์ต่าง
	น้องว่าชายใด	น้องไม่โกหก
	ใจพิเคราะห์ต่าง	สาวใดจะรัก

ความหมาย

กล่าวสอนชายหนุ่ม ให้เป็นคนมีจิตใจดี หากเป็นคนจิตใจยาบกระด้าง
จะไม่มีหญิงใดสนใจเลือกเป็นคู่ครอง

- สอนให้เป็นคนมองเห็นความไม่แน่นอนของสังขาร

คำร้อง

หญิง :	"ออย กิด มื้อ รูป	ปี เต็ม คลุ่น ปรีอฮ
	รมิล ตรา ลอย อื้อฮ	กม ชัง คิม คลุ่น เลีย
	เมียน กเดบี เมียน ชเว็ด	กม ชัง คิม คลุ่น เลีย
	ออย ทวือ เจ็ด ออย เจีย	ออย ทวือ เจ็ด ออย เจีย"

คำแปล

หญิง :	ให้คิดดูร่างกาย	แต่ก่อนเป็นชายหนุ่ม
	มองที่ใดงามสิ้น	อย่าทะนงตนเลย
	มีอ้อมมีเหยว	อย่าทะนงตนเลย
	ให้ทำใจให้งามดี	ให้ทำใจให้งามดี

ความหมาย

สอนผู้ชายให้มองเห็นความไม่แน่นอนของสังขาร เปรียบได้กับผลไม้ที่เมื่อสุกงอมเต็มที่แล้วก็จะเหี่ยวและร่วงหล่นไป ชีวิตคนเราก็เช่นเดียวกัน ต้องมีเกิด แก่ เจ็บ และตาย ดังนั้นขณะมีชีวิตอยู่ควรสร้างคุณค่าไว้เสมอ

- สอนให้เป็นผู้รู้จักให้เกียรติผู้อื่น ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ปกร เสี้ยน ลือ มีก	ชเลก ปศิก รุข พรอ
ชลัญ ชเรัย อา คอ	บอง มิน เอียน อัน แัย
บอง ประ เตอิด อัง กูจ	เนียง เอย ลูจ พลม เปัย
บอง มิน เอียน อัน แัย	คลาจ ชเรัย อิล ก็"

คำแปล

"ฟ้าร้องเหนือฟ้า	ใบหว่าร่วงพรู
รักน้องมากอยู่	พี่มกล้ำเอ๋ยคำ
พี่คิดถึงน้อง	น้องเอ๋ยพี่เป่าปี่เป็นลำน้า
พี่มกล้ำเอ๋ยคำ	เกรงน้องจะอับอาย"

ความหมาย

กล่าวถึงชายหนุ่มใช้เสียงดนตรีเป็นสื่อบอกรักเพราะ หากบอกโดยตรงเกรงผู้อื่นจะอับอายเพื่อนบ้าน การกระทำเช่นนี้เป็นการยกย่องและให้เกียรติแก่ผู้ฟัง

ความรู้สึกของชายหนุ่มข้างต้นนี้ เป็นความรู้สึกที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากญาติผู้ใหญ่ว่า เมื่อรักหญิงสาวคนใดต้องให้รู้จักยกย่องให้เกียรติ ไม่ว่าวามบอกรัก เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้ฟังจะอับอายขายหน้าเพื่อนบ้าน ดังนั้นเมื่อรักสาวคนใดก็ขอให้สื่อรักด้วยเสียงดนตรีคือ จังหวะเพลง และปี่ เกี่ยวกับเรื่องนี้จึงปรากฏให้เห็นเสมอว่าทุกคำคืน

และทุกเช้าตรู่ชายหนุ่มที่มีฝีมือทางดนตรีจะแสดงฝีมือเล่นดนตรีในบ้านของตนเอง ให้เสียงดนตรี ล่องลอยไปถึงบ้านสาวที่ตนรัก คนตรีที่นิยมเล่น ได้แก่ จ้องหนอง ขอ ชล้วย ปี่ บางทีก็เป่าใบไม้

จากการศึกษาวิเคราะห์เพลงกันตรึมเกี่ยวกับคำสอน และคติเตือนใจสรุปได้ว่า เพลงกันตรึมได้สอดแทรกคำสอน และคติเตือนใจให้กับผู้ฟังและผู้ขายได้นำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ สอนและเตือนใจผู้ฟังเรื่องไม่ให้พูดเรื่องผู้ขาย สอนว่าอย่างอนเกินงาม สอนให้มั่นคงในความรัก และสอนหน้าที่ของภรรยา สำหรับผู้ขายสอนให้เป็นคนมีจิตใจงาม สอนให้มองเห็นความไม่แน่นอนของสังขาร และสอนให้รู้จักยกย่องให้เกียรติผู้ฟัง

2. ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นศูนย์รวมของความสัมพันธ์ที่แสดงถึงความรักความผูกพันระหว่างพ่อ แม่ ลูกและญาติพี่น้อง สัพัตรา สุภาพ (2536 : 35) กล่าวถึงสถาบันครอบครัวว่า เป็นหน่วยของการติดต่อ และโต้ตอบระหว่างบุคคลในครอบครัว เป็นศูนย์รวมของการถ่ายทอดวัฒนธรรม ครอบครัวจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญที่สุด เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงระบบครอบครัว และเครือญาติว่า ชาวอีสานได้มีระบบครอบครัว และเครือญาติแบบครอบครัวขยาย ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว แม่มีบทบาทในการเลือกคู่ครองให้ลูกสาว ดังนี้

2.1 ระบบครอบครัว และเครือญาติเป็นแบบครอบครัวขยาย ดังคำร้องว่า

คำร้อง

ชาย :	โอ ปโชน ขนั๊ว เป้ว	โอ ปโชน ขนั๊ว เป้ว
	บอง ชู่ ชัก กแต๊ย	ปรับ บาน รือ เต
	เนียง เมียน แม อ้อว	เมียด เป้ว ชัน คาน
	บอง ปโชน ปรีง ปราน	เมียน คล้อ รือ เต
หญิง :	บอง ปรีอฮ ขนเน ฮา	บอง ปรีอฮ ขนเน ฮา
	เนี้ยก ไส ปี่ นา	ชู่ ชื้อบ ชัก กแต๊ย
	ชู่ เตี้ยง แม อ้อว	บอง ปโชน ปรีอฮ ขนเน
	แฮด การ อา เวีย	ปโชน นื่อง ปราย ปรับ

ปรีธ ออย เนี้ยก ซัดบ
 ปไอน นื่อง ปราย ปรับ
 ญีเยค เป้ว ชัน ดาน
 บอง ปไอน ปรีธ ซเรี้ย

ปรีธ ออย เนี้ยก ซัดบ
 ออย ซ็อบ ซัจ กแดี้ย
 ไอน เมียน อา เวีย
 กรูป กเรี่ยน บอร ไบร

คำแปล

ชาย : ไอน้องหญิงลูกสุดท้อง
 พ่ถามเรื่องราว
 น้องมีแม่พ่อ
 พี่น้องพร้อมเพรียง
 หญิง : พี่ชายยอดเสน่ห์หา
 ทำมาแต่ไหน
 ถามถึงแม่พ่อ
 เหตุการณ์อันใด
 ชายเอ่ยท่านฟัง
 น้องจะภิปรายบอกกล่าว
 พงศ์เผ่าสันดาน
 พี่น้องหญิงชาย

ไอน้องหญิงลูกสุดท้อง
 บอกได้หรือไม่
 พงศ์เผ่าสันดาน
 มีบ้างหรือไม่
 พี่ชายยอดเสน่ห์หา
 ถามครบเรื่องราว
 พี่น้องชายหญิง
 น้องจะภิปรายบอกกล่าว
 ชายเอ่ยท่านฟัง
 ให้ครบเรื่องราว
 น้องมีมากมาย
 ครบครันบริบูรณ์

ความหมาย

เป็นการแสดงให้เห็นระบบครอบครัวขยาย คือ สมาชิกทุกคนอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน หรือในอาณาเขตเดียวกัน ซึ่งจากคำร้องนี้จะสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าระบบครอบครัวมีส่วนร่วมและเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการเลือกคู่ครอง นั้นหมายความว่าแต่ละฝ่ายต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวของอีกฝ่ายหนึ่งได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อตัดสินใจแล้ว ต้องมาอยู่ร่วมกัน

จากคำร้องนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดระบบครอบครัวของสังคมอีสานได้เป็นแบบครอบครัวขยายคือ ในบ้านเดียวกันหรือภายในอาณาเขตเดียวกันประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก ป้า น้า อา พี่ น้อง และลูกหลาน อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยผู้อาวุโสสูงสุดของครอบครัวเป็นผู้ปกครองดูแล ในส่วนของระบบครอบครัวขยายนี้ ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2522 : 58) ได้แบ่งชนิดของครอบครัวออกเป็น 2 ลักษณะคือ ครอบครัวขยายหรือครอบครัวใหญ่ (Extended Family) เป็นครอบครัวแบบโบราณ ประกอบด้วยคนหลายคน และหลายชั่วอายุคน อาศัยในบ้านเดียวกัน ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของครอบครัวชนบท และครอบครัวเล็กหรือครอบครัวสมัยใหม่ (Nuclear Family) เป็นครอบครัวขนาดเล็ก ประกอบด้วยแม่และลูก ส่วนมากเป็นสังคมเมือง และสุพัตรา สุภาพ (2536 : 35) กล่าวว่า ครอบครัวขยายจะมีความอบอุ่นมาก เพราะสมาชิกอาวุโสสูงสุดทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นศูนย์รวมของการสั่งสม และถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีให้กับลูกหลาน ส่วนครอบครัวเล็กเป็นครอบครัวที่อิสระ ห่างเหินญาติพี่น้องทำให้ขาดความอบอุ่น ไม่มีศูนย์รวมของการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี

คำร้องข้างต้นบอกให้ทราบว่า ชุมชนอีสานได้มีระบบครอบครัว และเครือข่ายแบบครอบครัวขยาย เนื่องจากคำร้องกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้หญิงมีญาติพี่น้อง พ่อแม่ อยู่กันพร้อมเพรียง อันเป็นลักษณะของครอบครัวขยายคือ สมาชิกของครอบครัวจะอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันหรือเมื่อแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปลูกบ้านอาศัยในบริเวณพื้นที่เดียวกัน มีผู้อาวุโสสูงสุดปกครองดูแลลูกหลานทั้งหมด

สรุปได้ว่า การที่ชุมชนอีสานได้ที่ยังคงรักษา และสืบทอดประเพณีพื้นบ้านไว้ได้อย่างดี เนื่องจากมีลักษณะครอบครัวที่ผู้อาวุโสสูงสุดเป็นหัวหน้า คอยดูแลอบรมสั่งสอน สมาชิกให้ปฏิบัติตามระเบียบสังคมของหมู่บ้าน ครอบครัวจึงอบอุ่น มีความสงบสุข และช่วยให้สังคมสงบสุขไปด้วย ดังนั้นสังคมของชุมชนอีสานได้จึงเป็นสังคมที่สงบสุขร่มเย็นมีความเอื้อเฟื้อต่อกันอยู่ตราบนานเท่านาน

2.2 ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องออกหาปลา ออกคล้องช้าง ดังคำร้องต่อไปนี้

- หาปลามาเลี้ยงครอบครัว ดังคำร้องว่า

คำร้อง

ชาย :	"บกวร เลื่อน แอ ตโง	บกวร เลื่อน แอ ตโง
	ตัก แบก ละ ลุง	บอง ร้ว ตรู ตัก"
	บอง ร้ว ตรู ตัก	อัน เจ้ม ชเรี้ย ชเค็ง
	ตรู บอง ปริม เปื่อน	เลือน บอง ปริม รวย
	บอง มิน ออย เนียง ปวย	บปาก กัน ชเนียง อัน เจือัด"

คำแปล

"ฟำร้องด้านใต้	ฟำร้องด้านใต้
นำหลากลามไหล	พีหาไซดักปลา
พีหาไซดักปลา	มาเลียงหญิงบอบบาง
ไซพีหำพัน	สันพีหำร้อย
มิให้น้องวิตกแต่บ่อย	หาถือสวิงซ้อนปลาเอง"

ความหมาย

กล่าวถึงผู้ขายต้องหาเลี้ยงครอบครัว ไม่ให้ทุกคนลำบาก และการมีไซกับสันจำนวนมากแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความขยันขันแข็ง อดทนไม่ให้ลูกเมียต้องเดือดร้อน

หน้าที่หลักของผู้ขายนอกจากทำนาแล้ว ยังต้องหาปลา เครื่องมือหาปลาที่สำคัญคือ ไซรองลงมาเป็นสัน ไซสามารถดักปลาได้หลายชนิด เช่น ปลาช่อน ปลาดุก เป็นต้น สำหรับสันเป็นเครื่องมือดักปลาไหล อุปกรณ์จับปลาทุกประเภทรวมถึงไซและสัน ผู้ขายต้องทำเองโดย เริ่มฝึกหัดจาก ปู่ ตา ลุง น้ำ อา หรือพ่อ ทั้งนี้เริ่มหัดทำตั้งแต่เริ่มเป็นหนุ่ม คาน ชาณุประโคน (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) ให้ความเห็นว่า ชายหนุ่มต้องหัดนำเครื่องมือดักปลาเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยหนุ่ม โดยเรียนจากพ่อหรือพี่

- เลี้ยงช้าง

คำร้อง

ชาย : "ยอง เอย เนียง ยอง	ยอง เอย เนียง ผอง
รับ ประ เกื้อม ออย บอง	บอง แจญ เตวี เตยะ
จิง เจิ่น ประ เกื้อม	ได กัน กอ ทเนยะ
บอง แจญ เตวี เตยะ	ลือ คนอง พุ่ม เวง"

คำแปล

ชาย : "งามเอยน้องงาม	งามเอยน้องงาม
จัดเชือกปะกาให้พี่	พี่ออกคล้องช้าง
เท้าเหยียบปะกา	มือกำทาบคอ
พี่ออกคล้องช้าง	บนทิวเขายาว"

ความหมาย

กล่าวถึงการออกคล้องช้างของผู้ชายชาวส่วย โดยมีผู้หญิงเป็นผู้จัดหาอุปกรณ์ให้

การคล้องช้างถือเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญยิ่งของหนุ่มชาวส่วย ชายหนุ่มทุกคนต้องผ่านการออกป่าคล้องช้างก่อน จึงจะมีครอบครัวได้ สมทรง กฤตมโนรณ (2522 : 118) กล่าวว่า ผู้ชายส่วยทุกคนต้องออกคล้องช้างจึงจะถือเป็นคนหนุ่มที่สมบูรณ์ เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีได้ ดังนั้นการออกคล้องช้างจึงถือเป็นประเพณีของหนุ่มชาวส่วยทุกคนต้องปฏิบัติ

จากคำร้องข้างต้นสรุปได้ว่า หน้าที่ของผู้ชายหัวหน้าครอบครัวต้องทำนากาเก็นเลี้ยงครอบครัว มิให้ลูกเมียต้องลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประดิษฐ์ มัชฌิกา (2522 : 58) ว่า ลักษณะของครอบครัวที่บิดาเป็นใหญ่ (Patriarchal) บิดาจะเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองสมาชิกของครอบครัว มีอำนาจตัดสินใจต่าง ๆ และพาเลี้ยงครอบครัวเนื่องจากเป็นเพศที่เข้มแข็ง

- 2.3 แม่มีบทบาทในการเลือกคู่ครองให้ลูกสาว ดังคำร้องต่อไปนี้
- แม่บังคับให้ลูกสาวแต่งงานทั้งที่เพิ่งย่างสู่วัยสาว ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ชดาย เอย ชดาย กม	ชดาย เอย ชดาย กม
ชดาย ชเรี้ย มิน เตี้ยน ทม	แม่ บัง ค้อม ออย ยัว ปเคี้ย
ชดาย กราส กัน จื้อฮ	ชดาย ช็อก กัด ทเมี้ย
แม่ บัง ค้อม ออย ยัว ปเคี้ย	ชเรี้ย เน้ว คลุ่น กเมง"

คำแปล

"เสียชดายเอยสุดเสียชดาย	เสียชดายเอยสุดเสียชดาย
ยังโตไม่ทันไร	แม่ขอร้องให้มิ้ว
เสียชดายหวีเสียชดายกระจก	เสียชดายศกของเจ้าตัว
แม่ขอร้องให้มิ้ว	เจ้าตัวยังเด็กนัก"

ความหมาย

กล่าวถึงแม่ที่ขอร้องแกมบังคับให้ลูกสาวแต่งงาน ทั้งที่ลูกเพิ่งโตเป็นสาว ไม่มีโอกาสได้สนุกสนานตามวัย ต้องรับภาระแม่บ้านดูแลครอบครัว จนไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลตัวเอง แสดงให้เห็นว่าแม่มีบทบาทในการกำหนดชีวิตของลูกสาว

- ผู้ชายที่แม่เห็นว่าไม่ควรคู่ก็ไม่ยอมยกให้ ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ไกร ทอง บอง เอย	เบอ บอง ชลัญ เนียง เมน
บอง ชดับ ซา เลง เต็ง	แม่ เนียง มิน พรอม ออย
จา มือ ชนา นือ	จา มือ ชนา กรอย
แม่ เนียง มิน พรอม ออย	รว ทเมี้ย เตวี จื้อฮ"

คำแปล

"ไกรทองพี่เอ๋ย	แม่นรักคิดเซยน้องจริง
พี่พึ่งสาเหยิงรู้ทุกสิ่ง	แม่น้องไม่ยกให้
คอยน้องปีน	คอยน้องปีไหน
แม่น้องไม่ยกให้	หาคนใหม่เกิดพี่ชาย"

ความหมาย

กล่าวถึงบทบาทของแม่ในการเลือกคู่ครองให้ลูกสาว แม่ลูกสาวจะรักกับชายหนุ่มคนที่ส่งญาติผู้ใหญ่มาสู่ขอมากเพียงใดก็ตาม หากแม่ไม่เห็นด้วยก็ไม่ยอมตกลงยกลูกสาวให้ แสดงให้เห็นว่าการเลือกคู่ครองของฝ่ายหญิงนั้น แม่มีสิทธิ์ มีอำนาจ ในการตัดสินใจเลือกคู่ครอง ของลูก

- แม่ลูกสาวยังไม่เป็นงานบ้านงานเรือน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"พระ น้อย คลื่น ขรैया	พระ น้อย คลื่น ขรैया
แม่ ออย ยัว บัดเดียว	การ ขรैया มีน เตือน แจ้อ เทอ"

คำแปล

"สงสารตัวเป็นหญิง	สงสารตัวเป็นหญิง
แม่ให้มีผิวเร็วจริง	ตัวหญิงยังไม่รู้งานเรือน"

ความหมาย

คำร้องนี้กล่าวถึงบทบาทของแม่ในการมีครอบครัวของลูก แม่บังคับให้ลูกสาวแต่งงานกับชายหนุ่มที่แม่เห็นว่าดี ทั้งที่ลูกเพิ่งโตเป็นสาว และยังไม่เป็นงานแม่บ้านแม่เรือน

จากคำร้องข้างต้นกล่าวได้ว่า แม่มีบทบาทในการเลือกคู่ครองให้ลูกสาว แม่ลูกเพิ่งโตเป็นสาว และยังไม่เป็นงานบ้านงานเรือนก็ตาม ลาง ชาญประโคน (สัมภาษณ์ :

24 ตุลาคม 2538) กล่าวว่า ที่แม่ให้ลูกสาวแต่งงานเร็ว เนื่องจากต้องการให้ลูกมีหลักฐานทางครอบครัวที่มั่นคงโดยเร็ว มีลูกทันใช้ เป็นกำลังสำคัญในการทำงาน เพราะว่าหากบ้านใดมีสมาชิกมากจะสามารถทำงานได้มาก เสร็จเร็ว ฐานะของครอบครัวก็ดีขึ้น และการที่แม่ให้ลูกสาวแต่งงานกับชายหนุ่มที่แม่เห็นว่าเหมาะสมก็เพื่อให้ลูกสาวสบาย ชายหนุ่มในสายตาของแม่คือ ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบ และต้องมีฐานะที่พอควรกับตนหรือดีกว่า สอน ไคประโคน (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) กล่าวเพิ่มเติมว่า ส่วนใหญ่แล้ว ลูกสาวจะไม่ขัดใจแม่ แต่มีบ้างที่ไม่ยอมทำตามก็จะหอบผ้าหนีตามชายคนรักไป และจะกลับมาขอมาต่อเมื่อมีหลานกลับมาฝากยายเพื่อให้ยายเมตตาหลานแล้วให้อภัยตน ท้ายที่สุด พิชัย สุธนลาด (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) กล่าวถึงบทบาทในการเลือกคู่ครองให้ลูกสาวว่า ผู้ชายที่เป็นพ่อบ้านจะมอบอำนาจสิทธิขาดเรื่องนี้ให้กับแม่บ้าน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของผู้หญิง แม่กับลูกสาวน่าจะคุยกันรู้เรื่องดีกว่าพ่อ ส่วนพ่อจะคอยรับฟังความเป็นของแม่ และเป็นที่ปรึกษาให้ ส่วนใหญ่จะเห็นดีเห็นงามตามความคิดของผู้เป็นแม่ ลักษณะการมอบอำนาจให้แม่บ้านนี้เป็นการจัดแบ่งอำนาจในครอบครัว ที่ชัดเจน คือ ผู้ชายเป็นพ่อบ้าน ทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัว ผู้หญิงเป็นแม่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน

จากการศึกษาวิเคราะห์เพลงกันตรึมเกี่ยวกับระบบครอบครัว และเครือญาติ พบว่า ชุมชนอีสานได้มีการจัดระบบครอบครัว และเครือญาติแบบครอบครัวขยาย (Extended Family) สมาชิกทุกคนอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันหรือลูกบ้านอยู่ในบริเวณที่เดียวกัน ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องรับผิดชอบในการทำงานหาเงิน เช่น หาปลา เลี้ยงลูกเมียไม่ให้อดอยาก สำหรับในหมู่บ้านที่เลี้ยงช้างคือ ชาวส่วย พ่อบ้านต้องออกคล้องช้าง ถือเป็นหน้าที่และเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติ ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวมีอำนาจในการปกครองดูแลสมาชิก ส่วนการดูแลความเรียบร้อย และการจัดการเรื่องภายในบ้านเป็นของมารดา เช่น การเลือกคู่ครองให้ลูกสาว ต้องอยู่ในความเห็นของแม่เพียงผู้เดียว พ่อจะเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาเท่านั้น

3. ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออกเพราะเหตุว่าวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่ได้รับการยอมรับในสังคม วัฒนธรรมในสังคมใดสังคมหนึ่งจะเป็นที่ยอมรับและยึดถือปฏิบัติในสังคมนั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงกล่าวถึงหัวข้อนี้ในลักษณะรวม ๆ กันไป

เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงลักษณะและวัฒนธรรมของชาวอีสานได้ว่า เป็นสังคมเกษตร ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด และเป็นสังคมที่แบ่งความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจนดังนี้

3.1 สังคมเกษตร ประชาชนมีอาชีพทำนา จับปลา เลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงไหม ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"บการ เลื่อน กุดง กุดง	บการ เลื่อน กุดง กุดง
แค นีส แค ชดง	มัน เคญ คเนีย เลีย
เนียง ลือ ขำ เลง	บอง เฮา กเวีย กเวีย
จำ เนียง ชดง รุจ ตืด เลีย	บอง เอย จำ จูบ คเนีย ทเมีย"

คำแปล

"ฟ้าร้องครืนครืน	ฟ้าร้องครืนครืน
เดือนนี้เดือนคานาเต็มพื้น	จำพรากจากกัน
น้องยินสาเนียง	พี่กูไกลครั้น
รอน้องคานาแล้วได้พบกัน	คงสักวันได้พบกันอีกหน"

ความหมาย

กล่าวถึงลักษณะสังคมเกษตรที่ชาวบ้านมีอาชีพทำนา ต้องอาศัยน้ำฝนธรรมชาติเพียงประการเดียว เสียงฟ้าร้องบอกให้ทราบว่าฤดูทำนา อาชีพหลักมาถึงแล้ว

คำร้องอีกชุดหนึ่งที่กล่าวว่า ชาวบ้านมีอาชีพทำนา คือ คำร้องว่า

คำร้อง

"ตโมก แจญ ติก	เนียง เตวี มือ ชเราะะ บอง
กิ ชดง กู กริก	ตโมก แจญ ติก"

คำแปล

"จอมปลวกน้ำซึม น้อง ไปดูที่หมู่บ้านที่
เขาคำนากับคณานับ จอมปลวกน้ำซึม"

ความหมาย

เมื่อถึงฤดูทำนา ชาวบ้านทุกคนต่างลงมือคานากันทั่วครัวเรือน ลักษณะสังคม
เกษตรที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก เมื่อถึงฤดูทำนา ชาวบ้านต่างคานากันทุกบ้าน แม้จะมีอาชีพอื่น
ที่สามารถหารายได้ดีกว่า ชาวบ้านก็จะไม่ทิ้งอาชีพทำนาของตน

- เลี้ยงสัตว์ได้แก่ เลี้ยงควาย และเลี้ยงช้าง ดังคำร้องว่า
- เลี้ยงควาย ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ขเรี้ย เอย เนียง ขเรี้ย คลุ่น เนียง คเวียล กระ แบย
เนียง ปู๋รุ่ แด เอง ตึก พเนก ไอร ลแสง"

คำแปล

"หญิงเอยพนอกหญิง ตัวนางเลี้ยงควาย
อีกทั้งไถนา น้ำตาไหลนอง"

ความหมาย

กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของหญิงสาวในหน้านาว่า ต้องเลี้ยงควาย และไถนา

ควายเป็นสัตว์เลี้ยงที่ทนแดดทนลมและฝนมาก ชอบนอนในปลักนีสัย
เชื่องชาวบ้านอีสานได้จึงนิยมเลี้ยงควายมากกว่าวัว

- เลี้ยงช้าง

การเลี้ยงช้างเป็นอาชีพเสริมของชาวส่วยบ้านตากกลาง ตำบล
กระโพ อำเภอกำแพง จ.นครศรีธรรมราช สมัยที่ป่ายังอุดมสมบูรณ์ หม่อมส่วยทุกคนต้องออกคล้องช้าง
ผู้หนึ่งเป็นผู้คอยจัดเตรียมอุปกรณ์ให้ ดังคำร้องต่อไปนี้

คำร้อง

ชาย :	"ยอ ยอ เนียง ยอ	ยอ ยอ เนียง ยอ
รูป ประ เกียม ออย ยอ	บอ แจญ เตวี เตยะ	
จิง เจอิน ประ เกียม	ได กัน กอ ทเนยะ	
บอ แจญ เตวี เตยะ	ลือ คนอง พุ่ม เวง"	

คำแปล

หญิง :	"งามเอยน้องงาม	งามเอยน้องงาม
จัด เชือกปะกำให้พี่	พี่ออกคล้องช้าง	
เท้าเหยียบปะกำ	มือกำทามคอ	
พี่ออกคล้องช้าง	บนทิวเขายาว"	

ความหมาย

กล่าวถึงการออกคล้องช้างโดยผู้หนึ่งเป็นผู้จัดเตรียมอุปกรณ์คล้องช้างให้ผู้ชาย
การคล้องช้าง ถือเป็นหน้าที่ของหนุ่มชาวส่วยที่ต้องถือปฏิบัติ เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึง
ความขยัน ความแข็งแรง และความรับผิดชอบต่อครอบครัว

การคล้องช้างเป็นอาชีพเสริมของชาวส่วย โดยเฉพาะส่วยบ้านกระโพ
ตำบลตากกลาง อำเภอกำแพง จ.นครศรีธรรมราช เลี้ยงช้างเป็นล่าเป็นสัน เพื่อใช้งานและรับจ้าง
แสดงในงานต่าง ๆ

- เลี้ยงไหม ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"รุจ ชรีอว รุจ อัง กอ	แม่ คัก โคน เนียง
ทไจ รึง รึง	เดีร พลือว แบฮ มวน"

คำแปล

"เสร็จจากทานา	แม่มาเลี้ยงไหม
ตะวันขายบ้ายคล้อย	เดินทางไปเก็บใบหม่อน"

ความหมาย

กล่าวถึงการเลี้ยงไหม เมื่อว่างจากการทานา การเลี้ยงไหม เป็นอาชีพเสริมของชาวอีสานใต้ นอกจากจะเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แล้ว ยังเป็นการสอนงานบ้านงานเรือนให้กับหญิงสาวไปในตัว

จากคำร้องดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าลักษณะสังคมชาวอีสานใต้เป็นสังคมเกษตรกรรมชาวบ้านทานาเป็นอาชีพหลัก รองลงมาเป็นการเลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงไหมเพื่อทอผ้า

3.2 ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวอีสานใต้มีความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด เพลงกันตรึมกล่าวไว้ว่า ชาวบ้านยึดมั่นในประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีงานช้าง ประเพณีฉลองต้นโพ และประเพณีงานบุญในวาระเทศกาลต่างๆ ส่วนด้านวัฒนธรรม ชาวบ้านยังคงรักษาวัฒนธรรมการเล่นเพลงประเภทต่างๆ และวัฒนธรรมการแต่งกายไว้อย่างเหนียวแน่น ดังนี้

3.2.1 ประเพณีงานบวช เพลงกันตรึมได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

คำร้อง

ชาย :	"จเอิ้น บอง เอย	มนาย ปิง ป่า บู่
	ชระ แฉ่ กเวีย เมียน บอน จลุฮ	ชเต็ง บอง เอย
	บาน บู่ มเอง	จเอิ้น ลึก กุน มนาย"

คำแปล

ชาย :	"คนดีเอย	แม่หวังพึ่งบวชลูกชาย
	อย่าได้มีข้อผิดพลาดใด	พี่บอบบางเอย
	ได้บวชนหนึ่ง	ทดแทนคุณมารดา"

ความหมาย

กล่าวถึงการยึดมั่นในประเพณีการบวช เมื่อลูกมีอายุครบบวช ผู้เป็นพ่อแม่จะจัดการบวชให้ เพราะถือว่าเป็นการทดแทนบุญคุณของบุพการี

- เมื่อบวชแล้วให้ปฏิบัติตามวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด ดังคำร้องว่า

คำร้อง

ชาย :	"ออย กัน ตาม วิ แฉ่	กนัจ บู่ จี ช้อง
	ออย กัน ตึง ตร้อง	กนัจ บู่ ของ กุน
	บาน บู่ เกิด ปเรียฮ ช้อง	เลี้ยฮ บ้อง ออย มีฮุด
	เรี้ยก ชา ชิก คา บ้อด	วิ แฉ่ คาง ช้อง
	ชเต็ง คมวด เอย	ตำ ร้อง ตาม ปเรียฮ ชาด หนา"

คำแปล

ชาย :	"ให้ปฏิบัติตามพระวินัย	เมื่อได้บวชเป็นสงฆ์
	ให้ปฏิบัติเที่ยงตรง	เมื่อได้บวชแทนคุณ
	ได้บวชเป็นพระสงฆ์	ละอบายให้หมด
	รักษาสิกขาบท	วินัยพระสงฆ์
	พ่อคุณเอย	ตรงตามพระศาสนา"

ความหมาย

เป็นการกล่าววอกรรมสั่งสอนชายหนุ่มที่ได้บวชเป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนา
ขอให้ปฏิบัติตามวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด

คำร้อง

"บาน บูธ เกิด ปเรยฮ์ ช็อง	เลี้ยฮ์ บอญ ออย มี๊อ
เรี้ยก ซา ชิก คา บ็อด	วิ เนีย คาง ช็อง
ซเล็ง คมาด เอีย	คำ ร็อง ตาม ปเรยฮ์ ซาด ซนา"

คำแปล

"ได้บวชเป็นพระ	ละอบายทั้งหมด
รักษาสิกขาบท	วินัยพระสงฆ์
คนงามพี่เอย	เพื่อดำรงพระศาสนา"

ความหมาย

กล่าวว่าการบวชเป็นพระสงฆ์นั้น ต้องปฏิบัติตามพระวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด
หมั่นรักษาสิกขาบท เพื่อเป็นการดำรงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

จากคำร้องดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุมชนอีสานได้ยึดมั่นในประเพณีการบวช
อย่างเคร่งครัด การบวชถือเป็นหน้าที่ของลูกชายต้องบวชเพื่อทดแทนพระคุณบิดาและมารดา แม้

จะมีความสุขเมื่อได้บวชลูกชายเพราะพ่อแม่เชื่อว่า ได้เกาะชายผ้าเหลืองของลูกชายขึ้นสวรรค์
 เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการบวชนี้ ไล่ พิมพ์ประโคน (สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) กล่าวว่า
 พ่อ แม่ทุกคนหวังจะได้เกาะชายผ้าเหลือง ของพระลูกชาย หลังจากที่ดินได้ละสังขารจากโลก
 แล้ว ชายผ้าเหลืองจะนำตนไปสู่สวรรค์ พ้นจากขุนเณร ขุมอบายทั้งปวง และพระครูอภิรักษ์
 ศาสนกิจ (สัมภาษณ์ : 31 ตุลาคม 2538) กล่าวเพิ่มเติมว่า พระสงฆ์ที่ถือปฏิบัติอย่าง
 เคร่งครัดตามวินัยสงฆ์ นอกจากจะเป็นผลบุญบารมีแก่ตนแล้ว ยังเป็นการจรรโลงพระพุทธ
 ศาสนาให้ยั่งยืนต่อไปด้วย

คำร้องนี้ได้กล่าวถึง การบวชไว้อย่างชัดเจน คือ กล่าวถึงแม่บวชลูกชาย
 และการประพฤติปฏิบัติตามวินัยสงฆ์

3.2.2 ประเพณีการแต่งงาน เพลงกันตรึมกล่าวถึงประเพณีการ
 แต่งงานของชุมชนอีสานใต้ไว้อย่างชัดเจนว่า มีพิธีแต่งในตอนเช้า ขณะเช้าพิธีแต่ง อาจารย์
 ผู้ประกอบพิธีจะอบรมสั่งสอนคู่บ่าวสาว ดังคำร้องต่อไปนี้

- พิธีแต่งงานจัดในตอนเช้า ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ปรีก ปเรียน สุริยา	บาน แชน กู ชแน ฮา
บาน เกิด กู ตระ กอง	ปลิง โกง กม เพ็ด
จเอิ้น บอง เอย	กัน เจ็ด ออย ลอย
บาน แชน กู ตระ กอง	กู ตระ กอง รุ่ม คเนีย"

คำแปล

"เมื่อรุ่งสุริยา	พิธีแต่งงานคู่เสนาหา
มีคู่ประคอง	ขวัญเอยอยู่เพี้ย
ยอดรักของพี่เอย	ทำจิตใจให้งามเงา
ได้แต่งงานมีคู่เคล้า	เพราะเราเป็นคู่กัน"

ความหมาย

พิธีแต่งงานของชาวอีสานได้จัดขึ้นในตอนเช้า แสดงให้เห็นขนบธรรมเนียม
หมู่บ้านที่แตกต่างกันของแต่ละภาค

- อาจารย์ผู้ประกอบพิธีแต่งงานกล่าวอบรมสั่งสอนคู่บ่าวสาว ดังคำร้อง
ต่อไปนี้

คำร้อง

"บาน จู้บ บาน จุม	จัส ตุม จอุง ไค
ชม แกว กิน แร้ย	ออย เกิด เนียะ ปดัย ประ ป้วน
อ้ง ก้อล เนวี กั้น ล้อฮ	มิน ช้อว เทอ การ ทังวัน
ชเน็ส เฮย บาน ปดัย ประ ป้วน	ทังวัน ชราล คลุ่น แอง
เนี้ยก ปรีฮ คลุ่น ล้วน	บอง ปรีฮวส คลุ่น ล้วน
ปรีฮ บอง บาน ประ ป้วน	กัน เจ็ค ออย ลออุ"

คำแปล

"ได้พบได้ร่วมเรียง	ญาติผู้ใหญ่ผูกมือ
ขอให้แก้วกินรี	เป็นสามีภรรยา
สมัยเมื่อหนุ่มโสด	การงานไม่น่าพา
ครั้นเมื่อมีภรรยา	เบาหนักต้องทำเอง
พ่อหนุ่มคนงาม	พ่อหนุ่มคนงาม
พี่ชายมีเมีย	จะทำใจให้งามดี"

ความหมาย

แสดงให้เห็นประเพณีการแต่งงานของชาวอีสานได้ คือมีการผูกมือคู่บ่าวสาว
คล้ายกับประเพณีของอีสานเหนือและของภาคเหนือ ซึ่งต่างจากภาคกลาง หลังจากนั้นเป็น
การอบรมสั่งสอนให้คติเตือนใจคู่บ่าวสาวในการครองเรือนว่าจะปฏิบัติตนเช่นเมื่อสมัยเป็น
โสดไม่ได้

- สอนเจ้าสาว

คำร้อง

"โกน เมียฮ มนาย เอย	โกน เมียฮ มนาย เอย
แน๊ะ รู่จ ชรัจ เอีย	จ่า ชดบ จัฮ ตุม ชอน
โกน เอย ออย เต็ง ปชา	กม เทอ กระ ปุ่น
จัฮ ตุม นึ่ง ชอน	โยน เอย ยัว ละคร จัก ชดบ
ยอจ เอย เต็ง ยอจ	แคล อื่อว จา เกือต ทา
เต็ง ยอจ เอย ยอจ	ออย ตเรือบ ยิง พอง บอร โบร"

คำแปล

"เนื้อทองของแม่เอย	เนื้อทองของแม่เอย
แต่งเสริจสรรพแล้วเอย	ฟังคำผู้ใหญ่อสอน
จรรู้เคียงสาที่เหมาะสม	อย่าข่มคนอย่าหยิ่งงอน
ฟังคำผู้ใหญ่อสอน	เอาหูฟังสาเนียงจ่า
เสริจพิธีแต่งแล้ว	ลูกแก้วกราบสามคราแม่งามขำ
คนงามเจ้าจงจ่า	ฟังวาจาของอาจารย์
คนงามฟังรู้ท ำ	"ให้ทรัพย์สินสมบัติบริบูรณ์"

ความหมาย

เป็นการอบรมเจ้าสาวเกี่ยวกับการเป็นภรรยาที่ดี หน้าที่ที่พึงกระทำ เพราะการเชื่อฟังคำผู้ใหญ่นั้นช่วยให้ครอบครัวมีความสุข มีความมั่นคงอย่างรวดเร็ว

จากคำร้องเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานกล่าวได้ว่า ชุมชนอีสานได้จัดพิธีแต่งงานตอนเช้า ขณะประกอบพิธีแต่งงาน อาจารย์ผู้ประกอบพิธีและญาติผู้ใหญ่จะกล่าวอบรมสั่งสอนคู่บ่าวสาวไปด้วย ดังที่กึ่งแก้ว ศรีสวัสดิ์ (2533 : 55) ได้กล่าวถึง ประเพณีการ

แต่งงานของชุมชนอีสานใต้ไว้สรุปได้ว่า หมู่สาวชาวบ้านจะเลือกคู่ครองในกลุ่มที่พูดภาษาเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน เพราะสามารถพูดคุยเรื่องดี ๆ เมื่อหนุ่มสาวประสงค์จะใช้ชีวิตร่วมกัน จะมีการไปสู่ขอ โดยฝ่ายชายเป็นผู้ไปสู่ขอฝ่ายหญิง สิ่งที่เตรียมไปวันสู่ขอ ได้แก่ สุรา 1 ขวด พานหมากพลู การสู่ขอทาบตามบางรายทาบหลายครั้งจึงจะมีการตกลงกันได้ การเลือกคู่ครองมีข้อห้ามไว้ว่า ห้ามแต่งงานกับผู้ที่อยู่ต่างถิ่น 5 ปีหรือ 7 ปี ห้ามแต่งงานกับญาติที่ใกล้ชิดกัน เพราะเชื่อว่าจะทำให้ทำมาหากินลำบาก หลังจากการสู่ขอเสร็จระยะหนึ่งก็จะมีพิธีหมั้น เจ้าสาวจะเรียกเป็นเงิน หรือเอาสุกร น้ำอ้อยลอม ปะรำพิธี (สำหรับใช้ทำพิธีแต่งงานที่บ้านเจ้าสาว) หรืออื่น ๆ ตามแต่เจ้าสาวจะเห็นสมควร เมื่อหมั้นแล้วรอวันแต่งงานตามฤกษ์ที่อาจารย์กำหนด หากฝ่ายชายผิดสัญญาของหมั้นจะตกเป็นของฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงผิดสัญญาต้องคืนของหมั้นฝ่ายชาย เมื่อถึงวันแต่งงานแต่ละฝ่ายจะมีพิธีเช่นเดียวกับตนเอง และเลี้ยงแขกในตอนเย็น พอถึงตอนเช้าวันแต่งงานฝ่ายชายจะแห่ขันหมากไปบ้านเจ้าสาว ขันหมากประกอบด้วย หีบเงิน ทอง หมาก พลู มีดหนึบหมาก เต้าปูน พานใส่ดอกหมาก ดอกมะพร้าว ขนมะพร้าว กล้วยสุก และสุราขาว 2 ขวด

เกี่ยวกับเรื่องขันหมาก ไซจิต ดีสม (สัมภาษณ์ : 27 เมษายน 2539)

ให้ความเห็นว่าหีบเงิน ทอง หมาก พลู มีดหนึบหมาก และเต้าปูน ที่ใส่มาในขันหมากนั้น เพื่อเป็นเครื่องรับรองว่าคู่บ่าวสาวได้เป็นทองแผ่นเดียวกัน เป็นคู่ผัวเมียกัน สำหรับดอกหมาก ดอกมะพร้าว ขนมะพร้าว หมายถึงความสมบูรณ์พันธุ์ กล้วยสุกหมายถึงความร่มเย็นของครอบครัว ส่วนสุราขาว เป็นของจำเป็นสำหรับพิธี หากไม่มีเหล้าขาวถือว่าผิดผีบรรพบุรุษ อาจทำให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา

เมื่อฝ่ายชายไปถึงก็จะนั่งรอเจ้าสาวอยู่นอกบ้าน ญาติฝ่ายชายจะนำขันหมากไปมอบให้ตุลาการ (ผู้ประกอบพิธีแต่งงาน) ตุลาการนับเงิน และทองครบตามสัญญา แล้วนำเงินทองเข้าไปบอกเจ้าสาวซึ่งนั่งอยู่ในห้อง ถ้าเจ้าสาวตกลง ไม่มีปัญหาเจ้าสาวจะลงมารับฝ่ายชายซึ่งนั่งรออยู่นอกบ้าน เจ้าสาวมอบหมากพลู สุรา 1 จอก แก่เจ้าบ่าวและญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย เจ้าสาวเกี้ยวก้อยเจ้าบ่าวไปที่บันไดบ้าน ทาพิธีขึ้นบ้านเจ้าสาว เจ้าบ่าวให้เงินเด็กแล้วขึ้นบ้านทาพิธีแต่งงาน ผูกแขน รับขวัญ สั่งสอน และรับประทานอาหารกับคู่สมรส ขณะรับประทานอาหารญาติผู้ใหญ่จะสังเกตการรับประทานอาหาร คู่บ่าวสาวจะเลือกรับประทานอาหารชนิดแรกที่ชอบ จะมีการทำนายชีวิตสมรสจากการเลือกอาหาร ถ้าหากรับประทานอาหาร

ประเภทน้ำพริกก่อนอย่างอื่น ทานายว่า ครอบครัวจะเดือดร้อน เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว เจ้าสาวจะยกน้ำให้เจ้าบ่าวดื่ม และล้างมือให้เจ้าบ่าว เสร็จพิธีแล้วสั่งสอน อวยพร และเลี้ยงแขกมาร่วมงาน เป็นเสร็จพิธีที่บ้านเจ้าสาว หลังจากนั้น เจ้าสาวจะเดินทางไปบ้านฝ่ายชายในเวลาประมาณ 10.00 น. ฝ่ายเจ้าสาวจะนำขบวนออกจากบ้าน พร้อมเจ้าบ่าวไปถึงบ้านฝ่ายชายจะพากันนั่งนอกเขตบ้านฝ่ายชาย พักผ่อนตามสบายก่อน พอได้เวลาญาติฝ่ายชายจะมาเชิญตัวเจ้าสาว และญาติเข้าบริเวณพิธี เจ้าบ่าวนั่งคู่เจ้าสาว เจ้าสาวมอบพูกหมอนแก่ญาติฝ่ายชาย ญาติฝ่ายชายมอบเงินตอบแทน แต่ส่วนมากจะลงบัญชีกันไว้ก่อน บางคนก็จ่ายเงินทันทีหรือจ่ายทีหลังก็ได้ เงินที่จ่ายต้องคู่กับของที่ไหว้ จากนั้นเป็นพิธีขึ้นบ้านฝ่ายชายโดยฝ่ายชายนำเจ้าสาวไปที่บ้านเหยียนแท่งหินที่วางอยู่เชิงบันได เจ้าสาวให้เงินเด็กล้างเท้า ขึ้นบ้านพักผ่อนเป็นเสร็จพิธีการแต่งงาน ส่วนการจะอยู่บ้านฝ่ายใดนั้นแล้วแต่จะตกลงกันตามความเหมาะสม สมัยปัจจุบันบางคู่อาจจะมีพิธีหรือไม่มีก็ได้แต่เหตุการณ์แต่จะมีการเช่นผี แมงบาโดนดา (ผีบรรพบุรุษ) ชาวบ้านไม่นิยมการมีคู่สมรสเกินกว่าหนึ่งคน ตามประเพณีชาวไทยเขมร ผู้ชายคือ หัวหน้าครอบครัวการจัดพิธีแต่งงานสังเกตพบว่าไม่จำเป็นต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่บ้าน แต่จะนำเอาอาหารไปถวายที่วัด ในการจัดการแต่งงานนั้นบางคู่ก็จัดพิธีมากขึ้นตอนกว่าที่กล่าวมาแล้วก็มี ลาง ชาญประโคน (สัมภาษณ์ : 26 ตุลาคม 2538) กล่าวเสริมว่า ครอบครัวของชาวอีสานได้นิยมการมีผัวเดียวเมียเดียว

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ชุมชนอีสานได้ยึดมั่นในประเพณีแต่งงานอย่างเคร่งครัด จัดได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามจารีตประเพณี (Mores) ดังที่ สุพัตรา สุภาพ (2523 : 107) กล่าวไว้ว่า จารีตประเพณีเป็นประเพณีที่มีศีลธรรมเข้าร่วมด้วยเพราะเป็นกฎที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม ต้องปฏิบัติตามสังคม หากฝ่าฝืนจะรู้สึกผิดอย่างรุนแรง ดังเช่นการแต่งงานของชุมชนอีสานใต้ เป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าผิดศีลธรรมอย่างร้ายแรง

3.2.3 ประเพณีงานช้าง เพลงกันตรึมได้กล่าวประเพณีงานช้างดังนี้

คำร้อง

"เนียง ชม ต้า เนืร	เริ่ม รุ่ง มิ่ง ขเร็น
กาล แดล บาน เติญ บานเต็ง	จำ เรียบ ไม ปรา มาน
เฮา ทา มิ่ง เมียน ต้า แรีย ทม	เนี้ยก ขเร็น ก๊วง จำ บาน
แฮด ต้า แรีย ขอ เกิด ต้า นาน	ลแบย บาน ไม ยूर เอีย
เกิด เมียน งาน ขาง	ญุ่น ปรัง เจ็น บัด ขงาย
ตาง ปวก นุฮ ก๊อง ทง	งาน ขาง มิ่ง ขเร็น"

คำแปล

"น้องขอเกริ่นตำนาน	เริ่มเรื่องเมืองสุรินทร์
ตามที่ได้เห็นได้ยิน	ทราบมาโดยประมาณ
เรียกกันเมืองช้างใหญ่	ชาวสุรินทร์จำได้มานาน
เกิดช้างเผือกเป็นตำนาน	เล่าขานมานานนม"
เกิดมีงานช้าง	ญุ่น ปรัง เจ็น ไกลไกล
ต่างชาติชื่นชมมากมาย	งานช้างใหญ่เมืองสุรินทร์"

ความหมาย

กล่าวถึงประเพณีงานช้างของจังหวัดสุรินทร์ว่าเป็นงานระดับชาติ สร้างชื่อเสียงให้กับชาวสุรินทร์และชาวไทยอย่างมาก ที่เป็นอย่างนี้เพราะสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีช้างชุกชุมมาแต่โบราณ

คำร้องอีกชุดที่กล่าวถึงงานช้าง คือ

คำร้อง

"มิ่ง ขเร็น หน้า นิส	งาน ขาง ลแบย ลแบย"

คำแปล

"เมืองสุรินทร์ปีนี้	งานช้างระบือลือไกล"

ความหมาย

กล่าวถึงความมีชื่อเสียงของประเพณีงานช้าง งานระดับชาติของประเทศไทย

จากคำร้องข้างต้น กล่าวได้ว่า ประเพณีงานช้างของจังหวัดสุรินทร์เป็น ประเพณีที่สำคัญ เป็นงานที่ยิ่งใหญ่เพราะนอกจากคนไทยทั่วประเทศเดินทางไปชมงานอย่าง มากมายแล้ว ยังเป็นงานที่ชาวต่างชาติให้ความสนใจเป็นพิเศษ โดยเดินทางเข้ามาชมงานอย่าง ล้นหลาม ถือเป็นงานระดับชาติ เกี่ยวกับประเพณีงานช้างนี้ ปราโมทย์ ทัศนสุนทร (2519 : 241 - 247) กล่าวถึง งานช้างของจังหวัดสุรินทร์ สรุปได้ว่า งานช้างของจังหวัด สุรินทร์ เป็นงานของชาติตามมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อปี พ.ศ. 2507 โดยจัดครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2503 ที่อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ในงานฉลองที่ว่าการอำเภอท่าตูม มีนายวินัย สุวรรณภาส นายอำเภอท่าตูมสมัยนั้นดำรงตำแหน่งนี้ ทั้งนี้เนื่องจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดเจ้าหน้าที่ไปสังเกตการณ์ และบันทึกภาพเพื่อหาแนวทางปรับปรุงให้เป็นงานระดับ ชาติ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2504 งานช้างปีแรกที่จัดโดยองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงเริ่มขึ้นโดยมีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวต่างชาติมาเที่ยวชมการแสดงช้าง และ ประสบความสำเร็จอย่างมากคือ มีทั้งฝรั่ง จีน ญี่ปุ่น เดินทางมาชมอย่างล้นหลามในกลางเดือน พฤศจิกายนของทุกปี ปัจจุบันได้ย้ายการแสดงช้างจากอำเภอท่าตูม ไปแสดงที่บริเวณสนามบิน เก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สุจิตร์ : 2538) กล่าวถึงงานช้างว่า คณะกรรมการจัดงานได้มีการปรับปรุงชุดการแสดง ทุกปี เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของเรื่องราวความผูกพันของช้างที่มีต่อคน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชาวสุรินทร์ ด้วยการจัดการแสดงเป็นฉาก ประกอบด้วยจากการแสดง 8 ฉาก ดังนี้

1. ฉาก "จำเริญ" เป็นการแสดงความเป็นอยู่ของช้างที่ต้องมีผู้นำคือ จำเริญ
2. ฉาก "กุ่ม" เป็นการแสดงภาพชีวิตประจำวันของชาวส่วย และ ประเพณี เช่น ผีปะกา
3. ฉาก "ป่าสับ้าน" เป็นการโพนช้างหรือคล้องช้าง และการฝึกช้าง เพื่อใช้งาน

4. จาก "สร้างบ้าน แปงเมือง" เป็นการแสดงความสามารถของช่างทั้งด้านการใช้งาน และความสนใจของช่างในการแสดงการเล่น

5. จาก "ประเพณี" เป็นการแสดงประเพณี และวัฒนธรรมของชาวสุรินทร์

6. จาก "บวชนาค" เป็นการแสดงความศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวบ้านในการบวช ลูกชายตามหลักธรรมของศาสนา

7. จาก "ฉลองพระ" เป็นการแสดงความสนุกสนาน ความยินดี จากความเชื่อ ช่างถูกนำมาเล่นเกมกีฬา และการแข่งขัน

8. จาก "บารมีปกเกล้า" เป็นการแสดงขบวนการพยุหยาตรา เพื่อแสดงแสนยานุภาพของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกป้องบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุข และช่างเป็นกำลังสำคัญในแสนยานุภาพนี้

รูดิพงษ์ ศีร์ตัมภวา (มติชน : 5 พฤศจิกายน 2529 : 13) กล่าวถึงงานช่างจังหวัดสุรินทร์ว่า งานคล้องช้างจังหวัดสุรินทร์เป็นเอกลักษณ์แห่งเมือง

จากคำร้อง และข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า งานช้างจังหวัดสุรินทร์นอกจากจะเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์แล้ว ยังเป็นงานระดับชาติที่ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เดินทางมาชมกันอย่างล้นหลามทุกปี โดยกำหนดจัดขึ้นประมาณกลางเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ลักษณะของงานเป็นการแสดงพิธีกรรมเกี่ยวกับการคล้องช้าง แสดงวิถีชีวิตของชาวส่วย และประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวสุรินทร์

3.2.4 ประเพณีฉลองต้นโพ เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงประเพณีฉลองต้นโพ ดังนี้

คำร้อง

ชาย :	"อ้อ เอย เนียง อ้อ	อ้อ เอย เนียง อ้อ
	จ้อ จ้อ เกี๊ต ปด้า	ออย อ้อ จ้า บ่อง
	บ่อง ด้า ปู้ มู๋ย	มิน เตี้ยน บาน ชล่อง
	ออย อ้อ จ้า บ่อง	ชล่อง ปู้ รุ่ม คเนีย"

คำแปล

"คนงามเอ๋ยคนงาม	คนงามเอ๋ยคนงาม
ผู้เฝ้าสิ่งความ	ให้คนงามรอพี่
พี่ปลุกไฟต้นหนึ่ง	ยังมีได้ฉลอง
ให้คนงามรอพี่	ฉลองไฟด้วยกัน"

ความหมาย

กล่าวถึงประเพณีฉลองต้นไฟ หนุ่มสาวที่ได้ฉลองต้นไฟด้วยกัน เชื่อว่าจะได้เป็น
เนื้อคู่กันตลอดไป

เกี่ยวกับประเพณีฉลองต้นไฟนี้ เป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชนอีสานใต้ที่
ชายหนุ่มกับหญิงสาวตั้งใจจะได้ทำบุญร่วมกัน เพราะเชื่อว่าได้กุศลมหาศาล และได้เป็นเนื้อคู่
กันตลอดทุกภพชาติ

ชาวอีสานใต้โดยเฉพาะชายหนุ่มนิยมปลุกต้นไฟไว้ในบริเวณวัดหรือริมทาง
สาธารณะ เพื่อเป็นที่พักของคนเดินทาง เชื่อว่าได้านิสงส์มาก เมื่อต้นไฟดับไฟผู้ที่มีร่มเงา
สาขางัดแดด บังลมได้ ผู้ปลุกจะทำพิธีฉลอง โดยบอกบุญให้ทุกคนในหมู่บ้านมาร่วมฉลองด้วย
บุคคลที่ขาดไม่ได้คือ สาวคนรัก ต้องมาร่วมฉลองต้นไฟด้วยกัน เนื่องจากบรรพบุรุษได้
สั่งสืบทอดกันมาจนเป็นความเชื่อว่า หนุ่มสาวคู่รักกัน แม้ได้ทำบุญฉลองต้นไฟด้วยกัน จะได้
เป็นเนื้อคู่กันตลอดไป อีกทั้งชีวิตในปัจจุบันจะประสบแต่ความสุขความเจริญ เชื่อง สุกติ
(สัมภาษณ์ : 24 ตุลาคม 2538) ให้ความเห็นว่า ประเพณีฉลองต้นไฟเป็นความเชื่อตามหลัก
ของพุทธศาสนาที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ใต้ต้นศรีมหาโพ ดังนั้นผู้ใดปลุกต้นไฟ จึงได้บุญมาก
ชาวอีสานใต้จึงนิยมปลุกต้นไฟในวัด และริมทางจร เพื่อให้คนเดินทางได้พักอาศัยร่มเงา
ซึ่งจะส่งผลให้ตนได้รับความสุขสงบเย็นไปด้วย

ปัจจุบันชายหนุ่มไม่นิยมปลุกต้นไฟดังแต่ก่อน ประเพณีฉลองต้นไฟจึงมีน้อย
และเป็นการฉลองต้นไฟที่คนรุ่นก่อนปลุกไว้แล้ว

3.2.5 ประเพณีงานบุญตามเทศกาลต่าง ๆ เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงงานประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ คือ กล่าวถึงประเพณีงานสงกรานต์ งานบุญเข้าพรรษา ประเพณีงานบุญเดือนสิบ ประเพณีงานบุญวันออกพรรษา และประเพณีงานบุญทอดกฐิน ดังนี้

- ประเพณีงานสงกรานต์ ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"ดี๋อูล ใจ สงกรานต์	วัง นื่อง บาน จู้บ จ้วน
บอง มิน โม ยั่วล	บอง เอย แสต อา เวีย"

คำแปล

"ถึงวันสงกรานต์	หวังพบพานคนรัก
พี่ชายไม่มาให้ประจักษ์	พี่เอยด้วยเหตุผลใด"

ความหมาย

กล่าวถึงประเพณีงานสงกรานต์ของชาวอีสานใต้ ซึ่งโดยประเพณีพื้นบ้านแล้วไม่ตรงกับวันที่ 13 เมษายน ซึ่งเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยสากล แต่จะล้าไปเป็นประมาณปลายเดือนเมษายนของทุกปี และเมื่อถึงวันสงกรานต์หนุ่มสาวจะมีโอกาสได้พบกันทำบุญร่วมกัน

- ประเพณีงานบุญเทศกาลเข้าพรรษา ประเพณีงานบุญเดือนสิบ ประเพณีงานบุญวันออกพรรษา และประเพณีงานบุญทอดกฐิน ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"บ๊อน ตุก ใจ ใจล ประชา	เนียง ก๊วง บาน บิด
จา มีอ พลื่อว บัด จู๊บ	บอง เอย ดี๋อูล โตน ตา ใจ เบ็น
แจ๊ญ ประ ชา เดือน สิบ เอ็ด	บอง เอย บ๊อน ผ้า ปา ชล่อง กัน เท็น
บอง คเลียด ขงาน มึง ชเร็น	บอง เลย พลิจ เนียง ชเรัย"

คำแปล

"บนบานวันเข้าพรรษา	น้องคงได้ใกล้พี่
คอยแล้วคอยเล่า เขาเงยบหาย	พี่เอยลุดือนลับคืนพี่
เดือนลับเฝ้าออกพรรษา	พี่เอยบุญผ้าป่าฉลองกรีน
พี่ห่างหายไกลเมืองสุรินทร์	พี่ลืมล้นหลามคนนี้ที่รอคอย"

ความหมาย

จากคำร้องนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวอีสานได้ยึดมั่นในประเพณีงานบุญต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนไทยในภาคอื่น และทำให้รู้ว่าชาวบ้านให้ความสำคัญที่ต้องมาทำบุญร่วมกัน โดยจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าผู้หวังหวังจะได้พบชายคนรักในวันงานบุญต่าง ๆ

ด้านวัฒนธรรม ในบทเพลงกันตรึมได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ 2 ประการ คือ วัฒนธรรมการเล่นเพลงกันตรึม และวัฒนธรรมการแต่งกายโดยได้กล่าวไว้ดังนี้

3.2.6 วัฒนธรรมการเล่นเพลงกันตรึม กล่าวไว้ว่า การเล่นเพลงกันตรึมมีการสืบทอดตลอดเวลา ดังคำร้องว่า

คำร้อง

"คุณม ตเน้ง ยัว ปรับ	เนียง เอย จ่า ตุก ออย เน้ว
เพลง กัน ตรึม บัด เตวี	เนียง เอย ลือ แต่ ก็ ทา
จ่า ตุก ออย เน้ว	เนียง เอย ทา ลึง ยัง จือฮ
ลึง ลึง เฮีย นา	เนียง เอย มิน ทา ลึง อา ชีพ
ทา ลึง ยัง จือฮ	กแรง กัน ตรึม เน้ว ตา ชมวฮ
การ ลึง ชือบ ทไ	กลาย ลแบง อือฮ เฮีย
กัน ตรึม มีฮุด เตวี	เนียง เอย ยิง ทา ยาง นา
ก้อม ตาม ربือฮ ทเมี้ย	เกรฮัน จอล ربือฮ จฮ
บาน ทเมี้ย จอล จฮ	เนียง เอย กลาย ตาม ก็ อือฮ เฮีย"

คำแปล

"ข้าพเจ้าขอเล่าขาน	น้องนางคราญโปรดฟังจำไว้
อย่าให้เพลงกันตรึมสูญหาย	เหลือไว้เพียงตำนาน
โปรดจำให้จงดี	สาวเอ๋ยว่ามีเล่นอย่างนั้น
กันตรึมสมัครเล่น	หรือเป็นกันตรึมอาชีพ
ว่ากระบวนการเล่นเป็นเช่นนั้น	รักษาไว้อย่าให้เหลือเพียงชื่อ
กันตรึมทุกวันนี้	ประยুক্তจากที่มี
กันตรึมสาบสูญ	สาวเอ๋ยทำใจน่ะ
อย่าตามของใหม่	ลืมของเก่าเคยมี
ได้ใหม่ลืมเก่าหรือไม่	สาวเอ๋ยกลายตามสมัยหมดแล้ว"

ความหมาย

กล่าวถึงวัฒนธรรมการเล่นเพลงกันตรึมที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงไปอย่างมาก หากไม่มีการอนุรักษ์ อาจจะมีโอกาสสูญหายไปจากสังคมอีกสัณหาได้

เกี่ยวกับวัฒนธรรมการเล่นเพลงชุมชนอีสานใต้ที่มีการเล่นเพลงอยู่หลายประเภทดังที่ กิ่งแก้ว ศรีสวัสดิ์ (2533 : 50 - 53) กล่าวไว้ดังนี้

1. เจริญหรือจาเรียง เป็นการขับหรือการออกเสียงเป็นทำนองแบบการอ่านทำนองเสนาะ ใช้กลอนเป็นส่วนใหญ่ และขับขานนิทานชาดกอันเนื่องในพุทธศาสนา บางครั้งก็เล่าเหตุการณ์ในอดีต
2. การร้องตรุษหรือตรุษ เป็นการร้องรำบอกข่าวเรื่องปีใหม่แบบดั้งเดิม คือวันสงกรานต์ คณะผู้ร้องเพลงตรุษจะรวมกลุ่มกันเดินเป็นแถวเรียงหนึ่งยาวเหยียด มีพ่อเพลงร้องนำแล้วลูกคู่ร้องตามหรือร้องรับแบบลูกคู่เช่นเดียวกับเพลงบอกของทางภาคใต้
3. การร้องเพลงนรแก้ว เป็นการร้องเล่นโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง โดยอาศัยความชำนาญในเชิงบทกลอนของแต่ละฝ่ายโต้ตอบกัน ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีพ่อเพลงแม่เพลงร้องนำ และมีลูกคู่ร้องตาม ต่อจากนั้นชายหญิงแต่ละฝ่ายจึงร้องโต้ตอบกันเป็นคู่ ๆ คำร้องส่วนใหญ่เป็นคำสุภาพไม่หยาบคาย วิธีเล่นนรแก้วผู้เล่นจะเข้าแถวหันข้างเข้าหากัน

ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายเริ่มก่อน แล้วฝ่ายหญิงขึ้นบทกลอนได้ตอบ สลับกันไป แต่ปัจจุบันการเล่น
นรแกวได้ซบเซาลงไปมากแล้ว และเกือบสูญหายไปจากความทรงจำของคนรุ่นใหม่

4. เจริญกันตรึม หรือกันตรึมเป็นการเล่นที่เล่นในงานมงคลต่าง ๆ
เช่น แต่งงาน โกนจุก บวชนาค ปัจจุบันเมื่อมีเสียงร้องห่มของวงกันตรึมดังกระหึ่มอยู่ ณ ที่ใด
ที่นั่นจะมีแต่ความสนุกสนานครื้นเครงกันทั่วหน้า

5. เรือมอ้ายย เรือมอ้ายยเป็นการเล่นพื้นเมืองอีกแบบหนึ่งที่รับแบบ
มาจากกัมพูชา เป็นการเล่นได้ตอบกลอนกันระหว่างหนุ่มสาว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่อง
เกี้ยวพาราสี นิยมเล่นกันทั่วไปทุกโอกาสที่มีงานรื่นเริง แต่เมื่อเทียบกับการเล่นอื่น ๆ แล้ว
มีผู้นิยมเล่นกันไม่มากนัก เพราะหาผู้ที่มีไหวพริบดี ๆ ที่สามารถร้องได้ตอบกันได้ยากมาก
เช่นเดียวกับผญาชาวอีสานตอนเหนือนั่นเอง

วัฒนธรรมการเล่นเพลงของชุมชนอีสานใต้ที่ได้รับการนิยมน้อยกว่า
หลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เจริญ และกันตรึม ผู้ชมที่นิยมฟังเจริญส่วนใหญ่เป็น
ผู้สูงอายุ เพราะได้ฟังเรื่องราวของชาดกในพุทธศาสนา สำหรับกันตรึมผู้ชมส่วนใหญ่จะเป็น
เด็กวัยรุ่น และผู้ใหญ่ เนื่องจากมีทำนองเพลงที่สนุกสนานเร้าใจประกอบกับเนื้อหาที่นำมาร้อง
เป็นเรื่องการเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวเป็นที่ถูกใจของคนทุกวัย

3.3.7 วัฒนธรรมการแต่งกาย เพลงกันตรึมได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการ
แต่งกายของคนอีสานใต้ไว้ดังนี้

คำร้อง

"ขแระย ขเด็จ จา ปรีว	ขแระย ขเด็จ จา ปรีว
เนียง บ็อง กอ ขโป คิว	เนียง แจ็ญ เตวี คอง ตัก
บอง มือ เตวี เฮีย	กา ปล้อง แดจ ปกาย ปริก
เนียง แจ็ญ เตวี คอง ตัก	กระ บุม รีก เรียย"

คำแปล

"หญิงบางแบบงาม	หญิงบางแบบงาม
น้องคล้องคอสไบเขียว	นางออกไปตักน้ำ
พิพิศดูแล้ว	งามดุจดาวประกายพรึก
นางออกไปตักน้ำ	งามนักแม่งาม"

ความหมาย

กล่าวถึงวัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิงชาวอีสานใต้ที่นิยมใช้ผ้าสไบห่มทับเสื้ออีกชั้นหนึ่ง เกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกายของชุมชนอีสานใต้ แต่งได้ 2 โอกาส คือ เมื่อไปทำนา ทำงาน และเมื่อไปร่วมงานบุญ

เมื่อทำนาและทำงานผู้ชายสวมกางเกงขาก๊วย เสื้อแขนยาว สีมอ คล้ายสีของผ้าม่อฮ่อม ผ้าขาวม้าคาดเอว ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงลายไทยหรือผ้าถุงทอเองลายพื้นบ้าน สวมเสื้อแขนยาวสีมอ คล้ายสีของผ้าม่อฮ่อมเช่นเดียวกับผู้ชาย เกี่ยวกับผ้าสีมอนี้ ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า "ผ้าตราควาย" เนื่องจากมีเครื่องหมายควายเป็นสัญลักษณ์ทางการค้า ประกอบกับลักษณะของเนื้อผ้าละเอียด แฉ่ง หนาคล้ายหนังควาย ก่อนใช้ต้องซัก และแช่น้ำหลายหน ผ้าจึงอ่อนตัว และสวมได้อย่างไม่รู้สึกรำคาญ สำหรับผ้าถุงของผู้หญิงที่นุ่งผ้าถุงลายไทยสามารถหาซื้อได้ในร้านค้าที่ตัวอำเภอหรือจังหวัดสำหรับผ้าถุงทอมีอนิยมนุ่งผ้าพื้นหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ผ้า "กระเนียว" สวมเสื้อและห่มผ้าสไบทับอีกชั้นหนึ่ง

สำหรับโอกาสงานบุญ ผู้ชายนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อเชิ้ต และมีผ้าขาวม้าผ่ายหรือไหมคล้องคอ ส่วนมากนิยมผ้าขาวม้าไหม การคล้องคอนิยมให้ชายผ้าพาดไปทางหลังข้างละชาย ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าลาย, ไส้, อ้าปรุม หรือกระเนียว สวมเสื้อแขนกระบอกหรือเสื้อตามแบบสมัยนิยมทั่วไป บางครั้งอาจใช้ผ้าสไบคล้องคอหรือพาดสไบเฉียง ในส่วนสีสันของผ้าสไบ นิยมสีขาวมอทอลายในตัวหรือสีสดใส เช่น เขียวทองอ่อน และสีชมพูแก่ กิ่งแก้ว ศรีสวัสดิ์ (2533 : 50) กล่าวถึง วัฒนธรรม การแต่งกายของชาวสุรินทร์หนึ่งในสามจังหวัดของอีสานใต้ว่า ชาวสุรินทร์มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองคือ ใช้ผ้าไหมเป็นหลัก ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ในส่วนของผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าลาย "ไส้" เพราะเป็นผ้าที่มีลวดลายสวยงาม

ต้องใช้ฝีมือในการทอสูง จึงจะได้ผ้า "โฮล" ที่สวยงาม และปิ่น คีสม (สัมภาษณ์ : 29 ตุลาคม 2538) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการแต่งกายว่า ทั้งสามจังหวัดของอีสานใต้ที่พูดภาษาเขมร มีวัฒนธรรมการแต่งกายเหมือนกันคือ ใช้ผ้าไหมเป็นพื้น และผู้หญิงใช้ผ้าโฮล แต่บางท้องถิ่นนิยมผ้าลาย "อาปรุ่ง" หรือ กระนีว เช่น ชุมชนเขมรแถบจังหวัดบุรีรัมย์ นิยมผ้า "กระนีว" ส่วนสุรินทร์ และศรีสะเกษ นิยมผ้า "โฮล" และ "อาปรุ่ง"

จากการศึกษาวิเคราะห์เพลงกันตรึมเกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรม สรุปได้ว่าชุมชนชาวอีสานได้ยึดมั่นในประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด ด้านประเพณี มีทั้งประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ ประเพณีการบวช ประเพณีแต่งงาน และประเพณีส่วนรวม ได้แก่ ประเพณีงานช้าง ประเพณีลองต้นโพ และประเพณีงานบุญตามเทศกาลต่าง ๆ ส่วนด้านวัฒนธรรม ชุมชนชาวอีสานได้ยังคงรักษาวัฒนธรรมการเล่นเพลงกันตรึม และเจริญอย่างเคร่งครัด สำหรับการแต่งกายใช้ผ้าไหมเป็นหลัก ผู้หญิงนิยมผ้าโฮลรองลงมาคือ อาปรุ่ง และกระนีว

บทที่ 4

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้

จุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของกันตรึมและองค์ประกอบของการแสดงกันตรึม
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าทางสังคมของกันตรึมในด้าน ต่อไปนี้
 - 2.1 วิธีชีวิต
 - 2.2 ระบบครอบครัวและเครือญาติ
 - 2.3 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลประเภททุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน และที่เกี่ยวข้องกับเพลงกันตรึม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย
2. วิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลประเภทปฐมภูมิ (Primary Data) จากกันตรึมคณะบ้านดงมัน คณะดาร์กและคณะบุญถึง พร้อมบันทึกข้อมูลการแสดงสดด้วยแถบบันทึกเสียง ถ่ายภาพสัมภาษณ์วิทยากรและแปลเพลงกันตรึมเป็นภาษาไทย
3. วิเคราะห์กันตรึมในด้านต่อไปนี้
 - 3.1 องค์ประกอบของกันตรึม
 - 3.2 องค์ประกอบของการแสดง
4. วิเคราะห์คุณค่าทางสังคมของกันตรึมในด้านต่อไปนี้
 - 4.1 วิธีชีวิต
 - 4.2 ครอบครัวและเครือญาติ
 - 4.3 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม
5. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ด้านประวัติความเป็นมา

กันตรึมเป็นการเล่นเพลงพื้นบ้านอีสานใต้ที่วิวัฒนาการจากการเล่นในพิธีกรรม การเข้าทรงแม่มด (โจล มะ มีวด) ของเขมร มีกลองโทนเป็นเครื่องดนตรีหลัก เมื่อตี จะมีเสียงดัง โจ๊ะ กัน ตรึม, โจ๊ะ กันตรึม จึงเรียกเพลงพื้นบ้านชนิดนี้ตามเสียงกลองโทนว่า เพลงกันตรึมหรือกันตรึม กันตรึมใช้เล่นในงานทั่วไป เช่น งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานโกนจุก งานบวชและงานบุญตามเทศกาลต่าง ๆ

ในด้านองค์ประกอบของกันตรึมพบว่าม้องค์ประกอบดังต่อไปนี้

จำนวนผู้เล่น มีผู้เล่น 6 - 8 คน แบ่งหน้าที่เป็นคนตีกลองกันตรึม 2 คน คนเป่าปี่ อ้อ 1 คน คนสีซอ 1 คน นักร้องและรำชาย 1 คน นักร้องและรำหญิง 1 คน และคนตีกรับ 1 คน

การแต่งกายของผู้เล่น แต่งได้ 2 แบบ คือ แบบประเพณีนิยมของท้องถิ่น โดยผู้เล่น ฝ่ายชายห่มโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น สีสันใจชอบ มีผ้าขาวม้าผืนหนึ่งคาดเอว อีกผืนหนึ่งพาดไหล่ ปลอยชายผ้าทั้งสองไปด้านหลังทั้งสองชาย ผู้เล่นฝ่ายหญิงห่มผ้าขึ้นใหม่ลาย "โฮล" สวมเสื้อแขนกระบอก สีสันใจชอบ มีผ้าสไบคล้องพาดไหล่ขวา แล้วผูกชายผ้าหลวม ๆ หนึ่งทบ ให้ชายผ้าห้อยที่สะเอวด้านซ้าย หรืออาจใช้ผ้าขาวม้าแทนผ้าสไบก็ได้ และการแต่งแบบสมัยนิยม โดยผู้เล่นฝ่ายชายสวมกางเกงขายาว เสื้อแขนยาว ผูกเนคไท สวมถุงเท้า รองเท้า และคาดเข็มขัด ผู้เล่นฝ่ายหญิงสวมกระโปรงยาวเหนือเข่า สวมรองเท้า และคาดเข็มขัด การแต่งกายตามแบบสมัยนิยมนี้ มีการพัฒนารูปแบบไปมากคือ ผู้เล่นฝ่ายชายแต่งชุดสูท ผู้เล่นฝ่ายหญิงแต่งกายแบบนางเครื่องวงดนตรีลูกทุ่ง สำหรับนักดนตรีแต่งกายตามแบบผู้เล่นฝ่ายชาย คือถ้าผู้เล่นฝ่ายชายแต่งแบบประเพณีนิยม นักดนตรีก็แต่งแบบประเพณีนิยม และถ้าผู้เล่นฝ่ายชายแต่งสมัยนิยม นักดนตรีก็แต่งตามแบบสมัยนิยมเช่นเดียวกัน

ดนตรี เครื่องดนตรีของกันตรึมโดยทั่วไปมี 4 ชิ้น ได้แก่ กลองกันตรึม (กลองโทน) 2 ใบ ซอ 1 คัน และปี่อ้อ 1 เลว แต่สามารถเพิ่มเครื่องดนตรีประเภทให้จังหวะให้เป็น 6 - 8 ชิ้นได้ โดยเพิ่ม ฉิ่ง ฉาบและกรับ

คำร้อง ใช้ภาษาเขมรสูง ซึ่งเป็นภาษาถิ่นที่ใช้สื่อสารในบางท้องที่ของจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ โดยแต่งเป็นบท บทหนึ่งมีจำนวนวรรคระหว่าง 4 - 8 วรรค และแต่ละวรรคมีจำนวนคำระหว่าง 4 - 7 คำ

ท่านอง ท่านองของเพลงกันตรึมมีประมาณ 220 ท่านอง แต่สามารถจัดเป็นท่านองใหญ่ ๆ ได้ 3 ท่านอง ได้แก่ ท่านองไหว้ครู เป็นท่านองที่เข้าเนียบนาบ ใช้ร้องเมื่อเริ่มแสดง และเมื่อจะจบการแสดง ท่านองสำหรับขบวนแห่ เป็นท่านองกลาง ๆ ร้องต่อจากท่านองไหว้ครู เมื่อเริ่มได้ตอบเกี่ยวพาราสี และท่านองเบ็ดเตล็ดเป็นท่านองที่รวดเร็วสนุกสนานเร้าใจใช้ร้องเกี่ยวพาราสีเช่นเดียวกัน

ส่วนองค์ประกอบการแสดงพบว่า เริ่มด้วยการไหว้ครู การแนะนำตัวและทักทาย การเกี่ยวพาราสี และการลา การไหว้ครูพบว่ามี 2 ขั้นตอน คือ ไหว้ครูที่ห้องแต่งตัว มีหัวหน้าวงเป็นผู้นำประกอบพิธี โดยมีเครื่องบูชาครบตามกำหนด และไหว้ครูบนเวทีการแสดง เป็นการร้องไหว้ครู โดยหัวหน้าวงหรือลูกวงเมื่อเริ่มแสดง เพื่อระลึกถึงคุณครูผู้สอนวิชา แต่จะกล่าวไม่มากนัก การแนะนำตัวและทักทายพบว่า ไม่นั้นรายละเอียด เพียงแต่บอกชื่อ กล่าวทักทายผู้ดูและขอภัยในความบกพร่องต่าง ๆ การเกี่ยวพาราสี เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลาแสดงนานที่สุด ลักษณะการเกี่ยวพาราสีไม่มีขั้นตอนที่เริ่มจากการประ การผูกรัก การลักพาหนี และตีหมาผัวเหมือนเพลงพื้นบ้านของภาคกลางแต่จะเป็นการร้องเกี่ยวเรื่องทั่วไป โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ อาชีพ ครอบครัว สำหรับการลาเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแสดง ผู้ร้องจะอวยพรให้ผู้ดูสมหวังในทุกสิ่งที่ยปรารถนา

สำหรับคุณค่าทางสังคมพบว่า เพลงกันตรึมได้สะท้อนคุณค่าทางสังคม 3 ด้าน คือ ด้านวิถีชีวิต สะท้อนให้เห็นลักษณะอาชีพของชาวอีสานได้ว่ามีการทำนาเป็นอาชีพหลัก รองลงมาคือ การทอผ้าไหม และการเลี้ยงช้างในกลุ่มชาวส่วย มีความเชื่อเรื่องคาถาอาคม เชื่อหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาและเชื่อเรื่องโหราศาสตร์มีค่านิยมในการเลือกคู่ครองผัวควา มีค่านิยมเกี่ยวกับหญิงงามว่าต้องมีใบหน้ากว้าง ลำคอระหง หน้าผากโหนก และรูปร่างอวบท้วม สำหรับคำสอนและคติเตือนใจ มีการสอนผู้หญิงให้เป็นคนละเอียด รอบคอบ ไม่ให้พูดเรื่องผู้ชาย อย่างอนเกินงาม ให้มั่นคงในความรัก และสอนหน้าที่ของภรรยา ส่วนผู้ชายสอนให้เป็นคนมีจิตใจงาม ให้มองเห็นความไม่แน่นอนของสังขาร และสอนให้รู้จักยกย่องให้เกียรติผู้หญิง

ด้านระบบครอบครัวและเครือญาติ สะท้อนให้เห็นลักษณะครอบครัว แบบครอบครัวขยาย ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน หรือภายในพื้นที่เดียวกัน โดยมีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว แม้มีบทบาทในการเลือกคู่ครองให้ลูกสาว

ด้านสังคมและวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นลักษณะสังคมแบบเกษตรกรรม มีการทำนา การทอผ้า และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาค้นคว้าเพลงกันตรึม มีข้อสังเกตบางประการ ดังนี้

ประการแรก ด้านที่มาของเพลงกันตรึมและคุณค่าที่มีต่อชุมชนอีสานใต้ กล่าวได้ว่า เพลงกันตรึมได้รับอิทธิพลจากการเล่นเข้าทรงแม่ต (โจล มะ มีวด) อันเป็นพิธีกรรมการรักษาคนเจ็บป่วยในประเทศกัมพูชา การเล่นกันตรึมได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วในกลุ่มชนชาวอีสานใต้ถึงกับมีการประยุกต์รูปแบบการเล่นไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกันตรึมระยุดต์ แต่ความนิยมนี้มิได้แผ่ขยายไปสู่ชุมชนอื่นที่ไม่ใช้ภาษาเขมรมากมายนัก เนื่องจากอุปสรรคด้านภาษา เพราะเป็นเพลงที่ร้องด้วยภาษาเขมร ดังนั้นกลุ่มชนที่ไม่ได้พูดภาษาเขมร จึงไม่เข้าใจความหมาย และแม้จะมีการแต่งคำร้องเป็นภาษาไทย ก็ได้รับความไม่ลึกซึ้งกินใจเท่าภาษาเขมร และบางครั้งถึงจะมีการแสดงกันตรึมในเขตอื่นที่ไม่ได้ใช้ภาษาเขมรก็เพียงเพื่อต้องการบอกให้รู้ว่าชาวอีสานใต้ก็มีวัฒนธรรมการเล่นเพลงเช่นเดียวกัน ผู้ชมจะได้รับความรู้ในแง่รูปแบบการเล่นและความสนุกสนานจากท่วงทำนองเท่านั้น แต่จะไม่เกิดความซาบซึ้งในอารมณ์ของภาษาชาวอีสานใต้มีความสำนึกในถิ่นกำเนิดของตน มีความภาคภูมิใจท่วงทำนองวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่อยากอพยพไปประกอบอาชีพยังถิ่นอื่น ในขณะเดียวกัน ผู้ที่จากบ้าน เมื่อได้ยินเสียงเพลงกันตรึมก็อยากกลับบ้าน ดังนั้นเพลงกันตรึมจึงเป็นสายใยสัมพันธ์ให้ชาวอีสานใต้มีความผูกพันอยู่กับถิ่นกำเนิด ทำให้คนในสังคมมีมิตรไมตรีต่อกัน ส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในชาติ

ประการที่สอง ในด้านการเมือง ความเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย กลุ่มชนชาวอีสานใต้ แม้จะมีลักษณะชาติพันธุ์แบบเดียวกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชา มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศกัมพูชามากก็ตามแต่ ด้านความสำนึกแล้วก็คือ คนไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่าทั้งในอดีตที่ผ่านมาและในปัจจุบัน กลุ่มชนชาวอีสานใต้ไม่เคยก่อปัญหาด้านการเมืองใด ๆ ให้กับประเทศไทยเลย และจากการมีวัฒนธรรมการเล่นเพลงที่เป็นแบบฉบับของตนเอง เช่น เพลงกันตรึมด้วยแล้ว กลับช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนรักภูมิใจในท้องถิ่นช่วยกันป้องกัน รักษาชุมชนจนเกิดความมั่นคงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การเล่นเพลงกันตรึมยังเป็นสื่อพื้นบ้านที่ดีในการเผยแพร่กิจการของรัฐไปสู่ประชาชนชาวอีสานใต้ เช่น รมณรงค์ให้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านสาธารณสุขและอื่น ๆ กล่าวได้ว่า เพลงกันตรึมมีบทบาทหน้าที่ในด้านให้ความรู้และเป็นกลไกของรัฐ นอกเหนือจากความบันเทิงเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเพลงกันตรึมครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางสังคมเท่านั้น ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของการอนุรักษ์ให้เพลงกันตรึมอยู่กับอีสานใต้ และเพื่อให้เพลงกันตรึมอยู่ตลอดไปและเป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น ควรจะมีการศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์ของเพลงกันตรึมด้าน ภาพพจน์ กระบวน ความและลีลาโวหาร
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบเพลงกันตรึมโบราณและกันตรึมประยุกต์ ทั้งในด้านองค์ประกอบและคุณค่าทางสังคม
3. ควรศึกษาเปรียบเทียบการเล่นเพลงกันตรึมกับการเล่นเพลงประเภทอื่นในท้องถิ่นอีสานใต้ เช่น เจริญ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ สุขเกษม และคนอื่น ๆ. สังคมวิทยาเยาวชนเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2527.
- กิ่งแก้ว ศรีสวัสดิ์. วิชาท้องถิ่นของเรา 1. เอกสารประกอบการสอนวิชา ส 071 ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ เรวัตการพิมพ์, 2535.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. คดีชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.
- คาน ขาญประโคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ขาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 50 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2538.
- ไสยิต ศีสัม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ขาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 12 หมู่ 8 บ้านคงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2539.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. คดีชาวบ้านไทย 351. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2530.
- เจริญ พรหมเอะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ขาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 96 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2538.
- เจริญชัย ขนไฟโรจน์. ดนตรีพื้นบ้านอีสาน. เอกสารประกอบการสอนวิชาดุริยางค์ 362 ภาควิชาดุริยางค์ศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2526. อัดสำเนา.
- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. ศิลปะการฟ้อนภาคอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532.
- ชื่น ศรีสวัสดิ์. "รายงานผลการวิจัยทางวัฒนธรรมเรื่องความเร้นลับในหมู่ชาวไทย-เขมร," เขมรศึกษากรณีความเชื่อเรื่องคาถาอาคม. ในโครงการสนับสนุนการวิจัยทางวัฒนธรรมมูลนิธิ เจมส์ เอช ลับเบิ้ลยู ทอมป์สัน, 2530

ขอ เย็นประโคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ๗ บ้านเลขที่ 84 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง อำเภอบะนัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2538, 24 ตุลาคม 2538.

เชื่อง สุทธิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ๗ บ้านเลขที่ 112 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง อำเภอบะนัง จังหวัดบุรีรัมย์ 24 ตุลาคม 2538.

วิดิพงศ์ ศรีตัมภา. "งานคล้องช้างจังหวัดสุรินทร์ : เอกลักษณ์แห่งเมือง," มติชน. 5 พฤศจิกายน 2529. หน้า 13.

พะณัน จันทุพันธ์. "ภาษาเขมร (สุรินทร์) โดยสังเขป," ใน เพลงพื้นบ้านและการเล่นพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์. บรรณาธิการโดย สมจิตร พ่วงบุตร. หน้า 107 - 124. สุรินทร์ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ วิทยาลัยครูสุรินทร์, 2527.

ทองเหลือง บุญพร้อม. พจนานุกรมภาษาไทย - เขมรถิ่นไทย - เขมรกัมพูชา - อังกฤษ กรุงเทพฯ : เรวัตการพิมพ์, ม.ป.ป.

ทัศนีย์ ทานตวนิช. คดีชาวบ้าน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2523. อุดสาเนา.

บุญถึง ปานะไพบย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ๗ บ้านโคกตาด้วง ตำบลบะนัง อำเภอบะนัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2536, 9 ตุลาคม 2538.

บุปผา ทวีสุข. คดีชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520. อุดสาเนา.

ประดิษฐ์ มัชฌิมา. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.

ประสาธน์ หลักศิลา. สังคมวิทยา. ฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2514.

ปราโมทย์ ทัศนสุวรรณ. เที่ยวทั่วไทย. กรุงเทพฯ : บารุงนุกุลกิจ, 2519.

ปิ่น ดีสม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ๗ บ้านเลขที่ 12 หมู่ 8 ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2536, 17 เมษายน 2527, 29 ตุลาคม 2538.

ผกา เบญจกาญจน์. วิเคราะห์การละเล่นพื้นเมืองอีสานใต้. วิทยานิพนธ์ ค.บ.

กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2523. อัดสำเนา.

พระครูอภิรักษ์ศาสนกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาณุประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์,

ณ วัดจำปา อำเภอบระโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2538.

พิชัย สุดฉลาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาณุประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 124

หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอบระโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2538.

ไพฑูรย์ เครือแก้ว ณ ลาพูน. ลักษณะสังคมไทย. กรุงเทพฯ : บพิธา, 2528

ภูมิจิต เรื่องเดช. กัณฐมิม. บุรีรัมย์ : เรวัตการพิมพ์, 2529.

มงกุฎ แก่นเดียว. "กัณฐมิม จากคนทรงเจ้า-กลุ่มหอ สู่เส้นทางธุรกิจ," ดอกตูบ.

6(4) : 10 - 22 ; 15 พฤศจิกายน 2536.

ย่น สมุทราษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาณุประโคน, เป็นผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 35

หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอบระโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2538, 26 ตุลาคม 2538.

लग ชาณุประโคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาณุประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่

50 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอบระโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2538

ไล พิภพประโคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาณุประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 56

หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอบระโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2538.

โลก สมุทราษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาณุประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 35

หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอบระโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2538.

วสนา ต้นสำร. ลำดับ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532. อัดสำเนา.

ศรีศักร วัลลิโภดม. แอ่งอารยธรรมอีสาน ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ม.ป.ป.

ไศกิตสุดา อนันตรักษ์. การวิเคราะห์เหล่าเรื่องต่อกลอน. ปริชญานิพนธ์ กศ.ม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534.

สงบ บุญคล้าย. "การละเล่นพื้นบ้านอีสานใต้," ใน สมบัติอีสานใต้. หน้า 87-115.

บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, 2522.

สมจิตร กัลยาศิริ. เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์.

วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.

สมทรง กฤตมโนรณ. "ประเพณีการคล้องช้างของชาวส่วยจังหวัดสุรินทร์," ใน

สมบัติอีสานใต้. หน้า 116-130. บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, 2522.

สมปอง ทองประสม. "เรือนส่วย," ใน สมบัติอีสานใต้. หน้า 58-71.

บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, 2522.

สอน โคประโคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์,

๗ บ้านเลขที่ 51 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2538.

สุกัญญา สุกฉายา. เพลงปฎิพากย์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ อ.ม.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. อัดสำเนา.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี.

พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2536.

สุภา ลือศิริ และคนอื่นๆ. 73 จังหวัด (เล่ม 2) ภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
2535.

สุมามาลย์ เรืองเดช. เพลงพื้นบ้านจากตำบลพนมทวน. ปริชญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517. อัดสำเนา.

สุเมธ คงสวัสดิ์. ความเชื่อของชาวบ้านพลวง ตำบลกังแอน อำเภอประสาธ จังหวัดสุรินทร์.

ปริชญานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,
2530. อัดสำเนา.

สำเนา บุรินทร์ประโคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาญประโคน เป็นผู้สัมภาษณ์,

๗ บ้านโคกค้ำด้วง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2536.

สาเกา ชาตุนันต์วงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วิเศษ ชาตุนันต์วงศ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,
๗ บ้านเลขที่ 138 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2538, 23 ตุลาคม 2539.
โทรหลวง. ตำราหมอดูประจำบ้าน (12 ราศี). กรุงเทพฯ : เสริมวิทยบรรณาการ, 2515.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำร้องเพลงกันตรึมคณะมั่นคงมั่น คณะบุญถึง และคณะจารย์

คำร้องกัณฑ์มคธะบ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์

ชุด มรดกกัณฑ์มคธะ

ไหว้ครู

คำร้อง

คำแปล

ชาย : ลึก ได้ ประ น้อม
 ตัก ลือ เซร ชา
 อัญ จูญ กรู บา
 โม จูญ คณูม พอง
 ออย จรุง ปี่รวส
 กรู กิด ขรา น้อฮ
 อา ลัย อา ล้อฮ
 ลแบ๊ย ลือ ชา
 ออย ช็อก อุ ค้อม
 ออย กม มะ เนียง
 กม ออย พลือต พลึง
 นื่อง เปียก วา จา
 การ ลึง ยาง แจฮ
 การ ลึง ยาง แจฮ
 ทา เมียน ค้อฮ ควฮ
 บอง เอย อภัย คณูม พอง

ชาย : ยกมือประนม
 เพนือเกล้าเกศา
 อัญเชิญครูบา
 มาช่วยรับรอง
 ให้เสี่ยงเสนาะ
 ลึกล้าทาเอง
 อาลัยคำร้อง
 ระบือลือชา
 ให้สุขอุดม
 นิยมสาเนียง
 อย่าให้พล้าพลึง
 ในควาจา
 การเล่นอย่างนี้
 การเล่นอย่างนี้
 มีผดนาพา
 พี่ยาโปรดอภัย

หญิง : ยอง เอย บอง ยอง
 ยอง เอย บอง ยอง
 อภัย ลออุ พอง

หญิง : พี่ชายคนงาม
 พี่ชายคนงาม
 ยกโทษทรมวย

ขเรี้ย เต็บ หัด สิ่ง
กเมี้ย ยุม กเมี้ย เข็จ
ออย คณ อิล กิ

โคจ คาค บอน ตรา
ค้อฮ นา ขเคี้ย ปรับ
คณ นื่อง ยอม รับ
จา ตก ออย เนิ้ว
ลออ เอย ลออ นัฮ
ลออ เอย ลออ นัฮ
ลออ มิน เมี้ยน บอน ควฮ
ลออ ลอฮ รูป เรียง

ชาย : มิน ทา คาง มุก
คาง กรอย มือ ชึง
ลออ ลอฮ รูป เรียง
เจ็ค บอง อา กรือฮ

หญิง : เนี้ยก ทา อี นา
เนี้ยก ทา กัง ฮ็อก
เจ็ค บอง อา กรือฮ
กระ มม นา นื่อง ยัว

น่องเพ็งหัดใหม่
อย่าหัวเราะร้องไห้
ให้อับอายเขา
ผิดพร่องที่ใด
โปรดเกิดบอกกล่าว
น่องยอมรับเอา
จาไว้ปรับปรุง
งามเอยงามนัก
งามเอยงามนัก
งามเลิศเจ็ดจรง
งามสิ้นรูปทรง

ชาย : ครามองด้านหน้า
แลหลังแลข้างงามสม
งามสิ้นรูปทรง
แต่ใจพี่ไม่งาม

พี่คำทวนเอ๋ย
หลอกเฉลยคนงาม
ใจพี่ไม่งาม
สาวใดจะรับรัก

จึงปรี : ทำทั้งสอง

คำร้อง

คำแปล

ชาย : แด แฉด เต็ม ชน้า
 แด แฉด เต็ม ชน้า
 ปกวร เสี้ยน กู กเรียม
 บโณน เมียส ปราส บอง
 พลึง ออร ทเลยะ จ้อฮ
 คย้อล คยूस ราว ปวง
 บโณน เมียส ปราส บอง
 คลุ่น เนียง คเลียด ขงาย

เมษายนต้นปี
 เมษายนต้นปี
 ฟำร้องกระชั้นถี่
 นื่องพรากจากพี่ชาย
 ผนตคน้ำนอง
 ลมก้องพัดอลอิง
 นื่องพรากจากพี่ชาย
 นื่องคลาคลาดไปไกล

หญิง : เนี้ยก ปรีฮ บอง เอย ตูจ ลวีย
 เนี้ยก ปรีฮ บอง เอย ตูจ ลวีย
 ขเรี้ย เนียง เนวี ปิง ปู๋
 บอง ออย เนียง ขเรี้ย บาน เตวี กู
 ทเลิม ไคจ กู กัด
 บมัต บอง ไคจ กู จลี
 บอง ออย เนียง บาน เตวี กู
 บอง กัวะ ตรุง ขดาย กรอย

พี่ชายเอยผู้บอบบาง
 พี่ชายเอยผู้บอบบาง
 นื่องอยู่บ้านพังพวย
 พี่ให้น้องเป็นของคนอื่น
 ตับเหมือนถูกตัด
 หัวใจเหมือนถูกแฉ่
 พี่ให้น้องเป็นของคนอื่น
 พี่หมอกเสียดาย

หญิง : ปกวร เสี้ยน แอ แล้ง
 ปกวร เสี้ยน แอ แล้ง
 ปเรียส จัน ลูก วิญ ลิจ
 บอง กม ยัว คเมา เลีย

ฟำร้องทางตะวันตก
 ฟำร้องทางตะวันตก
 พระจันทร์ลับไป
 พี่ชายอย่าเอาจ้องดำเลย

เนียง กัจ ปัน ลา
 ชรัช ฬลือว มีอุค เอีย
 กม ยัว คเมา เลีย
 ปี่ ไง เนื่อ เตวี เนอ

ชาย : บอง ชลัญ ชเรียว กแรล
 มิน แคล ไม บแล็ช
 ไคจ ชลัญ ชเรียว นือ
 บัด มุก มิน บาน
 บัด มุก มุ่ย ทไง
 เจ็ค บอง ราว คาญ
 บัด มุก มิน บาน
 กิด ค้อล ชเรียว นือ

หญิง : เนียก ปรีอฮ์ ตุง ชแน
 เนียก ปรีอฮ์ ตุง ชแน
 ตุง เอีย เจียง กิ
 ชแน เอีย มาก มาย
 ชแน เอีย เนียง กิด
 ชแน เอีย เนียง ชดาญ
 ชแน เอีย มาก มาย
 ออย เนียง ชเรียว ชดาญ กรอย

ชาย : ปกวร เลื่อน แอ แล็จ
 ปกวร เลื่อน แอ แล็จ
 บอง ลือ เปียก อัน แด็จ
 ฮัจ แท เนียง เมียน ตัด

น้องหาไม้หนาม
 บิดทางหมดแล้ว
 อย่าเอาน้องดาเลย
 นับเดินไป

พี่รักหญิงมากมาย
 มิเคยหลงเป็นตั้งนี้
 เหมือนรักหญิงนี้
 มิเห็นหน้าไม่ได้
 มิเห็นหน้าวันเดียว
 ใจพี่ราคาญ
 มิเห็นหน้าไม่ได้
 คิดถึงหญิงนัก

พี่ชายผู้ทรงเสน่ห์
 พี่ชายผู้ทรงเสน่ห์
 ร่างเล็กกว่าใคร
 มีเสน่ห์ชวนหลงใหลมากมายจริง
 มีเสน่ห์มัดใจให้คิดถึง
 มนต์เสน่ห์รักรังใจไม่หยุดนิ่ง
 มีเสน่ห์ชวนหลงใหลมากมายจริง
 มัดใจหญิงให้หลงรักและเสียดาย

ฟ้าร้องทางตะวันตก
 ฟ้าร้องทางตะวันตก
 มีเสียงลือเล่ากล่าวยก
 ว่าน้องแปร เป็นอื่น

บอุง ชม กัด กอ
 นิง กัวล รา มีด
 บอุง ชม ชัก รัง งัด
 ชม เขียม ตุก มือ

พ่อยากตัดคอ
 ที่โคนตะไคร้ใจฝัน
 เนื้อผิงแตกไว้ให้หมื่น
 ขอเลือกไว้ดู

คเมาแม่ : คนตาของแม่

ชาย : ชะเรียม ชอ ตรา ลุฮ
 มุก เนียง ตรา เสี่ยง
 ตา เนือ จู เจีย
 ซา แดียม ชะเรียม ต้วน
 (สร้อย) แกวนอ เนียงนอ
 มม เอย ซา แดียม ชะเรียม ต้วน
 ซา เลก ซา ลือฮ
 เนียง แบ กูย ก้วน
 ซาปวน กน็อง เจ็ด
 อา เน็ด ปรีฮ บอุง
 (สร้อย) แกวนอ เนียงนอ
 มม เอย อา เน็ด ปรีฮ บอุง

สาวงามชาวผอง
 หน้าน้องอ้อมกว่าใคร
 ตาเนินเจ็ดฉาย
 วาจาหวานเสนาะ
 แก้วหนอ นางหนอ
 สาวเอย วาจาหวานเสนาะ
 ซะม้ายชายตา
 เหลียวแลซาเลียง
 ใจพิทมดเปลือง
 อนาถใจพิทัก
 แก้วหนอ นางหนอ
 สาวเอย อนาถใจพิทัก

หญิง : บอุง เอย ปอโน มิน แดล
 บอุง เอย ปอโน มิน แดล
 ไจ ปกา ปรา ปู
 เวีย รุก ทง ตร็อง
 (สร้อย) แกวนอ เนียงนอ
 รุก ทง ตร็อง
 เวีย รุก ปู ปริก

พี่เอยน้องมิเคยเป็นดังนี้
 พี่เอยน้องมิเคยเป็นดังนี้
 ดุจดอกปีบ
 บานเมื่อยามเที่ยงวัน
 แก้วหนอ นางหนอ
 บานเมื่อยามเที่ยงวัน
 ดอกตระการบานเช้า

มิน เต๋ฮั่น อื้อฮือ รื่อง
 รูก ทง ตรีฮือ
 เนียง มิน จ็อง กัน การ
 (สร้อย) แกวนอ เนียงนอ
 เนียง มิน จ็อง กัน การ
 เนียง จ็อง แต เดก
 รนึล ปักบ พงาร
 เนียง มิน จ็อง กัน การ
 ชง ชาร ชเราะะ ชงาย
 (สร้อย) แกวนอ เนียงนอ
 ชง ชาร ชเราะะ ชงาย
 เนียก ปรีฮ มุล เลียะ
 เนียก ปรีฮ มุล เลียะ
 ปแอม ตระ เจียะ
 เปียก เนียก ลุ่ม ปไอน
 (สร้อย) แกวนอ เนียงนอ
 เปียก เนียก ลุ่ม ปไอน
 ลุ่ม ปู บาด จิง
 รไฮค ด็อล บาด ไค
 เนียก ปรีฮ ลุ่ม ไฮ
 เนียง ชเรีย ตระ เจียะ เจิด
 (สร้อย) แกวนอ เนียงนอ
 เนียง ชเรีย ตระ เจียะ เจิด
 ชาย : บอง ชลัญ ชเรีย กแรล
 มิน ไคจ ไม บแลฮ
 ปไคจ แต ชลัญ เนียง นิฮ
 บัด มก มิน บาน

บานไม เต็มคอกสาว
 บานยามเที่ยงวันเข้า
 นื่องไม่ยากเอาการงาน
 แก้วหนอ นางหนอ
 นื่องไม่เอาการงาน
 นื่องอยากแต่นอน
 กลิ้งพลิกไปมา
 นื่องไม่ยากเอาการงาน
 รักชายบ้านไกล
 แก้วหนอ นางหนอ
 รักชายบ้านไกล
 พี่ชายผู้กลมกลิ้ง
 พี่ชายผู้กลมกลิ้ง
 ปากพี่หวานเป็นหนึ่ง
 สุดซึ้งในคำไอ้โลม
 แก้วหนอ นางหนอ
 สุดซึ้งในคำไอ้โลม
 ชมแต่ปลายเท้า
 ชมถึงฝ่ามือ
 คำโลมหมายให้
 หึงหลงไหลสวายอุรา
 แก้วหนอ นางหนอ
 ขวนหึงหลงไหลสวายอุรา
 พี่รักหึงมากมาย
 มิหลงไหลตั้งนี้
 เหมือนรักแม่ยอดนารี
 มิเห็นหน้าแทบขาดใจ

(สร้อย) แกวนอ เนียงนอ

บัด มุก บิน บาน

บัด มุก มุ่ย ไซ

เจ็ด บอง ไร่ คาญ

บอง บัด มุก มิน บาน

กิด ค้อล ชเรี้ย นัย

(สร้อย) แกวนอ เนียงนอ

มม เอย กิด ค้อล ชเรี้ย นัย

หญิง : เนี้ยก เอย เนี้ยก ปรีฮ

เนี้ยก เอย เนี้ยก ปรีฮ

เปี้ยก บอง พรวย

มิน ออย เมียน มอญ

(สร้อย) แกวนอ เนียงนอ

มิน ออย เมียน มอญ

ลุ่ม เอย รุ่ง ลุ่ม

มิน ออย เมียน จักวง

เบอ ปโณ ชลัญ บอง

ชเรี้ย เต็ง เจ็ด เอีย

(สร้อย) แกวนอ เนียงนอ

ชเรี้ย เต็ง เจ็ด เอีย

แก้วหนอ นางหนอ

มิเห็นหน้าแทบขาดใจ

มิเห็นหน้าวันเดียว

พี่ห่อเหี่ยวในหัวใจ

มิเห็นหน้าทนมั้ไหว

คิดถึงทราวยัยสุดทน

แก้วหนอ นางหนอ

สาวเอย คิดถึงทราวมัยสุดทน

พี่เอยพี่ชาย

พี่เอยพี่ชาย

คำพิหวานเสนาะจับใจ

ไม่ให้เศร้าหมอง

แก้วหนอ นางหนอ

ไม่ให้เศร้าหมอง

คำเอย คำโลม

มิให้ขาดตก

แม่น้องรักพี่

หญิงรู้ใจแล้ว

แก้วหนอ นางหนอ

หญิงรู้ใจแล้ว

พิมพาง : สาวคนงาม

ชาย : เมา เอย เนียง เมา

เมา เอย เนียง เมา

มิน กุย ค้อล เอา

ออย บอง เค็ญ เรียง

คำเอยน้องคำ

คำเอยน้องคำ

มิเคยทอดเลื้อ

ให้พี่เห็นรูปทรง

ชาย : สาบ จแอ้ฮ มนอง
 ด้อฮ ยัว ไม เลียง
 มิน กุ๊ย เค็ญ เรียง
 คเมา เนียง ลออุ เมน

หญิง : ปรี้อฮ คลุ่น คเมา
 เปี้ยะ เอา เก ซา
 บาน ไม ปี่ นา
 บอง ลูจ กี่ เต็ง เอย
 เนียง ซม อัน เต็ง
 ตุก จะ ตโปง คเนีย
 ลูจ กี่ เต็ง เอย
 กเตี้ย เค็ค คีล ไม

ชาย : ชรา นือฮ ปกา มวน
 ชรา นือฮ ปกา มวน
 ปกา รูก ชรา ปุ่น
 ออน ออย กี่ กัจ
 เปี้ยก แคล อัน แยีย คเนีย
 มิน กูร เอีย เนียง พลิจ
 ออน ออย กี่ กัจ
 จอล บอง กา ปเรีย

หญิง : ชรา นือฮ ปกา มวน
 ชรา นือฮ ปกา มวน
 ปกา รูก ชรา ปุ่น
 ออน ออย กี่ กัจ
 เปี้ยก แคล อัน แยีย
 กูร ออย บอง พลิจ

 สาบเหม็นครึ่งหนึ่ง
 เปลื้องผ้าล้างอาบ
 มิเคยเห็นรูปทรง
 คนคำพึ่งามจริง

 พี่ชายคนคำ
 สวมเสื้อแต่งผม
 พี่ได้มาแต่ใด
 พี่บ่ไมยใครมาหรือไร
 น้องขอผ้าสักนิต
 ไว้ปักปลอกหมอน
 พี่บ่ไมยใครมาหรือไร
 คดีถึงคิดตัว

 ส่งสารดอกหม่อน
 ส่งสารดอกหม่อน
 ดอกบานสะพรั่ง
 โน้มกึ่งให้เขาตัด
 วาทาให้กัน
 มิควรน้องจะลืมหาคำ
 โน้มกึ่งให้เขาตัดตัด
 ทั้งพี่ชายให้ร้างลา

 ส่งสารดอกหม่อน
 ส่งสารดอกหม่อน
 ดอกบานสะพรั่ง
 โน้มกึ่งให้เขาตัด
 วาทาให้กัน
 มิควรพม่าลืมหาคำ

ออน ออย กู้ กัจ
ปกา กม พลิจ เปียก บโอน

ชาย : ปดา เอย ปดา บแด
ปดา เอย ปดา บแด
เนียง ปดา บัน แทร
บอง เนิง จา กรุบ
ปกวร เลื่อน แอ ตโปง
ขเลีย เลิง ขวาย ช็อบ
บอง นื่อง จา กรุบ
เปียก แคล บโอน ปดา

หญิง : อ่า เอย บอง อ่า
อ่า เอย บอง อ่า
ปเรียฮ บุด ลุก ปดา
ออย อ่า จา พอง
เนียง ดา ปู๋ มุย
มิน เตือน บาน ชล่อง
ออย อ่า จา พอง
ชล่อง ปู๋ รุ่ม คเนีย

ชาย : ปกวร เลื่อน แอ ตโปง
ปกวร เลื่อน แอ ตโปง
บอง แด็ญ กู โพง
เลิง กูก จิน ดา
บอง ลู้ด เลิง แซื่อ
แซื่อ เตือต เมือต ทา
เลิง กูก จิน ดา

ไ้มกั้งให้เขาเต็ด
ลื้มค้ำนองฟี่เลย

ผากเอ๋ยผากคำ
ผากเอ๋ยผากคำ
นื่องผากคำฟี่ไว้
ฟี่จ่าครบถ้อย
ฟ้ำร้องทางใต้
ฟี่ชายจาใต้
ฟี่จ่าครบถ้อย
วาจาของนื่องคำ

ฟี่เอ๋ยฟี่คนงาม
ฟี่เอ๋ยฟี่คนงาม
พระพุทผากคำ
ให้ฟี่คนงามรอนื่อง
นื่องปลุกตันโพ
มิทันได้ฉลอง
ให้ฟี่คนงามรอนื่อง
ฉลองตันโพด้วยกัน

ฟ้ำร้องทางใต้
ฟ้ำร้องทางใต้
ฟี่ต้อนผูงวัว
ขึ้นโคกจินดา
ฟี่โคตขึ้นม้า
ม้าตึดูกปากฟี่ยา
ขึ้นโคกจินดา

พลีอว นา กระ มม จุม
 พลีอว แอ ตโปง เวี๊ด
 พลีอว จเรี้ย จุม เมม
 พลีอว ตรา กระ มม จุม
 มิน กูร เอี้ย เนียง เลียง บอง

ทางสายไหนสาวชุม
 ทางทิศใต้ของวัด
 มีคนไพร่ชุมชุม
 ทางสายไหนสาวชุม
 มีควรน้องมาเลี้ยงพี่

หญิง : ปกวร เลื่อน บอง เอย
 ปกวร เลื่อน แอ ตโปง
 ชม็อค ทเลี้ยะ ไคง
 เนิง บัน แดด ซลา กัน จื้อบ
 บัน แดด เตวี เอีย
 ปรี แบี้ย กระ ซอบ
 บัน แดด ซลา กัน จื้อบ
 เตือน ตัก ค้อล ทเมี้ย

ฟ้าร้องพี่เอย
 ฟ้าร้องทางใต้
 น้องทิ้งจดหมาย
 กับลอยห่อพลุหมาก
 ลอยไปแล้ว
 ส่องสามกระสอบ
 กับลอยห่อพลุหมาก
 ท้นน้ำใหม่หลากมา

เมื่อนั้นเบี่ยง : ไก่สามอย่าง

ชาย : ซ็อก เวง ชมัว ลออุ
 ซ็อก เวง ชมัว ลออุ
 บอง ยัว กราฮ บอง ยัว กราฮ โม รัว
 ลออุ บอง เอย กราฮ นา เนิง ซ้อม
 ไค กัน กัน จื้อก
 ซ็อก รุก กระ ปุม
 กราฮ นา เนิง ซ้อม
 ลออุ บอง เอย ไค ยึง ปี่ เต็ม

ผมยาวสลวยงาม
 ผมยาวสลวยงาม
 พี่หาหัวอันหนึ่ง
 ที่กลมกลิ้งคู่ผมงาม
 มือถือกระจก
 ผมบานเป็นทรงผม
 หัวไหนจะคู่ควร
 คนงามพี่เอยดูเราคู่กัน

หญิง :	ล่อ เอย ล่อ นั้	งามเอยงามนั้
	ล่อ เอย ล่อ นั้	งามเอยงามนั้
	มีน เมียน บอน ควัฮ	งามมีมีพร่อง
	ล่อ เนียง เอย ล่อ นั้ รูป เรียง	น้องงามรูปทรง
หญิง :	มีน ทา คาง มุก	ไม่ว่ามองด้านหน้า
	คาง กรอย มือ ชิง	แลหลังแลข้าง
	ล่อ อัส ล่อ อัส รูป เรียง	งามลีนรูปทรง
	โกน เจา บอง เอย แม นา	ลูกเต้าเหล่าใคร
ชาย :	ชลัญ บอง มุ้ย	รักพี่ชาย
	บอง มือ มุ้ย กเล็ก	พี่ชายตาข้าเลื่อง
	อู บอง งุย อู บอง งุย แต เดก	พี่รู้สึกอยากนอน
	ล่อ บอง เอย บอง เดก มีน ลัวก	พี่นอนไม่หลับ
	เบอ บอง ไเฮบ บาย	คราพี่กินข้าว
	เบ็น ไเฮบ กัน ตัวะ	คุงกินข้าวเป็นส้ารับ
	อู บอง เดก อู บอง เดก มีน ลัวก	พี่นอนไม่หลับ
	ล่อ บอง เอย กิด ค้อล ชเรย นั้	คิดถึงแต่ยอดหญิงทราชมเขย
หญิง :	ปรา เอี่ยม ขราง ชรัฮ	สุรียาฟ้าสา
	ปรา เอี่ยม ขราง ชรัฮ	สุรียาฟ้าสา
	เนียง มือ เนียง มือ มุก ชลัฮ	น้องมองฟ้ากว้าง
	ล่อ เนียง เอย ปะ ปวก ชัด ขงาย	เมฆลอยล่องฟ้า
	กิด ค้อล ปรีฮ ชุ่น	คิดถึงพี่ชาย
	เคลิม คลุ่น โขม ขาย	ผู้ยอดแสนหา
	ชเบ็ค ปรีฮ บอง ชเบ็ค ปรีฮ บอง เคว้ เเว้ ขงาย	พี่จากไกลลับตา
	ล่อ บอง เอย ขทาน ปี่ ล่า เน	พี่จากสถานล้าเนา

ชาย : บอญ เนิ้ว นะ การ
 บอญ ทเลื้อบ เดก อัน รัง
 บอญ คเรื้อบ เอี้ย คเนี้ย จรุง
 ลออุ บอญ เอย
 บอญ กวน มือ กเร
 พลือ จรัส โดจ เมียฮ
 ลออุ บอญ เอย บอญ เดก ลัวะ

เมื่ออยู่นคร
 เคยชินนอนเปล
 พนหมอนเหลี่ยม
 คนงามพี่เอย
 พี่เคยนอนต้ง
 นอนต้งเตียงทอง
 คนงามพี่เอยหลับสบาย

หญิง : ปรีฮฮ เอย บอญ ปรีฮฮ
 ปรีฮฮ เอย บอญ ปรีฮฮ
 เบอ บือน เบอ บือน บอญ กปาส
 ลออุ เนียง เอย บอญ ปแระ พุ่ม บาน
 เบอ บอญ ปแระ พุ่ม
 ขเรี้ย เนียง ชม ปแระ ปราน
 บอญ ปรีฮฮ บอญ ปแระ พุ่ม บาน
 ลออุ เนียง เอย ขทาน ตี ล้า เน

พี่เอยพี่ชาย
 พี่เอยพี่ชาย
 แม่นพี่มีบุญมากมาย
 มีบุญแม่นจะพลิกูเขาได้
 แม่นพี่พลิกูเขา
 น้องนางเฝ้าขบแระเปลี่ยนใจ
 แม่นพี่พลิกูเขาได้
 คนงามพี่เอยสถานทีล้าเนา

ชาย : นิก เล็ง ขรา น้อฮ
 นิก เล็ง ขรา น้อฮ
 ออ ปี่ กาล ออ ปี่ กาล เต็ม นูฮ
 ลออุ บอญ เอย บอญ มิน จ้อง อัน แยีย
 บอญ จ้อง แต เดก
 รนึล นื่อง เตีย
 บอญ มิน จ้อง บอญ มิน จ้อง อัน แยีย
 ลออุ บอญ เอย เนียง ขเรี้ย บาน กี่

นิกนำสงสาร
 นิกนำสงสาร
 แต่เริ่มเดิมกาล
 มียากเอื้อนเอ่ยวาจา
 พี่อยากแต่นอน
 กลิ้งบนพื้นดินคลุกกายา
 พี่มียากเอื้อนเอ่ยวาจา
 คนงามพี่เอยน้องเป็นของคนอื่น

บกวรเลี่ยน (ฟำร้ง)

ชาย : บกวร เลี่ยน กัน ไตะ

ซง ซาร บอง เอย

บกวร เลี่ยน กัน ไตะ

บอง ปราส ปี่ ซเราะ

เนียง เอย ซดบ คาว บอง พอง

ซดบ ปี่ คาง ตรง

โม ต้อล เตียง คนอง

ซดบ ปี่ จเอ็ง ตรง

โม ต้อล จเอ็ง คนอง

ซดบ คาว บอง พอง

คลาจ บาน ประ ป้วน เลี้ยว

ฟำร้งหน่วงหนัก

ยอตรักพี่เอย

ฟำร้งหน่วงหนัก

พี่จากไกลบ้าน

น้องเอยพึ่งสารพี่ชายด้วย

พึ่งตั้งแตออก

ตลอดหลังทราวมวัย

พึ่งตั้งแตออก

ตลอดหลังทราวมวัย

พึ่งสารพี่ชาย

เกรงได้เมียลาว

หญิง : ซรา น้อฮ เอ้ย ตัก พเนก

ซรา น้อฮ เอ้ย ตัก พเนก

กัน ต้อล บุก แคล บอง เดก

บุก กัน ต้อล คเนีย จรัง จรัม

เนียง ก้วน เตวี บอน

ซังค บอง แอง จระ งุ่ม

บุก คเนีย จรัง จรัม

ปรือฮ บอง บัด เตวี นา

อนาถหนอน้ำตา

อนาถหนอน้ำตา

เสื้อผูกที่พี่เคยเอนกายา

ผูกเสื้อยังรายเรียง

น้องข้าเลื่องที่นอน

ไร้เงาพี่ชาย

ผูกเสื้อยังรายเรียง

พี่ชายไปอยู่สถานใด

ชาย : บกวร เลี่ยน จัญ ไร

บกวร เลี่ยน จัญ ไร

บอง เน้ว ซ้อบ ใจ

แม้จ บกวร มิน เลี่ยน

ฟำร้งจัญไร

ฟำร้งจัญไร

พ้อยู่ทุกวันเป็นใจ

ฟ้าทำไมไม่ร้อง

บอง ธิบ คำ เนีร
 ปกวร ชเลียง รัน เจี้ยน
 แม้ง ปกวร มิน เลี้ยน
 ปี่ บอง เนีว ชเราะ

หญิง : ปกวร เลี้ยน ลือ กบาล
 ปกวร เลี้ยน ลือ กบาล
 ปแรฮ ไคจ จาน ชา
 ปซาร วิญ มิน เจี้ยน
 แต้จ ไค ชม ปตอ
 แต้จ กอ ชม ปเตี๊ต
 ปเตี๊ต วิญ มิน บาน

ชาย : ชแรย ชอ อัง ลัง
 แม เนียง ปัง คัง
 กน็อง เวียง ชา เรีต
 คาง ลือ ทมอ ตา
 คาง กรอม แต้ย เอี๊ต
 กน็อง เวียง ชา เรีต
 แม้ง บอง ไจล บาน

หญิง : ปริก ประ เอี่ยม
 เนียง มือ มีก ชัด
 ปะ ปวก ชัด ซงาย
 กิด คีล ปรีฮ ซงุ่น
 คเล็ม คลุ่น ไชม ซาย
 ตเบี๊ต บอง เนีว ซงาย
 ซงาย ปี่ คำ เนีร

พี่เตรียมสัมภาระ
 ฟำร้องสะเทือน
 โจนฟำมีลันเลือน
 เมื่อคราฟำอยู่ ณ ลำเนา

ฟำร้องเหนือคีรีชะ
 ฟำร้องเหนือคีรีชะ
 ฟำแตกแยกคจจางร้าว
 ประสานคินคิงเดิม
 มือขาดขอต่อ
 คอขาดขอต่อ
 ต่อคินไม่ได้

หญิงงามขาวผ่อง
 แม่น้องกักขัง
 อยู่ในวังสาริด
 ข้างบนหินบังสนิท
 ข้างล่างดินเหนียวปิด
 อยู่ในวังสาริด
 โจนพี่จะเข้าได้

สุรียาฟ้าสาง
 นื่องแลฟ้ากว้าง
 เมฆลอยไกล
 คิดถึงงามสงวน
 สมส่วนพ่อยอดชาย
 ตัวที่อยู่ไกล
 ไกลสุดค้ำเนินตาม

ชาย : ชะเรียม ช่อ ตรี ลุก
 มุก เนียง ตรี เลียม
 ต้า เนือ จู เจียม
 ข้า เตียม ชะเรียม ต้วน
 ข้า เลก ข้า ลือฮ
 เนียง แบ กุ้ย ก้วน
 ตรี ป้วน ก็น้อง เจ็ด
 อา เน็ด ปรีฮ บอง

หญิง : จูบ เอย จูบ จูน
 เนียง จูบ ปรีฮ ชจูน
 ชง ชาร ชเราะ ชงาย
 ชง ชาร ชเราะ บิด
 เนียง มิน อา ลัย
 ชง ชาร ชเราะ ชงาย
 วิจ บาย กัน จูบ

ชาย : บอง มือ ไม มุก
 บอง อา ลัย
 มือ ไค บอง ชรา นือฮ
 ชง ชาร ปู เจ็ด
 แมจ บาน เตวี กิ
 เบอ บาน เตวี กิ
 กิ เฮา มี เฮา ฮอง
 เบอ บาน ไม บอง
 บอง ต้อม ชรอม ตัก

หญิงงามขาวผ่อง
 หน้าน้องอ้มเอมใจ
 ตาเนนเกิดฉาย
 วาจาหวานเสนาะ
 ทะม้ายชายตา
 เหลี้ยวแลจาเพาะ
 ใจพี่บางเปราะ
 อนาถใจพี่นัก

พบเอยพบกัน
 พบชายในฝัน
 พี่คนบ้านไกล
 พี่คนบ้านใกล้ชิด
 น้องมีอาลัย
 พี่คนบ้านไกล
 อยากห่อข้าวตามหา

พี่แลดวงหน้า
 พี่เหลืออาลัย
 แลมือให้ส่งสาร
 รักเธอหมดใจ
 อย่าเป็นของชายอื่น
 แม้นเป็นของชายอื่น
 เขาจะถูกเหยียดหยาม
 แม้นได้พี่แม่ใจงาม
 จะถนอมนวลส่งวนาง

คตเบง (มะค่าโมง)

ชาย : ขรา น้อฮ์ กัน แชง ไชค
 ขรา น้อฮ์ กัน แชง ไชค
 ขนา ไค แดล เนียง รไฮค
 บอุง มิน เอียน จูค มุก
 แดล เนียง ออย โม
 บอุง โย บ้อด ตุก
 บอุง มิน เอียน จูค มุก
 คลาจ มีอูด กเล็น ชเร๊ย

หญิง : ปรีฮอฮ์ เอย บอุง ปรีฮอฮ์
 ปรีฮอฮ์ เอย บอุง ปรีฮอฮ์
 เบอู เจ็ค บอุง ขรา น้อฮ์
 คร้อง นิง ปไออน ชเร๊ย
 กัน แชง แดล ออย บอุง ตุก
 ออย บอุง ปรา เน๊ย
 เบอู ชลัณ เนียง ชเร๊ย
 เร๊ยยก ชา ตุก ออย ลออุ

ชาย : กิด เอย รึง กิด
 กิด เอย รึง กิด
 กิด เล็ง อา เน็ค
 คลุ่น บอุง กา ช้อด
 วิล มือ เตวี กัน แชง
 คลุ่น บอุง ชล้อด เจ็ค
 กระ วน กระ วาย กน้อง เจ็ค
 กิด ค้อล แตะ เนียง ชเร๊ย

อนากผ้าเช็ดหน้าผืนไหม
 อนากผ้าเช็ดหน้าผืนไหม
 ผีม้อยอดดวงใจ
 พี่เก็บไว้มิเช็ดหน้าพี่
 ผ้าเช็ดหน้าที่น้องให้
 พี่เก็บไว้อย่างดี
 พี่เก็บไว้มิเช็ดหน้าพี่
 เกรงหมดสิ้นกลิ่นอายสาว

พี่เอยพี่ชาย
 พี่เอยพี่ชาย
 แม่นพี่ส่งสารทราวมัย
 ในตัวหญิงคนนี้
 ผ้าเช็ดหน้าที่น้องส่ง
 พี่ชายจงปราณี
 แม่นรักยกอดนารี
 เก็บผ้าผืนนี้ให้นานนาน

คิดเอยเหลือคิด
 คิดเอยเหลือคิด
 คิดขึ้นมาส่งสาร
 ตัวพี่ยากจนเหลือประมาณ
 ขาเลื่องแลผ้าเช็ดหน้า
 ในอุราข้าวราน
 กระวนกระวายดวงมาน
 คิดถึงแต่ยอดหญิงกัลยา

หญิง : กิด เอย รุ่ง กิด
 กิด เอย รุ่ง กิด
 กระ วน กระ วาย ก็น้อง เจ็ด
 นึก อา เน็ด ปรีอฮ บอง
 คลุ่น บอง เนวี ขงาย
 อา ลัย เอีย ยอง
 กิด ค้อล แด บอง
 ไคจ แด บอง กิด ขเรียว

คิดเอยแสนคิด
 คิดเอยแสนคิด
 กระวนกระวายดวงมาน
 สงสารแต่พี่ผู้เดียว
 ตัวพี่อยู่บ้านไกล
 เหลืออาลัยใจห่อเพียว
 คิดถึงพี่เพียงผู้เดียว
 ครุพี่ชายคิดถึงน้อง

ชาย : ยาก เอย แชน ยาก
 จน เอย บอง แชน จน
 บอง เมียน ประ บ้วน
 แม กเมก มิน ตร้อว
 กิ เค็ง เอีย เล็ง
 กิ จิ บัง ฮาญ หล้อว
 แม กเมก มิน ตร้อว
 ประ บ้วน จ้อง เลง

ยากเอยแสนยาก
 จนพี่เอยแสนจน
 พี่มีเมียหนึ่งคน
 แม่ยายรังเกียจนัก
 แม่ยายโกรธคราใด
 ค่าไล่ชี้ทาง
 แม่ยายรังเกียจนัก
 เมียรักอยากหย่า

หญิง : เนียก ปรีอฮ รูป ลออุ
 เนียก ปรีอฮ รูป ลออุ
 บอง จิส แซฮ์ ซอ
 เคิร รือส ประ บ้วน
 รือส เคิร รือส ไม
 ตัว ตา ลูก ประ จ้วน
 เคิร รือส ประ บ้วน
 บาน ขเรียว แคล กิ

พี่ชายผู้รูปงาม
 พี่ชายผู้รูปงาม
 พี่ควมัวขาวติดตาม
 หาคณงามเป็นภรรยา
 เลือกแล้วเลือกเล่า
 เทพเจ้าไม่นำพา
 หาคณงามเป็นภรรยา
 ได้หญิงเหลือเดน

บอง ยัว ซเรี้ย แซฮ
 คลาจ แม บอง จี
 บาน ซเรี้ย แดล กิ
 ลออุ มุก ปรีฮ บอง เอีย

พี่ได้สาวพรหมจรรย์
 แม่พี่น้องดำเป็นเวร
 ได้หญิงเหลือเดน
 งามหน้าพี่น้องเอย

ดักโกนเนียง (เลี้ยงไหม)

ชาย : รุ่ง ชรีอว รุ่ง อัง กอ
 แม ดัก โกน เนียง
 ทัง รุ่ง รุ่ง
 เตริ พลิอว เบ็ฮ มวน

เสร็จจากทানা
 แม่มาเลี้ยงไหม
 ตะวันช่ายบ่ายคล้อย
 เดินทางไปเก็บใบหม่อน

หญิง : อา คลีฮ เตริ ตูล
 กา ปัก เตริ บูล
 เตริ พลิอว เบ็ฮ มวน
 เตวี ดัก โกน เนียง

บ้างเพินกระบุง
 บ้างกระเตงข้างเอาจ
 เดินทางไปเก็บใบหม่อน
 มาเลี้ยงตัวไหม

ชาย : ลเจียงจ ตระ ซิล
 ลเจียงจ ตระ ซิล
 เตวี ดัก โกน เนียง
 คบาญ ซา ปัวด ดัก ซไบ

ตะวันช่ายบ่ายเย็น
 ตะวันช่ายบ่ายเย็น
 ไปเลี้ยงตัวไหม
 ไว้ทอดผ้าสไบ

หญิง : จรู๋ย เอีย เนียง จรู๋ย
 จรู๋ย เอีย เนียง จรู๋ย
 ดัก จี เต็ม มวน
 ออย ซ็อบ กรุป กิวล

พรวนเอียน้องพรวน
 พรวนเอียน้องพรวน
 ใส่ปุ๋ยต้นหม่อน
 ให้ครบทุกต้น

ชาย : คี๋ม คอฮ ชมิ้อว
คอฮ ลบ๊ฮ มิน ชบ มิน โห
ออย ซ็อบ กรุบ ก๊าล
กเรี๊น ลี๊วน บาน เติ้ง

หมั่นถอนต้นหญ้า
ถอนต้นหญ้าไม่เคยบ่น
จนครบทุกต้น
ให้คนงามได้รู้

หญิง : เนียง แบ๊ฮ บ่อง ไบค
โอน บ่อง คี๋ม ไบค
เกี๊ยง จัง แก๊ฮ แคล ออน ไบค
เคี๊ค บุง โม เน๊ฮ

น้องเค็ดพี่รูต
น้องเอยพี่รูต
ปวดเอวที่กัมรูต
ขยับกระบุงมาใกล้ใกล้

ชาย : ปี่ แด เกิด โม
มิน ก๊ย รแอง เอีย บแล๊ฮ
เคี๊ค บุง โม เน๊ฮ
โกน เนียง คเลี๊น เอีย

ตั้งแต่เกิดมา
ไม่เคยขยันเพียงนี้
ขยับกระบุงมาใกล้ใกล้
ตัวไหมหิวแล้ว

หญิง : โม คี๋ล บเคี๊ฮ
งูค ตัก โฮบ บาย
ยัว บโอน เตี๊ว ชงาย
แม เน้อง ออย ชเลี๊ก

กลับมาถึงบ้าน
อาบนํ้าทานข้าว
เอาไปไกลไกลน้องเจ้า
แม่จะเลี้ยงไหม

ชาย : ไค ชเวง บื่อฮ รุย
ไค ชดา รุ๊ย ชเลี๊ก
แม เน้อง ออย ชเลี๊ก
กรุบ ยุน กรุบ ทัง

มือซ้ายมัดแมลงวัน
มือขวาโรยหม่อนใบ
แม่จะเลี้ยงไหม
ทุกคำคืนวัน

หญิง : มีน ทา ลี๊ก อัจ
 ระวัง รุ่ย มีน ออย จี๊ฮ
 ครู่จ มีอ ออย อี๊ฮ
 กรูบ กเรียง จน ตุม

ยกขี้ไหมเท
 ทังไล่แมลงวัน
 ตรวจตราครบกั้น
 ครบกระดังจนไหมสุก

ชาย : กรอก แด่ ปี่ ปรีก
 ครี๊ม ชี๊มอก ครี๊ม รุ่ย
 ชระ นอก ฮาล ออย
 ครี๊ว ทง มน ชราว

ตื่นแต่เช้า
 เตรียมรังไรไหม
 ผึ่งหลอกไหม
 ผึ่งแดดก่อนสาว

หญิง : เบ๊นึ๊ แด่ บาน ลอก
 มนาย เอย ครี๊ม ชราว
 บแซง เอ๊ย กเคา ชรอล
 ปชา พเนก นี๊ เนอ บอง

ผึ่งหลอกไหมได้ที่
 แม่เอยเตรียมสาว
 ทังควันทังร้อน
 สแปดาควันไฟ

ชาย : อา เน๊ย กี่ เน๊ย
 จั้ง แก๊ฮ เก๊ย้ง พอง
 ปชา พเนก เนอ บอง
 ชราว มีน รู่จ มนะ มนอง

เหนื่อยหรือแสนเหนื่อย
 ปวดเอวเหลือใจ
 สแปดาควันไฟ
 สาวไหมมาแล้วสักครา

หญิง : แก๊ฮ โชด รวี๊ โชด
 มีน ทา จรา วา อัน ตวง
 รเวี๊ รวี๊อง กเวีย กเวีย
 มีน บาน ขบ

แกะไหมปุ่นาไหมบมจากอีก
 จับไหมลงหลักลงที่
 พัดไปหมุนมาเร็วรี
 มิได้หยุดหย่อน

ชาย : นิส แอง รุ่ง การ
มิน เมณ ทา เจียย
เนียง ค้อม มนีส มเนียง
ขับ ขวา รัว ตุก

ประกอบกิจการงาน
มิใช่เรื่องง่าย
น้องขยันไปมิเหนื่อยหน่าย
หาวิชาประดับตน

หญิง : ก้อม แต ชัง คิม
มาย ปิง มนาย อา ปุก
ขับ ขรา รัว ตุก
ปี คลุ่น เนวี ลิว

อย่าเพลินมัวคิด
หวังพึ่งแม่พ่อผ่านพ้น
หาวิชาประดับตน
แต่ยังเป็นไสด

ชาย : จับ กู้ย ใจล ปลือฮ
จับ ตเนย ตบาญ ชือฮ
บาน ตโมล ปรี ชมอก
กระ นีว ชิน

จับกระสวยพุ่งไป
ดิ่งไหมกระแทกพื้ม
ได้ผ้าสองผืน
เป็นผ้าชิ้นผืนงาม

หญิง : ยอุง เอย ยึง ยอุง
ยอุง เอย ยึง ยอุง
ลาปาก เอีย จเร็น ตอน
เรียม เกิด เรียม บาน

งามเอยแม้งาม
งามเอยแม้งาม
ลาปากยากทุกยาม
กว่าจะทอเป็นผ้าเป็นผืน

ชาย : อา นิส เฮา ไฮล
อา นิส เฮา อา ปรัม
จะ กู กระ นีว ชิน
เนียง เอย ลออุ มนาย เอย

ผืนนี้เรียกไฮล
ผืนนี้เรียกอาปรัม
ผ้าชิ้นใหม่เนื้อนุ่ม
งามนักแม่เอย

หญิง : เนียง ตัก โขน เนียง
 เฮา ทา เรือม ซี ผไท ชมัน
 จา ออย แมน มั่น
 แม อีอัว เรือล คเนีย

 นื่องนางเลี้ยงไหม
 อย่างนี้ราศรีไฟทสมันต์
 จาไว้จงแม่มนั้น
 แม่พ่อทุกท่านทุกคน

หญิง : ลออุ เอย ลออุ น้อ
 บอุง ลออุ เนียง เอย
 ลออุ เอย ลออุ น้อ
 มั่น เมียน บอน ควฮ (ข้า)
 บอุง เอย ลออุ อ้อ रुपเรียง (ข้า)
 มิน ทา คาง มุก
 บอุง ลออุ เนียง เอย
 คาง กรอย มือ ซึง
 ลออุ อ้อ रुप เรียง (ข้า)
 เนียง เอย เจ็ด บอง อา กรือฮ (ข้า)
 เปียก ทา เนียก นา
 บอุง ลออุ เนียง เอย
 เนียง มิน ทา กัง ฮ้อก
 เจ็ด บอง อา กรือฮ (ข้า)
 กระ มม นา นื่อง ยัว (ข้า)

 งามเอยงามนัก
 คนงามของนื่องเอย
 งามเอยงามนัก
 งามไม่มีที่ติ (ข้า)
 งามสิ้นรูปทรง (ข้า)
 ไม่ว่าด้านหน้า
 คนงามของนื่องเอย
 ข้างหลังแลข้าง
 งามสิ้นรูปทรง (ข้า)
 ใจพี่กระด้าง (ข้า)
 นื่องว่าชายใด
 คนงามของนื่องเอย
 นื่องไม่โกหก
 ใจพี่กระด้าง (ข้า)
 สาวใดจะรัก (ข้า)

หญิง : เป็จ เป็จ ก็ เก้ง

เนียง ลออุ บอง เอย

ทา แด้จ มิน ยัว

กระ มม นา นื่อง ยัว (ข้า)

ออย ยาก ล่าบาก เจ็ด (ข้า)

ก็อุ้ม ทา รูป ลออุ

บอง ลออุ เนียง เอย

บอง ชระ แด้ย ตาม ชเน็ด

ออย ล่าบาก ยาก เจ็ด (ข้า)

เด็ดดี ด้อล จน จัฮ (ข้า)

ออย กิด มือ รูป

บอง ลออุ เนียง เอย

ปี่ เค็ม คลุ่น ปรีฮ

รมิล ตรา ลออุ ฮือฮ (ข้า)

ก็อุ้ม ชกัร คลุ่น เลีย (ข้า)

เมียน กเคิบ เมียน จัฮ

บอง ลออุ เนียง เอย

เมียน ตุม เมียน ชเว็ด

ก็อุ้ม ชัง คิม คลุ่น เลย (ข้า)

บอง เอย ออย ทว้อ เจ็ด ออย เจีย (ข้า)

ชาย : ออย ปึง ชัง วาด

บอง ลออุ เนียง เอย

โคจ ตแร้ย กลอ (ข้า)

ก็ ลอ เตวี ลัวะ (ข้า)

อัน แยีย นิฮ นา

บอง ลออุ เนียง เอย

ก็อุ้ม ทา อู๋ต เก้ง

พูดมากปากพล่อย

น้องนางพี่เอย

น้องคงไม่ปรารถนา

สาวใครจะนำพา (ข้า)

ให้ข้าอุราข้าใจ (ข้า)

ทะนงตนว่ารูปงาม

คนงามของน้องเอย

พูดจาไม่เกรงภัย

ให้ข้าอุราข้าใจ (ข้า)

คิดเป็นนิสัยลวงร้ายชรา (ข้า)

ให้พิจารณาสังขาร

คนงามของน้องเอย

เป็นหนุ่มเต็มกาย

ดูงามวิไล (ข้า)

อย่าหมายทะนงตน (ข้า)

มีอ่อนมีแก่

คนงามของน้องเอย

มีสูกมีเหยี่ยว

อย่าหมายทะนงตน (ข้า)

หมั่นฝึกจิตตนให้งามดี (ข้า)

ให้ถือความดี

คนงามของน้องเอย

จะเหมือนปลาในไห (ข้า)

ถูกเขาจับไปขาย (ข้า)

วาจาที่กล่าว

คนงามของน้องเอย

หาใช้อวดหมิ่น

อัน แะย ตาม เต็ง (ข้า)

บอง กุ้ย ลือ ประ ซื่อบ โม (ข้า)

ชาย : ทไจ ลเงียจ ชระ ต้วน

ทไจ ลเงียจ ชระ ต้วน

บอง แจ็ญ รื่น ม้วน

รื่น มฮา ชระ ลือบ

รื่น ทไจ มิน บาน

บอง ชู รื่น ยู่บ

รื่น มฮา ชระ ลือบ

บั้ง ออน เจ็ค ชเรีย

มือ มีก ชระ คัม

มือ พุ่ม ชระ คูล

ตระ เปี้ยง ปเรีย มุล

แม็จ บอง เฮียน ชล่อง

ตึก เรียะ ชเมอ พูล

ตึก จรู ชเมอ ชมอ

แม็จ บอง เฮียน ชล่อง

โม รัว ชเรีย ชเต็ง

ปการ เลื่อน ลือ มีก

ชเล็ก ปตึก รุ่ย ปรอ

ชลัญ ชเรีย อา คอ

บอง มิน เฮียน อัน แะย

บอง ประ เตอิต อัง กุจ

เนียง เอย ลูจ พลม เป็ย

บอง มิน เฮียน อัน แะย

คลาจ ชเรีย อิล กิ

กล่าวตามเคยรู้เคยยิน (ข้า)

ที่รู้สิ้นประสบมา (ข้า)

ตะวันพลบค่ำ

ตะวันพลบค่ำ

พี่ออกเรียนมนตรี

เรียนคาถามหาสลบไสล

เรียนกลางวันไม่ได้

พี่เรียนกลางคืน

เรียนคาถามหาสลบไสล

ให้น้ำหัวใจหญิง

มองฟ้ามีมิตคลุ้ม

มองภูเขาสูงตระหง่านง้ำ

บึงน้ำใสกว้างใหญ่เหลือล้ำ

ไหนจะข้ามสำเร็จได้ตั้งใจหมาย

น้ำตื้นเสมอต้นขา

น้ำลึกเข้ามาเสมอเข้ง

ไหนจะข้ามได้ไร้เรี่ยวแรง

ข้ามน้ำเป็นกาแพงพบน้องนาง

ฟ้าร้องเหนือฟ้า

ใบกระบากร่วงพรู

รักหญิงมากอยู่

พี่มกล้ำเอ๋ยคำ

พี่ตจ้องหนอง

น้องเอ๋ยพี่เป่าขลุ่ยเป็นลำน้า

พี่มกล้ำเอ๋ยคำ

เกรงน้องจะอับอาย

กันจัญเจก (เขียดตะปาด)

ชาย : กัน จัญ เจก เอย

 เดก เฮีย รือ เนีวี่

 ลือ เมือ๊ด บอง เตีวี่

 เนียง กัน จรุง อัก โซด (ข้า)

 เนียง กัน จรุง แต้จ แต้จ

 คลาจ บอง รา โซด

 เนียง กัน จรุง อัก โซด

 ออย บอง โจล ลึง (ข้า)

 กัน จัญ เจก เอย

 ลู้ด ตุ่ม จ้อง ชลา

 แมก กเมก ชระ เว้ง ชรา

 โกน ประ ชา เต็ก โด

 กัน จัญ เจก เอย

 กัน จัญ เจก วับ

 ขปาก นื่อง ชลับ

 ตระ เนียม โกน ยุ่ม ซี

 อา มุ่ม ยุ่ม ซี

 อา ปี่ ยุ่ม จรีอุม

 ยุ่ม อ้อด ชนีอุม

 คเลี่ยน จรีอุม กบาล บาย

 กัน จัญ เจก เอย

 ลู้ด ตุ่ม กัน จัญ เจก

 โกน ประ ชา โจล เดก

 แมก เมก โลบ มีอ

 เจ้าเขียดตะปาดเอย

 เข้านอนหรือยัง

 ยีนคำพิไป

 หมนอ๊กไหมให้หนักนั๊ก (ข้า)

 หมนอ๊กไหมเบาเบา

 เกรงพี่เลยไป

 หมนอ๊กไหมให้หนักนั๊ก

 ให้พี่เข้าบอกรักแม่യാใจ

 เจ้าเขียดตะปาดเอย

 เกาะอยู่ยอดหมาก

 เมื่อยายเมาเหล้าเมามาย

 ลูกเขยจัญไรจูงมือ

 เจ้าเขียดตะปาดเอย

 เจ้าเขียดตะปาดงาม

 ลำบากยากอยู่ทุกยาม

 ลูกกวานร้องจะกิน

 ลูกคนหนึ่งกวานจะกิน

 อีกคนหนึ่งกวานจะแตก

 ร้องกวานไม่เป็นเรื่อง

 กวานหิวจะกินยอดข้าว

 เจ้าเขียดตะปาดเอย

 เกาะเขียดตะปาด

 ลูกเขยเข้านอน

 เมื่อยายแอบดู

หญิง : กัน จัญ เจก เอย
 ลุด ตุ่ม กัน จัญ เจก
 ชเรี้ย เนียง โจล เดก
 ลือ เมือต ปรีฮอ บอง
 เนียง กัน จรุง อัก โซด
 ออย บอง เต็ง พอง
 อัญ จุญ ปรีฮอ บอง
 โจล ลึง ชเรี้ย เข็น
 โจล ลึง เนียง ชเรี้ย
 ปรีฮอ กม บัน เตือน
 โจล ลึง ชเรี้ย เข็น
 อัญ จุญ บอง ซี ชลา

ชาย : บอง ซี รุจ เอีย
 บอง ชม ตา เน็ง
 ปรีฮอ บอง จิอง เต็ง
 เนียง เนิว นื่อง รนา
 เนียง เนิว นื่อง แยะ
 เนียง เนิว นื่อง ตา
 เนียง เนิว นื่อง รนา
 ปรีฮอ บอง จิอง เต็ง

หญิง : เนียง เนิว ซือบ ัง
 เนียง เนิว มุย เนียก
 ปราบ บอง ออย เจียะ
 เนียง เนิว แต แอง

เจ้าเปี้ยตะปาดเอย
 เกาะกันเคียงคู่
 นื่องหญิงบ้านอน
 ยินเสียงพี่ชาย
 นื่องหมนอ๊กไหมหนักหนัก
 ให้พี่ได้รู้ความนัย
 ขอเชิญพี่ชาย
 เข้าจับหญิงก่อน
 เข้าจับนื่องหญิง
 พ่อยาค่วนไบ
 เข้าจับหญิงก่อน
 เชิญพี่กินหมาก

พี่กินหมากแล้ว
 ขอถามแก้วตา
 พี่ชายอยากรู้ความ
 นื่องคนงามอยู่กับใคร
 นื่องอยู่กับยาย
 นื่องอยู่กับตาอาศัย
 นื่องอยู่กับใคร
 พี่ชายใครรู้เรื่องราว

ทุกวันนี้ฉันอยู่
 ผู้เดียวเปลี่ยวกาย
 ขอบอกพี่ชาย
 นื่องอยู่ผู้เดียว

หญิง : เนียง จี๋อง เมียน กู
 กเรี่ยน บาน กา ปแลง
 เนียง เน๊ว แท แอง
 มิน เต็ง กา ปแลง นี๋อง เนี้ยก นา

 นี๋องใครมีคู่
 เคลียดเคล้าเข้าหยอก
 นี๋องอยู่ผู้เดียว
 ไม่รู้จะหยอกกับใคร

ชาย : ลือ เปี้ยก บโอิน ช่งน
 ลือ เปี้ยก บโอิน ช่งน
 พรวย ตรา โยน
 คลุ่น บอง อา เน็ด
 เปี้ยก เนียง ชเลี่ย โม
 ปรีฮ บอง โจล เจ็ด
 บอง ชม ปเต็ค
 เกิด กู กัล ยา

 ยินคำทราวมสงวน
 ยินคำทราวมสงวน
 ไพเราะเชยชวน
 ฟั่นกอนาใจ
 คำน้องเอยเอื้อน
 พี่สะเทือนหัวใจ
 พี่ขอฝากรักไว้
 เป็นคู่กัลยา

ชาย : แม่ เนียง จี๋ เนียง
 แม่ บอง จี๋ บอง
 จี๋ จอง ตัน ลอง
 ออย บอง บาน ชเรี้ย
 แม่ เนียง อุ๊ด เนียง
 ทา เนียง แจ๊ฮ น้อ
 ชล็ก ซา ปัวต กัน จ๊ฮ
 ทเน เปิ่น พลือ ชแร
 เนียง จัน ตู่จ กูด กิด
 เนียง จัน ตู่จ กูด กิด
 โม ปี่ อี แล้ง
 แเคีย กซัจ เต็ค คนอง

 แม่น้องค่าน้อง
 แม่พี่คำพี่
 คำไว้ดองกัน
 ให้น้องกับพี่ได้แต่งงาน
 แม่น้องอวดน้อง
 ว่าน้องเก่งงาน
 แต่น้องฟ้าเก่าครัน
 พี่เย็บเท่าคันทนา
 น้องเดินยักย้าย
 น้องเดินยักย้าย
 จากทางตะวันตก
 ทรายปรกเต็มหลัง

เบอ แม่ เนียง เค็ญ
 แม่ จู รา โปง
 แด๋ย กัจ เค็ญ คนอง
 มนาย เอย โกอง คูล
 อี้ แล้ง กิวล โคง
 คาง ตโปง กิวล ชูล
 มนาย เอย โกอง คูล
 ชูล เจ็ด โกอง น้อ

แม่นแม่เอยเห็น
 คงด่าตึงตัง
 ทรายปรกเต็มหลัง
 แม่เอยลูกหล่ม
 ทางตะวันตกโคนมะพร้าว
 ทางใต้โคนสวน
 แม่เอยลูกหล่ม
 สู้ส่ารายบานใจ

คเมาแม่ (คนคำของแม่)

ชาย : คำ เนร แญ ญอง
 ชง ขาร บอง เอย
 รูป ปรีฮั ละคร บอง
 คำ เนร โคง ขเร๊ย
 เมียน เนียก แอ นา
 โคง คเนีย เวีย แชัย
 เมียน เนียก น้อ แชัย
 ยัวล บแลก ตัจ รนา
 ยอง เอย เนียง ยอง
 ยอง เอย เนียง ยอง
 ตะ เกา นื่อง บอง
 บอง บาน ปี่ นา
 คลุ่น บอง กา ซ้อด
 โกอง กา ขเร๊ย
 บอง บาน ปี่ นา
 มเรียมม โคง ขเร๊ย

คำ เนนแหม่มช้อย
 ยอดรักพี่เอย
 เป็นชายหนุ่มน้อย
 เยื้องย่างคุดหญิง
 จะมีหนุ่มใด
 คุดหนุ่มน้อยแปลกยิ่ง
 มีเพียงหนุ่มนี้งามจริง
 แปลกกว่าหนุ่มใด
 งามเอยแม่งาม
 งามเอยแม่งาม
 ตุ่มหูแวววาม
 พี่ได้มาแต่ใด
 ตัวพี่จนยาก
 กาพร้าวพ่อแม่
 พี่ได้มาแต่ใด
 นิ้วเรียวหญิงงาม

คเมา ต้า เนืร ออน
 คเมา บอง ต้า เนืร ออน
 ดัก มุก จระ มุ่น
 คเมา บอง อีล น้อ
 เบอ บอง บาน เคีว
 กเรีอัน บาน จุย พลฮ
 คเมา บอง นีย น้อ
 เมียน รนา พลฮ ชเรี เลีย

ชาย : ชเรี คเมา ละ ลีบ
 คเมา บอง ละ ลีบ
 บอง ชม ตระ เปีล เทิบ
 ไคจ คาค เปี นาน
 บอง เทิบ ิง เนื่อ
 ชแอก เลิง บอง คาน
 ไคจ คาค เปี นาน
 ตระ เปีล นู ไคจ แคล
 บอง ชลัญ ชเรี ชอ
 ลออุ เจียง ชเรี คเมา
 ปัส บเรง ปัส มเซา
 ชเรี คเมา ลออุ เจียง
 บอง ชลัญ ชเรี ชอ
 ลออุ เอีย เมียน เรียง
 ชเรี คเมา ลออุ เจียง
 ลออุ เมียน ตัก มุก

คนตาคนินน้อม
 คนตาของพี่ตาคนินน้อม
 วงหน้าเศร้าหมอง
 คนตาของพี่เจ้าอับอาย
 แม่นไต่กับพี่
 ที่จะช่วยยาใจ
 คนตาของพี่ทางหาย
 จากเหนื่อยกายพักผ่อนแรง

หญิงตาเป็นมัน
 หญิงตาเป็นมัน
 พี่ขอจูบแก้มจอมขวัญ
 บุษสลายเท่าใด
 พี่จูบวันนี้
 พรุ่งนี้คงไว้
 บุษสลายเท่าใด
 แก้มน้องยังอยู่ดี
 พี่รักสาวผิวขาว
 งามกว่าสาวผิวดำ
 ทาน้ำมันทาแป้งข้า
 คนตางามกว่า
 พี่รักหญิงผิวขาว
 รูปทรงสมสง่า
 คนตาล้ำค่า
 มีน้ำสมนวล

บอญ ชลัญญ ชเรียม ชอ
 ลอญ เมียน ตัก มุก
 แม ออย รีบ ออย ตุก
 เทอ มุก คเมา แบ

พี่รักหญิงผิวขาว
 มีน้ำสมนวล
 แม่ให้เร่งรักนวลสงวน
 ใบหน้าหมอง ไม่รับบุญ

อมตูก (พายเรือ)

ชาย : บอญ อม ตูก เตวี
 ศเรียม จัง วา ลุด ปเรียด
 บอญ ชแรก ปดา ญีเยด
 มือ คเมา บอญ พอญ
 ปดา กวล ตัง กวด
 ปดา ปเรียด จา นอง
 มือ คเมา บอญ พอญ
 คลาจ เวีย ซี กแซ
 บัด กวล กระ คบ
 บัด คับ ชัง แก
 คลาจ เวีย ตัจ ซี กแซ
 บาน เอีย เต็ก โม
 บอญ อม ตูก เตวี
 ตุก บอญ จิ กมีอด
 บอญ อม เตวี บัด
 บอญ ตาม ชเรียม ชนา รุ่ง
 อา เอย เนียง อา
 อา เอย เนียง อา
 จัฮ จัฮ เกียด ปดา
 ออย อา จา บอญ

พี่พายเรือไป
 ปลาชิวกระโดดพริ้งพริ้ว
 ผากญาติช่วยดู
 คู่สาวดาของพี่ด้วย
 ผากสั่งกับตอไม้
 ผากสั่งกับเชือกพัน
 คู่สาวดาของพี่ด้วย
 เกรงกินเชือกล้าม
 ไกลไคเนตะขบ
 ไกลไคเนสะแก
 เกรงกัดเชือกล้ามขาดไป
 ได้อะไรจูงกลับเคหา
 พี่พายเรือไป
 เรือพี่กุด
 พี่พายเรือลับไกล
 ตามหญิงปี่มะโรง
 คนงามพี่เอย
 คนงามพี่เอย
 ผู้เฒ่าเผยวาจา
 ให้น้องคอยพี่ยา

บอง ต้า ปู่ มัย
 มิน เต๋ฮั่น บาน ชล่อง
 ออย อ้า จ้า บอง
 บาน ชล่อง ปู่ รุ่ม คเนีย

พี่ปลุกไฟหนึ่งตัน
 ยังมีทันได้ฉลอง
 ให้น้องคอยพี่ยา
 ฉลองไฟร่วมกัน

ชาย : ใจ แห่ฮั ใจ เจีย
 ประ เตียฮั คเนีย จูบ เนียง ลออุ
 ชม คเนียง ชเรีย ลออุ
 เนียง ชลัญ บอง เต

วันนั้นวันดี
 พบยอดนางงามสง่า
 ขอเอื้อมเอย่ว่าจา
 น้องรักพี่ยาหรือไม่

หญิง : ชดับ เปี้ยก บอง ซา บาน
 คณูม ร้าคาญ ซ้า เลง
 เนียง กีย ตูล ต้อง ปอึง
 จอล ปโวน ตี้ด เอีย

ฟังคำที่สาบาน
 น้องร้าคาญสาเนียง
 น้องเคยส่มกั้งนอกเอียง
 พี่ทั้งน้องอีกครา

ชาย : เบอ เนียง บาน โม บอง
 บอง ชม ตระ กอญ ออบ ชตุ้ย
 บอง มิน ออย เนียง ปอูย
 บบาก ยาก กรอ

แม่น้องได้กับพี่
 จะตระกองคนดีมิให้พว
 มิให้น้องหมองอร่า
 ล้าบากและยากจน

หญิง : เนียก ปรีฮั รูป ลออุ
 กม กเมีย ออุ กัง ฮ้อก
 คณูม มิน กิด ออย ค้อฮั
 เต็กี จระ ม้อฮั ยิง เต

พี่ชายรูปงาม
 โปรดอย่าโกหก
 มิหลงกลคำชายคอก
 ให้งูจุมูกด้วยหลงคำ

หญิง : ปกวร เลื่อน แอ แล้ง
 ปกวร เลื่อน แอ แล้ง
 ลึก เตียน อัน แด้ง
 ฮาก ตา บ่อง เมียน คัด

ฟ้าร้องทางตะวันตก
 ฟ้าร้องทางตะวันตก
 ยกเป็นทานไป
 แม่น้ำเป็นอัน

หญิง : เนียง ชม กัด กอ
 นื่อง กวาล รมีด
 ชม ชัก จริก จัด
 ชม เขียม ตุก มื่อ

น้องขอตัดคอ
 ที่ไหนตะไคร้
 ขอเนื้อผิงแดดไว้
 ขอเลือดไว้ดู

กโนบติงต็อง (ตักแตนตำข้าว)

ชาย : โอ กโนบ ติง ต็อง
 ชง ชาร บ่อง เอย
 ตุม ลือ เมก คล็อง
 รึง กโนบ ติง ต็อง
 รึง กโนบ ติง ต็อง
 ชง ชาร บ่อง เอย
 ตาม แบบ กรู เอียน
 มือ ออย เกิด แบบ ยาง
 ชง ชาร บ่อง เอย
 รึง กโนบ ติง ต็อง
 ออย เนืว ค่ำ ร้อง
 ออย เนืว ค่ำ ร้อง
 ชง ชาร บ่อง เอย
 เกิด เตวี คาง มุก

โอเจ้าตักแตนตำข้าว
 ยอดรักพี่เอย
 เกาะยอดกิ่งยาง
 ตำนานเจ้าตักแตนมีอ้าง
 ตำนานเจ้าตักแตนมีอ้าง
 ยอดรักพี่เอย
 แบบฉบับของครูเอียน
 ดูไว้เป็นแบบอย่าง
 ยอดรักพี่เอย
 ตำนานเจ้าตักแตนมีอ้าง
 ให้ตำรงอยู่ไว้แบบอย่าง
 ให้ตำรงอยู่ไว้แบบอย่าง
 ยอดรักพี่เอย
 สืบไว้สร้างสมนิมยาว

ออย พรอม ประอง ดอง

ซง ซาร บอง เอย

ปรี เปรม พรอม เจริ

เนอัม คเนีย ประ เติ

ริง วัฒน ธรรม

ซง ซาร บอง เอย

ริง วัฒน ธรรม

โอ กโนบ ดิง ค็อง

ซง ซาร บอง เอย

ซี ซเล็ ก รือ แซย

กระ มม มุ้ย กา ลือฮ แซย

บาน เติวี เนียก นา

ซง ซาร บอง เอย

บาน เติวี เนียก นา

ชาย : เบอ บาน โม บอง

ซง ซาร บอง เอย

บอง ซม ออบ ซตุย

บอง มิน ออย เนียง ปุ้ย

ขปาก ยาก กรอ

ซง ซาร บอง เอย

ขปาก ยาก กรอ

อา กโนบ ดิง ค็อง

ซง ซาร บอง เอย

ซี ซเล็ ก อัง กัญ

กระ มม แดล บอง ซลัญ

ให้พร้อมประองดอง

ยอตรักพี่เอย

ปรีดีเปรมเอมใจ

ช่วยกันผดุงไว้

เรื่องวัฒนธรรม

ยอตรักพี่เอย

เรื่องวัฒนธรรม

โอเจ้าตึกแตนตาข้าว

ยอตรักพี่เอย

เจ้ากินใบไผ่

หญิงหนึ่งสามชาย

ได้ใครเล่าหนา

ยอตรักพี่เอย

ได้ใครเล่าหนา

แม่น้องได้กับพี่

ยอตรักพี่เอย

จะตระกองคนดีมิให้ผวา

มิให้น้องหมองอร่า

ลาปากและยากจน

ยอตรักพี่เอย

ลาปากและยากจน

โอเจ้าตึกแตนตาข้าว

ยอตรักพี่เอย

กินยอดขี้เหล็กใบอ่อน

สาวงามที่เคยรักมาก่อน

ทม เตวี๋ บาน กี่
 ชง ชาร บอง เอย
 ทม เตวี๋ บาน กี่
 อา กโนบ ดิง ต็อง
 ชง ชาร บอง เอย
 ซี ชเล็กั ตัง กอ
 บอง ชลัญ เนียง อา คอ
 พรวฮ เนียง มิน เตี้ยน ทม
 ชง ชาร บอง เอย
 พรวฮ เนียง มิน เตี้ยน ทม
 อา กโนบ ดิง ต็อง
 ชง ชาร บอง เอย
 เวีย ซี ชเล็กั ชริ้ว
 เนียง ลออุ โจน เป้ว
 อ้อว ซี ทไล บลา
 กระ มม เนียง เอย
 อ้อว ซี ทไล บลา

พอสาวงามสะพรั่งไปได้กับคนอื่น
 ยอดรักพี่เอย
 พอสาวงามสะพรั่งไปได้กับคนอื่น
 ไอ้เจ้าตึกแตนตาข้าว
 ยอดรักพี่เอย
 กินยอดตะโก
 พี่รักน้องมากโข
 แต่น้องยังไม่เป็นสาว
 ยอดรักพี่เอย
 แต่น้องยังไม่เป็นสาว
 ไอ้เจ้าตึกแตนตาข้าว
 ยอดรักพี่เอย
 เจ้ากินใบข้าว
 ลูกสุดท้องแม่น้องสาว
 พ่อเรียกสินสอดเท่าใด
 สาวงามแม่เอย
 พ่อเรียกสินสอดเท่าใด

พิมพ์พวง (สาวคนงาม)

ชาย : ชเรี้ย ลออุ ตระ ลูก
 มุก เนียง ตระ เลี้ยย
 ตำ เนีร จู๋ เจี้ยย
 ชา แด้ย ชเรี้ย ต้วน
 ชา เลฮ ชา ล้อฮ
 เนียง แบ กุ่ย ก้วน
 ชบ้วน กน็อง เจ็ด
 อา เน็ค ปรีฮ บอง

หญิงงามขาวผ่อง
 หน้าน้องอ้มเอยใจ
 ตาเนนเจ็ดฉาย
 วาจาหวานแสนาะ
 ชะม้ายชายตา
 เหลียวแลจาพาะ
 ใจพี่ว่าวุ่น
 อนาคตใจพี่นึก

นิช กือ แสด กรรม
 แดล เมียน ประ จา กาย
 ปริง นือ เด็ก เน้ม
 ปรีฮ บอง คีอูล เอีย
 บอง คีอุม ซา แดีย
 จน อ้อฮ ตา แรฮ
 เนียง อัง กุย กแอฮ
 มิน กิด เซา มอญ
 ซแรีย ตูจ ตระ ลึง
 ตูจ บอง ตระ ลึง
 กา ล้อฮ เลียบ ปรง
 มิน แดล ออย ซังค มนอญ
 บอง มือ จิง ซ็อก
 ซ็อก ไคจ กรอญ
 มิน แดล ซังค มนอญ
 เทอ ออย บอง เลิง เจ็ด

ชาย : เรือต เอย เนียง เรือต
 เรือต เอย เนียง เรือต
 เบอ เนียง น่อง ปเรือต
 บอง ซม ไค เกีย

ชาย : ยอญ เอย เนียง ยอญ
 ยอญ เอย เนียง ยอญ
 รีบ ปเกียม ออย บอง
 บอง แจญ เตวี เตยะ (ข้า)

นี่คือเหตุแห่งกรรม
 ที่มีประจำกาย
 บอนี้ชักนำ
 ของพิถังแล้ว
 พี่เอื้อนเอื้อนคำ
 จนหมดภูมิรู้
 น่องน่องอยู่
 มิคิดเศร้าหมอง
 หึงบางร่างน้อย
 แบบบางร่างน้อย
 ทรงผมน้ำมัน
 แต่งผมน้ำมันมิเคยแห้ง
 ฟ้าไรผม
 งามบรรเจิดเจดจัน
 แต่งผมน้ำมันมิเคยแห้ง
 ใจพินันลาพอง

งามเอยน้องงาม
 งามเอยน้องงาม
 เมื่อน้องต้องจาก
 ขอพนุแนแนเพนหมอน

เซ็บเซ็บ

หึงงามนางเอย
 หึงงามนางเอย
 จัดปะกาเหมือนเคย
 ฟ้าพ้อออกคล่องข้าง (ข้า)

จึง เจ็อิน ปเกี่ยม

โค ชดำ ตอ ทเนยะ

บอง แจญ เดวี เตยะ

ลือ คนอง พนม เวง (ข้า)

บอง มือ เดวี ชเรียม

ตึก พนก ไสร ลแสง

ลือ คนอง พนม เวง

พนม ชเรียม ชรา นือฮ (ข้า)

เบอ รเตฮ วิล ก้อง

จ้อง กร้อง กแซ เตียม

ตะ ตูล เนียง ไม ตาม

บอง มิน ออย เนียง เดิร แดย (ข้า)

ออย เนียง จือฮ ปี แซฮ

ออย เนียง เลิง ตา แรียม

บอง มิน ออย เนียง เดิร แดย

จน ปี นือ เดวี จเอ็ง ขอ

ทำเหยียบปะกา

มือขวากาพามคอ

พ้อออกไปคล้องช้าง

บนทิวเขายาว (ข้า)

พี่ข้าเลื่องแลหญิง

น้ำตาไหลพราก

บนทิวเขายาวต้องจาก

ทิวเขาไกลใจหญิงสงสาร (ข้า)

กงเกวียนหมุนวน

กระดังและเชือกพาม

น้องบอดติดตาม

พี่มิให้น้องเดินไกล (ข้า)

ให้น้องลงจากม้า

ลงมานั่งช้างใหญ่

พี่มิให้น้องเดินไกล

แต่ไปเท่าวันตาย

กันตรึมไมเอีย (ชุดกันตรึมมาแล้ว)

หญิง : ปกวร เลี่ยน แอ แลจ

ปกวร เลี่ยน แอ แลจ

ลือ เปียก อัน แดจ

ฮาจ แด บอง เมียน คัด

เนียง ชม กัด กอ

น้อง กวล รมีด

ชม ชัก จริก งัด

ชม เขียม ตุก มือ

ฟ้าร้องทางตะวันตก

ฟ้าร้องทางตะวันตก

มีเสียงลือเล่า

ว่าพี่แปรเป็นอื่น

น้องบอดคัดคอ

ที่โคนตะไคร้

ขอเนื้อพื้งแคดไว้

ขอเลือดไว้ดู

ชม ทเลิม มัด
 มิน ธีฮฮ ซัง วาด
 ชม กัด แต นาด
 เปียก แคล ชระ เคีย คเนีย

ปกา เอย ปเรียฮ ปกา
 ปกา เอย ปเรียฮ ปกา
 กัจ บาน ัง นา
 เนียง มิน จอล ปกา เลีย

จน พเล็ด ละ ลูย
 ชู จอล ปรีวง คเนีย
 เนียง มิน จอล ปกา เลีย
 เนียง ชดาย ปกา ้น

ชู จอล ปกา ทเมีย
 เนียง มิน จอล ปกา จัฮ
 เนียง ชดาย ปกา ้น
 ปกา จัฮ ปี่ เคิม

หญิง : บอง นา เติร์ กรอย
 ก็อม เติร์ กัน ลอง
 ธีฮ ปกา เนียง พอง
 ปกา เนียง มิน เมียน บ็อน
 ชรา ธีฮ เอีย เวียล ทม
 ชรา ธีฮ เอีย เวียล ทม
 ชมิฮว ดอฮ กัน จม
 บิง ปูย เวีย ปกา
 บโอน เนียง จา บอง
 ปี่ร แเบีย ประ ชา
 บิง ปูย เวีย ปกา
 เลีย บอง ยัว ปเคีย

ขอตบ หัวใจ
 ไม่สิ้นพิศواس
 ตัดลั่นลั่นขาด
 คาหวานวาจา
 ดอกเอยดอกไม้
 ดอกเอยดอกไม้
 เต็ดได้วันใด
 น้องจะไม่ทิ้งเลย
 จนพัดเก่าทิ้งสูญ
 ทิ้งหมอนเก่าเคียงเคย
 ถนอมไว้ไม่ทิ้งเลย
 เสียดายดอกไม้รักหนา
 ดอกใหม่ทิ้ง ไปแล้ว
 ดอกเก่ายังอยู่คู่ชีวา
 เสียดายดอกไม้รักหนา
 ดอกไม้เก่าดอกเดิม
 พี่คนใดเดินร้างท่าย
 อย่าข้ามดอกไม้
 เก็บดอกไม้น้องด้วย
 ดอกไม้น้องนี้ไม่มีบุญ
 อนาคตเอยทุ่งกว้าง
 อนาคตเอยทุ่งกว้าง
 หุ้รกรแรมร้าง
 แพงพวยผลึกา
 น้องรอพี่ชาย
 สองสามปีมา
 แพงพวยผลึกา
 ขอลาพี่แต่งงาน

อุ่ม เออย บอุง อุ่ม
 อุ่ม เออย บอุง อุ่ม
 กระ มม จเร็น จรัม
 เป็นี คมม ยัว ปกา
 ยุ่ม ปี่ แค จื่อ
 รไฮต คีอูล แค ประ ชา
 เป็นี คมม ยัว ปกา
 ปา ปิญ ล่า ออุง
 ปรีอฮ ซอ อัง ลัง
 ปรีอฮ ซอ อัง ลัง
 แม่ บอุง บัง คัง
 กน็อง เวียง ซา เร็ด
 คาง ลือ ทมอ ดา
 คาง กรอม แด็ย เอ็ด
 กน็อง เวียง ซา เร็ด
 เทอ แม็จ น็อง โจล บาน
 ปกวร เลื่อน แอ ตโปง
 ซเล็ก โตง รีม รีม
 บอุง กือม ชัง คิม
 คลุ่น ปโอน คเลียด ซงาย
 คเลียด โตจ จื่อ ติก
 คเลียด โตจ จื่อ บาย
 คลุ่น ปโอน คเลียด ซงาย
 โตจ ปกาย ลือ มีก

งามเออยฟ้งาม
 งามเออยฟ้งาม
 สาวมากหลากหลาย
 คัจฟ้งคัมเกสร
 ร้องแต่เดือนมิถุนา
 จนถึงพฤษภา
 คัจฟ้งคัมเกสร
 อิ่มละอองเอมใจ
 ชายงามขาวผ่อง
 ชายงามขาวผ่อง
 แม่พี่กักขัง
 ในวังสาริด
 ข้างบนหินบังสนิท
 ข้างล่างดินเหนียวปิด
 ในวังสาริด
 ไฉนจะเข้าได้
 ฟ้าร้องด้านทิศใต้
 ไบมะพร้าวไหวโอน
 พื่อย่าหวังตัวน้องหน้ามล
 น้องนี้จะจากไกล
 ไม่อยากแม่น้ำ
 ไม่อยากข้าวบารุงกาย
 น้องนี้จะจากไกล
 ไกลเกินดาว ๗ ฟากฟ้า

ชาย : แด แฉด เต็ม ชน้า
 แด แฉด เต็ม ชน้า
 ปกวร เลี่ยน กู กเรียม
 ปโอน เมียส ปราช บอง
 พลึง ออร ทเลยะ จือส
 คยูล คยูล รา บวง
 ปโอน เมียส ปราช บอง
 อูล กิ คเลียด ซงาย
 คเลียด ไตจ จิ ติก
 คเลียด ไตจ จิ บาย
 คลุ่น ปโอน คเลียด ซงาย
 ไตจ ปกาย ลือ มีก

ชาย : แด แฉด กเตา ฮัง
 แด ปรง กเตา แฮง
 กเตา แฮฮ ติก ปรง
 ตโมก แจญ ติก
 เตวี มือ ซเราะ บอง
 กิ ซตุง กู กริก
 ตโมก แจญ ติก
 คยอญ รวด ฮย เตีย
 บอง ตัก บัง ฮีน
 โลง มือ แฮฮ ทเมีย
 คยอญ รวด ฮย เตีย
 จอล แฮฮ ยัว คยอง

เมชายนคัณปี
 เมชายนคัณปี
 ฟำรื่องครานี้
 เนื้อทองจากพิชาย
 ฝนตกน้ำนอง
 สมหม่นมากมาย
 เนื้อทองจากพิชาย
 อับอายผู้คน
 ไม่อยากแม่น้ำ
 ไม่อยากข้าวเลี้ยงคน
 นื่องนี้จากไกล
 ไกลเกินดาว ณ พากฟ้า

เมษาร้อนแดด
 แผดเผาแห้งแล้ง
 เผาน้ำขอดแห้ง
 จอมปลวกน้ำขิม
 ที่บ้านของพี่
 คำนากันคณานับ
 จอมปลวกน้ำขิม
 หอยวังผ่านคลั่ง
 พี่ไล่บังเหียน
 ลองขี้มาใหม่
 หอยวังผ่านคลั่ง
 ทิ้งม้าไปเอาหอย

ชรา นือฮั ตระ ยอง

ชรา นือฮั ตระ ยอง

เอี๊ยะ เอี๊ยะ ยุ่ม พอง

จือฮั ตระ เปี้ยง ทม

หญิง : ปกวร เลี่ยน แอ เกิด

ชเลี่ย เลิง การ ลึง

คลุ่น เนียง กเตี๊ยะ แบก

แบก เอี๊ยะ ลึง กเตี๊ยะ

ปกวร เลี่ยน แอ จิง

ชเลี่ย เลิง มน่อง ปรับ

แบก เอี๊ยะ ลึง กเตี๊ยะ

ชกั๊ว ตัจ คยอล ชลั๊ว

ปกวร เลี่ยน แอ ตโปง

ชเลี่ย เลิง ตี้ด เอี๊ยะ

ปักบ มุก ลือ คเนีย

คเนีย เอย จู๊ยะ รา

มเรียม ไค เตียง ค้อบ

ทวาย เตวี ติว ตา

คเนีย เอย จู๊ยะ รา

การ ทเวีย นือ มน่อง

ปกวร เลี่ยน แอ ตโปง

ปกวร เลี่ยน แอ ตโปง

ตัก แบก ละ ลุง

เนียง รัว ตรู ตัก

สงสารคนงาม

สงสารคนงาม

บินพลากร้องไห้พลา

ลงบึงน้ำใหญ่

ฟ้าร้องด้านตะวันออก

ขอเล่าการเล่น

น้องข้าพเจ้าจัดเจน

การเล่นพื้นเมือง

ฟ้าร้องด้านเหนือ

ขอแจ้งแถลงไข

จัดเจนการเล่นพื้นเมือง

เชี่ยวชาญเหลือใจ

ฟ้าร้องด้านใต้

แถลงไขอีกครา

ขอพาทักหมอน

หมอนเอยช่วยสักครา

สืบนิ้วประนม

ถวายองค์เทวดา

หมอนเอยช่วยสักครา

ให้ระบือลือชาสักหน

ฟ้าร้องด้านใต้

ฟ้าร้องด้านใต้

น้ำหลากนองไหล

น้องหาไขคักปลา

เนียง กวล รั้ว เวี้อล
 เมื่อน เอื้อร จา เปียะ
 เนียง รั้ว ทรู ตัก
 อัน เจ้ม ปรีอฮ ชเค็ง

ชลา เอย ชลา ชเล็ง
 ชลา เอย ชลา ชเล็ง
 บอง โจล โม ตเน็ง
 แค ชน้า มิน ตรีอว

คลุ่น บอง ชน้า จูต
 คลุ่น ปโอิน ชน้า ชลือว
 แค ชน้า มิน ตรีอว
 ชม ปัน ทอย อือว เข็น

น้องหาเถาว์ลย์
 ไก่บินข้ามบ่วงติดขา
 น้องหาไซดักปลา
 มาเลี้ยงพี่ชาย

หมากเอยหมากงาม
 หมากเอยหมากงาม
 พี่สื้อขอดิตคาม
 เดือนปีไม่สมพงศ์
 พี่ชายปีชวด
 ตัวน้องปีลู
 เดือนไม่สมพงศ์คู่
 ขอยุคอยู่เพียงนี้

หมไปง : สาวผมงาม

หญิง : ลออุ เอย ลออุ นัฮ
 บอง ลออุ เนียง เอย
 ลออุ เอย ลออุ นัฮ
 มิน เมียน บอน ควัฮ
 ลออุ อัส รูป เรียง
 มิน ทา คาง มุก
 บอง ลออุ เนียง เอย
 คาง กรอย มือ ชึง
 ลออุ อัส รูป เรียง
 เจ็ด บอง อา กรือฮ

งามเอยงามนัค
 คนงามของน้องเอย
 งามเอยงามนัค
 งามเลิศ เจิดจรง
 งามลื่นรูปทรง
 ยามมองด้านหน้า
 คนงามของน้องเอย
 แลหลังแลข้างงามสม
 งามลื่นรูปทรง
 แต่ใจพี่ไม่งาม

ชาย :	ชเรี๋ย ชอ อัง ลัง ชเรี๋ย ลออุ บอุง เอย ชเรี๋ย ชอ อัง ลัง แม เนียง บัง คัง กนี้อง เวียง ชา เรีดี	หญิงงามชาวผ่อง หญิงงามของพี่เอย หญิงงามชาวผ่อง แม่น้องกักขัง อยู่ในวังสาริด
ชาย :	คาง ลือ ทมอุ คา ชเรี๋ย ลออุ บอุง เอย คาง กรอม เตี้ย เอ็ด คนี้อง เวียง ชา เรีดี เทอ แม็งจ บอุง ไจล บาน	ข้างบนหินบังสนิท หญิงงามของพี่เอย ข้างล่างดินเหนียวบิด อยู่ในวังสาริด โฉนที่จะเข้าได้
หญิง :	ออย กิด มีอ รูป บอุง ลออุ เนียง เอย ปี่ เต็ม คลุ่น ปรีอฮ รมิล ตรา ลออุ อ้อฮ ก็อุม ชัง คิม คลุ่น เลีย เมียน กเคิบ เมียน จัฮ บอุง ลออุ เนียง เอย เมียน ตุม เมียน ชเว็ค ก็อุม ชัง คิม คลุ่น เลีย ออย ทวือ เทอ เจริ์ ออย เจีย	ให้พิจารณาสังขาร คนงามของน้องเอย เป็นหนุ่มเต็มกาย ดูงามวิไล อย่าหมายทะนงตน มีอ่อนแอแก่ คนงามของน้องเอย มีสูกมีเหี่ยว อย่าหมายทะนงตน หมั่นฝึกจิตตนให้งามดี
หญิง :	ชรา น้อฮ คลุ่น บอุง โอิน ลออุ บอุง เอย ชลัฏ กิ อ้อค แฮค เควี ตรา อัน แคค เจรี์ บอุง รุ่ง แท อา ลัย	ส่งสารพี่ชาย คนงามพี่เอย แอบรักเขาข้างเดียว หัวใจแห้งเหี่ยว เหลืออาลัยใจตรม

บอง มิน จ้อง ออย ยับ
 โอน ลออุ บอง เอย
 จ้อง ออย เมียน แท ทง
 เจ็ด รัง แท อา ลัย
 ขเรย มุย มิน แดล พลิจ

มียากให้มิดินค่า
 คนงามพี่เอย
 ยากให้มิดั่งกลางวัน
 เหลืออาลัยใจตรม
 หึงเดียวมิเคยลืม

อังกาบ : กบ

ชาย : ตึก เรียะ ขเมอ พลว
 ตึก จรู ขเมอ ขมอ
 แมจ บอง เอียน ชลอ
 ชลอ รัว ขเรย ขเตียง
 เชก เอย เชก ชอ
 เนียง เอย เชก เอย เชก ชอ
 เชก เอย เชก ลออุ
 ก้อม เตือน จ้อง บาน
 เอีร ออย เตียบ
 ตัก ชลาบ ออย ลวม
 มิน เตือน จ้อง บาน
 ชง ชาร กี่ เมียน

น้ำตื้นเสมอคันชา
 น้ำลึกเข้ามาเสมอแข่ง
 โฉนจะข้ามได้ไรเรียวแรง
 ขำน้ำไปหาน้องนาง
 แก้วเอยสาธิกาแก้วขาว
 น้องเอยแก้วเอยสาธิกาแก้วขาว
 แก้วเอยสาธิกาแก้วขาว
 อย่าควมมีคู่เลยเจ้าแก้วงาม
 เจ้าบิงลงต่ำ
 ขยับปีกลงตาม
 ยังไม่ยอมมีคู่
 คนรักเขามิแล้ว

ซาระยัง : สาระยัง

ชาย : ยาก เอย แชน ยาก
 กรอ เอย แชน กรอ
 จ้อง บาน ขเรย ลออุ
 ปริง บอง มิน ค้อล

ยากเอยแสนยาก
 จนเอยแสนจน
 ยากได้หึงหนามล
 วาสนาพี่มีคู่ควร

แม่ อ้อว คาง บอง
ปะ กร้วส คเนีย รา ว้อล
ปริง บอง มิน ค้อล
เทอ แม็จ บอง บาน

ชาย : ปโอิน เมียฮ ปรา ลึง
ปโอิน เมียฮ ปรา ลึง
ก้อม บ้อด ตาม ชตัง
ก้อม แบ ตาม ทไง
เบอ แบ ตาม บอง
กเรอิน บาน เต็ก ไค
เบอ แบ ตาม ทไง
ทไง ลิจ จอล ชเรัย เต็ง
ชลา เอย ชลา ชเล็ง
ชลา เอย ชลา ชเล็ง
โจล โม คเน็ง
แค ชน้า มิน คร้อว
ปรีฮ บอง ชน้า จูค
ชเรัย เนียง ชน้า ชล้อว
แค ชน้า มิน คร้อว
ชม อ้อว บัน ทอย เชื้อ
บอง ชลัญ ชเรัย ชโลค
โตจ ไชค อา ปัวง
จ้อง บาน ชเรัย ลังวง
กเรอิน จี ประ เคา

แม่พ่อของพี่
ปรีกษาเชิญชวน
วาสนาพี่มีคู่ควร
โฉนพี่จะได้นาง

เนื้อทองของพี่
เนื้อทองของพี่
ใจอย่าคดตามห้วยสะพาน
อย่าแปรตามดวงตะวัน
แม่นเชื้อคำพี่
คงได้จูงมือ
แม่นแปรตามดวงตะวัน
ตะวันจะลับทั้งนาง
หมากเอยหมากงาม
หมากเอยหมากงาม
พี่ส่ขอติดตาม
เดือนปีไม่สมพงศ์
พี่ชายพี่ชวด
ตัวน้องปีฉลู
เดือนปีไม่สมพงศ์คู่
ขอหยุดอยู่เพียงนี้
พี่รักหญิงชื่อ
งามดุจไหมในปล้อง
อยากได้หญิงใจ
เพื่อค้าสั่งสอน

บ๊ิด มลฺู ซาก ซลา
เรก ตึก เจ็กี ซรีอว
ค็อล เว เลีย ยูป จรูว
คัก ตรู ออย เจียย

เจียนหมากจีบพลู
ทาบหน้าตาข้าวรู้
ตกตึกโฉมตรู
วางไข่ง่ายจริง

กันตรึมดงมันประยุกต์

ปกวรเลี่ยน : ฟาร์้อง

หญิง : ปกวร เลี่ยน แอ ตโปง

ชเล็ก โดง รีม รีม
บอง ก็อุม ซัง คิม
คลุน ปโอน คเลียด ซงาย
คเลียด โดจ จี ตัก
คเลียด โดจ จี บาย
ซง ซาร ซเราะะ ซงาย
เนียง กิด รัง กิด

ลือ ซา เลง ปกวร เลี่ยน
เลี่ยน ลือ กรึม กรึม
เนี้ยก ก็อุม ซัง คิม
คลุน ปโอน คเลียด ซงาย
เนียง เตก มิน ลัวะ
กระ วน กระ วาย รซับ รซาย
ปรีวฮั แต่ บอง ปรีอฮั เนวี ซงาย
กิด ค็อล แต่ บอง

ฟาร์้องด้านใต้

ใบมะพร้าวไหวโอน
พื่อย่าหวังตัวน้องหน้ามน
น้องนี้จะจากไกล

ไม่อย่ากแม่น้ำ
ไม่อย่ากข้าวบารุงกาย
รักหนุ่มบ้านไกล
อกใหม่ใจตรอม

ยินเสียงฟาร์้อง
ร้องดั่งครึมครึม
พื่อย่าหวังนั้ก
น้องนี้จะจากไกล
น้องนอนไม่หลับ
พลิกกลับพลิกหงาย
รักหนุ่มบ้านไกล
คิดถึงพี่ชายคนเดียว

ปกวร เลื่อน ลือ มีก
 ชเล็ก็ ปดึก รุ้ย พรอ
 เนียง ชลัญ บอง อา คอ
 เนียง มิน เอียน อัน แยีย
 ไค ชเวง กะ กาย ดบ
 ไค ชดำ กะ กาย แดีย
 เนียง มิน เอียน อัน แยีย
 มเญยค ชเรีย มิน ไคจ ปรีฮ
 เนียก ปรีฮ ทลา ทไล
 ลออุ เนียง ทลา ทไล
 เนียง มิน เอียน อัน แยีย
 ออย ปรีฮ บอง เต็ง คลุ่น
 ก๊วง เกิด ภู เนียง ชเรีย
 เทอ ออย บาน ไม้ จูบ จุ่น
 บาน จูบ นื่อง ปรีฮ ชุ่น
 ชง ชาร ชเราะ ชงาย
 ปกวร เลื่อน ลือ มีก
 ชเล็ก็ ปดึก รุ้ย พรอ
 เนียง ชลัญ บอง อา คอ
 เนียง มิน เอียน อัน แยีย

ฟำร้องเหนือฟ้า
 ใบกระบากร่วงพรู
 นื่องรักพี่มากอยู่
 นื่องมิกล้าเอ๋ยคำ
 มือซ้ายตะกายป่า
 มือขวาตะกายดินคำ
 นื่องมิกล้าเอ๋ยคำ
 มารยาทหญิงมิดุจชาย
 ผู้ชายรูปร่าง
 งามนักรูปร่าง
 นื่องมิกล้าเอ๋ยคำ
 ให้ชายรู้แน
 คงเป็นคู่เคียงหมอน
 เดินจรมาเคียงใกล้
 ได้พบพี่ชาย
 คนรักไกลบ้าน
 ฟำร้องบนฟ้า
 ใบกระบากร่วงพรู
 นื่องรักพี่มากอยู่
 แต่มิกล้าเอ๋ยคำ

มึงชเร็น : เมืองสุรินทร์

ชาย : เนียง ชม คำ เนิ
 เริ่ม รึง มีง ชเร็น
 กาล แคล บาน เค็ญ บาน เต็ง
 จำ เรียบ ไม้ ประ มาณ

นื่องขอเกริ่นตำนาน
 เริ่มเรื่องเมืองสุรินทร์
 ตามที่ได้เห็นไคยิน
 ทราบมาโดยประมาณ

เฮา ทา มึง เมียน ตา แรีย ทม
 เนี้ยก ชเร็น ก๊วง จา บาน
 แเฮด ตา แรีย ซอ เกิด ตา นาน
 ลเบ๊ย บาน ไม ยูร เฮีย

หญิง : เกิด เมียน งาน ชาง
 ญี่นุ่ ปรง จิ้น บัด ชงาย
 ตาง ปวก นุ่ ก็น้อง ทไ
 งาน ชาง มึง ชเร็น
 เมียน เนี้ยก กุ่ย นุ่
 เน๊ว แคด ชเราะ ตา กลาง
 บาน เรี้ยก ซา เกร จาง วา
 ออย เน๊ว ซือบ ไ
 อัน แยะ ต้อล ซา บัวค
 ยิง ก๊วง กิด เค็ญ
 ซอ ชมอล เบิก กระ นุ่ ชิน
 อัน ลุย ซิม อา ปุ่ม ไส
 เบอ แมจ จ้อง บาน
 เมียน ชเราะ กุ เนยะ แจฮ
 ไกน บาน เนอ้ม ไกน บาน เนะ
 เตือน ตุก กเรื้อน จา
 ชเราะ ซวาย ชเราะ ควาว
 รไฮค ต้อล ชเราะ จัน รุ่ม
 กุ จิ เนะ กุ จิ เนอ้ม
 ก๊วง เลื้อน ลือ เรื้อล คเนีย

เรียกกันเมืองช้างใหญ่
 ชาวสุรินทร์จำได้มาแต่โบราณ
 เกิดช้างเผือกเป็นตำนาน
 เล่าขานมานานนม

เกิดม้งานช้าง
 ญี่นุ่ ผรั่ง จิ้น ไกล ไกล
 ต่างชาติขึ้นชมมากมาย
 งานช้างใหญ่เมืองสุรินทร์
 กาเนิดแต่ชาวล่วย
 เขตบ้านตากกลาง
 รักษาประเพณีคล้องช้าง
 ให้สืบสร้างถึงปัจจุบัน
 กล่าวถึงผ้าพื้นเมือง
 ที่ลือเลื่องกล่าวขวัญ
 ลายทอเป็นลายเป็นผ้าพื้นทั่วกัน
 ลายผ้าไทย ลายอาปรุม และผ้าไฮล
 แม้นอยากยลผ้างาม
 มีตามหมู่บ้านทั่วไป
 ขอแนะนำขอบรรยาย
 ไพรคจำไว้เพื่อซื้อหามาใช้สอย
 บ้านสวายบ้านเขวาสินรินทร์
 อิกย่านถิ่นบ้านจันรม
 ขอแนะนำไว้ชื่นชม
 คงจำได้ทั่วท่านหญิงชาย

กี่ เฮา ปเกี่ยม กรัง ประ คับ
 เนี้ยก นา จ้อง ลอ
 มิน ทา กแซ กระ วัด กแซ กอ
 เตวี แคต ไชก ควาว เนอ
 เมียน ซเราะะ มุ่ย นอ
 เนวี เคต มึง ตี
 กี่ แจ๊ส คบาญ เจียล ปเตา ลอ นอ
 จา ตุก ออย เจีย
 ซดบ ออย จบ๊อ
 นออง ปรับ ออย ซล๊อ
 เฮา ซเราะะ บอฮอ ทม

หญิง : อัน แยัย รัง ประ ชาต นอ นา
 ระลิก คีลล ออว มจ๊อ ทไล
 ยิง เฮา ลูก ออว ซัย
 วอ รมัน ซคัจ มึง คเม
 กาล ปี่ ซมัย คอม
 บาน เรือง อาณาจ
 ลูก ขาง มึง ขาง ปรา ชาต
 กรุป จรอก ออย ยิง เคญ
 มิน ทา ปรา ชาต มึง พิมาย
 มึง คำ พนม รุง
 ออย เคต อีสาน ใด เรืองรุง
 กรุป จรอก จน คีลล ซเร็น
 เกิด เมียน ปรา ชาต พุม ไบน
 คา เมื่อน พลวง ระแงง
 มิน ทา ยาย เงา ไบ ราน ซแดง
 เกิด ลัก ทาน เข็บ ชูร

เขาเรียกประจำเครื่องประดับ
 ท่านใดอยากงามรับรอง
 หวัง เข็มขัดสร้อยคอคล้อง
 ต้องบ้านเขวาสินรินทร์
 อีกหมู่บ้านหนึ่งนั้น
 นามสำคัญชื่อเมืองดี
 ตะกร้าหวายชานาญมี
 จาไว้ให้จิงดี
 หวังไว้ให้ถนัด
 หวังให้ขัดจะบ่งชี้
 เรียกบ้านบุใหญ่

กล่าวเรื่องประสาทหิน
 องค์เจ้าแผ่นดินยิ่งใหญ่
 นามชัยวรมันผู้เกรียงไกร
 เจ้าใหญ่แผ่นดินกัมพูชา
 กาลเมื่อสมัยขอม
 เรืองอำนาจอาณา
 สร้างปราสาทเพื่อบูชา
 ทุกแห่งหนให้คนเห็น
 ทั้งปราสาทหินพิมาย
 ปราสาทเมืองต่ำพนมรุ้ง
 ให้เขต้อีสานได้เรื่องรุ่ง
 ทุกตำบลจนถึงสุรินทร์
 มีปราสาทพุมไบน
 ปราสาทตาเมือน พลวง ระแงง
 ทั้งปราสาทยายเภาโบราณเขาแดง
 เป็นหลักฐานตำนานมี

ประเพณี

หญิง : โอ อา ตเรียด ยับ จู่ว
 บอง เอย ยับ ยูร ชังด
 จา บัด จา บัด
 บอง เอย ปรีฮ บอง เตวี นา
 โอ เดิม หน้า ปี ไม
 บอง เอย วัน ที่ นึง มกรา
 ปรีฮ บอง เตวี นา
 บอง เอย ยับ เอีย ทัง พอง

หญิง : จโรด ชรีอว มเนี้ยก แอง
 บอง เอย เจ็ด อาลัย แด บอง
 ตรุด จัน บาน ชล่อง
 บอง เอย บอง มิน โม ยัวล
 โอ ค้อล ัง ชง กรานต์
 วัง นื่อง บาน จูบ จีวัน
 บอง มิน โม ยัวล
 บอง เอย พรอฮ แสด อา เวีย
 ลือ ซา เลง รือ ยุ่ม
 บอง เอย รงุม ปิญ ปเรีย
 เจ็ด ชเรีย อาลัย
 บอง เอย ชติร นื่อง ชแรก ยุ่ม
 โอ ประ ซา โม ค้อล
 บอง เอย คิก แบก พึง ทม
 ชติร นื่อง ชแรก ยุ่ม
 บอง เอย ยุ่ม ยอน ปรีฮ คเลียด

ไอล่วงยามคิกสังัด
 พี่เอยยามคิกสังัด
 คอยพี่จำพลัดคอยพี่จำพลัด
 พี่เอยพี่ชายไปไหนใด
 ไอลันวันปีใหม่
 พี่เอยวันที่หนึ่งมกราแล้ว ัง
 พี่ชายไปไหนใด
 คอยพี่ลวันคืน

เกี่ยวข้าวคนเดียว
 คิดถึงพี่ชายใจบมขึ้น
 จลองตรุษจีนขมขึ้น
 ใจบมขึ้นพี่ไม่มายล
 ไอล่วงสงกรานต์
 หวังพบพานพี่สักหน
 พี่ไม่มายล
 พี่เอยด้วยเหตุอันใด
 ยินเสียงจักจั่นร้อง
 พี่เอยระงมพงไพร
 ใจหญิงเหลืออาลัย
 พี่เอยบานจะร้องให้อาลัยหา
 ไอลูหน้าฝนพรรษา
 พี่เอยน้ำนองหลากไหลมา
 บานจะร้องให้อาลัยหา
 พี่เอยร้องด้วยขามาไกลจร

บ๊อง ตุ๊ก ทา ใจ ใจล ประ ชา
 เนียง ก๊วง บาน บัด
 จำ มือ พลิว บัด จรีบ
 บอง เอย ค้อล ไตน ตา ใจ เป็น
 แจ็ญ ประ ชา เตือน ชิบ เอ็ด
 บอง เอย บ๊อง พา ปา ชล่อง กัน เท็น
 บอง คเลียด ซงาย ซเร็น
 บอง เอย เลย พลิจ เนียง ซเรัย

หญิง : ออ มึง ซเร็น ซนา นือ
 งาน ซาง ปุม ลแบ่ง ลแบ๊ย
 ใจล กระ เค็ฮ์ ปรีฮ์ นื่อง ซเรัย
 บอง เอย ก็ ทัว บ๊อง รุ่ม คเนัย
 โอ ทา ปรีง เวียฮ์ ซนา
 เนียง ซเรัย ก๊วง มิน เจีย
 มือ เตวี กู ก็
 บอง เอย ตะก้อฮ์ ไค ตระ กอง เค็ร
 โอ ทา ปรีง เวียฮ์ ซนา
 ลา เพ็บ เอัย เจียก ก็
 มือ ก็ กา ปแลง คเนัย
 บอง เอย เจ็ด ซเรัย ซติร ซลาย

บนบานวันเข้าพรรษา
 คงพบพี่ยามังสมร
 คอยแล้วคอยเล่าเขาจากจร
 พี่เอยลู่เดือนสิบคืนพี่เอย
 เดือนสิบเอ็ดดอกพรรษา
 พี่เอยบุญผ้าป่าฉลองกรฐิน
 พี่ห่างหายไกลเมืองสุรินทร์
 พี่ลืมสิ้นหญิงคนนี้ที่รอคอย

อ้อ ! เมืองสุรินทร์ป็น
 งานช้างมียังใหญ่
 ลู่หมันต์น้องกับพี่ชาย
 พี่เอยได้เที่ยวงานบุญคู่กัน
 โอ้อว่าบุญวาสนา
 ของน้องคงน้อยเหลือประมาณ
 เห็นเขาเคียงคู่กัน
 กอดตระกองเดินเคียง
 โอ้อว่าบุญวาสนา
 อาภัพเอยกว่าใคร
 เห็นเขาหยอกล้อสุขใจ
 พี่เอยใจหญิงป็นว่าจะขาดรอน

คำร้องกันตรึมคณะบุญถึง อำเภอบะโค่นชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ชักกราวา : สักวา

หญิง : ลือ ขำ เลง ปรีธ บอง เจรจา

ปรีบ เนียง ไตจ ปกา ก่า พลึง

เนียง ก็อม กิด วัง ชัง คิม

ก่า พลึง มิน กูร์ เอีย อา เพี้ย

บอง ตี บอง ตีล

ชง ชาร เนียง เอย ซ็อบ กรูป

มิน กูร์ เอีย ปกา อา เพี้ย

ไม บัธ ปรีธ ทไล

ฟังคำพี่เจรจา

เปรียบน้องว่าดอกพลับพลึง

น้องหวังรักชายคนหนึ่ง

พลับพลึงนี้อาภัพนัก

พี่ตาหนิติเตียน

สารพัดเหมือนไม่รัก

พลับพลึงเอยอาภัพนัก

มาพบชายไม่ปรานี

หญิง : เนียง กิด บอง เอย เตวี เอีย

ชง ชาร เนียง เอย เทอ ออย มิน ชตาย

ทา เนียง ซ็อม กูร์ คเลียด ชงาย

ไตจ ปกาย ลือ มีก

ชัก กรา วา ปกา กะ เตวี

ชม บัน ทบ คเลียด ปี่ ตรุง บอง เตวี

ปรีธ ซอบ รัว รุง จัน เรียส ปโชน เป้ว

รนา นื่อง เน้ว บอง เป้ง ไบจ เรือล ไง

เนี้ยก ปรีธ เรียง ปรีว

กูค เรียว ซรือ บุ่น

กูค เรียว ซรือ บุ่น

มิน ยอม มีอ คลุ่น แอง นา

น้องคิดพี่เอยคิดแล้ว

ยอดรักน้องเอยไม่เสียดายศักดิ์ศรี

ขอไกลชายคนดี

ไกลเกินไกลดุดาว ณ ฟากฟ้า

สักวาดอกตูม

ขอไกลห่างใจพี่

ด้วยพี่ตาหนิติเตียนล้นดี

จะมีใครรักพี่ด้วยข้างดีทุกวัน

พี่ชายร่างเพรียว

กันเหี่ยวบอดโปร่ง

กันเหี่ยวบอดโปร่ง

มิเคยมองตน

ชาย : เบอ เซ็น นา แค แจด

ปกา เนียง รีก พอง

กระ โอบ ไตจ ปกา บะ คอง

บอง นื่อง ชม ป่า ปิญ ลา ออง

เมื่อถึงเดือนเมษา

หวงผาบานสะพรั่ง

หอมดุดอกก้านหักค่าง

พี่ขอมดมดมเกสร

ปไอน เนียง ลออุ ไส่ ปัก
 บอุง นื่อง ชม ปา ปิญ ลา ออุง
 ปกา ชเรี้ย ปไอน เนียง กระ ไอบ
 บอุง ชม ยัว ปา ปิญ ลา ออุง ตัด

หญิง : ปกาว เลื่อน แอ ตไบง
 ตัน โลง จรีอุง จือฮ
 ปกาว โม ปัง ค้อฮ
 เทอ ไคจ คมอจ แยีย

หญิง : เบอ ไคจ คมอจ ตา
 เปียะ จรูก โม แยีย
 เบอ ค้อฮ คมอจ แยีย
 เตียญ เมื่อน แยีย นื่อง ตมอด
 เบอ นื่อง แซน ออย รุจ
 ชดบ ซา เลง กรัง พลึง
 ชดบ เตียยัง คาง แล้ง
 คาง เกิด จิง ตไบง
 ลือ ซา เลง ปไอน บอุง
 เนียง บาน ปแตีย เฮีย

ชาย : เนียง บาน มิน ทา
 ปรีฮ บอุง เตวี อัน แยีย
 ออย กมัง ปี่ ปแตีย
 เด็ก ไค ชเรี้ย รวด
 จับ บาน ไค ปไอน บอุง
 บอุง เตวี นา เตวี ออย พอด
 เด็ก ไค เนียง รวด
 มิน ออย ปแตีย เนียง ตาม เตอิน

น้องงามเกินใคร
 พี่ชายขอคอมมเกสร
 ดอกนี้รวยกลิ่นอบอวล
 เชิญชวนพี่คอมมเกสร

ฟ้าร้องทางใต้
 มันเทศลงหัว
 ฟ้าร้องพัดตัว
 ผิดผีบูญาย

แม่นผลิตผีบูญตา
 คล้องหมามาฆ่าให้ตาย
 แม่นผลิตผีบูญาย
 ฆ่าไก่ด้วยไม้ปั้ง
 แม่นจะแต่งให้แล้ว
 พังเสียงเครื่องไฟ
 พังค่านตะวันตก
 พังจากดำนใต้
 เขาสื่อขานกันทั่วไป
 ว่าน้องได้ฟัวแล้ว

น้องได้ฟัวไม่ว่า
 พี่จะสู้ขอไม่ฉลาดแล้ว
 ลับหลังฟัวแล้ว
 จะอุคน้องไป
 อุคมือน้องพี่
 หลบหนีให้ไกล
 จะอุคน้องไป
 มิให้ฟัวน้องตามทัน

เชกไซง : นกแก้วสาธิตา

หญิง :	ทา เชก บอง เอย เชก เอย เชก ไซง เชก โม ปี่ คไบง โม จือฮ โพง ยิง	นกแก้วพี่เอย นกแก้วเอยแก้วสาธิตา แก้วบินจากค้ำนไต่บินมา ลงจับฝูงเรา
หญิง :	ออย บอง จับ ซลาบ กระ ซาบ ยัว จิง เอีร โจล โพง ยิง กู ปริง คีอล เอีย	ให้พี่จับ รวบขางามเงา ลงจับฝูงเรา คู่เกล้าพี่มาถึงแล้ว
ชาย :	เชก เอย เชก เจีย เชก เอย เชก เจีย เชก เนวี นื่อง เวียล ซแร กา บแลง คเนีย ลึง ไค เชก เตียเง เรียม เมือค เชก เตียเง จรุง ประ แลง คเนีย ลึง กู ปริง เนวี แอ นา ตระ กู้น ตระ กู้ด ชลิต คอฮ คิก ทลา ลลวง ไค ปกา ซง ซาร คีอล เอีย	แก้วเอยแก้วแสนดี แก้วเอยแก้วแสนดี แก้วบินร่อนลงทุ่งนา หยอกล้อเล่นกัน มือแก้วร้ายรา ปากร้องรำพัน หยอกล้อเล่นกัน คู่ประคองน้องอยู่ไหน ผักบุ้งผักนา แตกกอในน้ำใส หม่อมวลดอกไม้ คู่รักมาแล้วเอย

แอกคแลง (แอกว่าว)

หญิง :	ซง ชาร เนียง เอย	ยอดรักของน้องเอย
	ซัดบ มื่อ ตัด มนอญ	ฟังข่าวอีกหน
	ซา เลง ปโอง บอง	เสียงน้องน้ามล
	ทม ชเลียว ชล่อง ตัด ทเมี้ยว	ขอพี่รักอีกหนเถิดหนา
	ปกวร เลื่อน บอง เอย	ฟ้าร้องพี่เอย
	ชเลียว เล็ง คาง แล้ง	ร้องคำนะวันตก
	ซัดบ เปียก อัน แต้จ	ฟังเสียงหยิบยก
	แต้จ เมียน ตัด ทเมี้ยว	คล้ายมีคนใหม่
หญิง :	ซา เลง โอง งา	เสียงน้องนางหงา
	เนียง ซม อัน แต้ย	เอื้อนวาจารับรอง
	คลุน โอง จี ชเรี้ยว	วาจาหญิงเป็นทานอง
	ทม ชระ แต้ย ตัด มนอญ	ขอล่าวอีกหน
	ลือ เปียก อัน แต้จ	ฟังเสียงหยิบยก
	แต้จ บอง เมียน ตัด	คล้ายพี่ใหม่หมายปอง
	เนียง จีอุง กัด กอ	น้องอยากตัดคอ
	นีอุง กิวล รมีด	ที่ไคนะใคร
	ซัจ จรีก ฮาล จัด	เอาเนื้อพี่แตกสีกอง
	ทม เขียม ตุก มื่อ	ขอเลือดไว้ดู
	ทเลิม ประ มัด	ขอตัวหัวใจ
	มิน จีอุง ชัง วาด	ตัดอาลัยพิศวาส
	กระ มม จีอุง กัด แท นาด	อยากตัดลิ้นให้ขาด
	เปียก แคล อัน แต้ย คเนี้ยว	คำหวานวาจา

ชาย : ลือ เปียก โอน ชเรี๋ย
 อัน แะยี่ นื่อง ปรี้อฮ บ่อง
 ชระ แะยี่ โม มน่อง มน่อง
 ออย ปรี้อฮ อาล้ย
 บ่อง อัน แะยี่ นื่อง เนียง
 นื่อง มลูป ปุด ตเรี๋ย
 เปียก แดล อัน แะยี่ คเนีย
 บ่อง นัต โกน ชเรี๋ย

ยีนค่าน้องสาว
 เอื้อนกล่าวกับชาย
 กล่าวเกิดโงมฉาย
 ให้ชายอาล้ยนาง
 พี่บอกกับน้อง
 ที่ได้ต้นพุทรา
 คำหวานวาจา
 นิดแก้วตาคนงาม

หญิง : บ่อง ทา ยาง นา
 ชเรี๋ย เนียง ตัง ชดับ
 กระ มม แะยี่ ชาย ไทร ชับ
 มิน พลิจ บ่อง เลีย

พี่เอื้อนเอ่ยคำ
 น้องจำฟังว่า
 น้องไทรศัพท์ส่งมา
 มลิ้มพี่เลย

หญิง : อัน แะยี่ ยาง นา
 กระ มม เนียง มิน กีย พลิจ
 จา ประ ตัก เตื่อร กติจ
 มิน พลิจ ปรี้อฮ บ่อง
 นือ แอง กุ ทา
 กู ปรี้ง นื่อง บ่อง
 เบอ ทา กู ปรี้ง
 ว่อง วึ่ง มิน แดล ปเรีอิต
 ชน้อม เดก ชัน แด บาย เวีอิต
 ก็ ก้วง มิน เปรีอิต ปี่ บ่อง ขงาย

เอื้อนเอ่ยคำใด
 จาได้มลิ้ม
 จาได้คำดีม
 มลิ้มพี่ชาย
 คำเขากล่าวขาน
 คู่ขวัญเคียงกาย
 แน่นเป็นเนื้อคู่
 ได้อยู่ไม่จากหาย
 ถึงกินข้าววัดมิวาย
 คงไม่ไกลจากพี่

ชาย : เตก ชัน แตะ บาย เวี้อัด
 กระ มม ปเรี้อัด บาน เตวี กู้
 เบอ เซ็น ปริง บอง กา ปเรี
 แค รเงีย ค้อล เอีย
 ตระ เจียะ คลุ่น บอง
 ตระ กอุง ออบ คเนีย
 แค รเงีย ค้อล เอีย
 มม เอย ค้อล เอีย โม ปี่ แอ จิง

 ถึงกินข้าววัดม้วย
 โฉมฉายได้ไปเป็นของชายอื่น
 แน่นพิต้องอยู่เดียวเปลี่ยวเหงา
 หน้าหนาวเข้าเยียนแล้ว
 หนาวกายพิหนาว
 มีหมอนเคลียเคล้าแทนน้องแก้ว
 หน้าหนาวเข้าเยียนแล้ว
 พัดจากเหนือหนาวเหน็บอุรา

พิมพวง : สาวคนงาม

คำร้อง

คำแปล

หญิง : พิม พวง ดวง วิไล
 ชง ชาร เค็น ชเรี
 ชดับ เปียก ปไอณ มนอง
 อัน แะย ยาง นา
 ชเรี รัง ชรา นือฮ
 ปี่ กาล เคิม นุฮ
 เนียง มิน จ้อง อัน แะย
 จ้อง ปราฮ คลุ่น เตก
 รนี้ล นื่อง เตีย
 ปรวฮ ปริง เค็น ชเรี
 มิน บาน บอง เต เลีย

หญิง : พุ่มพวงดวงวิไล
 ยอดรักของโฉมฉาย
 พึ่งคำสาธยายของน้องนาง
 เอื้อนเอ่ยคำใด
 หญิงให้ส่งสาร
 แต่ก่อนเดิมกาล
 น้องมียากเอ่ยคำ
 ใครลั่นนอกลง
 กลิ้งเกลือกดินดำ
 ด้วยวาสนางามขำ
 มิควรพิเล

ชาย : พิม พวง ดวง วิไล
 ชเรี มก โตจ กตาม เตดี

ชาย : พุ่มพวงดวงสมร
 ทาทหน้าจุญไฉนเฝ้า

ปรวส มิน คอง การ
 เบอ ปรีง ปรีฮ บอง บาน
 โอน เอย นื่อง จอล ออย กา ปเรีย

คเวีย เตวี จือฮ

นิก ชรา นือฮ ปโอน พเงีย
 ตุก จอล ออย กา ปเรีย
 เคีย เนียง เนวี มเนียก แอง

บอง นิก อา เนดี

ติก พเนก ไฮร ลแสง
 กา ปเรีย มเนียก แอง
 กา บแลง นิง คเนีย

หญิง : บาน บอง กี คเวีย

มิน บาน กี คเวีย

จา เนียง เมียน โจน เบีย

โจล ลวีส ปู กรอย

ชลัญ ปรีฮ กแรล

มิน แคล ยาง แจฮ

โตจ ชลัญ ปรีฮ นือ

บัด มุก มิน บาน

บัด บุก มุย ใจ

เคิร ลู โตจ จแก

บัด มุก มุย แค

โตจ จแก บัด มจฮ

บอง ลือ ซา เลง

กระ มม ชัง เวง ลือ ค็อล

บอง แชน ชวีวล

บอง แชน นื่อง ตุก

เพราะไม่ต้องการ

แม้ว่าสนาพิศกัน

นื่องเอยไฉนมาทิ้งให้เดียวดาย

ช่างเกิดขวิญใจ

นิกสงสารโหมฉาย

ทิ้งให้เดียวดาย

นื่องอยู่ผู้เดียว

พินกอณาถ

น้ำตาไหลเรี่ย

อยู่เพียงผู้เดียว

หยอกล้อเล่นกับหมอน

หญิง : ไคพิักช่าง

ไม่ได้ก็ช่าง

คอยจนน่องมีลูกสาม

เข้าขอสู่ตามหลัง

รักชายหลายคน

มิเคยเป็นเช่นนี้

คุจรักชายผู้นี้

มิเห็นหน้าทนมัไหว

มิเห็นหน้าวันเดียว

เดินเท้าหอนคุจสนับ

หายหน้าเดือนหนึ่งนานนัก

คุจสนับพลัดเจ้าของ

พิพังสาเนียง

สาวส่งเสียงเข้าถึง

พิแสนคำนึง

พิแต่งไว้อร

มีน เค็ญ กัน โลง
 ปรีอฮ บอง เค็ญ มุก
 โอน เนียง กิด ตุก
 คลาจ เป็โน มุก บอง

มิเห็นรอยเท้า
 ขอเห็นหน้าก็พอ
 ให้น้องคิดคอยรอ
 ถึงหน้าพี่ชาย

สู่ขวัญงานบวช

ชาย : ทโง เจ็ย เว เลีย เบิก
 บอง บาน เร็ก บาน ัง
 ชเน็ฮ มนาย อีอว ปุก จอุง ไค
 ชเค็ง บอง เอย จอุง ไค
 แคล เวีย เมียน บอน นา จลู้ฮ
 โจน เมียฮ มนาย เอย
 จเอ็ญ บอง เอย
 มนาย ปึง ปา บู้ฮ
 ชเน็ฮ กเวีย เมียน บอน จลู้ฮ
 ชเค็ง บอง เอย บาน บู้ฮ มนอุง
 จเอ็ญ เอย ลิก กุน มนาย

วันนีวันดีได้เบิก
 พี่ได้ฤกษ์ได้ชัย
 แม่พ่อผูกมืออวยพรให้
 คนงามพี่เอยผูกมืออวยพรให้
 แม้นเคยล่วงเกินประมาทหมาย
 ลูกแก้วแม่เอย
 คนงามพี่เอย
 แม่จะบวชลูกชาย
 สร้างสมบารมีขัดเกลาจิตใจ
 จะบวชลูกชายสู่ไพบูลย์
 ทดแทนพระคุณมารดา

หญิง : ัง เน็ฮ ัง จุม
 ชเค็ง บอง เอย ชเค็ง
 บอง เอย บอง
 ทา โจน ก็อม ทโล เตวี ชงาย
 ชเค็ง บอง เอย บอง
 ทา มนาย เต็ง ชงวน บอง จอุง ไค
 ชเค็ง บอง เอย
 ทา โจน ก็อม ชงวน เป็ด แพีย

วันนี้เป็นวันขุมขุม
 คนงามพี่เอย
 พี่เอยพี่
 ลูกเอยขวัญอย่าหนีไกล
 คนงามพี่เอย
 แม่จะผูกขวัญผูกมือ
 คนงามพี่เอย
 ขวัญเจ้าอย่าผวาหวาดกลัว

ชาย : มนาย ปิง ปา บู้ฮ์

จเอิ้น บอง เอย

โกน ก็อม เฟ็ด แฝย

เก็ดต ชมา เกด บุต ตแร๊ย

ชเค็ง บอง เอย ซาด ทัง

ออย อา บอง กิด ชระ น้อฮ

ตัก ค้อฮ มนาย ัง แนฮ

ปลึง ก็อม เตวี ซงาย ปเตยฮ ซทาน

ชเค็ง เอย ก็ ยาก กรอ

ชเราะ ซแร ก็ ยาก

บาย ก็ แด ทมอ

ชเราะ ซแร ก็ ยาก กรอ

ชเค็ง บอง เอย ก็ อ้อด

คเมา บอง นา แด จู๊ล ร้อล

หญิง : โกน ปเรยฮ มนาย เอย

ชเค็ง บอง เอย ชเค็ง

บอง เอย บอง ก็อม อาลัย คเมา เลย

คเมา เอย กัง ว้อล

บอง เอย บอง มื่อ มีก เวย ชระ ตุ่ม

ชเค็ง บอง เอย ก็ คย้อล

ชเค็ง บอง เอย ทัง ลิจ

ทไล เวย เตวี เฮีย รา เอย

ชาย : จอง ไค ซเวง ออย จา

จอง ไค ซดา ออย เนวี

เรียก ซา แม เรียก ซา อ้อว

เรียก ซา ปเรยฮ เอรี ค้อง แนย

แม่จะบวชลูกชาย

คนงามพี่เอย

ขวัญเจ้าย่าพวาทวดกลัว

ขอมาพุทธร่องค้อย่าหมองมัว

ให้บริสุทธิ์ถั่วพัน

ให้ลูกนกเวทนาสงสาร

ทดแทนค่าน้ำนม

ขวัญเจ้าย่าไกลจากสถาน

ไปสถานอื่นมีแต่ยากจน

บ้านช่องเขาอดอยาก

กินหินแทนข้าวขัดสน

บ้านช่องของเขายากจน

ขวัญเอยมีแต่อดไทยทิว

คนดีพี่เอยอดอยากมากมาย

พ่อพระของแม่เอย

คนงามของพี่เอย

พี่อย่าอาลัยน้องดาเลย

ให้คนด่ากังวล

พี่เอยดูฟ้าครีมีครีมี

คนงามพี่เอยลมโบกโบย

คนงามพี่เอยตะวันก็ลับลา

คนงามเอยลับลาแล้วเอย

ผูกขวัญมือซ้ายให้จดจำ

ผูกขวัญมือขวาน้ำให้อยู่

ดูแลรักษาแม่พ่อ

รักษาพระธรรมทั้งหลาย

ชเด็จ โกง เอย
 เรียก ชา ปเรียส วิ เนีย
 ชระ นือฮ กุน แม
 ชระ นือฮ อือว ตา แีย
 โกง ทม คลุ่น เอีย เนีย
 บาน บือฮ ชอง กุน
 แคล มเนียส มนาย ยิง ยาก
 ลำบาก โม มุน
 แคล มเนียส มนาย ยิง ยาก
 เนียก เอย ลำบาก โม มุน
 โกง บาน บือฮ ชอง กุน
 ออย รัน คื่อฮ รุก ก่า
 ชเด็จ โกง เอย
 รัน คื่อฮ รุก ก่า

หึง : บือฮ เกิด จี ช็อง
 คัก ชบ็อง ลึง ลึง
 แม อือว เค็น ยิง
 กิด ออย โกง ปรีฮ
 บอง กิด บาน เจีย
 มิน เมียน บอน คื่อฮ
 เกิด จี โกง ปรีฮ
 บือฮ ใจล ชาด ชนา บุค

ชาย : บาน บือฮ เกิด ปเรียส ช็อง
 เลียส บ็อง ออย มีฮุด
 คัก ตาม เรียก ชา ชิก คา บ็อด
 วิ เนีย คาง ช็อง

ลูกแม่เอย
 รักษาพระวินัย
 ทอดแทนพระองค์แม่
 ทดแทนพระองค์บิดาทายาย
 ลูกโตเติบโตใหญ่
 ได้บวชทดแทนพระคุณ
 ที่แม่ทนทุกข์ยาก
 ลำบากหวังพึ่งบุญ
 ที่แม่ทนทุกข์ยาก
 ลำบากหวังพึ่งบุญ
 ลูกได้บวชทดแทนคุณ
 ให้พ้นจากบ่วงกรรม
 ลูกแม่เอย
 ให้พ้นจากบ่วงกรรม

ได้บวชเป็นสงฆ์
 ครองสบงผ้าเหลือง
 แม่พ่อเห็นธรรมรุ่งเรือง
 จิตใจประเทืองเมื่อบวชลูกชาย
 พิศิศถุกทานอง
 มีข้องขัดใดใด
 เกิดเป็นผู้ชาย
 ได้บวชในบวรพุทธศาสนา

ได้บวชเป็นพระ
 ละอบายทั้งหมด
 รักษาสิกขาบท
 วินัยพระสงฆ์

ชเคิง คมาค เอย
 คำ ร้อง ตาม ปเรยฮ์ ซาด ซนา
 ชเนฮ์ ออย ตระ เจียะ ตระ จุ่ม
 ออย ชระ คุ่ม ชระ น้อฮ์
 ออย เนียก เมียน แต่ ความ ซือก
 เกือบ กอบ เนิง แม อ้อว
 เบอ ค้อฮ์ คำ ร้อง
 โยน เอย เบอ ตรี้อง คำ ร้อง
 ซอง อ้อฮ์ กุน แม อ้อว
 โยน เอย โจน บาน เสย บู้ฮ์
 ชเคิง บอง เอย
 โยน เอย โจน บาน เสย บู้ฮ์
 ทโง ลเจียจ ตระ เจียะ เฮีย
 เนียง เอย ลเจียจ ตระ เจียะ เฮีย
 โจน เมียฮ์ มนาย เอย
 โจน บาน บู้ฮ์ ซอง กุน
 ปรีฮ์ เมียฮ์ ปะ ปรีม
 ปรีฮ์ เมียฮ์ ปะ ปรีม
 ปเรยฮ์ อ้อง เอย กัน ตรี้อง
 บู้ฮ์ เอย ออย กัน ตรี้อง

ทญิง : ออย กัน ตาม วิ เนีย
 บอง เอย กนัจ บู้ เกิด จี ซ้อง
 กัน ตาม ปเรยฮ์ ปุด ตะ อ้อง
 บอง เอย บู้ฮ์ ซอง กุน มนาย

คนงามเจ้าเอย
 ให้ตรงตามพระศาสนา
 ให้อยู่เย็นเป็นสุข
 ให้มีกรุณาเมตตา
 ให้ท่านมีแต่ความสุข
 พร้อมหน้าแม่พ่ออวยพร
 ที่ผิดให้ตั้งตรง
 คนดีเอยที่ตรงให้กอบก่อ
 ทดแทนคุณแม่พ่อ
 คนดีเอยลูกขอลาบวชสร้างบุญ
 คนงามพี่เอย
 คนดีเอยลูกขอลาบวชสร้างบุญ
 ตะวันฉายบ่ายเย็น
 นางเอยบ่ายเย็น
 พ่อเนื้อทองของแม่เอย
 ลูกได้บวชทดแทนคุณ
 พ่อเนื้อทองคำแท้
 พ่อเนื้อทองคำแท้
 พระพุทธองค์เอยเที่ยงตรง
 บวชเอยให้เที่ยงตรง

ให้ปฏิบัติตามพระวินัย
 เมื่อได้บวชเป็นสงฆ์
 ปฏิบัติตามพระพุทธองค์
 ที่ได้บวชสนองคุณมารดา

ชาย : ออย กัน ตาม วิ เนีย
 โยน เอย กันจ บุษ จี ช้อง
 กัน ออย ตึง ตร้อง
 กันจ บุษ ช้อง กุน
 แคล มนาย ยิง ยาก
 โยน เอย สบายาก ไม มุน
 โยน บาน บุษ ช้อง กุน
 โยน เอย ยึด ยุง มนาย พอง
 จับ เอย เจียย ชบ้อง
 โยน เอย เนียม มนาย ฮือฮ
 โยน บาน บุษ มนอ
 โยน เอย ฮือฮ ชล้อง เตวี จือฮ

 ให้ปฏิบัติตามพระวินัย
 เมื่อได้บวชเป็นสงฆ์
 เครื่องครัดเที่ยงตรง
 เมื่อได้บวชแทนคุณ
 ที่แม่ทนทุกข์ยาก
 สบายากหวังพึ่งบุญ
 ลูกได้บวชทดแทนคุณ
 ลูกเอยน้าแม่สู้ร่มบุญ
 แม่เกาะชายผ้าเหลืองค้าจุน
 ลูกเอยน้าแม่พ้นสงสาร
 ลูกเ็นบวชสร้างบุญ
 ลูกเอยข้ามภพพ้นกรรม

หญิง : นิก เลิง ชระ นือฮ
 บอง เอย นิก เลิง อา เน็ค

 คิดแล้วสงสาร
 พี่เอยคิดแล้วอนาถกรุณา

ประเพณีแต่งงาน

ชาย : ประ เอี่ยม ขราง ชรัส
 เนียง เอย ประ เอี่ยม ขราง ชรัส
 มือ มือก ชระ ล้อ
 เนียง ธิบ คลุ่น จ้า ปรีฮ บอง
 ขเค็ง เค็น บอง เอย
 เนียง ธิบ คลุ่น จ้า ปรีฮ บอง
 เปี้ยก แคล ปรีฮ อัน แชัย
 ปรีฮ บาน รับ ร่อง
 ลือว เน็น ปรีฮ บอง
 โม ค้อล เนียง ขเรียว เอีย

 สุรียาฟ้าสาง
 น้องเอยสุรียาฟ้าสาง
 ฟ้าใสใหญ่กว้าง
 น้องแต่งกายารอพี่ชาย
 คนงามของพี่เอย
 น้องแต่งกายารอพี่ชาย
 คำที่พี่เอย
 พี่เฉลยภิปราย
 ตัวของพี่ชาย
 มาแต่งน้องแล้วพี่น้องจริง

ชเค็ง เค็น บอง เอย
ไม ค็อล ชเค็ง เนียง เฮีย

คนงามของพี่เอย
มาแต่น้องแก้วพี่จริง

หญิง : บอง ปรีฮ บโอน เอย
ก๊ ทา บอง ปรีฮ บโอน เอย
พญู บโอน จุม เฮีย
อัน จูญ มนิฮ มเนีย
เนียง จำ รับ ปกา ไคง
เนียง จำ รับ ปกา ซลา
แม อ้อว แีย ตา
จำ รับ ปราน บอง
ชเค็ง บอง เอย
จำ รับ ปราน บอง

พี่ชายของน้องเอย
ไอพี่ชายของน้องเอย
ญาติพี่น้องมาร่วมเนลย
ขอเชิญเป็นพยาน
น้องรอรับดอกมะพร้าว
น้องรอรับดอกหมาก
แม่พ่อตายหลายหลาก
รอรับพี่ชาย
คนงามพี่เอย
รอรับพี่ชาย

ชาย : โลก เวีย วิล ออย โพง ยิง
โย คเนีย มนอง มนอง
ลือว แ็นฮ บ็อน เค็น บอง
เนียง เอย ไม ค็อล ชเค็ง เนียง เฮีย
จิง เจอิน ระ บอง
ได กอง ซำ รือ
โกฮ เฮา มจฮ บเตียฮ
แอ นา เนียง ชม โพง แก นอร
บอง บโอน จเร็น นฮ
โอน เนียง ตะ ชเรก ออร
เนียง ชม โพง แก นอร
เนียง จือฮ ไม กราล กัน ค็ล
ชเค็ง บอง เอย
ออย จือฮ ไม กราล กัน ค็ล

โลกหมุนวนให้สองเรา
เป็นคู่เกล้าเสนาหา
เป็นบุญหนุนนำพา
ชักนำให้แต่งงาน
สองเท้าเยียบริ้วบ้าน
สองมือนั้นรื้อกองหนาม
กูก้องร้องเรียกเจ้าบ้าน
อยู่ไหนคนงามตอบที่
พี่น้องมากมาย
น้องดีใจมากพี่
อยู่ไหนคนงามตอบที่
ลงเรือนปูเสื่อรับรอง
คนงามพี่เอย
ลงเรือนปูเสื่อรับรอง

หญิง : จิ้ง เนียง เจิ่น บัง ออง
ไค ชอง แบ๊ฮ มลู
บอง ก็อม เน๊ว ยู
กแรง บอง บาน ก็

สองเท้าน้องเหยียบพะอง
สองมือบรรจงเค็ดใบพลู
พี่อย่าช้าอยู่
เกรงพี่เป็นอื่นไป

ชาย : จิ้ง เจิ่น บัง ออง
ไค ชอง ออบ ตแร๊ย
เป๊ยก ปรีฮ บอง อัน แ๊ย
ปรีฮ บอง ไม คีล เอ๊ย
ตระ โยน เค็น บอง เอย
ไม คีล ชเค็ง เนียง เอ๊ย

สองเท้าเหยียบพะอง
สองมือจับปลาใหญ่
ถ้อยคำพี่ชาย
พี่ชายมาถึงแล้ว
น้องแก้วพี่เอย
พี่มาถึงน้องแล้วเอย

ชาย : เนียง ไม คุม ไชร ยา
ไม คุม ไชร ยา
กระ มม จีฮ ไม ออย ชับ รา
เนียง เอย บอง น้อง อ้อบ ปกา ออย
บอง น้อง อ้อบ คาง มุก
บอง น้อง อ้อบ คาง กรอย
ปรีฮ น้อง อ้อบ ปกา ออย
เนียง เอย ทว๊อ ตาม ไบราณ
ชเค็ง บอง เอย
เนียง เอย ทว๊อ ตาม ไบราณ

น้องมาอยู่แก้วเรือนทอง
มาอยู่แก้วเรือนทอง
เชิญเกิดเชิญแม่ลงมา
น้องเอยพี่จะอบนวลด้วยมวลดอกไม้
พี่จะอบนวลที่ดวงหน้า
พี่จะอบนวลทั่วหลังให้
พี่จะอบนวลด้วยมวลดอกไม้
น้องเอยตามเบื่องไบราณ
คนงามพี่เอย
น้องเอยตามเบื่องไบราณ

หญิง : เนียง ต้วน ซี ตรา
เนียง ต้วน ซี ตรา
แบ เคญ ไม รา
ย้วน เอย ออย บอง อ้อบ ปกา ออย

แม่ศรีโสภา
แม่ศรีโสภา
เหลียวพบมวลพกา
ให้พี่อบนวลด้วยมวลดอกไม้

ชาย : ซเรียม เอย เนียง ซเรียม
 ซเรียม เอย เนียง ซเรียม
 ได เนียง ฮือจ มลู่ ปแดีย
 ได มุย เอีย เนียง ซติร กรอม
 เนียง ฮือจ รุจ เอีย
 เนียง ลิก ได ซา เปียฮ
 ปไอน เมียฮ ทะ หนอม
 เนียง ทวือ ตาม ไบราณ

หญิงเอยหนอหญิง
 หญิงเอยหนอหญิง
 มือหนึ่งส่งหมากให้สามีหัว
 อีกมือหนึ่งรองไว้
 นางส่งหมากแล้ว
 ยกมือไหว้บูชา
 นางถนอมภัสดา
 ทำตามเบื้องไบบราณ

ประทุมทองได : ประโคมผุมือ

ชาย : ปรีก ปเรียง สุริยา
 ซแน๊ฮ ทา นื่อง บาน ภู ซแน ฮา
 ซเค็ง บอง เอย
 บาน เกิด ภู ตระ กอง
 ปลึง ไกน กือม เฟ็ด
 จเอิ้น บอง เอย
 ออย กัน เจ็ด ออย ลอ
 ซแน๊ฮ ทา นื่อง บาน แชน ภู ตระ กอง
 ซเค็ง บอง เอย
 เมียน ภู ตระ กอง รุ่ม คเนีย

เมือรุ่งสุริยา
 พิธีแต่งงานคู่เสนา
 คนงามพี่เอย
 มีคู่ประคอง
 ขวัญเอยอยู่เพีย
 ยอดรักพี่เอย
 ทำจิตใจให้งามเงา
 ได้แต่งงานมีคู่เกล้า
 คนงามพี่เอย
 เพราะเราเป็นคู่กัน

หญิง : ภู เอย ภู ปรีง
 ซเค็ง บอง เอย ซเค็ง
 บอง เอย บอง ทา
 แคล กีย ว่อง วัง เจียด
 คลุน บอง บาน ไม จูบ คเนีย เอีย ตัด
 ซเค็ง บอง เอย ภูซาง ไม เอีย รา เอย

คู่เอยคู่บุญ
 คนงามพี่เอยคนงาม
 พี่เอยพี่กล่าววาจา
 เคยเป็นบุพเพกัมมา
 จึงพบแก้วตาดวงใจ
 ด้วยบุญสร้างไว้คู่กัน

หญิง : ปลิง มจฮ์ เขีย
 ชแนฮ์ บาน ช็อม จุติ ปเรติ หนา เขีย
 ปลิง โทน ก็อม ชเคิง เอย เฟ็ด เพีย
 ก็อม เตวี เนวี ตาม คบ
 จอฮ์ บอง เอย
 ก็อม เตวี ขบ ตาม ปเรีย
 ชแนฮ์ มนาย ฮัว ปก
 บาน จอง ไต
 ชเคิง บอง เอย
 ปา ปู บอร แมีย โทน

ขวัญแม่เอย
 ขอตังจิตปรารณา
 ขวัญเมื่อยาหวาดผวา
 อย่าเข้าป่าพงไพร
 ยอดรักพี่เอย
 อย่าเดินคุ่มพักในพงไพร
 อยู่กับแม่พ่อ
 ได้ผูกมือขวัญไว้
 คนงามพี่เอย
 ให้เต็มบารมีลูกยา

หญิง : ชแนฮ์ มนาย นื่อง จอง ไต ชเวง
 ชเคิง บอง เอย
 บอง เอย บอง ก็อม ออย เมียน กา
 ชแนฮ์ มนาย นื่อง จอง ไต ชดา
 ชเคิง บอง เอย
 ออย โทน อาลัย

แม่จะผูกขวัญมือซ้าย
 คนงามพี่เอย
 พี่เอยพี่อย่ามีบาปกรรม
 แม่จะผูกขวัญมือขวาจงจำ
 คนงามพี่เอย
 ให้ลูกอาลัย

มืองก๊วลจองไต : มงคลผูกมือ

ชาย : บาน จูบ บาน จุม
 จฮ์ ตุม จอง ไต
 ชม โทน แกว กิน แรีย
 ออย เกิด เนียก ปแดีย ประ ป้วน
 อัง ก็อล เนวี กา ลือฮ
 มิน เขียว เทอ กา ทังวัน
 ชแนฮ์ เขีย บาน ปแดีย บาน ประ ป้วน
 ทังวัน ชราล คลุ่น แอง

ได้พบได้ร่วมเรียง
 ญาติผู้ใหญ่ผูกมือ
 ขอให้แก้วกีนรี
 เป็นสามีภรรยา
 สมัยเมื่อหนุ่มโสด
 การงานไม่น่าพา
 ครั้นเมื่อมีภรรยา
 เบาหนักต้องทำเอง

หญิง : เนียก ปรีฮอ คลุ่น ล้วน
 บอง ปรีฮอ คลุ่น ล้วน
 ปรีฮอ บอง บาน ประ บ้วน
 ออย กัน เจ็ด ลออุ ลออุ

ชาย : โจน เมียฮ มนาย เอย
 โจน เมียฮ มนาย เอย
 เนีย รุจ ชรัจ เอีย
 จา ชดบ จัฮ ตุม ชอน
 โจน เอย ออย เต็ง ปชา
 กม เทอ กระ ปุ่น
 จัฮ ตุม นื่อง ชอน
 โยเน เอย ยัว ละคร จัก ชดบ
 ชรัจ ชรับ เอีย มม
 บื่อง กุม แบีย ตอง
 ยอง เต็ง ยอง
 แคล อื่อว จา เกือต ทา
 เต็ง ยอง เอร ยอง
 ออย ตเรือบ ยิง พอง บอร โบ
 แชน รุจ ชรัจ เอีย
 ชม ออย ปวร ทลา
 อื่อฮ อื่อง ตัว บ็อค ตัว คา
 เรียก ชา ชเวง ชดา

ชาย : ปกา รุก ปกา รุ้ย
 เนียก นา เติร กรอย
 รือ ปกา บอง พอง
 เนียง รือ มิน รือ

พี่ชายตัวคนเดียว
 พี่ชายตัวคนเดียว
 เมื่อพี่มีเมีย
 ให้รักษาใจจงงาม

พ่อเฒ่าทองของแม่เอย
 พ่อเฒ่าทองของแม่เอย
 เสรีจสรพพ่อทราชมเขย
 พังคำผู้เฒ่าสอน
 จงรู้เตียงสาที่เหมาะสม
 อย่าทพียงงอน
 พังคำผู้ใหญ่สอน
 เอาพังสาเพี้ยกจา
 เสรีจพิธี่แต่งแล้ว
 ลูกแก้วกราบสามคราแม่งามขา
 คนงามเจ้าจงจา
 พังวาจาของอาจารย์
 คนงามพึงรู้ทา
 ให้ทรัพย์สมบัติบริบูรณ์
 เสรีจพิธี่แต่งแล้ว
 ขออวยพรให้ลูกยา
 ขอองค์เทวบุตรเทวดา
 รักษาข้าขอประจา

ดอกไม้บานดอกไม้โรย
 สาวใดเดินตามหลัง
 เก็บไม้ดอกพัวด้วยคน
 นื่องเก็บหรือไม

ก็่อม เติร์ ชล่อง

รื้อ ปกา บ่อง พ่อง

บ่อง ชดาย ปกา น้อ

บ่อง ชู จอล ปกา ทเมี้ย

บ่อง มิน จอล ปกา จ้อ

บ่อง ชดาย ปกา น้อ

ปกา จ้อ ปี่ เต็ม

ปกวร เสี้ยน แอ ตโปง

ชเล็ก โตง กัน จม

ชเราะ บ่อง มื่อด กระ มม

บ่อง เติร์ ลึง ตาม จ้อ

รื้อ มลู รื้อ ชลา

บ่อง วิจ เติร์ ปี่ ปเตี้ยฮ

บ่อง เติร์ ลึง ตาม จ้อ

ชอ อือบ ปเขาะ

อย่าเดินข้าม

เก็บไม้ดอกที่ด้วยคน

พี่เสียดายไม้ดอกเจ้านัก

พี่ยอมทิ้งดอกไม้ใหม่

ไม่ทิ้งดอกเก่าที่เคยรัก

พี่เสียดายไม้ดอกนัก

ดอกรักแรกเจอ

ฟ้าร้องด้านใต้

ไหวโบมะพร้าว

บ้านพี่หมดสาว

เดินจับสาวตามค้ำผู้เฒ่า

จัดพลูจัดหมาก

พี่ห่อมาจากเหี้ย

เดินดุ่มตามค้ำผู้เฒ่า

คลายเหงาเดียวดาย

ออยปรวเสี่ยชงาย : อวยพรก่อนลา

ชาย : ออย ยัวะ ออย ยัว

ออย ปรว เปี้ยก ซา แดี้ย

อ้อว บาน โจน ปรีฮ

แจ้อ ตุ่ม กบาล ตา แร้ย

บาน โจน ชเรี้ย

ตุ้ม แก้ย จัน ล้อ

แจ้อ กูร แจ้อ ชล้อ

แจ้อ ปะ ตโปง คเนี้ย

ให้สุขสโมสร

อุดมพรวาจา

แม่นพ้อมมีลูกชาย

ให้ได้ข้างขึ้น

แม่ได้ลูกสาวสมศรี

ให้นั่งก้ำหลักลาย

รู้ทอรู้ถัก

รู้ปักปลอกหมอน

อ้อว เกิด เจียด นิส
 เกิด เนื้ จี ชทาน แดย
 อ้อว เกิด เจียด ทเมี้ย
 เล็ง ชทาน คาว ดิง
 บาน เดก แต ปุก
 กบาล เกีย อัน รัง
 ก้อม พว้อ พวัง
 นื่อง เปียก อา กร้อฮ
 ออย เมียน บาว ปรีฮ
 มุย รวย ปรา แบย
 เมียน คอผ ชแรย
 เตยง มุย รวย ปรา บุน
 เมียน คอผ จุม คลุน
 กเวีย เต็ง ยาก กรอ

หญิง : อ้อฮ ลู จัฮ ตุม
 กา ล้อฮ กระ มม
 ตูจ ทม เตยง ลาย
 ไม ปือ เราะ บิด
 ไม ปือ เราะ ชงาย
 ตูจ ทม เตยง ลาย
 ไจล ไม กนื่อง รุ่ง
 ไม ปี่ แอ แลจ แอ เกิด
 แอ จิง แอ ตโปง
 ไจล ไม กนื่อง รุ่ง
 ชดบ ไกน ออย ปวร

พ่อเกิดชาตินี้
 อยู่สถานดินดอน
 แม้นเกิดชาติใหม่
 สู่สถานดาวตึงส์
 ได้นอนพุกน่ม
 เปล ไกวสายตึง
 หมคกัวงลอลอิง
 ด้วยคำหยาบไลน
 ให้มากบ่าวชาย
 หนึ่งร้อยแปดคน
 บ่าวหญิงมากล้น
 หนึ่งร้อยเก้านาง
 บ่าวรอบกายมากมี
 ห่างทุกขั้ไกลจน

แม่พ่อตายาย
 หนึ่งสาวหญิงชาย
 ผู้ฟังทั้งหลาย
 มาจากบ้านใกล้
 มาจากบ้านไกล
 ผู้ฟังทั้งหลาย
 ที่ฟังนั่งชม
 มาจากตก - ออก
 มาจากเหนือใต้
 ที่เข้าฟังนั่งชม
 ฟังลูกอวยพร

ออย ยัวะ ออย ยัว

ออย ปวร ลูก แหย้

ประ น้อม ทวาย

ออย ปวร จิง เจียะ

ปวร มัย นุฮ นา

ปวร โกอง ชเรี้ย งา

ประ เตีฮี่ ซทาน ออย

ออย แม เมียน กู รเตีฮี่

เมียน แซฮี่ ตา แรีย

เมียน คณุม ปรีฮี่ ชเรี้ย

แฮ มก แฮ กรอย

เบอ แม เมียน โกอง ปรีฮี่

เกิด เจีย มก มน ตเรี้ย

เบอ อีอัว เมียน โกอง ชเรี้ย

หญิง : ตุ่ม แก๊ย จัน ละ

แจ๊ฮ อัน จุล แจ๊ฮ ปะ

แจ๊ฮ กัว จา นอง

มเรียม ไค เตียะง ต้อบ

คัก เตีวี่ ตูว ตา

กุน กรู อู บัด ชา

ชเรี้ย เลีย ตี้ด มนอง

เลีย เตียะง ชมา

เลีย เตียะง ชมอุง

ชม เลีย มนาย มนอง

อีอัว ปุก เอย โกอง เลีย

ให้สบูสไมสร

ให้พรคุณยาย

ประนอมถวาย

ให้พรเพิ่มพูน

พรแรกนั้นหนา

พรจากกัลยา

ประดิษฐานให้

ให้แม่มากด้วยเกวียนวัว

ช้างม้ามากตัว

บ่าวหญิงชายถ้วนทั่ว

ล้อมหน้าล้อมหลัง

แม่แม่มีลูกชาย

ได้เป็นมุขมนตรี

แม่พ้อมีลูกสาวศรี

นั่งก้ำหลักลาย

เข็มด้ายเย็บปัก

รู้จักเจลางาน

สิบนิ้วประนม

ถวายองค์เทวดา

คุณครูอุปัชฌาย์

หญิงขอลาอีกหน

ลาตั้งแต่หัวไหล่

ลาหน้าแข้งทุกคน

ขอลาอีกหน

พ่อเอยลูกลา

ชาย : มนาย เอย คมาค เลี้ย
 ตา แี้ยย เรือล คเนีย
 ปรีก ปเรียง ขราง เอีย
 กัน ตูล ปเคา เนียะ ชเลี้ย
 กัน ตูล เฮา เอีย
 คเนีย ไกร รา ปวง
 เลี้ย กรูฮ เลี้ย กเรียง
 เลี้ย คเวง โทน เนียง
 จ้ง เอ อม ชรีอ
 เลี้ย กู รเตีฮ
 เลี้ย ตลาจ ลโป้ว
 คมาค เลี้ย มนาย เตีว
 ชเราะะ โทน ขงาย

 แม่เอยลูกลา
 คายายที่มา
 สุรียาสางแล้ว
 ลาเลื่อหวายหลายแนว
 ลาเลื่อสว่างแล้ว
 ลาหมอนจรไกล
 ลาครุลากระดั่ง
 ลาร้านไหมลาโรง
 ลากระดั่งผัดข้าว
 ลาวัวลาเกวียน
 ลาพักเบี่ยวพักทองเหลืองพราว
 ลาแม่ลาเหี้ย
 บ้านลูกแสนไกล

คำร้องกันตรึม คณะคารักี่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

คำร้อง

หญิง : ทา ชมัย ช็อบ ทาใจ
 กี่ เฮา ชมัย พัฒนา
 กแซ ไค นาฬิกา
 เนียง งา แดง คลุ่น ้วยรูน
 เบอ มิน เมียน ปรัก แดง
 ออย แม อ้อว บัน จุน
 เบอ เนียง มิน แดง คลุ่น
 คแลง กัน ล้อฮ กี่ ทา บร่อ
 ยิง กา ช็อด กอ คเวีย
 ออย ตา คลุ่น เนียง ลอ
 เบอ กี่ กัน ล้อฮ บร่อ บร่อ
 จ้อง เดก มา คาง พล้อว

ชาย : แน กระ มม เกิด โพง
 กี่ ร็วด จอล ปรัก เทอ
 ฮ็อก แด โพง ปรีฮ แดจ
 โพง ชเรีย เนียง จเริน
 เมียน แด ร็วด เตวี ร้ว ปรีฮ

คำแปล

หญิง : สมัยปัจจุบัน
 เรียกันสมัยพัฒนา
 สร้อยข้อมือนาฬิกา
 แต่งกายแบบวัยรุ่น
 แม่ฉันมีเงินแต่ง
 ให้แม่พ่อค้าจุน
 แม่ฉันแต่งตามสมัย
 เกรงถูกตำหนิว่าไม่งาม
 ด้วยากจนก็ขำง
 ขอเพียงให้ร่างงดงาม
 แม่หนุ่มคิดว่าไม่งาม
 อยากกลิ้งพียงนอนข้างทาง

ชาย : กลุ่มสาววัยรุ่นยุคนี้
 พวกเธอเห็นเงินลืสอดมากมาย
 พวกหนุ่มมีน้อยน่าเสียดาย
 แม่พวกใจฉวยมีมากล้น
 มีแต่เห็นตามชาย

มีน บาก อ้อฮั ปรัก เมิน
 จับ กัน ดุย แซน มีน เตือน
 จ้อ อ้อด จัย ยอง ตระ กอง ไค
 ชม ชตาง แม แจ้ญ กรูป ยูป
 ชลวี่ฮ บอง ชลวี่ฮ ปโอน
 รูป มีน พู เตือน บาน โจน
 คลุ่น มะ มาย มา พีย คอง

มีต้องจ่ายเงินหมื่น
 จับแต่งไม่ทันมันคาสั่น
 ผู้เผามีต้องประคองมือไชโย
 ขอเงินแม่เที่ยวทุกคืน
 พี่น้องต้องทะเลาะกัน
 ตัวยังโตไม่พอมีลูกทัน
 ต้องตกพุ่มม่ายยี่สิบหน

หญิง : เพื่อเป็นราศี
 จะซีเรียสทำไม
 มาเกิดสำเร็จใจ
 กันตรึมรื้อคไม่เกี่ยวพัน
 ไม่ว่าพี่บ้าน้าอา
 คุณปู่คุณย่าตาหลาน
 ร้ายราเบิกขวัญ
 สำเร็จสำราญเบิกบานใจ

ชาย : แต่งตัวซึ้งซึ้ง
 คุณชายคุณหญิงทั้งหลาย
 กันตรึมรื้อคไอ้กัร
 ใครจะคลายเครียด
 คุณคุณ ชิญเต้นตามสไตล์
 คลุกดินคลุกฝุ่น
 ประเทศไทยเดี๋ยวนี้แม่คุณ
 สมัยวัยรุ่นครองเมือง

อาโยพมพวง

คำร้อง

คำแปล

ชาย : อา โย อา ยม
 อา โย คณฺม ชม ตฺว รุง นิง เนียง
 โอน เนียง เอย ไม ตฺว ตระ นุ จริง
 ตระ นุ กแล็ย ตระ นุ เวง
 คลฺน เนียง จริง บาน

ชาย : อาโยอายม
 อาโยพมขอตฺรอน้องนาง
 ไอน้องเอยมาต่อทาทองเพลง
 ทาทองสั้นทาทองยาวเป็นเพลง
 ตัวน้องร้องได้เสนาะสำเนียง

หญิง : บอง เอย บอง ปรีฮ
 ขัน เลง บอง ปรีฮ
 จัน รึง จ้อง จริง พอง
 เบ็ดฺ ตะ ตูล มิน ชลฺอง
 ระวัง คลฺน พอง
 ปัส ตมฺอง กนาล กบาล

หญิง : พี่เอยพี่ชาย
 เสียงพี่ไพเราะจับใจ
 โฉมฉายใครร้องเคียงคู่
 แม่น้องถามไม่ตอบกระทุ้
 ระวังเกิดพ่อโฉมตรู
 ไม้คมแฝกจะตีกบาล

ชาย : ไอย ไย ะ แวย จื่อฮ
 อา เน็ดฺ ชรา นื่อฮ
 แวย จื่อฮ ชง ชาร
 แวย คาง ลือ อา ปัด อา ปาด
 แวย คาง กรอม จื่อ คนาค
 คลาจ แวย บัด ตระ นุ บอง

ชาย : ไอย ไย ไย ตีเกิดจอมขวัญ
 นีกอนาสงสาร
 ตีกบาลเกิดที่รัก
 ตีข้างบนเข็ดขยาด
 ตีข้างล่างนีกอนาถ
 ทาทองพี่ขาดหายไป

เซ่งเม้ง

คำร้อง

ชาย : โอ เอย เซ่ง เม้ง
 นอ เนียง เซ่ง เม้ง
 ตลาจ เล็ง ตรึง
 ทไล เอย มิน บาน พแล
 ปไอน เอย ย้ง บอง
 บอง เคิร์ ซำ ลัฏ แคล
 เนียง เอย แบ๊ย แค
 ปรับ แม ตึง ขวาย
 โย้ย โย้ย แม เอย โกอง เฟิม
 เฟิม นื่อง รนา
 เฟิม นื่อง อาจารย์ เอิร์
 จ้อง ค้อฮ คเมา ปเร้ว
 แม เอย โกอง เฟิม
 เนี้ยก ชร็อก มิน แคล ลือ
 ประ บ้วน แว้ย ปแด้ย
 ปกวร เลื่อน ลือ ตึง
 เนี้ยก ชร็อก มิน แคล ลือ
 ประ บ้วน แว้ย ปแด้ย
 แว้ย เดวี แว้ย โม
 แบก กลอ ตัก ตแร้ย
 ประ บ้วน แว้ย ปแด้ย
 แบก ชนัง ขแร้ย พอง
 ขแร้ย เอย ขแร้ย เมียฮ กัน แด แล

คำแปล

ชาย : โอเอยยุ่งเหยิง
 ทนน้องเอยยุ่งเหยิง
 พักไ้ร้าน
 งามเอยไม่ออกลูก
 น้องเอยเอากับพี่
 พี่รักสาวเหลือเคน
 น้องเอยสามเดือน
 บอกแม่ให้ซื้อมะม่วง
 โอ้ย โอ้ย แม่เอยลูกมีท้อง
 ท้องกับใคร
 ท้องกับอาจารย์สอนธรรม
 หัวนมแม่คล้าคล้า
 แม่เอยลูกมีท้อง
 ชาวบ้านมิเคยได้ยิน
 เมียตีหัว
 ฟัวร้องตังครืน
 ชาวบ้านมิเคยได้ยิน
 เมียตีหัว
 ดีไปตีมา
 ไหน้ำปลาแตกกระจาย
 เมียตีหัว
 หม้อข้าวน้องแตกแหลกไป
 เนื้อเอยเนื้อทองของแท้

บาน ปแต่ย์ ดัจ แค อู่ด ปรับ กู้ แอง
 อา รือฮี เวีย มิน ซี่
 คเลียน ซี่ ตเรีย อัน แง
 ปแต่ย์ เกิด ชแรง
 จงญ เวือฮี ปริก

ได้ผิวเมื่อสิ้นเดือนเที่ยวบอกคนอื่น
 ปลาตัวใหญ่ไม่ยอมกิน
 กินแต่ปลาตุ๋นสีแดง
 ผิวเป็นเรื้อนอย่างแรง
 อร่อยกันทั้งคืน

ขอใจเป็นทาน

คำร้อง

คำแปล

ชาย : บอง จำ เฮียน จิง พืด พุ่ม
 กราบ บัง กุ่ม แม ธรณี
 โม เลิง เค็ญ คเมา แม
 แจ็ญ ชแน กระ มม ไทย
 มม เอย บอง ชม ตัก ญา
 บาย ดำ กดัง คล้อ ชเรีย
 ออย บอง ปึง ไบก ไร อา ชรีย
 กระ มม ไทย บาน รู เอีย โอน งา

ชาย : พี่กำขาข้ามเขาพนม
 กราบบังคมแม่ธรณี
 สู่แผ่นดินไทยพบสาวดำ
 ต้องเสนห์แม่สาวไทย
 น้องเอยพี่ขอน้ำดื่มสักคำ
 งามข้าขอขาวตั้งสักมือจอมใจ
 พอพี่ฟังพาอาศัย
 สาวไทยโปรดเมตตาเอื้ออารี

หญิง : บอง เนวี มุย คาง พุ่ม
 ชทาน กรอม ตาม จิง ชเร็น
 คแม ยูน เวีย แวีย เก็น
 เฮา ประ ตือ เจียค กัม ปู เจีย
 โพง กัน ล้อฮ เนียก คแม
 เนียง อา เน็ด เรือล คเนีย
 บัง เกิด รบ กัม ปู เจีย
 บอง โมค เนีย ประ มาน เนียก

หญิง : พี่อยู่ปากเขาพนม
 แผ่นดินคำชายแดนเมืองสุรินทร์
 เขมรอุดลโล่ศึที่ทำกิน
 ในประเทศกัมพูชา
 หนุ่มหนุ่มชาวเขมรด่า
 น้องสงสารหนักหนา
 เกิดสงครามกัมพูชา
 พี่หนีมาก็คน

ชาย : ลือ เอย บอง ลือ ตา กู้ ทา
 กระ มม ไทย ลอจ จิง เจียะ
 บอง ไม มุ่ย เนี้ยก
 เค็ญ เจียฮ บอง จ้อง ชลัญ
 เนี้ยก ลอจ กอ พรวย
 ประ เนียม ชมวฮ อา เวีย กัน ไชย
 ช็อบ การ กแจีย เทอ ออย บอง ชลัญ
 อ้อฮ เจ็ด เอีย นิง กระ มม ไทย

ชาย : ยินเอยยินคำลือขาน
 ว่าสาวไทยงามแท้แม่หน้ามด
 พี่ที่มาเพียงหนึ่งคน
 พี่ลแล้วรักสาวไทย
 หนึ่งรูบงามนามเพราะ
 นามพี่หรือชื่อกันไชย
 การงานรู้แจ้งพี่รักสาวงาม
 ทุกยามหลงเสน่ห์สาวไทย

หญิง : บอง เอย ซเงียม ช็อบ
 ตรา มีอบ จา เรือล ทง
 จา กัน ลือฮ คแมร ไม ชู เด็ร กระ มม ไทย
 ทลา ทไล เกิด บาน บอง ตระ กอง

หญิง : พี่เอยดูทำสงบแสงี่ยม
 น้องรอพี่มาเยี่ยมทุกวัน
 คอยหนุ่มเขมรมาสู่ขอสาวไทยแม่ฉัน
 น้องขวัญรอพี่มากอดตระกอง

ขอใจเป็นทานแม่ยอดรัก

คำร้อง

คำแปล

ชาย : ไอย แคะ จิต บัด ปะแซง ปกาย
 เนียง เอย แคะ จิต บัด ปะแซง ปกาย
 บอง ลือ ชัน ทัก กรัง คยาย
 อาจารย์ จ่อง ไค จิย ย่อง
 ไอย แคะ เรียฮ ปี่ เต็ม
 ลออุ กระ เอ็ม กิย เมียน ซะเรีย ปไอน บอง
 ลือ ซา เลง จิย ย่อง
 บอง ปักบ มุก เนิง คเนีย

ชาย : ไ้อ้เคื่อนเม็ดไร่ดาว
 นื่องเอยเคื่อนเม็ดไร่ดาว
 พี่นเสียงเครื่องไฟบ่าวสาว
 อาจารย์ผู้ม่อมงคลไชโย
 ไ้อ้เคื่อนหงายครั้งก่อนนั้น
 พี่จามันเคยเคียงน้อง
 ยินสาเนียงไชโย
 พี่พบน้้ากับหมอน

หญิง : อาจารย์ เฮา ปลึง
 เนียง เมียฮ ปลึง เนิง ตัจ คย้อล
 ปริง คลุ่น เนียง มิน ค้อล
 บอง เอย กม อ้อด เกิด คา จล
 บอง ปไอน กิ ออย แซน
 เจ็ค เนียง มิน แคล ปัจ ปี่ บอง เต
 เจ็ค เนียง เมิน เตน
 มิน ปัจ ปี่ บอง เต
 กม ยุม เขก เจียต นีฮ เนียง บาน กิ
 ออย ยิง โย คเนีย เจียต ทเมีย

หญิง : อาจารย์สู่ขวัญ
 ขวัญนื่องแทนขาดใจ
 วาสนานื่องมิเคียงพี่ชาย
 พี่เอยมิต้องเสียค่าขวัญ
 พี่นื่องให้แต่ง
 ใจมิเคยแบ่งจากพี่นั้น
 ใจนื่องแม่นั้น
 มิเคยแบ่งจากพี่นั้น
 อย่าไศกศัลย์ชาตินี้นื่องเป็นของชายอื่น
 ขอให้เราพบกันในชาติใหม่

เปิดกรุอีสานใต้

คำร้อง

ชาย : อีสานตอนเหนือเขามีส้มหล้า เราเป็นเพื่อนร่วมดินแดนแคว้นไทยเรา ยามสุขร่วมสุขยามช่วยช่วยกัน มาฟังคำโฆษณาจารย์ก็ผมร้องเป็นเพลง บุรีรัมย์เมืองแมนแดนปราสาทหิน ที่ฝรั่งเขาเอาไป เป็นปราสาทโบราณ ลวดลายแกะหินสวยสม ย้ายมาเมืองสุรินทร์ แต่ละปีเขามีกงาน ช้างเตะฟุตบอลชักเย่อ มีช้างวิ่งเก็บของ ประวัตินักศึกเมืองสุพรรณ	อีสานใต้แม่งามข้าเขามีส้มปะกันตรึม ไม่ว่าเขมร ลาว ลาว เขาก็กลุ่มเดียวกัน มีอะไรสมัครสมานไทยอีสานบ้านเฮิง พอสั่งแบบแก้มแปลงสาวเมืองอีสานตอนใต้ เราต่างรู้ได้ยืนเรื่องทับหลังนารายณ์ เดียวนี้ได้กลับมาตุภูมิ ตั้งตระหง่านบนพนม ขอชมเชยศิลป์ถิ่นโบราณ ถิ่นช้างโตแม่ขวัญ บ้านฉันเขาจัดใหญ่โต แกมเด่นระบำมกกัน คล้องช้างแบบโบราณ ตามนามสามองค์เจดีย์

คารักกันตรึมร้อย

คำร้อง

ชาย : นี่คนเด่นคนดัง เฉลิมพลด้วยชี ย้ายไปศรีสะเกษ เขาเสียให้พร้า	ชื่อไอ้หนุ่มดาร์ก็ ก็พวกพระเอกหน้าคำ ดินแดนอาพทที่เคยข้า ว่าเป็นเอธิโอเปียเมืองอีสาน

แต่เดี๋ยวนี้ไม่แล้งแล้ว
 ลือทั่วแดนอีสาน
 ยังมีน้ำตกธารไหล
 น้ำเย็นชื่นชาน
 หมอลำก็ดังแล้ว
 ด้วยความแข็งแรงผิเคือง
 อ้ายหนุ่มชายแดนอีสานได้

ข้าวพืชพรรณธัญหาร
 ว่าเป็นราชากระเทียมไทย
 เรียกได้น้ำตกห้วยจันทร์
 เลื่อนขึ้นเป็นที่ทองเที่ยวไทย
 สากลลูกทุ่งก็มากมาย
 ยึดพื้นเมืองเลี้ยงกาย
 เมตตาเห็นใจขอให้ช่วยพึ่ง

บุญแบ่ง เรือ

คำร้อง

หญิง : ไอ้พ่อช่อจ่าปี
 น้องอยากร้องไห้
 เห็นคนอื่นควงคู่
 น้องอยากมีแฟน
 แต่ยั้งคิดยังเศร้า
 ชาย : เจ๊อยแจ้วจาเรียง
 ที่ไอ้หนุ่มคาร์ก็
 เฝ้าเลียบเรียงเคียงน้อง
 ข้างนอกดาบี่โคล
 หญิง : ถ้าเลือกตัวพี่
 ฐานะพี่ขัดสน
 เดี๋ยวคงตัวพี่
 จะให้ดิเนตาเฝ้า

คนดีเศร้าใจ
 ด้วยใจสาวอยากมีแฟน
 หยกหล่อเกี้ยวแขน
 ควงแขนกับเขา
 ด้วยแฟนสาวยังไม่มี
 ได้ยินเสียงเอ่ยวจี
 แม่เก็บไว้ทำไม
 รอน้องยื่นสัมพันธ์ให้
 ในเนื้อพองแฉ่นพคุณ
 เป็นราชินีแห่งความจน
 ยิ่งกว่าถ่านในเตา
 ลิ่นราศีอัปเภา
 ก็ข้ามเขาไปให้ไกล

ชาย : ข้า ๆ ๆ ๆ
ให้ข้าเกิดมา
เธอไม่รัก
เชิญเลือกตามใจ

ไฉ่คำข้าใจหนักหนา
ประทับตราข้าไฉล
ไม่รู้จะต่อไปทำไม
พี่ชายบ้ายบายเอวัง

จำเรียงเคียงเขา

คำร้อง

คำแปล

ชาย : จี๋ฮั พุ่ม เล็ง พุ่ม
จี๋ฮั พุ่ม เล็ง พุ่ม
ก๊วย ตระ ก๊วย ไค แกว มม
ตระ ไชม ชม บ่อง เนื๊ว ตา แอง
ทมอ ตาร ตัน ทม
แดล กระ มม อัง กุย ก้า ปแสง
ตัก พเนก ไสร ลแสง
บัค มุก จำเรียง เนียง บาน เตวี กุ
จี๊ย มือ พุ่ม ปรี๊ย ลเวง
ชวา รมล ไม เกิด คเนีย
จำ เรียง กุ เตวี เจีย
บอง รเวีย แบ ลือบ ชระ นือฮ ปรี๊ย ทม

ชาย : ขึ้นเขาลงเขา
ขึ้นเขาลงเขา
เคยเกี่ยวก้อยแก้วกัลยา
ขอพ้อยคนเดียวเกิดคนดี
พินก้อนใหญ่
เคยนั่งหยอกเข้ากับพี่
น้ำตาไหลรี
น้องหายหน้าเป็นของชายอื่น
แหวงมองภูผาป่ากว้าง
อยากให้นางเป็นเพื่อนแฉ่งามชื่น
น้องพี่เป็นของชายอื่น
พินขึ้นหันหลังลับลาป่าไพร

นกเขาเคียงคู่

โฉมตรูจำเรียงแม่เคียงใคร

ชายเหวากลางไพร

แม่ทราวมวยคิตถึงจำเรียงจั้งเลย

ไอ้หนุ่มดงกับสาวบ้าน
 พันร่วมเรียงเคียงขนบ
 เห็นญาติที่จำเรียงเรียงรัก
 หน้าผาหักที่พรอดรักทรมาน
 ลึงค่างบ้างชะนี
 ไอ้เพื่อนซี้ไปถิ่นที่เราเคย
 แม่ธรณีโปรดช่วยขับน้ำตา
 เห็นญาติที่จำเรียงเรียงได้เลย

อายัยทม

คำร้อง

ชาย : อายัยสาวเอ๋ย
 พี่หนาวจังเลยหน้าเหม็นตุ้
 วันแหม่เทียนพี่จำมัน
 รอบโบสถ์ที่ขั้วคูเคลียคลอ
 ออกพรรษาคาล์ยญาพะน้ำพนอ
 ข้าวไร่รวงเหลือเพียงตอ
 จะรอพร้อมพี่มีเงินถึง

หญิง : พ่อหนุ่มเขมร
 มาดกั้แมนเต็มชาย
 วันแหม่เทียนน้องจำได้
 รูปเทียนดอกไม้ควงเดิน
 อธิษฐานขอรัก
 แต่อกหักเจ็บใจเหลือเกิน

น้องยังรอพี่นานเนิ่น
แต่พี่ไร้เงินแต่งงาน
ค่อยว่าเราใจดำ

ชาย : โอ เนียง กระ มม เลี้ยว
รนา ฮ่อ กัน จรีว โย เนียง เตวี
ค้อม เทอ ซแร รัว ชรีอว
กั ปนัจ เตวี กนาล รเงีย

ชาย : โอแม่สาวลาว
ใครร้องไห้ก้องแห่งไป
พี่ลืบทานาเกี่ยวข้าวไว้
เขาพรากน้องไปกลางเหมันต์

หญิง : กัน ลือฮ คแมร
กม ปัน แท ทา คณม
น้อง ปเตียฮ แม่ ฮ้อว เกิด ทม
แม่ ฮ้อจ คณม ออย กั

หญิง : พ่อหนุ่มเขมร
อย่าบ้ายเบี่ยงว่าสาวนี้
พ่อแม่เป็นใหญ่ในบ้านบอกชี้
แม่ยกน้องนี้ให้เขาไป

มลูปโตง : ร่มมะพร้าว

คำร้อง

คำแปล

หญิง : โอ มลูป โตง เอย
แดล เนียง อัง กุย
บอง เอย เนียง ฮ้อด งุย
จา ปรีฮ ฮน้า มะ รุง
เนียง ตเซ ชมีอด
เบ็ก บ้อด กัน ตุง
จา บอง ฮน้า รุง
ฮน้า มุย จุม คเนีย

หญิง : โอร่มมะพร้าวเอย
น้องเคยนั่งร่มเงา
พี่เอยน้องนั่งร่มเงา
คอยชายปีมะโรง
น้องเขียนจดหมาย
พับใส่ในซอง
คอยชายปีมะโรง
ปีเกิดเดียวกัน

ชาย : บอง ชัด อาลัย

จระ ไว ชเรี่ย แดล บอง ตระ กอง

จอง เจ็ด ชเรี่ย กรอม มลุ่ม ไคง

กำ ปริง ตรือว จอล ขงาย

แม บอง ปนัจ

รู่จ ชร็จ เรียก ซา

โตจ กัน ตุง จดมาย

อ้อด ชเรี่ย ตัก พเนก อัน ลุง

ชตาย มลุ่ม ไคง

ยอน ปริง มิน คีล คเนีย

ชาย : พี่สุดอาลัย

แม่ยาใจพี่เคยประคอง

ไต้ร่มมะพร้าวพี่เคยเลี้ยงน้อง

เวรกรรมมาพรากจากไกล

แม่พิศลิมพันอันอย่าหมาย

ขาดสะบั้นทั้งไป

แม่จดหมายรักมิปรานี้

ขาดน้องพี่ร้องรำให้

เสียดายร่มมะพร้าวนี้

ที่วสาสนาไม่ควรกัน

ดาร์กกันตรึมร็อค : อีสานใต้สามัคคี

กันตรึมราชวาน

คำร้อง

ชาย : พม่าราชวาน

อย่ามัวเศร้าซึม

ถึงคราวเสรีงาน

มาลีแม่มา

อีสานบ้านนา

แต่น้ำใจแม่นาง

หนุ่มสาวบ้านนา

อย่ามัวคิดเลย

มาร่วมสร้างท่า

มาเกิดทุกคน

อีสานใต้รักกันตรึม

มาไว้จะพริ้มพริ้มกันเกิดหนา

จงสุขสำราญเกิดขวัญตา

ดาร์กจะร้องให้ฟัง

ถึงจะแห้งแล้งอยู่บ้าง

ไม่เคยแห้งแล้งแบ่งชนชั้น

ช่วยกันเกิดหนาเจ้าเอย

ว่าบ้านเรานี้ยากจน

เพนน้ำใจเหมือนสายชล

มาช่วยกันจรจรใจ

ให้อีสานเฮา
แม่มุลฮีไหลลง
หากบ้านเราทุกข์
เรารักกันได้
สอคล้องดูแล
ยาวตั้งสายธาร
ให้ต้นไม้งาม
ให้สัตว์และมนุษย์

มากมายของดีพ่อคัวไก่อ่ง
ลุ่มลำน้าโขงช่วยเป็นพยาน
จงสร้างสุขช่วยแก้ไข
ประสานหัวใจยืนนาน
ยามแม่มักยพาล
ไหลรีไม่มีหยุด
กำเนิดแหล่งน้ำใสสุด
ได้อยู่ดีกินดี

สงกรานต์

คำร้อง

ชาย : ยามเย็นลมโชย
ดูเงียบเหงาไร้เรี่ยวแรง
ย่างเดือนเมษา
ลมร้อนสะบัดพัดทิวดอกจาน
พ่อหนุ่มเจ้าเอ๋ย
พ่อหนุ่มเจ้าเอ๋ย
รดน้ำผู้เฒ่าขอคำอวยพร
กรีดนิ้วร้ายรำ
หญิง : สิ้นสงกรานต์เธอกับฉันหมายความว่า
พ่อหนุ่มเจ้าเอ๋ย
รดน้ำผู้เฒ่าขอคำอวยพร
กรีดนิ้วร้ายรำ
สิ้นสงกรานต์เธอกับฉันหมายความว่า

ใบไม้ร่วงโรยระแหง
นี้หรือลมแล้งดินแตกกระแหงกันดาร
ได้ทวนคืนมาวันสงกรานต์
สำเร็จสาราณะพ่อขวัญแม่มางอน
แม่สาวเจ้าเอ๋ยร่วมรำเต้น
แม่สาวเจ้าเอ๋ยร่วมรำพ้อน
อย่ามัวแสนงอนเศร้าสะท้อนชีวา
แต่เข้ายันคำต่างเฮฮา
วันนี้พี่หน้าอย่าลืมสัญญาที่ผูกพัน
แม่สาวเจ้าเอ๋ยร่วมรำพ้อน
อย่ามัวแสนงอนเศร้าสะท้อนชีวา
แต่เข้ายันคำต่างเฮฮา
วันนี้พี่หน้าอย่าลืมสัญญาที่ผูกพัน

แย้หัวคำ

คำร้อง

คำแปล

1

ชาย : อัน ชาย ตระ ปุก ปรา
 เวีย เรก ตนา เตวี ลัวะ
 อัง แกบ นื่อง คิง กัวะ
 อา เจียฮ กบาล คเมา
 เวีย เนียม คิง กุย เพ็ก ชรา
 ชระ เว็จ มิน เต็ง ปชา
 เวีย จู มนาย ต็อก แก
 ชัด ฮึง กอ กแล้ย
 ชเรีย รวด ไร ตะ แม
 กะ ภาย จรุง ชแร
 นื่อง กือบ กลอ ชรา ไท
 อา เจียฮ กบาล คเมา
 ว่อง วุง พลิว ไม ไฮ
 รวด ใจล บรูง กลอ ไท
 พ้อฮ ไม กบาล ชระ มาม

ชาย : กระจ่ายกันหัว
 แบกไหสุราไปขาย
 คางคกไม่สนใจ
 อ้ายแย้หัวคำ
 หึงกินหึงรำคึงก่า
 พอเมาเริ่มซ่า
 มันทำคำพ้ออ้ายตุ๊กแก
 สาวอึ้งคอสั้น
 เธอวิ่งพลาญแถวตงสะแก
 ขุดหลุมแล้วคลุมหญ้าแพรก
 เธอฝังไว้อื้อเหล้าสาโท
 อ้ายแย้ขี้เมา
 เดินลักกอบข้าวเต้ไต้
 ตกหลุมเหล้าสาโท
 ผลุบไพล่คอพับหลบเซ่ง

กันจัญเจก : เขียดตะปาด

คำร้อง

คำแปล

ชาย : กัน จัญ เจก เอย
 ลุด ตุม จ้อง เวก เนียง เอย

ชาย : เจ้าเขียดตะปาดเอย
 โตคเกาะปลายทัพพี นื่องเอย

ต่นา บาย มิน เบิก พเนก
 คเมา ยอง เอย คลอจ ต้อง ชนัง
 กัน จัญ เจก เอย
 เวีย ซลิก คอ รัง เนียง เอย
 กนัต ปลาน แวีย บัง
 กะ อัด ยุ่ม กเร็ว
 กัน จัญ เจก เอย
 ลุด ตุ่ม จ้อง กตาด เนียง เอย
 โกน ประ ชา เดก ชราด
 แม กเมก เตัญ กัน ลาด เล็ง เชัว
 กัน จัญ เจก เอย
 ลุด ตุ่ม จ้อง ลือฮอง
 เตวี เวียด เนียง เนวี
 อาจารย์ ชัน ตร้อง เล็ง คีล แบ

หุงข้าวไม่ลืมตาให้ตี
 คนตาพี่เอยข้าวใหม่หมดหม้อ
 เจ้าเบียดตะปาดเอย
 นุ่งกางเกงทรงกระสอบ น้องเอย
 ขี่บ้านหลังคาบัง
 เบียดน้อยร้องระงม
 เจ้าเบียดตะปาดเอย
 โดดเกาะยอดต้นกระดาด น้องเอย
 ลูกเขยนอนแก้ผ้าอุจาด
 แม่ยายไล่แมลงสาบวันวาย
 เจ้าเบียดตะปาดเอย
 โดดเกาะยอดมะละกอ
 พี่ไปวัดน้องอยู่บ้าน
 อาจารย์ฉันทเพล แต่เพียงจนบ้าย

เมื่อนรเงี้ยว : ไก่ขัน

ชาย : โอ เมื่อน รเงี้ยว
 บอง ลือ ไชร ไตง ทาง
 คาง แล้ง ปเตียฮ เนียง
 บอง แบีย เมื่อน เตวี เตียะ
 ไค เซวง กัน จวง
 ไค ซตา แบีย ทเนียะ
 แบีย เมื่อน เตวี เตียะ
 คาง กรอย ปเตียฮ เนียง

ไล่ไก่ขัน
 พีนเสียงไก่อคขัน
 ด้านตะวันตกบ้านน้อง
 พี่อุ้มไก่ไปต่อไก่ขัน
 มือซ้ายถือเหยื่อ
 มือขวาถือบ่วงคงมัน
 พี่อุ้มไก่ไปต่อไก่ขัน
 หลังบ้านน้องนาง

หญิง : เมื่อนั้น รุ่งเยาว์ กะเรียด
 โอน เอ็ด คลุ่น จ้อฮอ ชแมง
 อัน เข้ม ตระ เจียะ แจ๊ญ ลมัวฮอ บแซง
 เนียง จ้อฮอ ชแมง เจื่อน ปรี๊
 ลือ ซำ เลง เมื่อนั้น ทเนียงะ
 ชแรก เตียะ กเวีย กเวีย
 ซำ เลง ปรี๊ฮอ กนาล อา ตเรียด บอรร เมีย
 คลุ เตียะ ชเมา ปรี๊ ก้อฮอ ตัก อัน เข้ม

ชาย : บอง แบ๊ เมื่อนั้น ทเนียงะ
 เตวี เตียะ เมื่อนั้น ปรี๊
 เมื่อนั้น รุ่งเยาว์ จ้อง เตียะ
 บอง แบ๊ เมื่อนั้น ลือบ

หญิง : ลือ ไชร เมื่อนั้น ทเนียงะ
 ระ รุ่งเยาว์ เตียะ ต้อง ชเมา เตียะ
 อัน เข้ม ตัก กอูบ จูบ เนียง ชเร๊
 บอรร เมีย ชเร๊ ปรี๊ ปราณ ลือบ ชแมง

ละครเศร้า

หญิง : โอ บอง เอย เนียง นิก
 ตัก พเนก ชเร๊ ไชร ละ โล
 โอ มิน กูร เอย เนียง ชเร๊
 คเมา บอง เอย ชเคี้ย กบู้ฮอ ปรี๊ฮอ บอง
 ชเร๊ จำ บอง ยูร ซน้า
 เปี้ยก ปด้า ชระ งำ จำ บอง
 แมจ เอีย ซัด อา เวีย เนียม ยอง

 ไก่ขันเจื้อยแจ้ว
 นื่องแก้วแย้มหน้าลง เรือน
 น้ำค้างลงหมอกมาเยือน
 นื่องลงเรือนเข้าถ่อนไพร
 ยินเสียงไก่ต่อ
 ร้องขันเจื้อยแจ้ว
 เสียงชายดังกลางดึก
 นื่องแก้วเกลือกคินคู้พื้ น้ำค้างพรม

 พุ่มไก่ต่อ
 ไปต่อไก่ป่า
 ไก่ขันปลายพนา
 พื้ขอลากกลับเรือน

 ยินเสียงไก่ต่อ
 ไก่ขันบนบนลานคินป่า
 น้ำค้างพรางพรมนื่องนางพนา
 กัลยาคินเรือน

 ไอ้พื้เอียนนื่องนิกเวทนา
 น้ำตาไหลนองแก้ม
 มิควรเลยโฉมแจ่ม
 คณดาของพื้เปลี่ยนใจ
 นื่องรอคอยพื้พานปรี๊
 คดาของพื้ให้รอน้องจ่าได้
 กรรมเวรพื้พนาพาไว้

ออย กบ็อด เปียก บอง
เนียง ยอง ค้อฮ์ เตวี บัด เอีย

ให้ล้มคำพี่ชาย
โหมฉายผัดคำสัญญา

ชาย : โอ แม่ ทอ ระ แร้ย
แม่ เวย ชแร้ย นือ ยางนา
มู๋ย เจ็ด นึง ปลึง ขีว
ชแร้ย กิด ยาง นา
ทลา กบ็อด บอง

ไอ้พระแม่ธรณี
แม่เอยยอดรักคนดีเป็นโง
ลูกนี้รักเดียวเต็มดวงใจ
หญิงคิดเช่นใด
แม่ดวงใจทรยศคำสัญญา

ชาย : โอ โจน ตูจ ยุ่ม รัว แม่
โจน เวย อ้อว ชตึง นือช ชลือบ ปราณ
นือช รัว แม่ อา บอง อื้อ นา บาน
ชแร้ย แกว กัล ยาน
โจน บาน แม่ ปี่ นา ชแร้ย

ลูกน้อยร้องระงมหาแม่
ลูกเอ๋ยพ่อปานจะขาดใจ
จะตามหาแม่เจ้าหนใด
หญิงแก้วขวัญใจ
หาแม่อยู่ไหนเล่าลูกยา

พรหมจาแร้ย : พรหมจारी

หญิง : บอง เอย เนียง จ็อง ยุ่ม
คลุ่น เนียง กระ มม บุ่ม จแร้ย
อา โยฮ์ ค้อบ ปรัม แบ้ย
แม่ ออย เนวี ปเตยฮ์
แค กระ เด็ก คย้อล ไฮค
กระ มม ตระ โยน อ้อจ ฐบ บ้อน ปเรยฮ์
ลือก ไค ขา เปียช
ชม รัว กู ปริง
อา ปิล อา เบก โม จุย เรียม เรก
ปรับ ดี กัน แลง

พี่เอยน้องอยากรู้ให้
ตัวน้องทราชม้วยเป็นสาวโสภ
อายุครบสิบแปดขวบปี
แม่ให้อยู่เพี้ยเฝ้าเรือนชาน
เหม็นค่อมใบกใบมา
แก้วกัลยาจุดธูปอธิษฐาน
ยกมือประณมกราบกราน
อธิษฐานขอพบเนื้อคู่คนเดียว
ทั้งห้อยร่ำร้องเรื่องแสง
ทนแห่งใดเนื้อคู่ร่วมเรียง

ตัวฮ จัฮ รือ กเมง
ออย คณูม บาน ยัวล

แก้หนุ่มบานใดใกล้เคียง
ขอพานพบประสพยล

ชาย : ขเร๊ย เอย ก้อม ยุ่ม
รูป ปิณ กระ มม แบก บุ่ม จเร๊ย
อา โยฮ ค้อบ ปรัม แะย
ขเร๊ย ลออุ จิง เจียะ

น้องเอยอย่ารำไรให้
ทรมวยเป็นสาวโสภี
อายุครบสิบแปดขวบปี
ดวงฤติงามล้ำเกินใคร

ชาย : แะ รเจีย คย้อล เว็ด
ปเร๊ยฮ บาท บอง เอ็ด ลู่จ ชลัญ แตะ มุ่ม เนียะ
ลือก ไค ซา เปียฮ
ชม เกิด กู ปรีง
อา ตเร๊ยค ตูล ไจล เดก
อา บิล อา เปก กัว เลก ปรับ ปแซง
ค้อล เอีย กู ปรีง
ปโอิน เนียง กม ยุ่ม

หมั่นคัลมโปกโบายมา
พี่รักแก้วตานางเดียวนคราญ
ยกมือประนมกราบกราน
อธิษฐานขอเป็นเนื้อคู่นอนเคียง
ติดแล้วเข้านอน
หึงห้อยส่องแสงไกลไกล
พบแล้วคู่นอนเคียงกาย
ร่วมเรียงคือน้องนางราม

ชวนนางชมไพร

หญิง : เนียง ไจล ปรียี้ พรอฮ
ลือ กะ งอก เวีย ยุ่ม
เนียง ไจล ปรียี้ พุ่ม
เค็ร ชัด ดบ ชัด ปรียี้

สาวน้อยชมไพรกว้าง
นกยูงแพนหางร้องส่ง
ปิ่นเข้าขึ้นลง
เดินดงเดินป่า

อา คลุ่น เวง เวง
 กี่ เฮา ทา ปัวฮ
 อา ทม กบิวฮ กบิวฮ
 กี่ เฮา ทา ซเคี้ย

ชาย : เนียง ใจล ปรี๊ย ปรอฮ
 ลือ กะ งอก เวีย ยุ่ม
 เนียง ใจล ปรี๊ย พุ่ม
 เดิร ชัด คบ ชัด ปรี๊ย
 อา คลุ่น เวง เวง
 กี่ เฮา ทา ปัวฮ
 คเมา คเมา กบิวฮ
 กี่ เฮา ชัด พลุ ตา แรีย

หญิง : เนียง เค็ญ อัน ชาย
 เวีย แจ็ญ เอ็ด แค
 ขวา โกน แม
 ออบ คเนีย ยูล เวี๊ร ตุง
 รเมี้ยง ขแนง กแจ็ย
 จ้อฮ เพ็ก ตัก เกิด ไพง
 จแก ตระ จอก กัน ตูย งอุง
 ตระ บะ ซี่ กระ จ้อง ชัก กแจ็ย

ชาย : ทา ชัด ซี่ ชัด
 เนียง กม เพ็ด กม แพ็ย
 ทาง ชัด ซี่ ชัด
 เกิด กาเนิด เจีย ชัด ปรี๊ย

ที่ลาตัวยาวยาว
 เขาเรียกว่างูนั้นหนา
 ที่ตัวใหญ่ใหญ่สูงสง่า
 เขาเรียกกันว่าอะไร

สาวน้อยชมไพรกว้าง
 นกยูงแพนหางร้องส่ง
 ปิ่นเขาสั้นลง
 เดินลงเดินป่า
 ที่ลาตัวยาวยาว
 เขาเรียกว่างูนั้นหนา
 ที่ตัวใหญ่ใหญ่สูงสง่า
 เขาเรียกว่าช้างงางาม

นั้นเจ้ากระต่ายน้อยน้อย
 ทะแ้งคอยชมจันทร์อร่าม
 แม่ลิงประคองลูกโยนยาม
 โทนเถาว์ล้วยแกว่งไกว
 โนนะเจ้ากวางเข่าอ่อน
 เขาปลายงอนเป็นฝูงลงกินน้ำใส
 หมาจิ้งจอกหางตั้งสัตว์ป่ามหากัย
 ขยุ่มกวางไซคร้ายเป็นเหยื่อักษาหาร

สัตว์ป่ากินสัตว์ป่า
 คนงามเอ๋ยเป็นธรรมดาแม่จอมขวัญ
 สัตว์กินสัตว์เดรัจฉาน
 ก็เพราะพวกมันเป็นสัตว์ป่าพงไพร

เบอ มนีฮ์ ซี มนีฮ์

เวีย เลว จัญ ไร

เกิด โม เจียด เนียง ชเรีย

ค้อม ทวือ บือน พอด ชัด ปรี๊

ถ้าคนกินคน

เขาวัวเลวจัญไร

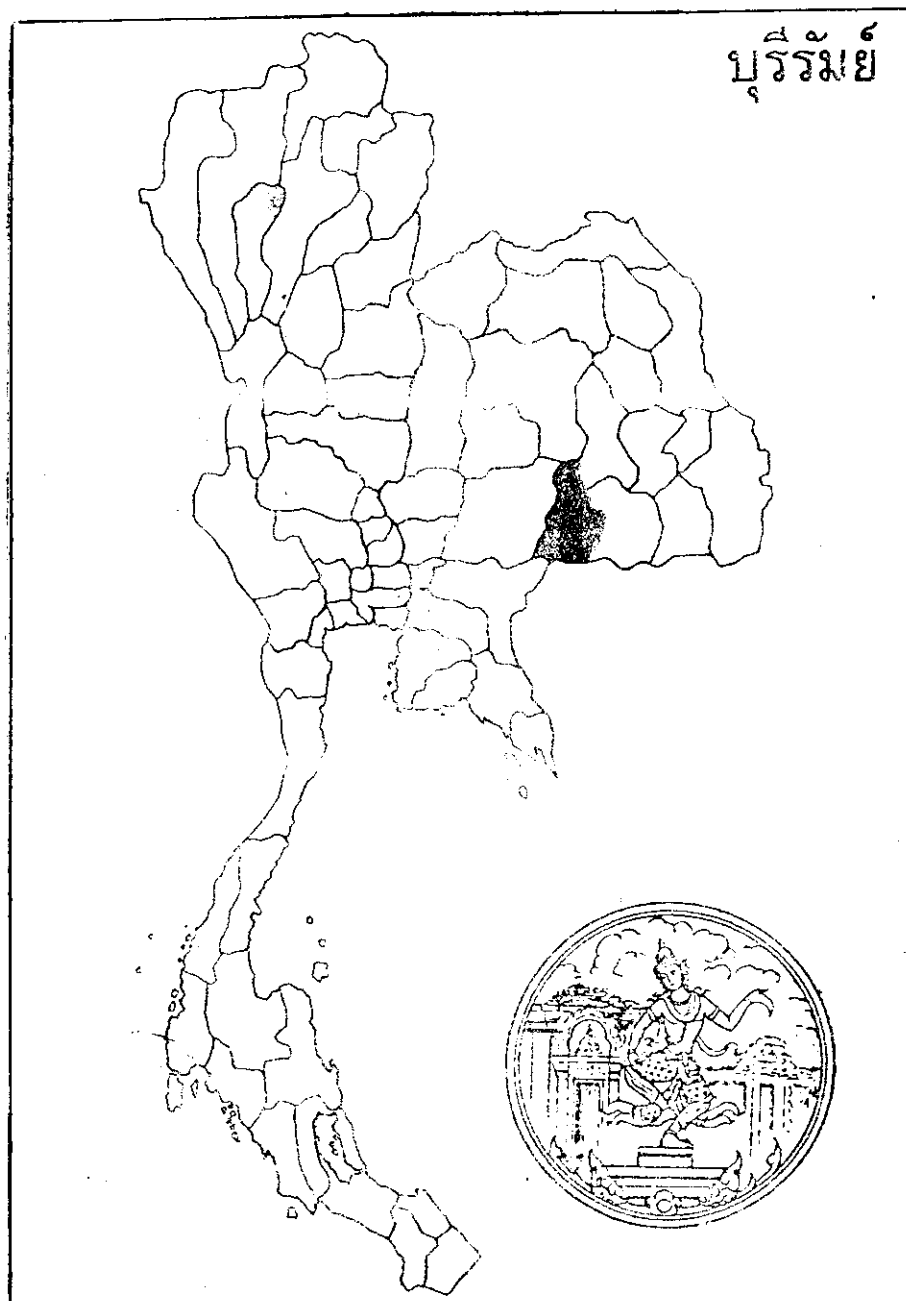
เกิดเป็นหญิงแม่ทราเมีย

หมั้นสร้างบุญให้พ้นจากสัตว์ป่า

เกิดงามงอน

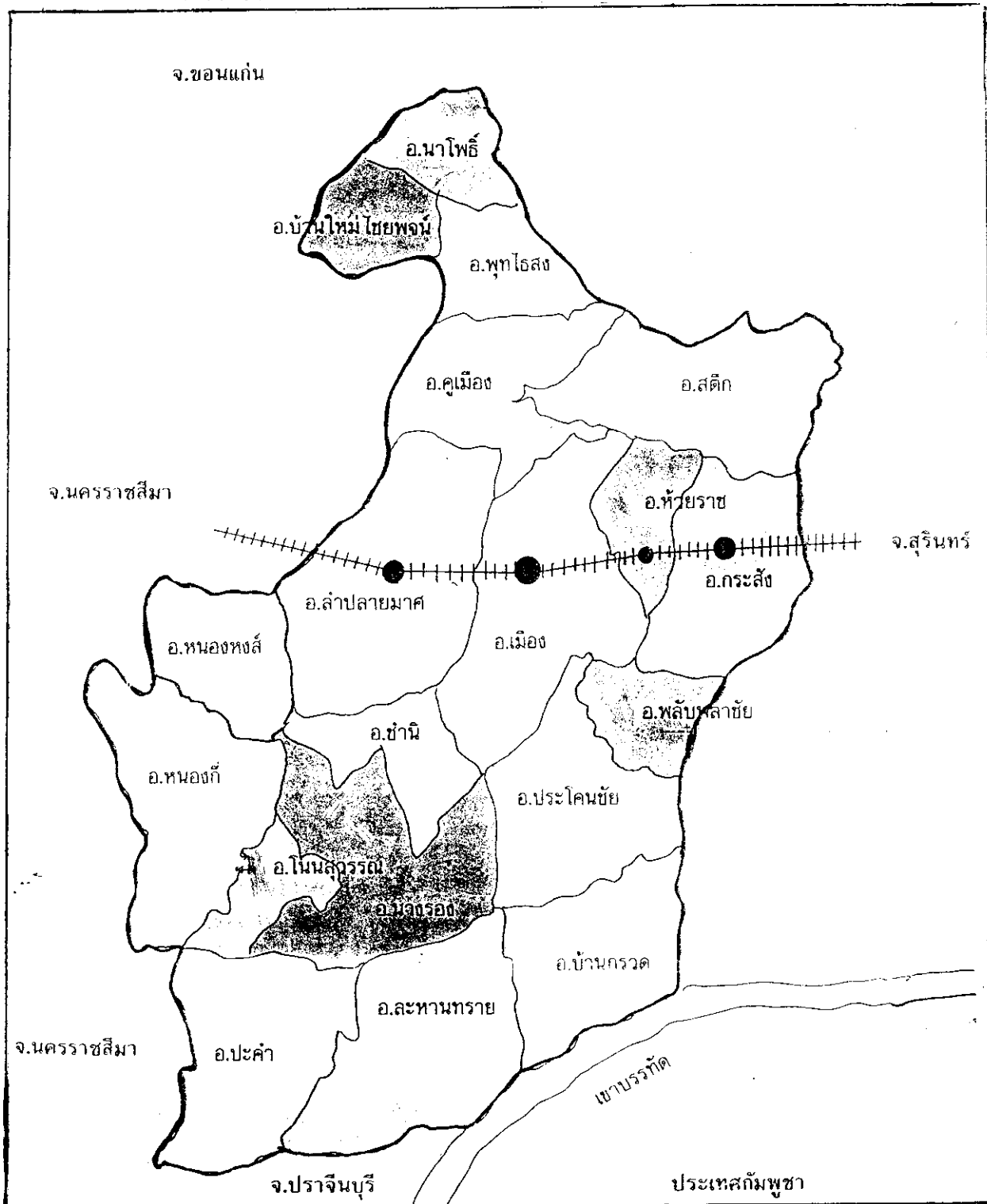
ภาคผนวก ข

พันธุ์ไม้เกี่ยวกับท้องถิ่น

แผนที่ประเทศไทยแสดงที่ตั้งจังหวัดบุรีรัมย์

ที่มา : 73 จังหวัด (เล่ม 2) ภาคอีสาน : 2535

แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์

ที่มา : บุรีรัมย์ 35. แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์. 2535

จังหวัดบุรีรัมย์

บุรีรัมย์ เป็นชื่อจังหวัดหนึ่งในจำนวน 19 จังหวัด ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน มีฉายาในสมัยโบราณว่า "บุรีรัมย์เมืองค่าน้ำคัม" ทั้งนี้เพราะแต่เดิม เมืองบุรีรัมย์เป็นเมืองแห่งแล้งชาวยุโรปต้องไปตักน้ำโคลนจากกันบ่อกันบึงใส่ครุไม้ผสมกับดินเหนียว ต้มน้ำดื่มแล้วรอให้โคลนตะกอนก็จะได้น้ำเพื่อใช้บริโภค ปัจจุบันฉายานี้เป็นอดีตไปแล้ว เพราะเราจะไม่พบการตักน้ำดังกล่าวอีก บุรีรัมย์ปัจจุบันเป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์และน่าอยู่น่าอาศัย

ลักษณะทำเลที่ตั้ง

จังหวัดบุรีรัมย์ตั้งอยู่ทางตอนใต้ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือเป็นจังหวัดชายแดนที่มีความสำคัญ ทางยุทธศาสตร์มาจังหวัดหนึ่ง อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทย ตามเส้นทางรถไฟ ประมาณ 376 กิโลเมตร ตามเส้นทางรถยนต์ประมาณ 416 กิโลเมตร มีพิกัดที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ ละติจูด 15 องศา 8 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูด 14 องศา 59 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 102 องศา 28 ลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูด 103 องศา 12 ลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูด 103 องศา 12 ลิปดาตะวันออก หรือมีที่ตั้งสัมพันธ์ดังนี้

ทิศเหนือ

ติดกับอำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น อำเภอนาเชือก อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์โดยมีลำน้ำมูลกั้นเขต

ทิศตะวันออก

ติดต่อกับอำเภอท่าตูม อำเภอจอมพระ อำเภอเมืองสุรินทร์ และอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ โดยมีลำน้ำชีกั้นเขต

ทิศใต้

ติดต่อกับประเทศประชาธิปไตยกัมพูชา โดยมีแนวสันเขาของเทือกเขาดงรักกันเป็นแนวพรมแดน มีช่องเขาติดต่อกันมากมาย เช่น ช่องจันทร์กะฮ่อม ช่องเขตะกู ช่องกินทาบเพ็ด ช่องบะระเนาะ ช่องคาเพ็ด เป็นต้น และติดต่อกับอำเภอตาพระยาและอำเภอวัฒนานคร

จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีแนวเส้นเขาของเอกเขตรักและเทือกเขาสันกำแพงกันเขต มีช่องเขาติดต่อกันที่สำคัญได้แก่ ช่องตะโก และช่องตากั่ว

ทิศตะวันตก

จดกับอำเภอประทาย อำเภอชุมพวง อำเภอห้วยแถลง อำเภอจักราช อำเภอโชคชัย และอำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา

ขนาดและรูปร่างของพื้นที่

จังหวัดบุรีรัมย์มีพื้นที่ประมาณ 13,400 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,817,000 ไร่ มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 7 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรืออันดับที่ 17 ของประเทศ รูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือมัดของขนมข้าวต้มมัด พื้นที่ตอนกลางมีความกว้างน้อย ความยาวอยู่ในแนวเหนือ - ใต้ ส่วนที่กว้างที่สุดจากอำเภอหนองกี่สุดเขตแดนตะวันออกของอำเภอประโคนชัย มีระยะทางประมาณ 110 ไมล์ ส่วนที่แคบที่สุดจากตะวันออกสุดของอำเภอลำปลายมาศ ประมาณ 10 ไมล์ และส่วนที่ยาวที่สุดจากเหนือสุดของอำเภอพุทไธสงถึงใต้สุดของอำเภอละหานทรายประมาณ 230 ไมล์

การแบ่งเขตการปกครอง

บุรีรัมย์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 19 อำเภอ คือ อำเภอพุทไธสง อำเภอสตึก อำเภอคูเมือง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอเมือง อำเภอกระสัง อำเภอประโคนชัย อำเภอนางรอง อำเภอหนองกี่ อำเภอละหานทราย อำเภอบ้านกรวด อำเภอนาโพธิ์ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอห้วยราช อำเภอพลับพลาย อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอปะคำ อำเภอขาม และอำเภอหนองหงส์

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ จะสูงทางด้านทิศใต้ และลาดเอียงเทไปสู่ทางทิศเหนือ มีภูเขาตึก ซึ่งเป็นบริเวณที่มีระดับความสูงสุดอยู่ทางทิศใต้สุดของพื้นที่ และมีลำน้ำมูล ซึ่งเป็นบริเวณที่มีระดับต่ำลุ่มที่สุดอยู่ทางทิศเหนือสุด มีภูเขาที่เป็นเนินเขาเตี้ย ๆ กระจายทั่วไปในเขตอำเภอละหานทราย และอำเภอบ้านกรวด โดยเฉพาะมีมากทางตอนใต้ของเขตอำเภอ

เนินเขาและภูเขาเหล่านี้เป็นแหล่งต้นน้ำของลำห้วย ลำธารต่าง ๆ ที่ไหลลงสู่ลำน้ำมูล
เนื่องจากความลาดเทของพื้นที่มีมาก น้ำไม่ค่อยขัง ปัญหาที่ท่วมจึงไม่ค่อยมี นอกจากบริเวณ
ที่อยู่ใกล้ริมฝั่งลำน้ำเท่านั้น แต่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ในฤดูแล้งขาดแคลนน้ำ มีความแห้งแล้งมาก

ภูเขาและเนินเขา

ภูเขาส่วนมากมีความสูงน้อย จัดเป็นเนินเขาจะเหมาะกว่าภูเขา ที่สำคัญได้แก่
เทือกเขาสนักแพง ซึ่งมีความสูงมาก สมควรเรียกเป็นภูเขาได้ ภูเขาไฟพนมรุ้ง ภูเขาปลายพัด
ภูเขาหิน ภูเขาไฟอังคาร ภูเขาไฟกระโดง ฯลฯ น่าจะเรียกว่า เนินเขามากกว่า ส่วนมากอยู่
ทางตอนใต้ของจังหวัด

ลำน้ำ

ลำน้ำ ส่วนมากเป็นสายสั้นและขนาดเล็ก ไหลจากทิศใต้ ไปสู่ลำน้ำมูลทางทิศเหนือ
และมีน้ำมากเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมได้บ้าง แต่ไม่เหมาะใช้
เพื่อการคมนาคม เพราะน้ำมาก ไหลเชี่ยวกรากในฤดูฝน แต่ฤดูแล้งน้ำน้อย บางตอนจะมี
เกาะแก่ง หรือแห้งขาดเป็นตอน ๆ ลำน้ำที่สำคัญได้แก่ ลำน้ำมูล ต้นน้ำเกิดจากเขาวงเขาละมั่ง
ในอำเภอบักธงชัย นครราชสีมา มีน้ำตลอดปี ลำน้ำนี้เป็นสาขาของลำน้ำมูล ต้นน้ำเกิดจาก
เทือกเขาคงรัก ใช้เป็นเส้นกั้นเขตจังหวัดบุรีรัมย์กับจังหวัดสุรินทร์ ไหลลงสู่ลำน้ำมูลที่ตำแหน่ง
แบ่งเขต อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์และอำเภอสตึก ลำน้ำปลายมาศ ต้นน้ำ
เกิดจากเนินเขาต่าง ๆ ในอำเภอละหานทราย อำเภอบ้านกรวด สาขาของลำน้ำนี้บางสายใน
อำเภอนางรอง เรียกว่า ลำน้ำนางรองไหลลงสู่ลำน้ำมูลที่อำเภอชุมพลบุรี นครราชสีมา
นอกจากนั้น เป็นลำห้วยเล็ก ๆ เช่น ลำห้วยปะเทีย ลำสะแทด ลำห้วยจระเข้มาก ลำห้วยเสว
เป็นต้น

ดิน

ลักษณะดินในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยทั่วไปมีคุณภาพต่ำ เพราะเป็นดินหลายที่สลายตัว
มาจากหินทรายกลุ่มโคราชไม่อุ้มน้ำ การระบายน้ำดีมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ฤดูแล้ง เกิด
ความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำมาก มีอินทรีย์วัตถุหรือแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ต่อพืชน้อย ความหนา

ของดินบาง สีขาวเทา และแดงส้มจาง ๆ บริเวณที่มีดินอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ บริเวณที่เป็นที่ราบริมฝั่งลำน้ำที่มีน้ำหลากท่วมเสมอ เพราะจะมีการทับถมสะสมของดินตะกอนดินเหนียว ซึ่งจะช่วยให้ดินอุ้มน้ำได้ดีขึ้น และบริเวณโดยรอบของซากภูเขาไฟซึ่งจะมีดินที่สลายตัวจากลาวา หรือถ้าถ้ำภูเขาไฟ ลักษณะดินจะมีสีดำ - น้ำตาลเข้ม การอุ้มน้ำดี มีแร่ธาตุอุดมมาก จัดเป็นดินที่มีคุณภาพสูงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้เพื่อการเกษตรกรรม

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของบุรีรัมย์ จัดเป็นภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน จะได้รับทั้งอิทธิพลของลมมรสุมฤดูร้อนตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมฤดูหนาวตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะอากาศทั่วไปค่อนข้างรุนแรง คือ ฤดูร้อนอากาศร้อนมาก แต่ฤดูหนาวอากาศกลับหนาวเย็นมาก อุณหภูมิโดยทั่วไปจะสูงตลอด ทั้งนี้เพราะบุรีรัมย์อยู่ใกล้ศูนย์สูตรจัดอยู่ในเขตร้อน แต่ก็มีอากาศหนาวเย็นระยะสั้น ๆ ระหว่างที่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมฤดูหนาว ตะวันออกเฉียงเหนือประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ความแตกต่างของอุณหภูมิระหว่างอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดของปี มีค่าสูงคือประมาณ 18 องศาเซลเซียส และในระยะฤดูร้อนแห้งแล้งและฤดูหนาวเย็น อุณหภูมิระหว่างอุณหภูมิสูงสุด และอุณหภูมิต่ำสุดของแต่ละวัน จะมีค่ามากคือประมาณ 15 - 25 องศาเซลเซียส แสดงว่าอากาศรุนแรงมากทั้งนี้เพราะไอน้ำในอากาศมีน้อย ทำให้การรับความร้อนจากดวงอาทิตย์ และคายความร้อนของเปลือกโลกรวดเร็วมาก จึงทำให้อุณหภูมิของอากาศเหนือผิวโลกมีอุณหภูมิเปลี่ยนแปลงรุนแรงไปด้วย

ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ป่าไม้ บริเวณตอนใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ ยังคงมีป่าไม้ อุดมสมบูรณ์มาก มีเขตป่าสงวนแห่งชาติ 13 เขต รวมพื้นที่ประมาณ 1,367,207 ไร่ แต่ปัจจุบันถูกทำลายไปประมาณ 675,992 ไร่ ยังคงมีสภาพเป็นป่าอยู่ประมาณ 692,214 ไร่ ประมาณร้อยละ 8.85 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด หรือประมาณร้อยละ 50.63 ของพื้นที่ป่าสงวนของจังหวัดทั้งหมด ประเภทของไม้ส่วนมากเป็นไม้เนื้อแข็งมีคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้มะค่า ไม้พยุง ไม้ตะแบก ฯลฯ

2. ทรายจืด ใช้สำหรับก่อสร้าง พบมากในลำนํ้ามูล มีปริมาณมาก พอบริการแก่งานก่อสร้างในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง

3. หิน มีแหล่งหินบะซอลท์ เป็นหินที่มีคุณภาพแข็งแกร่งสูงสุด ในประเภทหินก่อสร้างด้วยกัน เหมาะต่องานก่อสร้างที่ต้องการความถาวรและทนทานมาก ๆ มีปริมาณมากมาย เพราะบุรีรัมย์มีภูเขาไฟกระจายอยู่หลายแห่ง

ประชากร

ประชากรมีเชื้อชาติไทย ลาว เขมร จีนและอินเดีย ตามลำดับ ภาษาที่ใช้โดยมากใช้ภาษาไทยกลาง อันได้รองลงมาได้แก่ ภาษาไทยอีสาน ภาษาเขมร จีน เป็นต้น ลักษณะการกระจายของประชากรจะกระจายอยู่ใกล้แหล่งน้ำและอาศัยอยู่บนเนินหรือโคกที่น้ำไม่ท่วมและมักจะปลูกบ้านเรือนรวมกันเป็นหมู่บ้านบริเวณเดียวกันมากกว่าการกระจายอยู่โดดเดี่ยว

อาชีพและสภาพเศรษฐกิจ

อาชีพของประชากรส่วนมากคือการเกษตรกรรม มีประมาณร้อยละ 88 ของประชากรทั้งหมด ดังนั้น สภาพเศรษฐกิจของประชากรจึงขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตรกรรม ถ้าปีใดผลิตผลเกษตรกรรมสูง การเกษตรกรรมได้ผลดี สภาพเศรษฐกิจของประชากรก็ดี แต่ถ้าปีใดการเกษตรกรรมได้รับความเสียหายได้ผลผลิตทางการเกษตรกรรมต่ำ สภาพเศรษฐกิจของประชากรก็จะไม่ดีไปด้วย ลักษณะการเกษตรกรรมส่วนมากยังล้าหลัง มิได้อาศัยหลักวิชาการหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลผลิตทางการเกษตรกรรมขึ้นอยู่กับสภาพของธรรมชาติ ดังนั้นปีใดฝนแห้งแล้งหรือฝนตกมากเกินไปจนน้ำหลากท่วมหรือมีโรค ศัตรูพืช โรคสัตว์ระบาด ฯลฯ ผลผลิตทางการเกษตรกรรมจะตกต่ำมาก

การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์เลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานและใช้เป็นอาหาร สัตว์ที่เลี้ยงส่วนมาก ได้แก่ กระบือ หมู เป็ด ไก่

การประมง

บุรีรัมย์มีแหล่งประมงน้ำจืดทั้งที่เป็นอ่างเก็บน้ำและลำน้ำมาก เช่น อ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก ห้วยตลาด ห้วยขี้หนู ห้วยใหญ่หนองทะลอก ห้วยสวาย หนองคาหมู ลำน้ำมูล ลำปลายมาศ ฯลฯ ประเภทของสัตว์น้ำส่วนมากเป็นปลา คือ ปลาหมอเทศ ปลาหลด ปลาแขยง ปลาดุก ปลาคะเพียน ฯลฯ

การทำป่าไม้

การทำป่าไม้พบมากเฉพาะทางตอนใต้ของจังหวัด คือ ในอำเภอลำทะเมนชัย อำเภอบ้านกรวด อำเภอนางรอง และอำเภอประโคนชัย การบุกรุกทำลายป่าสงวนมีอยู่ทั่วไป เป็นปัญหาระดับจังหวัดที่ต้องแก้ไขโดยรีบด่วน

การอุตสาหกรรม

การอุตสาหกรรมของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ย่อมลงทุนใช้แรงงานและผลิตผลจากโรงงานน้อย ส่วนมากเพื่อบริการแก่คนในท้องถิ่น ประเภทอุตสาหกรรมที่สำคัญได้แก่ โรงงานย่อยหิน โรงงานน้ำตาล โรงสีข้าว โรงเลื่อยไม้ โรงงานมันเส้น ฯลฯ

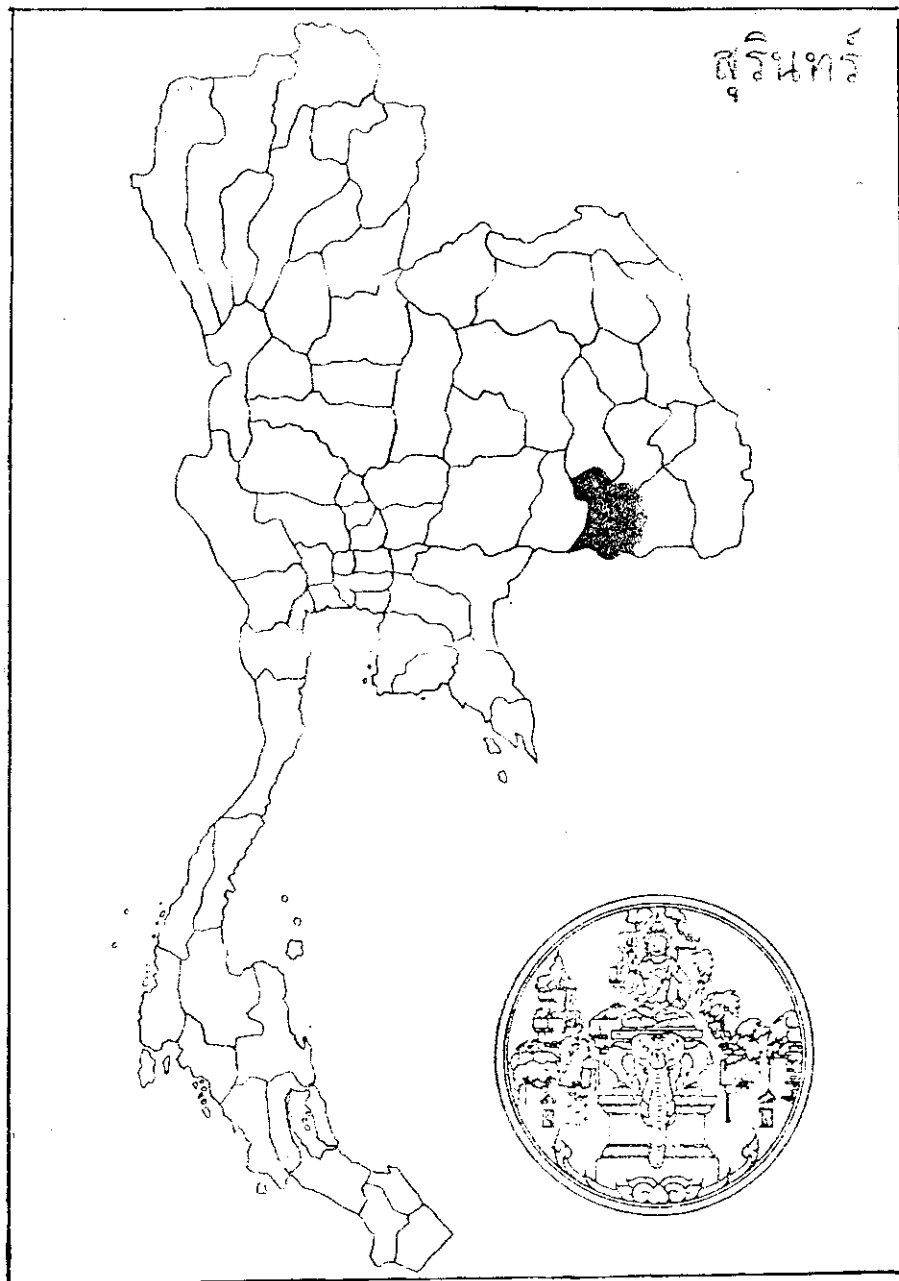
การคมนาคม

สภาพการคมนาคมภายในจังหวัดบุรีรัมย์ค่อนข้างดี มีถนนเชื่อมระหว่างชุมชนต่าง ๆ เกือบทั่วถึง แม้สภาพถนนอาจมีคุณภาพไม่ค่อยดีนักก็ตาม การคมนาคมที่สำคัญมี 2 ประเภท คือ

1. การคมนาคมทางถนนรถยนต์
2. การคมนาคมทางรถไฟ มีทางรถไฟผ่านสถานีต่าง ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์มากพอสมควร เป็นการคมนาคมที่ประชาชนมีฐานะยากจนนิยมใช้มาก เพราะค่าโดยสารถูก

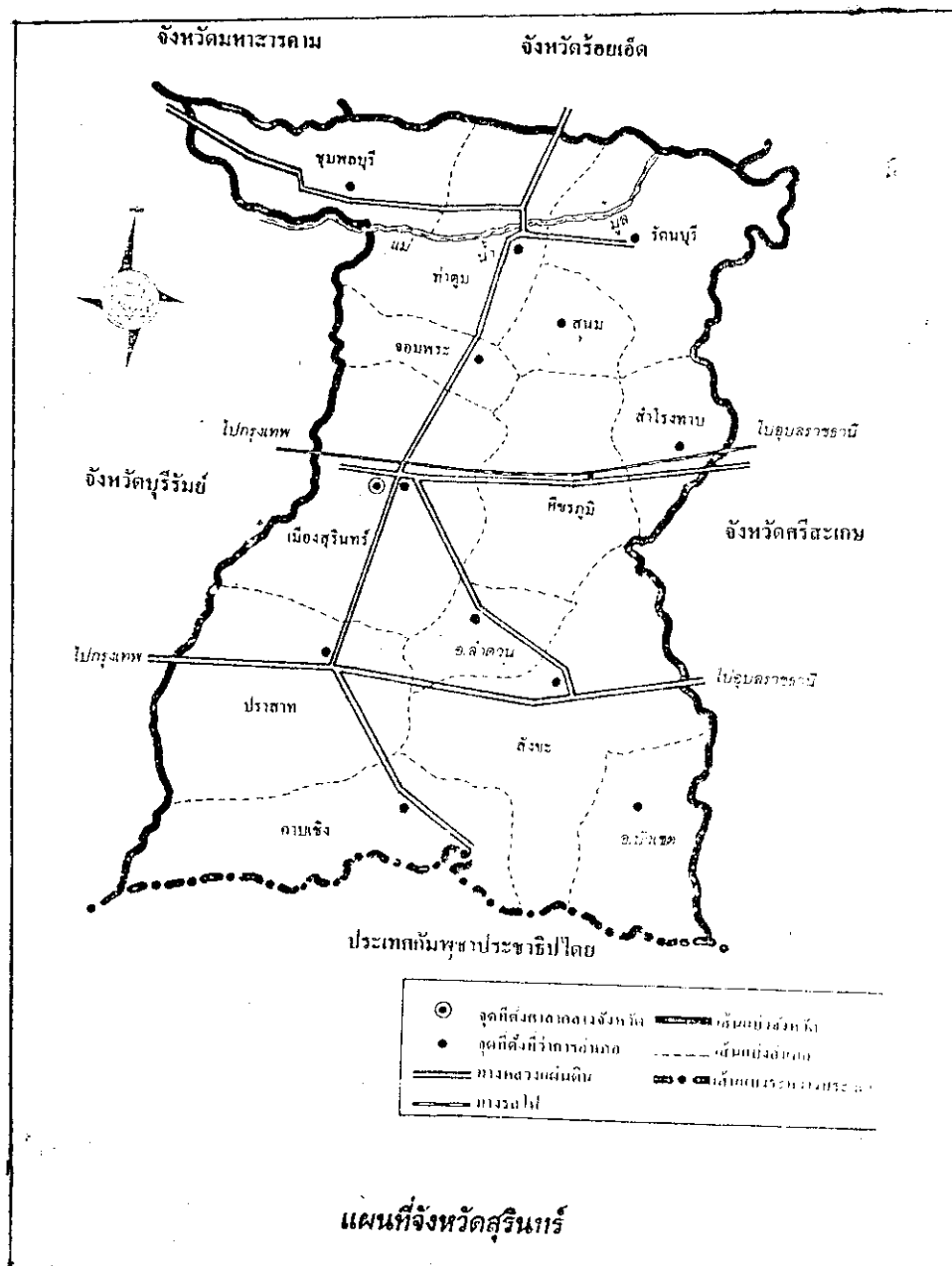
สรุปปัญหาที่ควรเร่งรีบแก้ไข

1. ปัญหาความแห้งแล้ง ควรสร้างแหล่งเก็บน้ำและจัดสร้างคลองส่งน้ำให้ใช้การได้ผลจริง ๆ เพิ่มขึ้น
2. ปัญหาการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรกรรม ควรมีการเผยแพร่และส่งเสริมการนำวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางเกษตรกรรมมาใช้ให้มากขึ้น เช่น การใช้ปุ๋ย การบำรุงรักษาดิน การชลประทาน หาแหล่งน้ำ การคัดเลือกผสมพันธุ์พืช-สัตว์ การปราบและป้องกันศัตรูและโรคระบาดของพืชและสัตว์ ฯลฯ
3. ปัญหาการบุกกรุกทำลายป่า ควรมีการปราบปรามอย่างเด็ดขาด หาวิธีการที่ได้ผลมากกว่าในปัจจุบัน และควรเร่งส่งเสริมการปลูกป่าเพิ่มเติมให้มากขึ้น
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรทางการศึกษา เช่น โบราณสถานวัตถุ และโดยเฉพาะซากภูเขไฟ เพราะเป็นตัวอย่างร่องรอยปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่หายาก มีคุณค่าต่อการศึกษายิ่ง ควรมีการอนุรักษ์และช่วยกันเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษายิ่ง (สมบัติอีสานใต้ : 2522, บุรีรัมย์ 35 : 2535, 73 จังหวัด (เล่ม 2) ภาคอีสาน : 2535)

แผนที่ประเทศไทยแสดงที่ตั้งจังหวัดสุรินทร์

ที่มา : 73 จังหวัด (เล่ม 2) จากอีสาน : 2535

แผนที่จังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นแวงที่ 103 ถึง 105 องศาตะวันออก เส้นรุ้งที่ 15 ถึง 16 องศาเหนือ ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถไฟประมาณ 420 กิโลเมตร และทางรถยนต์ประมาณ 452 กิโลเมตร มีลักษณะเกือบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีพื้นที่ประมาณ 8,785 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,490,425 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.5 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับอำเภอเกษตรวิสัย อ.สุวรรณภูมิ อ.กันทรวิชัย อ.พนมไพร อ.รัตนวาปี อ.รัตนวาปี อ.รัตนวาปี อ.รัตนวาปี
ทิศใต้	ติดต่อกับสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตยหรือประเทศเขมร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อ.ขุขันธ์ อ.ปราสาท อ.ห้วยทับทัน อ.อุทุมพรพิสัย และอ.บึงบูรพ์ จ.ศรีสะเกษ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอ.บ้านกรวด อ.ประโคนชัย อ.กระสัง อ.สตึก อ.พุทไธสง และอ.พลับพลาชัย จ.บุรีรัมย์

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกได้เป็นสองตอนใหญ่ ๆ คือ ตอนเหนือ ติดต่อกับจ.ร้อยเอ็ด และจ.มหาสารคาม พื้นที่จะเป็นที่ราบลุ่มมีป่าไผ่และทุ่งหญ้ามีแม่น้ำมูลไหลผ่าน ซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของจ.สุรินทร์ และตอนใต้ติดต่อกับสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตย จะเป็นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ มีป่าทึบและภูเขาสลับซับซ้อนหลายลูก โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สูงกว่าระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ 1500 - 1800 ฟุต และลาดต่ำลงไปในดินแดนของสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตย เมื่อมองจากฝั่งไทยจะเห็นดินแดนของสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตยอยู่ต่ำกว่าอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเหตุนี้ชาวสุรินทร์จึงมักจะเรียกตัวเองและภาษาที่ตัวเองพูดว่า "เขมรสูง" โดยเรียกคนละภาษาที่คนในสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตยใช้พูดว่า "เขมรต่ำ" ตรงบริเวณชายแดนจะมีเทือกเขาพนมดงรักเป็นแนวกัน มีระยะทาง

ยาวประมาณ 90 กิโลเมตร และมีช่องเขาที่สามารถขึ้นลงติดต่อไปมาระหว่างกันของชาวสุรินทร์ และชาวกัมพูชาถึง 35 ช่อง ที่สำคัญได้แก่ ช่องจอม ช่องพริก ช่องเสม็ด และช่องตาเมือน เป็นต้น ช่องเหล่านี้ได้ใช้เป็นเส้นทางติดต่อไปมาระหว่างกันของคนในสมัยโบราณ และใช้เป็นเส้นทางอพยพหนีภัยสงครามของชาวกัมพูชาในช่วงหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองภายในประเทศในปี พ.ศ. 2518

สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดสุรินทร์แบ่งออกเป็น 3 ฤดูกาลตามลักษณะภูมิอากาศของประเทศไทย ดังนี้

1. ฤดูฝน อยู่ในช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้
2. ฤดูหนาว อยู่ในช่วงกลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีอุณหภูมิต่ำสุดโดยเฉลี่ย 21.7 องศาเซลเซียส
3. ฤดูร้อน อยู่ในช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนที่พัดจากทะเลจีนใต้

ทรัพยากร

จังหวัดสุรินทร์ได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรต่าง ๆ สมบูรณ์ที่สุดจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีทั้ง ป่าไม้ แหล่งน้ำ ภูเขา และแร่ธาตุต่าง ๆ ดังนี้

1. ดิน สภาพดินในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่ม คือ
 - 1.1 กลุ่มดินนา ได้แก่ กลุ่มดินที่มีเนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว ชั้นบนของดินเป็นสีกาหรือสีเทาเข้ม ชั้นล่างเป็นสีน้ำตาลอ่อน สีน้ำตาล หรือสีเขียวมะกอก มีจุดปะเป็นสีน้ำตาลปนสีเหลือง หรือสีน้ำตาลแก่ อาจมีก้อนปูนหรือก้อนสารเคมีสะสมพวกเหล็กและแมงกานีส ในดินชั้นล่างระบายน้ำได้ช้าหรือค่อนข้างช้า ดังนั้นดินในกลุ่มนี้จึงสามารถเก็บน้ำไว้ได้ค่อนข้างดีซึ่งเหมาะแก่การทนามากกว่าพืชอื่น ๆ ดินในกลุ่มนี้จะพบมากในพื้นที่ราบเรียบหรือที่ราบลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง ปัจจุบันเมื่ออยู่ประมาณ 54.23 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่โดยกระจายกันอยู่ในพื้นที่ของทุกอำเภอในจังหวัดสุรินทร์

1.2 กลุ่มดินไร่ ได้แก่กลุ่มดินที่มีเนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายแข็ง มีสีเป็นสีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนแดง ในชั้นดินลึก ๆ จะมีจุดประเป็นสีเทาและสีน้ำตาลบางแห่งอาจมีแร่ไมก้าหรือก้อนปูนปะปนอยู่ด้วยเกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนเล้า ดินในกลุ่มนี้จะพบมากในพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงเป็นลูกคลื่นลอนลาด มีการระบายน้ำได้ปานกลางถึงดี มีความอุดมสมบูรณ์ ตามธรรมชาติปานกลางเหมาะสำหรับปลูกพืชไร่ และไม้ผลต่าง ๆ ปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 18.85 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่โดยกระจายกันอยู่ในพื้นที่เกือบทุกอำเภอ ยกเว้น อำเภोजอมพระ อำเภอชุมพลบุรี อำเภอสนม และอำเภอเสนาวน

1.3 กลุ่มดินคละ ได้แก่กลุ่มดินที่มีส่วนผสมของกลุ่มดินหลาย ๆ กลุ่ม ซึ่งมีอยู่ประมาณ 24.62 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่โดยกระจายกันอยู่ในพื้นที่เกือบทุกอำเภอ ยกเว้น อำเภอสำโรงทาบ อำเภอชุมพลบุรี และอำเภอกาบเชิง

1.4 กลุ่มดินภูเขา ได้แก่ กลุ่มดินที่ประกอบด้วยพื้นที่ภูเขาและเทือกเขา ซึ่งมีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ ลักษณะของเนื้อดินและความสมบูรณ์ตามธรรมชาติของดินในกลุ่มนี้ จะแตกต่างกันไปตามชนิดของหินก้อน กากหินในแต่ละพื้นที่ มักมีเศษหิน ก้อนหิน หรือหินพื้นใต้อักระจัดกระจายทั่วไป ส่วนใหญ่ยังปกคลุมด้วยป่าไม้ประเภทต่าง ๆ เช่นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง เป็นต้น แต่หลายแห่งมีการบุกรุกทำไร่เลื่อนลอยโดยปราศจากการอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการชะล้างและพังทลายของหน้าดิน จนบางแห่งเหลือแต่หินพื้นใต้อัเท่านั้น ดินในกลุ่มนี้ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการเกษตรแต่ควรสงวนไว้เป็นป่าธรรมชาติเพื่อรักษาแหล่งน้ำลำธาร ซึ่งปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 2.30 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่และอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอสังขะ และอำเภอบัวเขตเท่านั้น

2. ป่าไม้ ลักษณะของป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าโปร่ง ประกอบด้วยไม้เศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ยาง ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้มะค่าโมง ไม้ตะเคียนทอง ไม้พยุม ไม้ซาด ไม้มะค่าแต้ ไม้เต็ง ไม้พะยุง โดยเฉพาะไม้พะยุงนับว่าเป็นไม้ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง นับวันจะหายากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเป็นที่นิยมนำมาใช้ทำเป็นอุปกรณ์เครื่องเรือนเครื่องใช้และเครื่องประดับบ้าน

3. แหล่งน้ำ จังหวัดสุรินทร์มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญทั้งที่เป็นแม่น้ำ และลำห้วยรวม 8 สายด้วยกัน คือ

3.1 แม่น้ำมูล ต้นน้ำเกิดจากภูเขาดงพญาเย็น ในพื้นที่อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมาไหลผ่านจังหวัดสุรินทร์ที่อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม และอำเภอรัตนบุรี แล้วไหลผ่านจังหวัดศรีสะเกษ ลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

3.2 ลำห้วยขี้ เป็นลำห้วยแบ่งเขตจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดบุรีรัมย์ ไหลผ่านพื้นที่อำเภอปราสาท อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอจอมพระ ไปบรรจบกับแม่น้ำมูลที่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม

3.3 ลำห้วยพลับพลา เป็นลำห้วยแบ่งเขตจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด ต้นน้ำเกิดจากอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ไหลผ่านทุ่งกุลาร้องไห้ลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

3.4 ลำห้วยเสนง ต้นน้ำเกิดจากพื้นที่อำเภอกาบเชิง ไหลผ่านอำเภอปราสาท ไปบรรจบกับน้ำชีบริเวณทิศตะวันตกของอำเภอเมืองสุรินทร์ มีการก่อสร้างเขื่อนขนาดกลางขึ้นสำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร การประปาและส่วนหนึ่งของห้วยเสนง ณ ตำบลเจียง อำเภอเมืองสุรินทร์ ได้มีการสร้างถนนเลาะริมอ่างเก็บน้ำ ซึ่งมีบริเวณกว้างใหญ่มีทัศนียภาพที่สวยงาม ประชาชนนิยมไปนั่งพักผ่อนริมอ่างเพื่อชมทัศนียภาพ และว่ายน้ำเล่นริมแนวสันถนนนั้น

3.5 ลำห้วยระวี ไหลผ่านท้องที่อำเภอเมืองสุรินทร์ ผ่านอำเภอจอมพระ และอำเภอท่าตูม จังหวัดได้ทำการขุดลอกใหม่และสร้างฝายน้ำล้นในบางส่วน สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภคได้มากพอสมควร

3.6 ลำห้วยทับทัน ไหลจากอำเภอบัวเขต ผ่านอำเภอลำทะเมนชัย อำเภอเมืองสุรินทร์ ในฤดูฝนน้ำจะไหลบ่าเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูกได้เป็นอันมาก ต่อเมื่อถึงฤดูแล้งน้ำในลำห้วยก็จะแห้งขอดเป็นบางแห่ง

3.7 ลำห้วยละหาร ไหลผ่านอำเภอเมืองสุรินทร์และอำเภอจอมพระ สภาพทั่วไป น้ำจะท่วมและไหลเชี่ยวในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งน้ำในลำห้วยก็จะตื้นเขินเพราะสภาพลำห้วยกว้างและตื้นเขิน

3.8 ลำห้วยแก้ว อยู่ในท้องที่อำเภอรัตนบุรี สภาพทั่วไปจะมีน้ำใช้ประโยชน์ได้เฉพาะในฤดูฝน ส่วนฤดูแล้งจะแห้งขอดเป็นช่วง ๆ

นอกจากลำห้วยและแม่น้ำที่กล่าวมาทั้ง 8 สายนี้แล้ว ยังมีลำน้ำและหนองน้ำกระจ่ายกันอยู่ในเขตอำเภอต่าง ๆ อีกนับเป็นพันแห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะแห้งขอดในฤดูแล้ง

4. ภูเขา จังหวัดสุรินทร์มีภูเขาสลับซับซ้อนและป่าที่อยู่วิถีบริเวณทิศใต้ตามแนวชายแดนติดกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ประมาณว่ามีพื้นที่ภูเขาประมาณร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งจังหวัดในเขตท้องที่อำเภอกาบเชิง บัวเขต ลำทะเมนชัย ส่วนในอำเภอทางทิศเหนือก็จะมีเพียง

ภูเขาลูกเล็ก ๆ และเตี้ย ๆ อยู่หลายลูก เช่น เขาสวายในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และ เขาพนมดินในเขตอำเภอท่าตูม เป็นต้น

5. แร่ธาตุต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ยังไม่มีข้อมูลอันแสดงถึงผลของการสำรวจแร่ธาตุต่าง ๆ ในท้องที่จังหวัดสุรินทร์ว่ามีอะไรบ้างและในปริมาณเท่าใด แต่แร่ธาตุที่น่าจะมีอยู่มากพอสมควร คือ เหล็ก

แหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีความอุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นแหล่งทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ แหล่งพักผ่อนหย่อนใจทางธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรม แหล่งผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมือง และงานเทศกาลที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. โบราณสถานและโบราณวัตถุ

1.1 กำแพงคูเมืองปทายสมันต์ เป็นกำแพงคูเมืองเก่ามี 2 ชั้น ชั้นนอกยาวประมาณ 2,250 เมตร กว้างประมาณ 1,390 เมตร เป็นกำแพงดินก่อเป็นเชิงเนินสูงใหญ่ บางส่วนได้ทะลายลง แต่ยังสามารถเห็นร่องรอยได้ชัดเจน ซึ่งอาจหาได้ทั่วไปในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ โดยเฉพาะในช่วงบริเวณหน้าวัดพรหมสุรินทร์ ซึ่งได้รับการบูรณะจากกรมศิลปากร

1.2 หลักเมืองสุรินทร์ ตั้งอยู่ที่ถนนหลักเมือง ห่างจากศาลากลางจังหวัดเพียง 1 กม. ไม่ทราบแน่ชัดว่าสร้างในสมัยใด แต่เมื่อ 100 ปี ก่อนเป็นเพียงศาลธรรมดาที่ราษฎรสร้างขึ้นใจกลางเมือง จนถึง พ.ศ. 2511 ชาวสุรินทร์จึงได้ร่วมมือกันสร้างขึ้นใหม่ โดยกรมศิลปากรได้ออกแบบร่าง (หรือปราสาทยอดปรางค์) ส่วนหลักเมืองทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ สูงประมาณ 3 เมตร วัดโดยรอบได้ 1 เมตร สลักยอดเป็นรูป "พรหมพักตร์" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราชทรงเจิมเส้า เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2515 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และมีพิธีสมโภชยกเส้าหลักเมือง เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2516 ถือเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่เคารพนับถือแห่งหนึ่งของชาวเมืองสุรินทร์

1.3 ปราสาทหิน เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์มีที่ตั้ง อันเป็นทางผ่านระหว่างนครหลวงของขอมกับเมืองบิรวารซึ่งอยู่ในอาณาจักรของขอมในอดีต เช่น เมืองละโว้ (ลพบุรี) เมืองพิมาย (ในจ. นครราชสีมา) เป็นต้น จึงทำให้มีการสร้างปราสาทหินขึ้นเพื่อใช้เป็น "ศาสนสถาน" เป็นจำนวนมาก เช่น ปราสาทศีขรภูมิ (หรือปราสาทพระแงง) ปราสาทหิน

ช้างพลวง ปราสาทภูมิโพน ปราสาทยายเหงา ปราสาทตาเมือนไต้จ ปราสาทตาเมือนธม
 ปราสาทจอมพระ ปราสาทหินบ้านปราสาท ปราสาทหินบ้านไพล ปราสาทเมืองที ปราสาท
 ตระเปียงเตีย ปราสาทตามอย ปราสาทบ้านจาน ปราสาทสังข์ศิลป์ชัย ปราสาทหินสระแอ-อ
 เป็นต้น

1.3.1 ปราสาทหินศีขรภูมิ ตั้งอยู่ที่บ้านปราสาทตำบลระแงง

อำเภอศีขรภูมิ ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางทิศตะวันออกประมาณ 800 เมตร เป็นปราสาท
 ก่อด้วยอิฐขัด 5 องค์ ตั้งอยู่บนฐานดินพื้นฐาน ก่อด้วยศิลาเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง 25.11
 เมตร มีบันไดทางทิศตะวันออกและตะวันตก ปราสาทองค์ประธาน มีขนาดใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลาง และ
 ปราสาทบริวารขนาดเล็กอยู่ 4 มุม องค์มุมด้านตะวันตกเฉียงใต้สมบูรณ์ดี นอกนั้นอยู่ใน
 สภาพปรักหักพัง สันนิษฐานกันว่าสร้างขึ้นในราว พ.ศ. 1550-1650 สมัยพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1
 ต่อสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา

1.3.2 ปราสาทหินบ้านพลวง ตั้งอยู่ที่บ้านพลวง ตำบลก้งแอน อำเภอ

ปราสาท ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นปราสาทหินขนาดเล็ก องค์ปราสาท
 ก่อด้วยแลงและหินทรายเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมมีจันทลักลวดลายงดงาม ทับหลังประดับด้านตะวันออก
 จันทลักเป็นรูปเทวดาซึ่งข้างยืนแท่นอยู่เหนือเศียรเกียรติมุข (หรือหน้าสิงห์ขบ) มือทั้งสองจับ
 พวงมาลัยริมข้างบนจันทลักเป็นรูปโยคีนั่งขัดสมาธิราบพนมมือเรียงแถว 6 คน หน้าบัน จันทลัก
 เป็นรูปพระกฤษณะยืนอยู่บนเศียรเกียรติมุข มือซ้ายท้าวสะเอว มือขวาแบกเขาไศวรธรรณะและมีรูป
 โคกับโคบาลขอบหน้าบันจันทลักเป็นรูปนาคราช 5 เศียร ข้างละ 1 ตัว ทอดลำตัวโค้งไปประ
 สานทางกันที่ยอดบนเสาเหลี่ยมจันทลักเป็นลายสี่กลีบตอนโคนเป็นทวารบาล
 ยืนกุมกระบองข้าง ๆ ปราสาทมีสระน้ำข้างละ 1 สระ ปราสาทแห่งนี้เป็นปราสาทขอมสมัย
 บาบวระหว่าง พ.ศ. 1550 - 1650 ในรัชกาลพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 ต่อรัชการพระเจ้า
 ชัยวรมันที่ 6 แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา

1.3.3 ปราสาทภูมิโพน ตั้งอยู่ที่บ้านภูมิโพน ตำบลคม อำเภอสังขะ

การเดินทางใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2124 เส้นทางสุรินทร์ - บัวเขต เมื่อถึงบ้านคม
 แล้วตรงไปจะถึงบ้านภูมิโพน ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นปราสาทขอมช่วง ปี พ.ศ.
 1185 - 1250 สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 แห่งอาณาจักรเจนละ เป็นปราสาทที่เก่าแก่
 ที่สุดของจังหวัดสุรินทร์ และเก่าแก่กว่าปราสาทอีกหลาย ๆ แห่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

องค์ปรางค์เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้วย อิฐ ฐานก่อด้วยแลงย้อมไม้สิบสอง กว้าง 5.70 เมตร มีประตูทางตะวันออก เสาและทับหลังประตูทำด้วยศิลา ห่างจากฐานปรางค์ มาทางตะวันตก 3 เมตร มีรากฐานวิหาร 1 หลัง ก่อด้วยแลงขนาด 7.70x9.00 เมตร และ ห่างออกไปทางตะวันออก 32.00 เมตร มีวิหารก่อด้วยอิฐ 1 หลัง ขนาด 4.30 เมตร เสา และทับหลังทำด้วยศิลาสีเขียวหม่น จาหลัก ลวดลายอย่างงดงามที่ลานหน้าปราสาทพบรูปวัว (คอกหัก) 1 ตัว ใกล้บริเวณปราสาทภูมิโพน มีสระ น้ำอยู่ทางทิศตะวันออก 2 - 3 แห่ง และทางทิศเหนือมีสระขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยมกว้างยาวราว 1 กิโลเมตร

2. แหล่งพักผ่อนธรรมชาติ มีทั้งที่เป็นภูเขาเล็ก ๆ แหล่งน้ำ เขตอนุรักษ์พันธุ์ไม้ สวน และอุทยาน ดังนี้

2.1 สวนอุทยานพนมสวาย ประกอบด้วยภูเขาขนาดย่อมสามยอด อยู่ห่างจาก ตัวเมืองตามเส้นทางสุรินทร์ - ปราสาท ประมาณ 22 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลนาบัว อ.เมือง จังหวัดสุรินทร์ ความสูงของภูเขาแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

ชั้นแรกสูง 210 เมตร เป็นที่ตั้งวัดเขาพนมสวาย มีบันไดก่ออิฐถือปูนขึ้น ถึงวัด มีสระน้ำกว้างใหญ่และร่มรื่น ด้วยต้นไม้เรียงยอดเขาสูงนี้ว่า "พนมปรือฮ" (ยอดเขา ชาย) ที่ประดิษฐาน "พระพุทธรูปทรงกลม" ปางประทานพร ภ.ป.ร. ซึ่งเป็นพระพุทธรูป องค์ใหญ่มองเห็นแต่ไกล

ชั้นที่สองสูงระดับ 228 เมตร เรียกว่า "พนมขะเรียม" (ยอดเขาหญิง) ทางวัดได้ จัดสร้างพระพุทธรูปองค์ขนาดกลางประดิษฐานไว้

ชั้นที่สามไม่ทราบระดับที่แน่นอน เรียกว่า "พนมกรอล" (เขาคอก) ซึ่งทาง พุทธสมาคม จังหวัดสุรินทร์ได้จัดสร้างศาลาอัฐระมุขขึ้น เมื่อคราวฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (พ.ศ. 2525) และได้ัญเชิญพระพุทธรูปจากยอดเขาชายมาประดิษฐานไว้ในศาลา

หมู่เขาพนมสวายนี้ บรรพบุรุษของชาวสุรินทร์ถือเป็นสถานที่แสวงบุญ ด้วยการ เดินทางขึ้นเขาในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งเป็นวันหยุดงานตามประเพณีสงกรานต์ของชาว สุรินทร์แต่โบราณ และ ณ ภูเขาแห่งนี้เอง ที่ใช้เป็นสถานที่พระราชทานเพลิงศพของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2528 ซึ่งปัจจุบันยังมีสถูปที่ก่อด้วยอิฐถือปูนในรูปทรงที่สวยงาม มากตั้งอยู่

2.2 ห้วยเสนง เป็นอ่างเก็บน้ำของโครงการชลประทาน อยู่ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ไปตามเส้นทาง สุรินทร์ - ปราสาท ประมาณ 5 กิโลเมตร แยกออกซ้ายมือตามถนนริมคลองชลประทานประมาณ 1 กิโลเมตร ห้วยเสนงเป็นอ่างเก็บน้ำที่มีสันเขื่อนสูง มีทิวทัศน์สวยงาม ภายในบริเวณที่ทำการชลประทานมีพระตำหนักที่ประทับของสมเด็จพระศรีนครินทร์พระบรมราชชนนี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเคยเสด็จมาประทับในคราวเสด็จเยี่ยมพสกนิกรในแถบนี้

2.3 เขตอนุรักษ์พันธุ์ไม้สนสองใบ ตั้งอยู่ที่ "ศูนย์ทดลองปลูกพรรณไม้หนองคู" อยู่ตรงหลักกิโลเมตรที่ 38 ของถนนสายสุรินทร์ - สังขะ ตำบลโชคเหนือ อำเภอสังขะ มีสภาพป่าเป็นป่าสนธรรมชาติ เป็นป่าเบญจพรรณที่มีไม้สนสองใบเป็นไม้ขึ้นเด่น ปะปนกับไม้ยางนา กะบาก เหียง ตาค หน่อไม้ฝรั่ง ประดู่ สะเดา ลำฉนวน และมะค่าแต้ เป็นต้น ไม้พื้นล่างเป็นพวกหญ้าเพ็ก สาบเสือ เข็มป่า และหวาย มีสภาพทั่วไปเป็นพื้นที่ราบ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 170 เมตร ชนิดดินเป็นดินร่วนปนทราย สีนํ้าตาลอ่อน มีปริมาณธาตุอาหารต่ำ การระบายน้ำดี สภาพภูมิอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,300 มิลลิเมตร/ปี ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยประมาณ 85.3% ในบริเวณศูนย์แห่งนี้มีสภาพร่มเย็น เหมาะแก่การพักผ่อนและศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพรรณไม้

แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาตินอกเหนือจากนี้ก็มีเช่น อุทยานขุนพล หน้าค่ายวีรวัฒน์โยธิน บริเวณสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์ ซึ่งมีไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ประดับ และแปลงสาธิตต่าง ๆ เชื้อนบ้านตะเกา อำเภอกาบเชิง น้ำตกลงกรณ์ บ้านตาตุม อำเภอสังขะ หาดทรายมูลในฤดูแล้ง ตามแนวน้ำมูลในเขตอำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูมและรัตนบุรี ท่งกุลาร้องไห้แหล่งข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในเขตอำเภอท่าตูมและชุมพลบุรีในยามรุ่งอรุณและยามพระอาทิตย์อัสดงจะมีทัศนียภาพที่สวยงามยิ่งนัก

3. แหล่งวัฒนธรรม เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีประชากรเชื้อสายเขมร กูย (ลัวะ) และลาวตามลำดับ จึงมีวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยภาษาและศาสนาแตกต่างจากจังหวัดในภาคอีสานอื่น ๆ หลายประการ และเป็นเอกลักษณ์ที่สมควรได้รับการอนุรักษ์และธำรงไว้ให้ยืนนานต่อไป ในด้านวัฒนธรรมการเล่นเพลงสุรินทร์มีเพลงพื้นเมืองที่น่าฟัง มีจังหวะและลีลาไพเราะเร้าใจ ซึ่งเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามชนิดของเครื่องดนตรีที่เล่นบรรเลง เช่น เรือมอ้ายย เรือมกันตรึม เรือมตรุษ (ตรุษ) กโน้ปดิงตอง เจริญเบรินตัมไม้งและมีการละเล่น

ประกอบคนตรีพื้นเมืองอีก เช่น เรือมอญเร หรือการรำสาก และลิเกพื้นบ้าน เป็นต้น นักท่องเที่ยวจะสามารถชมการแสดงพื้นเมืองได้เป็นประจำคือ "กันตรึม" ตามร้านอาหารพื้นเมือง สำหรับในด้านประเพณี จังหวัดสุรินทร์ มีประเพณี "งานเดือนห้า" ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ และพักผ่อน รวมทั้งไปแสวงบุญในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี งานเดือนสิบหรือวันสารทในวันขึ้น 15 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ เดือน 10 มีการทำบุญตักบาตรฟังพระสวดมนต์ที่วัดงานบุญบั้งไฟศรีนครเตาหัวเรือ อำเภอรัตนบุรี จัดขึ้นในเดือนพฤษภาคมของทุกปีงานบุญข้าวจี มีการตักบาตรข้าวจี (ข้าวเหนียวอย่างชุบไข่) ในช่วงปลายเดือน 3 สำหรับสถานที่อันเป็นแหล่งวัฒนธรรมก็มีหลายแห่งเช่น

3.1 หมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน ตั้งอยู่ตำบลคอโค อำเภอเมืองสุรินทร์ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 9 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่ยังรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวสุรินทร์ได้มาก เช่น การละเล่นพื้นเมือง ประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน ฯลฯ ซึ่งจังหวัดมีโครงการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม

3.2 หมู่บ้านช้างบ้านดากลาง ตั้งอยู่ที่ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม ห่างจากอำเภอเมืองสุรินทร์ประมาณ 56 กิโลเมตรโดยใช้เส้นทางสายจอมพระ - ท่าตูม (หมายเลข 214) เป็นหมู่บ้านของชาวลัวะ ซึ่งมีอาชีพและความชำนาญในการคล้องช้างในอดีต และยังมีอาชีพเป็นควาญช้าง เลี้ยงช้างอยู่ในปัจจุบัน

4. แหล่งผลิตสินค้าพื้นเมือง หมู่บ้านทอผ้าไหม หมู่บ้านที่ทอผ้าไหมของจังหวัดสุรินทร์นั้น มีกระจายกันอยู่มากมายในท้องที่เกือบทุกอำเภอ เช่น บ้านเขวาสินรินทร์ และบ้านจันทร อำเภอเมืองสุรินทร์ บ้านโคกเกาะ อำเภอลำดวน บ้านละเอาะ อำเภอกาบเชิง เป็นต้น และนับวันก็จะมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพิ่มขึ้น เพราะเป็นสินค้าที่เกษตรกรที่สร้างรายได้เสริมให้แก่เกษตรกรได้เป็นอย่างดีหมู่บ้านทอผ้าไหมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุรินทร์ได้แก่

4.1 บ้านเขวาสินรินทร์ หมู่ที่ 1 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเมืองสุรินทร์ ซึ่งจะมีชาวบ้านประกอบอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพรองอยู่ประมาณ 180 หลังคาเรือน มีกี่ทอผ้าพื้นบ้านประมาณ 250 หลัง และมีกี่กระตุกประมาณ 20 หลัง สามารถรับทอผ้าไหมได้ในปริมาณมาก และมีสินค้าสำรองอยู่ตลอดเวลาลักษณะของผ้าไหมจะเป็นทั้งผ้าพื้น ผ้าลวดลายดอกพิกุล หรือลายอื่น ลายสอคลื่นเงิน หรือล้นทองที่มีสีสวยงาม

4.2 บ้านจันทร หมู่ที่ 4 ตำบลตาอ้อย อำเภอเมืองสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านตาม "โครงการเลี้ยงไหมเน้นหนัก" ของกรมส่งเสริมการเกษตร ปัจจุบันมีห้องเลี้ยงไหมมาตรฐาน อยู่จำนวน 20 ห้อง และห้องธรรมดา จำนวน 33 ห้อง โดยมีที่กระดุกจำนวน 6 หลัง และ ที่ธรรมดา จำนวน 49 หลัง ในจำนวนราษฎรทั้งสิ้น 80 หลังคาเรือน ชนิดของผ้าไหมที่ทอส่วนใหญ่ คือ ผ้ามัดหมี่ (เรียกชื่อตามภาษาพื้นบ้านว่า ผ้าเหียบ, ผ้าปุม หรือผ้าโฮล) ส่วนมากเป็นไหมพื้นเมือง ซึ่งจะมีสินค้าสำรองไว้ขายตลอดปี แต่จะมีมากที่สุดในช่วงเสร็จฤดูกาลทอ หรือ หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว (ธันวาคม - พฤษภาคม) หากสนใจจะติดต่อได้ที่หมู่บ้านโดยตรง

4.3 หมู่บ้านจักสานบ้านบุหม หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองที่ อำเภอเมืองสุรินทร์ ตั้ง อยู่บนถนนสายสุรินทร์ - ศีรขรภูมิ (ทางหลวงหมายเลข 2080) ประมาณ 14 กิโลเมตร จาก เมืองสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านมีความชำนาญในด้านการจักสานเครื่องใช้ภาชนะต่าง ๆ ด้วยหวาย ส่วนใหญ่เป็นการใช้หวายทั้งเส้นและภาชนะที่สานมีรูปร่างสวยงามใช้งานทนทานกว่า สินค้าหวายจากแหล่งผลิตอื่นมาก

4.4 กาละแมส่วยศรีขรภูมิ สินค้าพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของจังหวัดสุรินทร์อีกชนิด หนึ่ง คือกาละแมส่วยศรีขรภูมิ เป็นกาละแมที่ได้รับตำรับมาจากในวังโดยมีแม่ครัว จาก กรุงเทพฯ นำมาเผยแพร่เมื่อหลายปีมาแล้ว ประจุจากข้าวเหนียว หัวกะทิ และน้ำตาลเคี้ยว กวนจนได้ที่ นำมาตัดและห่อด้วยใบตองแห้งซึ่งผ่านกระบวนการทำความสะอาดและรีดด้วย เตาจนใบตองหอม ปัจจุบันมีอยู่ด้วยกันจำนวน 3 ตราคือตราปราสาท 3 องค์ ปราสาททองคำเดียว และตราช้าง

4.5 หมู่บ้านตุ๊กปะคำพื้นเมือง บ้านโชค หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอ เมืองสุรินทร์ (อยู่ใกล้บ้านทอผ้าไหมเขวาสินรินทร์) เป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านมีความชำนาญในการ ผลิตตุ๊กปะคำพื้นบ้านเรียก "ปะเกี่ยม" และตะกรุดพื้นบ้าน เรียก "จาล" ทำด้วยเงิน ทองแดง นาค ซึ่งผ่านกรรมวิธีหลอม รีด ตัดมัน และแกะสลักลาย เป็นลายบัวคว่ำ บัวหงาย ลายข้าว หลามตัด ลายเหลี่ยมเพชร ลายแห ลายพระอาทิตย์ร้อยเป็นพวง เป็นสร้อยคอ หรือสร้อยข้อมือ

5. งานแสดงของช้างและงานช้างแพร่ จังหวัดสุรินทร์ได้เริ่มจัดงานแสดงของช้าง ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2503 โดยจัดที่อำเภอท่าตูม ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 องค์การส่งเสริม การท่องเที่ยว (ททท.ในปัจจุบัน) ก็ได้เข้ามาสนับสนุนการจัดงานร่วมกับจังหวัด และย้าย สถานที่จัดงานมาที่สนามกีฬาของจังหวัด จนถึงปัจจุบันนี้ โดยจะมีกำหนดจัดงานขึ้นทุกวัน

เสาร์ - อาทิตย์ ที่สามของเดือนพฤศจิกายนทุกปี เป็นงานที่ยิ่งใหญ่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้ความสนใจมาเที่ยวเป็นจำนวนมากทุกปี และในช่วงก่อนและหลังการจัดงานแสดงของช่างทางจังหวัดก็ได้จัดให้มี "งานแสดงสินค้า" หรือที่เรียกว่า "งานช้างแฟร์" เป็นเวลา 1 สัปดาห์

การปกครอง

จังหวัดสุรินทร์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ ดังนี้

1. อำเภอเมืองสุรินทร์
2. อำเภอศรีณรงค์
3. อำเภอปราสาท
4. อำเภอสัญขะ
5. อำเภอรัตนบุรี
6. อำเภอท่าตูม
7. อำเภอกาบเชิง
8. อำเภอชุมพลบุรี
9. อำเภอสนม
10. อำเภอสำโรงทาบ
11. อำเภอบัวเชด
12. อำเภอจอมพระ
13. อำเภอละหาน

มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,485,150 คน

การประกอบอาชีพ

ประชากรของจังหวัดสุรินทร์ ประมาณ 85 เปอร์เซ็นต์ มีอาชีพหลักทางการเกษตร คือ การทำนา ทำไร่ ปลูกผัก ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้า จักสาน เลี้ยงโคนม เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ และทำเครื่องหัตถกรรมประดับเงินเป็นอาชีพเสริม นอกจากนี้ยังมีอาชีพประกอบอุตสาหกรรมค้าขาย บริการ และโรงแรม เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทศบาลและสุขาภิบาลและอยู่ในหมู่ชาวจีนเกือบทั้งหมด

ศาสนา

ชาวสุรินทร์ประมาณร้อยละ 97 นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาเป็นคริสต์และอิสลามตามลำดับ

วัฒนธรรมและประเพณี

1. วัฒนธรรมในด้านภาษา ชาวสุรินทร์จะมีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์คือ ภาษาเขมร ซึ่งเป็นภาษาในตระกูลมอญ - เขมร แต่สำหรับภาษาเขียนนั้นได้เลิกใช้กันนานแล้วจะมีใช้กันบ้าง เฉพาะในตำราเก่า ๆ สำหรับคนเฒ่าคนแก่บางคน ในบางพื้นที่เท่านั้น
2. วัฒนธรรมในการแต่งกาย โดยพื้นฐานจริง ๆ แล้ว ชาวสุรินทร์นับว่าเป็นผู้มีความสามารถในเรื่องฝีมือสูงมาก ชาวสุรินทร์สามารถผลิตผ้าไหมที่มีลวดลายสวยงามและที่ขึ้นชื่อมากคือ "ลายโฮล" ถ้าหากสังเกตดูให้ดีแล้วจะเห็นว่าผ้าที่ใช้เป็นชุดแต่งกายของชาวสุรินทร์ จะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองแตกต่างไปจากที่อื่นทั้งลวดลายและสีสันโดยสิ้นเชิง นับว่าเป็นลักษณะเด่นพิเศษที่ควรส่งเสริมและรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกของชาวสุรินทร์ ต่อไป
3. การละเล่นพื้นบ้าน นอกจากชาวสุรินทร์มีภาษาและการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์แล้ว ยังมีการละเล่นที่มีลีลาและท่าทางไพเราะเร้าใจอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันมีเล่นกันอยู่โดยทั่วไป แต่บางที่อาจมีการประยุกต์เพื่อให้เข้ากับกาลสมัยบ้างเล็กน้อย คือ
 - 3.1 เจริญหรือจำเรียง เป็นการขับหรือการออกเสียงเป็นทำนองแบบการอ่านทำนองเสนาะ ใช้กลอนสวดเป็นส่วนใหญ่ และขับขานกันตามคอกันเนื่องในพุทธศาสนา
 - 3.2 เจริญกันตรึม หรือกันตรึม เป็นการละเล่นที่เล่นในงานต่าง ๆ เช่น แต่งงาน ไถนจุก บวชนาค
 - 3.3 ตุ่มโมง เป็นดนตรีพื้นเมืองที่ใช้บรรเลงในงานศพ เครื่องดนตรีที่สำคัญของวงตุ่มโมง มีฆ้องหุ่ย 1 ใบ ชาวสุรินทร์ถือว่าเสียงฆ้องหุ่ยเป็นเสียงของความเศร้าและเป็นอัมภมฺคฺล
 - 3.4 การร้องตรุษหรือตรุษ เป็นการร้องรำบอกข่าวเรื่องปีใหม่ แบบดั้งเดิม (13 เมษายน) คณะผู้ร้องเพลงตรุษและรวมกลุ่มกันเดินเป็นแถวเรียงหนึ่งยาวเหยียด มีพ่อเพลงร้องนำ แล้วลูกคู่ร้องตามหรือร้องรับแบบลูกคู่ เช่นเดียวกับเพลงบอก ของทางภาคใต้

3.5 การร้องเพลงนรแก้ว เป็นการเล่นโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิงโดยอาศัยความชำนาญในเชิงบทกลอนของแต่ละฝ่ายโต้ตอบกัน ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีพ่อเพลงแม่เพลงร้องนำ และมีลูกคู่ร้องตาม ต่อจากนั้นชายหญิง แต่ละฝ่ายจึงต้องโต้ตอบกันเป็นคู่ คำร้องส่วนใหญ่เป็นคำสุภาพไม่หยาบคาย วิธีเล่นนรแก้วผู้เล่นจะเข้าแถวสองแถวหันข้างเข้าหากัน ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายเริ่มก่อน แล้วฝ่ายหญิงขึ้นบทกลอนโต้ตอบ สลับกันไป แต่ปัจจุบันการเล่นนรแก้วได้ซบเซาลงไปมากแล้ว จะเกือบจะสูญหายไปจากความทรงจำของคนรุ่นใหม่

3.6 เรือมอ้นเรหรือราสาก การราสากเป็นการละเล่นพื้นเมือง เพื่อความสนุกสนานของคนในบ้านโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวหลังจากที่ว่างเว้นจากการทำงานหรือในวันสงกรานต์ ลักษณะการร่ายรำ ไม่มีแบบแผนเอาความสนุกสนานเป็นหลักการร่ายรำ จะมีการทำกระโดดโลดเต้นเข้ากับจังหวะของสากกระทบกับพื้น แต่ปัจจุบันเรือมอ้นเรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้มีแบบแผน มีการกำหนด จังหวะที่แน่นอนเข้ามาทดแทนที่จะมีลีลา ร่ายรำอ่อนช้อยงดงามมากยิ่งขึ้น อุปกรณ์ที่สำคัญในการแสดงได้แก่ ปี กลองโทน แล้วยังมีสากดาวขาวที่ทำจากไม้เนื้อแข็งกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2 นิ้ว ยาวประมาณ 4 - 6 คอก 1 คู่ และไม้หมอนสำหรับรอบปลายสาก ทั้งสองเข้าอีก 1 คู่ ซึ่งจะมีผู้เคาะจังหวะสาก 2 คน จับปลายสากกับไม้หมอนนี้

3.7 เรือมอ้ายย เรือมอ้ายยเป็นการละเล่นพื้นเมืองอีกแบบหนึ่งที่ได้รับแบบมาจาก กัมพูชา เป็นการเล่นโต้ตอบตลอดกันระหว่างหนุ่มสาว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวพาราสีกันซึ่งนิยมเล่นกันทั่วไปในโอกาสที่มีงานรื่นเริง แต่เมื่อเทียบกับการเล่นอื่น ๆ แล้วมีผู้นิยมเล่นกันไม่มากนักเพราะ หน้าที่มีไหวพริบดี ๆ ที่สามารถร้องโต้ตอบกันได้อย่างมากเช่นเดียวกับพัฒนาของชาวอีสานที่พูดภาษาลาว

3.8 ลิเกเขมร เป็นการละเล่นที่คล้ายกับละครของกัมพูชาหรือลิเกไทยทั่วไป เรื่องราวที่เล่นจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับนิทานชาดกต่าง ๆ หรือแล้วแต่สมัยนิยม ปัจจุบันยังพอดูได้ ตามหมู่บ้านในชนบทของจังหวัดสุรินทร์

4. วัฒนธรรมความเชื่อ ชาวสุรินทร์มีแนวคิดและความเชื่อที่เกิดขึ้นโดยการสั่งสมมาจากประสบการณ์ชีวิตและสภาพแวดล้อมในสังคมจนกลายเป็นความเชื่อถือเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตของตน เช่น ความเชื่อในเรื่องโชคลาง ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อในเรื่องคุณไสย และยาสั่ง เป็นต้น ซึ่งความเชื่อดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อ

วิถีชีวิตของชาวบ้าน มากทั้งในอดีตและในปัจจุบัน แต่มีแนวโน้มที่ลดข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าวลงมากแล้ว

5. ประเพณี สำหรับประเพณีที่ชาวสุรินทร์ได้ถือปฏิบัติติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว และยังถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกระทั่งปัจจุบันที่สำคัญ ๆ ได้แก่

5.1 ประเพณีการเกิด

ชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่าผีปอบหรือผีทะมบ ชอบกลืนควาเลือด ดังนั้นจึงห้ามไม่ให้หญิงมีครรภ์ไปใกล้คนที่เชื่อว่าเป็นปอบ และเมื่อทารกคลอดออกมาแล้วจะต้องตัดสายรกและห่อด้วยผ้าขาวแล้วนำไปฝังหรือเผา แต่ถ้าฝังจะหาหนามคลุมไว้เพื่อป้องกันผีพราย และการขุดของสัตว์ต่าง ๆ ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการดูแลหญิงเวลาคลอดคือหมอต้าแย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่อายุและมีประสบการณ์ในการทำคลอดมาแล้วแต่ในปัจจุบันนิยมไปคลอดกันที่โรงพยาบาลจึงไม่ค่อยมีพิธีรีตองอะไรมากนัก แต่สังเกตเห็นว่าชาวบ้านยังคงมีฝ่ายคล้องคอและผูกข้อมือเพื่อป้องกันพวกภูติผี และเพื่อนำความเป็นสิริมงคลมาให้ตนเองอยู่

5.2 ประเพณีการตัดจุก

เนื่องจากบิดามารดาเคยเลี้ยงลูกคนก่อน ๆ แล้วลูกมักจะตายในวัยเด็กเสมอ พอมีลูกต่อไปก็จะขนานไว้ว่าจะไว้จุกกับลูกคนที่เกิดต่อมา ขอให้เลี้ยงรอดและเติบโตเร็วอย่าให้มีการเจ็บป่วย แต่การตัดจุกไม่ได้ระบุอายุที่แน่นอน การตัดจุกเริ่มจากบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ไปพบอาจารย์เพื่อปรึกษาหาวันดี เมื่ออาจารย์กำหนดวันดีแล้วฝ่ายบิดามารดาของเด็กจะเตรียมจัดบ้านและบริเวณบ้านเตรียมข้าวปลาอาหารสำหรับเลี้ยงแขก และแจ้งให้แม่จุมบ (แม่หมอต้าแย) ทราบล่วงหน้า เพื่อเป็นผู้ประกอบพิธี เตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีหลายอย่าง เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน ขมิ้น ข้าวต้ม ขมิ้นข้าวพองทอด กล้วยสุก กรวยดอกไม้ ข้าวสาร กระเฒ่าไล่ข้าวเปลือก กรรไกร หินลับมีด มีดโกน ค้ายผูกแขน ไข่ต้ม จอบ เสียม ขวาน ผ้าขาว และจัดสร้างเรือนผกาในวันประกอบพิธี (เรือนผกาเป็นร้านเล็ก ๆ ทำด้วยก้านกล้วยหรือต้นกล้วยตั้งสูงขึ้นสำหรับตั้งแท่นเครื่องบูชาเทวดามีกองทรายเล็ก ๆ เสียบใบพญาคา 3 ใบ ใบโพธิ์ 1 ใบ ปักร่มกันแดดไว้แล้ววางหมอนหนุนใบโพธิ์ 1 ห่อด้วยเสื่อกก) สถานที่ที่ตัดจุกใช้ชั้นบนของบ้าน เพราะถือว่าอายุที่สูงและสะดวกไม่ต้องทำประราพิธี เจ้าภาพบางรายจะมีการจัดฉายภาพยนตร์ให้ชาวบ้านชมล่วงหน้า 1 คืน การตัดจุกจะเริ่มตอนเช้าตั้งแต่เวลา 8.00 น. เรื่อยไปจนถึงเวลา

ประมาณ 12.00 น. เสรีจิตีจะจัดการเลี้ยงอาหารเพื่อบ้าน ที่มาร่วมงาน การตัดจุกนี้ไม่มีพิธีทางสงฆ์

5.3 ประเพณีบวชนาค เมื่อผู้ชายอายุ 20 ปีบริบูรณ์ บิดามารดามักจะให้อุปสมบทก็คือ วัดใกล้บ้านนั่นเอง เมื่อจะมีการอุปสมบทเจ้าบ้านจะเชิญแขกล่วงหน้าประมาณ 10 วัน เจ้าภาพจะใช้พานใส่บุหรีเดินไปบ้านแขก ทั้งในและนอกหมู่บ้านในเวลากลางวัน เมื่อไปถึงบ้านแขก เจ้าบ้าน จะยกมือไหวบบอกชื่อผู้ที่อุปสมบทและกำหนดงาน และส่งพานบุหรีให้แขก หากแขกตกลงจะไปงานจะรับเอาบุหรี 1 มวน เมื่อเชิญแขกครบถ้วนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การเตรียมงานที่บ้านเจ้าภาพ ส่วนผู้ที่บวชจะไปอยู่เป็นนาคที่วัดเพื่อท่องจำคาถาบวชถึงวันโกนหมณาคบิดามารดาจะใช้กรรไกรหนีบเอาผมจำนวนหนึ่งของลูกชายแล้วนำไปเก็บไว้บนที่สูง เช่นตามร้านปลูกพลูหรือต้นมะพร้าวเตี้ย ๆ พอยื่นมือวางถึง การปลงผมนั้นใครก็ได้ที่มีความชำนาญในการใช้มีดโกน จากนั้นก็อาบน้ำชำระร่างกาย แล้วแต่งกายนุ่งขาวห่มขาว ใช้เครื่องประดับตกแต่งของสตรี เช่น เข็มขัดสร้อยคอแต่ไม่ใช่ตุ้มหู บางคนใส่เสื้อสีขาว สีส้มพู่ในตอนเย็นก่อนวันบวช จะมีการฉลอง ผูกแขน และเลี้ยงอาหารแขกที่เชิญไว้ กลางคืนอาจจะมีการสวดมนต์ได้ วันรุ่งขึ้นตอนสาย ๆ มีการแห่ นาคไปวัด นาคจะนั่งบนรถยนต์ บนเกวียน หรือเดินแล้วแต่เจ้าภาพ บางรายจะให้นั่งบนหลังช้าง นาคจะสวมใส่ชุดทรงสูงแบบลิเก จากนั้นก็แห่ นาครอบพระอุโบสถ 3 รอบ ไพรยานไหว้ธรรมาธิปไตยแล้วเข้าสู่พิธีอุปสมบทต่อไป

5.4 ประเพณีการแต่งงาน หนุ่มสาวชาวบ้านจะเลือกคู่ครองในกลุ่มที่พูดภาษาเดียวกันมีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน เพราะพูดภาษารู้เรื่องดีกว่ากลุ่มอื่น ๆ เมื่อหนุ่มสาวประสงค์จะใช้ชีวิตร่วมกัน จะมีการไปสู่ขอ (ไมชุตเน็ง) โดยฝ่ายชายเป็นผู้ไปสู่ขอฝ่ายหญิง สิ่งที่เตรียมไปวันขอ ได้แก่ สุรา 1 ขวด พานหมากพลู การสู่ขอตามบางรายทำหลายครั้งจึงจะมีการตกลงกันได้ การเลือกคู่ครองมีข้อห้ามไว้ว่า ห้ามแต่งงานกับผู้ที่อายุต่างกัน 5 ปี หรือ 7 ปี ห้ามแต่งงานกับญาติที่ใกล้ชิดกัน เพราะเชื่อว่าจะทำให้ทำมาหากินลำบาก หลังจากการสู่ขอเสร็จระยะหนึ่งก็จะมีพิธีหมั้นเจ้าสาวจะเรียกเป็นเงิน หรือเอาสุกร น้ำอ้อยส้ม ประราพิธี (สำหรับ ใช้ทำพิธีแต่งงานที่บ้านเจ้าสาว) หรืออื่น ๆ ตามแต่เจ้าสาวจะเห็นสมควร เมื่อหมั้นแล้วรอวันแต่งงานตามฤกษ์ที่อาจารย์กำหนด (หากฝ่ายชายมีคฤหาสน์ของหมั้นจะตกเป็นของฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงมีคฤหาสน์ต้องคืนของหมั้นฝ่ายชาย) ถึงวันแต่งงานแต่ละฝ่ายจะมีพิธีเช่นผีของตนเองและเลี้ยงแขกในตอนเย็น พอถึงตอนเช้าวันแต่งงานฝ่ายชายจะแห่ขันหมากไปบ้านเจ้าสาว

ขึ้นหมาก ประกอบด้วย หีบเงิน ทอง หมากพลู มีคั่นหมาก เต้าปูน พานใส่ดอกหมาก ดอกมะพร้าว ขนข้าวพอง กล้วยสุข และสุราขาว 2 ขวด

เมื่อฝ่ายชายไปถึงจะนั่งรอเจ้าสาวอยู่นอกบ้าน ญาติฝ่ายชายจะนำขึ้นหมากไปมอบให้ตุลาการ (ผู้ประกอบพิธีแต่งงาน) ตุลาการนับเงินและทองครบตามสัญญา แล้วนำเงินทองไปบอกเจ้าสาวซึ่งนั่งอยู่ในห้อง เจ้าสาวตกลงไม่มีปัญหาเจ้าสาวจะลงมารับฝ่ายชายซึ่งนั่งรอนอกบ้าน เจ้าสาวมอบหมากพลู สุรา 1 จอก แก่เจ้าบ่าวและญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย เจ้าสาวเกี้ยวก้อยเจ้าบ่าวไปที่บันไดบ้าน ทาพิธขึ้นบ้านเจ้าสาว เจ้าบ่าวเจ้าสาวจะวางเท้าซ้อนกันบนแท่นหินโดยให้เท้าเจ้าสาวอยู่ข้างล่าง เด็กล่างเท้าให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว เจ้าบ่าวให้เงินเด็ก ขึ้นบ้านทาพิธแต่งงาน ผูกแขน รับขวัญ สั่งสอน และรับประทานอาหารชนิดแรกที่ชอบ จะมีการทำนายชีวิตสมรสจากการเลือกอาหาร ถ้าหากรับประทานอาหารประเภทน้ำพริกก่อน อย่างอื่น ทำนายว่า ครอบครัวจะเดือดร้อน เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว เจ้าสาวจะยกน้ำให้เจ้าบ่าวดื่ม และล้างมือเท้าให้เจ้าบ่าว เสร็จพิธีแล้วสั่งสอน อวยพร และเลี้ยงแขกมาร่วมงาน เป็นเสร็จพิธีที่บ้านเจ้าสาว

เจ้าสาวจะเดินทางไปบ้านฝ่ายชายเวลาประมาณ 10.00 น. ฝ่ายเจ้าสาวจะนำขบวนออกจากบ้านพร้อมเจ้าบ่าว ไปถึงบ้านฝ่ายชายจะพากันนั่งนอกเขตบ้านฝ่ายชาย พักผ่อนตามสบายเสียก่อนพอได้เวลา ญาติฝ่ายชายจะมาเชิญตัวเจ้าสาวและญาติเข้าบริเวณพิธี เจ้าบ่าวนั่งคู่เจ้าสาว เจ้าสาวมอบพูกหมอนแก่ญาติฝ่ายชาย ญาติฝ่ายชายมอบเงินตอบแทนแต่ส่วนมากจะลงบัญชีไว้ก่อน บางคนก็จ่ายเงินทันทีหรือจ่ายทีหลังก็ได้เงินที่จ่ายต้องคลกับของที่ไหว จากนั้นพิธีขึ้นบ้านฝ่ายชาย โดยฝ่ายชายนำเจ้าสาวไปขึ้นบันไดบ้านเหยียบแท่งหินที่วางอยู่เชิงบันได เจ้าสาวให้เงินเด็กล่างเท้า ขึ้นบ้านพักผ่อนเป็นเสร็จพิธีการแต่งงาน ส่วนการจะอยู่บ้านฝ่ายใดนั้นแล้วแต่จะตกลงกันตามความเหมาะสม สมัยปัจจุบันบางคู่อาจมีพิธีหรือไม่มีก็ได้แต่เหตุการณ์ แต่จะมีการเซ่นผี แม่บาโคนตา (ผีบรรพบุรุษ) ชาวบ้านไม่นิยมการมีคู่สมรสเกินกว่าหนึ่งคน ตามประเพณีชาวไทยเขมร ผู้ชายคือหัวหน้าครอบครัวการจัดพิธีแต่งงานสังเกตพบว่า ไม่จำเป็นต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่บ้าน แต่จะนำเอาอาหารไปถวายที่วัด ในการจัดการแต่งงานนั้นบางคู่ก็จัดพิธีมากขึ้นตอนกว่าที่กล่าวมาแล้วก็มี

5.5 ประเพณีการปลูกบ้าน การขึ้นบ้านใหม่ และการทำบุญบ้าน ในการปลูกบ้านชาวบ้านมีวิธีการเลือกไม้ที่จะนำมาทำบ้าน เช่น ห้ามณาไม้ที่มีตามาทำเสาบ้าน ห้ามทำบันได 4 ขั้น เวลาไปตัดต้นไม้มาทำบ้านจะต้องนำกรวยดอกไม้ 1 คู่ หมากพลู ไปเช่นไหว้ที่ต้นไม้เพื่ออนุญาตผีประจำต้นไม้ เชื่อว่าจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข ในการตั้งเสาบ้านจะต้องมีเสาเอกเสาโท เวลายกเสาดึงยกเสาเอกก่อน โดยให้เสาเอกอยู่ที่คี่อีสาน ต่อไปจึงยกเสาโท โดยการเวียนจากซ้ายไปขวา ในการก่อสร้างบ้านห้ามพระสงฆ์และสตรีเข้าไปในบริเวณก่อสร้าง

การขึ้นบ้านใหม่ จะมีการจัดเตรียมสถานที่ เช่น เรือนผกา บายศรีสูตรขวัญ (ถ้าเจ้าภาพต้องการ) อุปกรณ์ในการสูตรขวัญมีข้าวสารใส่ขามซ้อนกัน 5 ชั้น 2 คู่ เลือหมอน มีดหนึบ หมากเต้าปูน คาบ ปิ่นแก้ว บ้านที่สร้างเสร็จอาจจะใช้ผ้ายันต์ปิดที่หัวเสาก็ได้การขึ้นบ้านใหม่เรือนผกาต้องตั้งไว้ที่คี่อีสานเมื่อตั้งแล้วจัดทำกระทงกาบกล้วยมี 9 ช่อ แล้วนำไปวางบนเรือนผกา (ร้านยกขึ้น ทำด้วยเสาคันทันกล้วยมีแท่นวางเครื่องเช่น เทวดา) จุดประสงค์การสร้างเรือนผกา เพื่อเชิญเทวดาลงมาร่วมพิธี การขึ้นบ้านใหม่มีพิธีเชิญเทวดา แล้วประกาศขึ้นบ้านใหม่เวียนรอบบ้าน 3 รอบ แล้วขึ้นประกอบพิธีบนบ้าน มีพิธีส่งผีผีเช่นผีตายาย เช่นพระภูมิ ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เลี้ยงแขก เป็นเสร็จพิธีขึ้นบ้านใหม่

การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ที่จัดเป็นครั้งคราวตามความประสงค์ของเจ้าบ้าน ในเวลาอันสมควรหรือมีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้น ก็จะจัดพิธีโดยมีอาจารย์เป็นผู้แนะนำเป็นครั้งคราวไป

5.6 ประเพณีการเซ่นปู่ตา (เนียะตา) เนียะตา หรือผีปู่ตาจะอยู่ที่ศาลปู่ตา (กระโถมตา) การสร้างศาลนั้นจะยกขึ้นเหนือพื้นสูงประมาณ 1 เมตร หลังคามุงด้วยสังกะสี ติ้วฝาเพดานด้วยกระเบื้องแผ่นเรียบ ภายในมีหุ่นไม้แกะสลักรูปคนมีไถ่น้ำเล็ก ๆ กระถางธูป หุ่นปลาตะเพียน หุ่นเทวดา หุ่นสุนัข หุ่นช้าง วางอยู่กับพื้น ศาลหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

การเซ่นเนียะตามีสองครั้งที่สำคัญ คือ ก่อนลงมือทำนา กับหลังจากเก็บเกี่ยวข้าว การเซ่นก่อนลงมือทำนาจะจัดพิธีในราวต้นเดือน 6 หรือหลังพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของทางราชการ ชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารไม่เช่นธรรมา และบอกกล่าว

เนี่ยะตาให้ช่วยอำนวยความสะดวกการทำงานอีกครั้งหนึ่ง เช่นเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ พิธีเช่นอาจารย์จะนัดลูกบ้านมาพร้อมกันที่ศาลาปู่ตา โดยนำข้าวปลาอาหารมาเช่นไหว้ เวลาที่ข้าวบ้านมารวมกันตั้งแต่ 17.00 น. เป็นต้นไป ทำพิธีเช่นที่กระโตนดา เสร็จแล้วทานอาหารที่มาร่วมกันจากนั้นก็กลับไปทำพิธีเช่นที่ยังข้าวของตนเอง

5.7 ประเพณีการเซ่นยายตา (แซนโดนตา) เป็นพิธีประจำเดือน 10 ชาวบ้านเชื่อว่าผียายตามาหาลูกหลาน ลูกหลานต้องจัดการต้อนรับ การต้อนรับต้องนำข้าวเหนียวก้อนกลม ๆ โรยงาตัว (ก้อนข้าวเหนียวเรียกบายเบ็น) ใส่ภาชนะสวยงาม ประดับตกแต่งตามสมควรนำไปร่วมพิธี ที่อุโบสถในตอนเช้ามือที่วัด แล้วกลับมาเซ่นผีตายาย พร้อมเครื่องเช่นต่าง ๆ ที่บ้าน การต้อนรับผีตายายต้องจัดหาเครื่องแต่งกายสวยงาม หวี แป้ง ผัดหน้า เชื่อว่าผีตายายจะได้ใช้แต่งตัวไปพึ่งเทศน์ที่วัดพร้อมลูกหลาน วันทำพิธีคือวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 หลังจากเซ่นที่บ้านแล้วจะนำข้าวปลาอาหารไปถวายพระสงฆ์ที่วัด หลังจากเพลเสร็จจะมีการนำกระทงเรือทำด้วยกาบกล้วยใส่ข้าวปลาอาหาร จุดธูปเทียน จุดไม้ใส่ในเรือ แล้วนำไปปล่อยลงน้ำหรือปล่อยริมถนนก็ได้ การปล่อยเรือถือว่า เป็นการปล่อยวิญญาณของตายายกลับไปรายงานยมบาลที่เมืองนรก จะต้องปล่อยเรือให้ทันก่อนเที่ยงวัน ถ้าช้าเชื่อว่าจะทำให้ยมบาลโกรธ อาจทำให้ผียายตาดคนรกลูกหลานจะบาปพิธีนี้ช่วยให้คนที่เสียชีวิตอยู่ ระลึกถึงบรรพบุรุษอยู่เสมอ และเป็นการควบคุมความประพฤติของคนในครอบครัวเรือนให้มีความรักความสามัคคีต่อกัน

5.8 ประเพณีการเซ่นข้าวขึ้นยั้ง (แซนซรีอวเลียงยุง) พิธีจัดขึ้นที่ศาลาปู่ตาและยังเก็บข้าวของชาวบ้าน เริ่มต้นด้วยการกำหนดเวลาให้ชาวบ้านทราบ มักกำหนดโดยถือเอาว่า ทุกครอบครัวเก็บเกี่ยวข้าว ขึ้นยั้งเสร็จ พิธีนี้เป็นพิธีแสดงความขอบคุณพระแม่โพสพและขอบคุณ เนี่ยะตา ที่ได้ช่วยให้ข้าวเปลือกได้อาหาร จากการทานที่ผ่านมา การเซ่นกระโตนดาเสร็จแล้ว จะมาเซ่นในยั้งของตนเอง โดยการเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่นอาหารคาวหวาน น้ำอคลม สถานที่ในยั้งต้องปูเสื่อวางหมอน พูพูกวางบนเสื่อ บางรายจะนำไม้แนวดข้าว (ตะกลับเบาะซรีอว) กระตองเต่า เขาควาย ธูป เทียน ในการเซ่นมักจะทำให้ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวทำ คำที่พูดใช้กันเป็นการเรียกขวัญข้าว หลบอยู่ไหน ขอให้มาอยู่ในยั้งจาก การเซ่นในวันเอาข้าวขึ้นยั้ง บางปีจะมีอาจารย์เที่ยวเดินตามบ้านทุกหลังคาแต่บางปีต่างคนต่างทำ ข้อสังเกตจากการเซ่นที่กระโตนดา หลังจากเซ่นเสร็จแล้ว ต่างคนต่างรับประทานอาหารในส่วนของตนเอง

5.9 ประเพณีการเข้าทรงมะมีวด (โหลมะมีวด) จัดขึ้นเพื่อรักษาคนไข้ที่เจ็บป่วย เช่น โรคปวดศีรษะ ปวดเมื่อย และอื่น ๆ ไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้วไม่หาย หรือความประสงค์ของคนไข้ที่บอกว่าเป็นความต้องการของครูกาเนด (ทุกคนเกิดมาจะมี การทำหน้าที่ปกป้องรักษาคนเป็นครูที่ไม่มีตัวตน เป็นความเชื่อที่คิดว่ามีรูปร่างเหมือนคน บางรายเชื่อว่ามิชื้อประจำครูกาเนด) สถานที่เข้าทรงมะมีวดนั้นจะขึ้นที่บ้านคนไข้ อาจจะสร้าง เป็นประรำพิธีก็ได้ ในพิธีจะมีส่วนที่วางเครื่องยกครู บูชาครู ส่วนที่นั่งทรง ส่วนที่นั่งของ นักดนตรี และผู้ร่วมงาน การประดับตกแต่งสถานที่ไม่ค่อยตกแต่งมากนัก นอกจากจะติดหลอด ไฟฟ้าให้แสงสว่าง และเตรียมเครื่องขยายเสียงไว้เพื่อให้ได้ยินกันหลาย ๆ บ้าน

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการโหลมะมีวด มีดังนี้ อาจารย์ 1 คน หรือมากกว่า ผู้ช่วยอาจารย์ 2 คน ช่วยส่งสิ่งของเสื้อผ้าให้อาจารย์ ช่วยถามอาจารย์และรับคำบอก ว่า คนไข้มีสาเหตุจากเรื่องใด นักดนตรีประกอบด้วยคนเป่า แคน เป่าปี่ สีซอ ตีกลองและอื่น ๆ เช่น คนควบคุมเครื่องเสียงการโหลมะมีวด จะมีข้าวบ้านใกล้เคียงมาชมอยู่ใกล้ ๆ จึงมี การแจกสุร่าบ้าง

วิธีการเข้าทรงเริ่มด้วยการยกครูของอาจารย์ จากนั้นจะจับขันใส่ กรวยดอกไม้ จุดเทียนในขัน ยกขึ้นเสมอศีรษะ บิดมือถือขันไปมา พร้อมกับการร้องเพลง ประกอบดนตรี คำร้องส่วนมากเกี่ยวกับความเจ็บป่วยของผู้ป่วย เป็นการอ้อนวอนสิ่งต่าง ๆ ให้มาช่วย มาบอกว่าเจ็บป่วยเนื่องมาจากสาเหตุใดการเข้าทรงจะเสร็จก็เมื่อทราบว่าการ เจ็บป่วยเนื่องมาจากเหตุใด การเข้าทรงเมื่อได้ที่แล้วจะมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อาจารย์ เรียกเอาเครื่องแต่งกายเรียกเอาดาบปืนไปแสดงทำร้ายราผู้ป่วยบางรายจะลุกขึ้นร้ายราด้วยกัน กับอาจารย์ถ้าหากเข้าทรงยังไม่ผลจะทำการร้องเพลงประกอบดนตรี อาจารย์จะหมุนขันบิด ไปเรื่อย ๆ บางครั้งใช้เวลาข้ามวันข้ามคืนก็มี

หลังจากการโหลมะมีวดจนทราบสาเหตุแล้ว ก็มีการตกลงกันว่าจะ จัดการแก้ไขตามที่บอกสาเหตุให้ทราบคนไข้บางราย อาการดีขึ้นในทันที บางคนหายหลังจากนั้น 2 - 3 วัน บางรายไม่หายเจ็บป่วย ค่าจ้างในการโหลมะมีวดประมาณครั้งละ 1,500 - 2,000 บาท (รวมทั้งค่านักดนตรีด้วย)

5.10 ประเพณีทำศพ

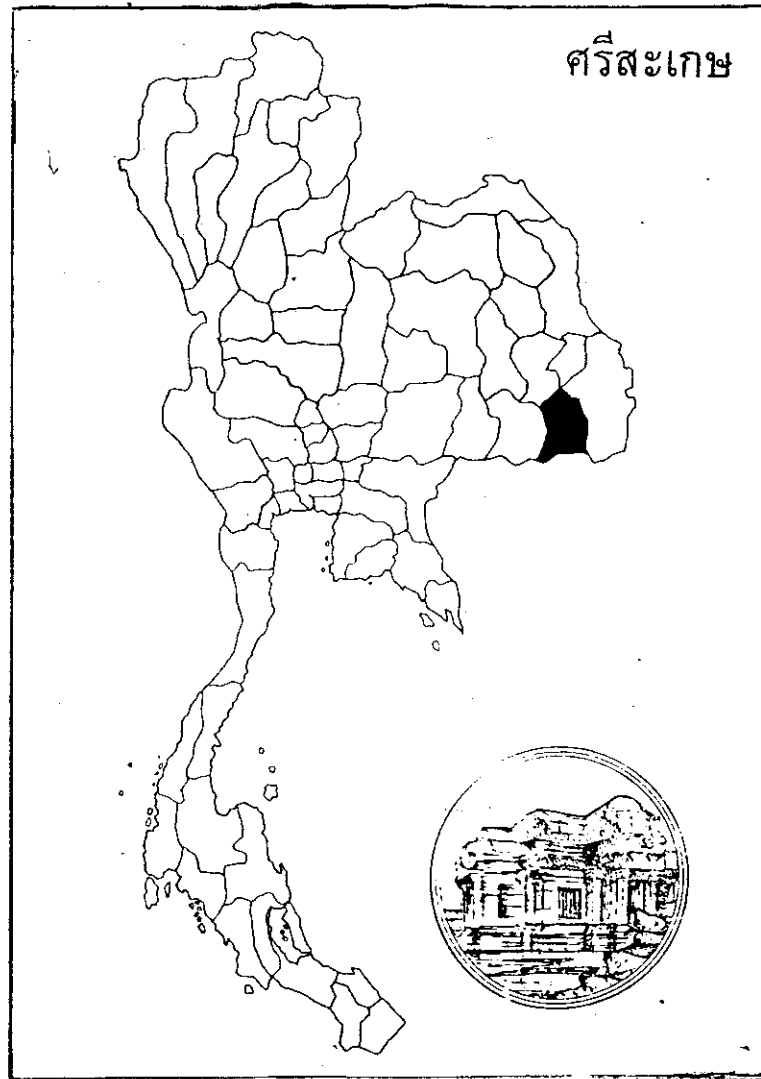
เมื่อมีคนตายขึ้นในหมู่บ้าน เจ้าของบ้านพร้อมญาติ ๆ จะไปบอกญาติผู้ใหญ่ หรืออาจารย์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือมาประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ตกเย็นก็จะมีการสวด อภิธรรมทุกวันจนกว่าจะเคลื่อนศพไปวัดหรือป่าช้า ระหว่างนั้นจะมีญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียงมา ช่วยงานกันตามประเพณีเจ้าภาพจะเลี้ยงดูแขกตามฐานะ เมื่อครบกำหนดก็จะย้ายศพไปวัด หรือป่าช้าประจำหมู่บ้าน แล้วแต่กรณีโดยมีพระน้ำหน้าโยงด้วยสายสิญจน์เมื่อไปถึงแล้วจะมีการ โยนเสี่ยงทาย (นิยมใช้ไข่ไก่) เพื่อหาที่ตั้งกองพอนถ้าพบไข่แตก ๗ ที่ใด ก็จะเลือกที่นั้น จากนั้นก็จะทำพิธีกรรมทางศาสนา วางดอกไม้จันทน์ เปิดฝาโลงเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ และนำเข้ากองพอนเพื่อทำฌาปนกิจต่อไป จากนั้นก็จะมีการเก็บกระดูกและทำบุญต่อไป

5.11 ประเพณีขึ้นเขาสวาย

ชาวสุรินทร์เกือบทุกหนทุกแห่งจะหลัง ไหลมาพบกันบนเขาสวาย ในวัน ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 รวบรวมได้มีการนัดหมายกันมาก่อนแต่แท้จริงแล้วมิได้มีการนัดหมายกัน แต่อย่างใด การมาดังกล่าวเป็นการมาเพราะเชื่อว่าถ้าใครได้มาขึ้นเขาสวายซึ่งอยู่ในเขต วนอุทยานพนมสวาย อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และได้นมัสการพระพุทธสุรินทรมงคล และพระพุทธรูปบาทจำลอง ซึ่งประดิษฐานอยู่บนเขาแล้วจะได้บุญมหาศาล

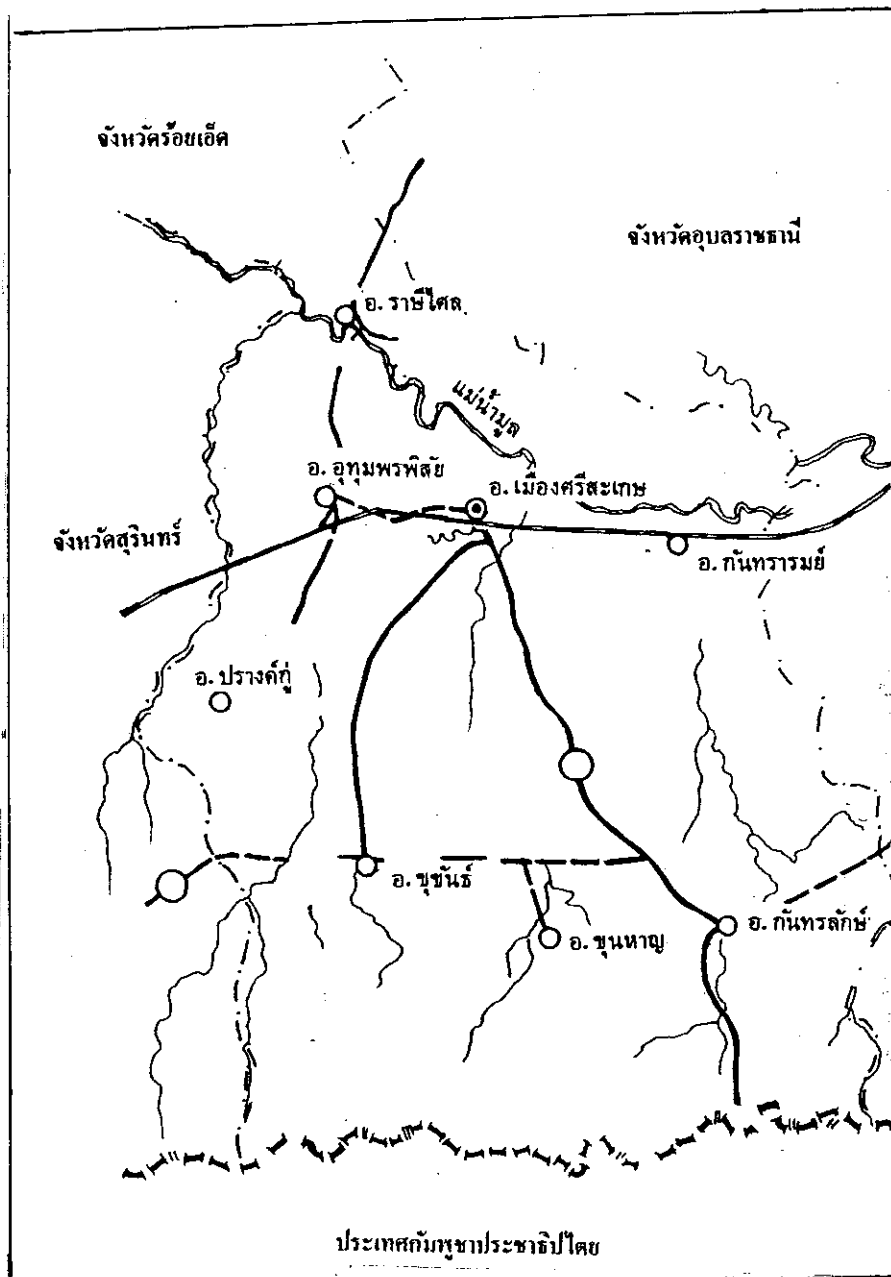
5.12 ประเพณีอื่น ๆ ตามสากลนิยม ได้แก่

- วันขึ้นปีใหม่มีการทำบุญตักบาตรและงานรื่นเริง
- วันสงกรานต์มีการเล่นสาดน้ำและก่อเจดีย์ทราย
- วันเข้าพรรษา ออกพรรษา มีการทำบุญถวายผ้าอาบน้ำพระ
- ประเพณีลอยกระทง
- ประเพณีทำบุญวัน - ผ้าป่า (กิ่งแก้ว ศรีสวัสดิ์. 2535)

แผนที่ประเทศไทยแสดงที่ตั้งจังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา : 73 จังหวัด (เล่ม 2) ภาคอีสาน : 2535

แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ

ข้อมูลประจำจังหวัด

พื้นที่

8,840 ตารางกิโลเมตร

ประชากร

1,022,223 คน

อาณาเขต

ทิศเหนือ

ทิศติดต่อกับจังหวัดยโสธร และจังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศใต้

ทิศติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย โดยมีเทือกเขาพนมดงรัก เป็นเส้น

กั้นเขตแดน

ทิศตะวันออก

ทิศติดต่อกับจังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตก

ทิศติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์

อำเภอ

มี 9 อำเภอ และ 2 กิ่งอำเภอ

1. อำเภอเมืองศรีสะเกษ
2. อำเภอกันทรารมย์
3. อำเภอกันทรลักษ์
4. อำเภอขุขันธ์
5. อำเภอไพรบึง
6. อำเภอปรางค์กู่

7. อาเภอบุนหาญ

8. อาเภอรามิไศล

9. อาเภออุทุมพรพิสัย

กิ่งอาเภอยางชุมน้อย และกิ่งอาเภอห้วยทับทัน

อาชีพ

ส่วนใหญ่ได้แก่ การเกษตร คือ ทานา และทำไร่บ้าง แต่สภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวย การทานาจึงไม่สู้ได้ผล สถิติรายได้ประชากรปีที่ผ่านมา ๆ มา จึงปรากฏว่า ศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่ยากจนที่สุด คือ ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่ำสุด

ศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่เคยมีชื่อเสียงเลื่องลือด้วยปราสาทหินเขาพระวิหาร ซึ่งเป็นปราสาทหินขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองไทย แต่ปัจจุบันศรีสะเกษเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในฐานะเป็นจังหวัดที่ยากจนที่สุดของไทย เพราะประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำที่สุด

ศรีสะเกษ เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนที่ราบสูงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับกับทุ่งนาทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกเต็มไปด้วยหนองบึง แม่น้ำที่ไหลผ่านศรีสะเกษ มี 2 สาย คือ แม่น้ำชี กับแม่น้ำมูล

ชื่อเดิมของศรีสะเกษ คือ เมืองขุขันธ์ ตั้งขึ้นราวปี พ.ศ. 2503 โดยยกฐานะขึ้นจากบ้านปราสาทเหลี่ยมลาควน ต่อมาราวปี พ.ศ. 2325 มีการตั้งเมืองขึ้นใหม่อีกเมือง อยู่ทางตอนเหนือของขุขันธ์ ชื่อว่า เมืองศรีสะเกษ และให้ขึ้นต่อเมืองขุขันธ์ ปรากฏว่าเมืองศรีสะเกษรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ ขณะที่เมืองขุขันธ์กลับเสื่อมลง

พ.ศ. 2447 จึงให้ย้ายที่ทำการเมืองขุขันธ์มาตั้งอยู่ที่ศรีสะเกษ ลดฐานะเมืองขุขันธ์เดิมลงเป็นเพียงอาเภอห้วยเหนือ ต่อมาภายหลังจึงมีการเปลี่ยนชื่ออาเภอห้วยเหนือ ภายหลังจึงมีการเปลี่ยนชื่ออาเภอห้วยเหนือเป็นอาเภอขุขันธ์ และให้จังหวัดขุขันธ์เป็นจังหวัดศรีสะเกษมาจนปัจจุบัน

ด้วยเหตุที่จังหวัดศรีสะเกษมีอาณาเขตติดต่อกับเขมร อิทธิพลของขอมจึงเข้ามาปะปนนับแต่โบราณวัตถุสถานต่าง ๆ ตลอดจนภาษาพูดใช้ภาษาเขมรเป็นส่วนใหญ่

สถานที่สำคัญของจังหวัดศรีสะเกษ เดิมก็คือ ปราสาทหินเขาพระวิหาร ซึ่งอยู่ในเขต อำเภอกันทรลักษ์ ห่างตัวจังหวัดไปราว 100 กิโลเมตร เป็นปราสาทบนยอดเขาที่มีขนาดใหญ่ มีขนาดหินประดับยาวถึง 28 เมตร และสระหินอีก 8 สระ

เมื่อเดือนตุลาคม ปี 2502 รัฐบาลเขมรได้ยื่นคำขอต่อศาลโลกที่กรุงเฮก ให้ศาลวินิจฉัย ชี้ขาดว่าเขาพระวิหารเป็นของเขมร และในวันที่ 15 มิถุนายน 2505 ศาลโลกได้พิพากษาว่า ปราสาทเขาพระวิหารเป็นของเขมร เนื่องจากรัฐบาลไทยมิได้ประท้วงแผนที่ฝรั่งเศสฉบับหนึ่ง ที่ส่งมาให้ในปี พ.ศ. 2447 โดยแผนที่นั้นมีเครื่องหมายแสดงว่า ปราสาทเขาพระวิหารอยู่ใน เขตเขมร ได้ส่งผลให้ไทยต้องเสียโบราณวัตถุสถานทั้งคงามชิ้นใหญ่ด้วยประการฉะนี้

นอกจากปราสาทเขาพระวิหารแล้ว จังหวัดศรีสะเกษยังมีปราสาทหินอีกหลายแห่ง ซึ่ง สร้างในสมัยเดียวกัน คือ คราวขอมเรืองอำนาจราว พ.ศ. 1545 - 1593 เช่น ปราสาทหิน สระกาแพง ที่ตำบลสระกาแพง อำเภอกุสุมาลย์ ก่อด้วยศิลาแลง มีศาลาจารึกอักษรขอมโบราณ อยู่ด้วย นอกจากนี้ ยังมีปราสาทบ้านสมอ ที่ตำบลดินแดง อำเภอปรางค์กู๋ ปราสาทหินภูฝ้าย ในเขตอำเภอบุณฑุก และเจดีย์ บ้านหนองจังกะ ที่สร้างเป็นรูปแบบเจดีย์ขอม ที่ตำบลดินแดง อำเภอไพรบึง

สำหรับสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีน้ำตกสองแห่ง คือ น้ำตกบักดวงในอำเภอบุณฑุก อยู่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปประมาณ 16 กิโลเมตร และน้ำตกสาวโรงเกียรติ อยู่ในอำเภอบุณฑุกเช่นกัน เป็นน้ำตกสูงจากหน้าผาราว 8 เมตร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 20 กิโลเมตร

นอกจากนี้ในเขตอำเภอเมืองเองยังมีป่าสนเป็นที่พักผ่อนที่ชาวศรีสะเกษและนิยมกันมาก

ในปัจจุบัน ภาคอีสานโดยเฉพาะศรีสะเกษ มีปัญหาเรื่องการทำมาหากิน เนื่องจาก ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาแต่บางปีฝนแล้ง บางปีน้ำหลากท่วมไร่นาบ้านเรือนพังพินาศ ปัญหาความอดอยากยากแค้นจึงคงอยู่ (สุภา ถิรศิริ และคนอื่น ๆ. 2535)

ภาคผนวก ค

ประวัติโดยสังเขปของวิทยากร

วิทยากร

เป็นวิทยากรที่เชี่ยวชาญด้านเพลงกันตรึม และการทอผ้าไหม มีภูมิลำเนาในเขตอีสานใต้ที่ใช้ภาษาเขมรในการติดต่อสื่อสาร จำนวน 16 คน ดังนี้

1. ครูปิ่น คีสม

เกิด	พุทธศักราช 2464
สถานที่เกิด	บ้านคอโค ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	12 หมู่ที่ 8 บ้านดงมัน บ้านคอโค ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2482	เริ่มรับราชการครู
พ.ศ. 2485	ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่
พ.ศ. 2524	เกษียณอายุราชการ

ผลงานด้านวัฒนธรรม

คลุกคลีอยู่กับวงการกันตรึมตั้งแต่อายุ 6 ปี ความเชี่ยวชาญด้านเพลงกันตรึม จนได้รับการยกย่องว่าเป็นเสาหลักของการกันตรึม ครูปิ่น คีสม ได้เผยแพร่วัฒนธรรมการเล่นเพลงกันตรึม ให้แก่ชาวบ้านดงมันอย่างทั่วถึง จากผลงานนี้ รัฐบาลจึงได้ประกาศยกฐานะหมู่บ้านดงมันให้เป็น "หมู่บ้านวัฒนธรรม" เมื่อปี พ.ศ. 2527 และในปี พ.ศ. 2529. ครูปิ่น คีสม ได้รับเกียรติจากรัฐบาลประกาศ ยกย่องท่านเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (2536 : 24) ปัจจุบัน ครูปิ่น คีสม และชาวบ้านดงมัน ยังคงปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เพลงกันตรึม ศิลปะพื้นบ้านอันเป็นคุณค่าอยู่ตลอดไปอย่างต่อเนื่อง

2. นายไผ่ชิต คีสม

เกิด

5 พฤษภาคม 2499

สถานที่เกิด

บ้านคอโค ตำบลคอโค อำเภอเมือง

จังหวัดสุรินทร์

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

12 หมู่ 8 บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง

จังหวัดสุรินทร์

ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน

อาจารย์ 2 ระดับ 6 ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่

โรงเรียนบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง

จังหวัดสุรินทร์

ผลงานด้านวัฒนธรรม

หัวหน้ากัณตรึมคณะบ้านดงมัน และเป็นกำลังสำคัญ

ในการเผยแพร่วัฒนธรรม การเล่นเพลงกัณตรึม

ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อันเป็นการสืบทอด

เจตนารมณ์ของครูปิ่น คีสม ผู้เป็นพ่อ

3. นายสมชาย คงสุปดี

ชื่อในการแสดง

ดาร์กี้

ชื่อวง

ดาร์กี้

ชื่อ/สกุลจริง

สมชาย คงสุปดี

อายุ 28 ปี เป็นบุตรนายแสงจันทร์ กับ

นางประยูรญาติ คงสุปดี พ่อเพลง แม่เพลง

การเจริญงอกงามของจังหวัดสุรินทร์

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

80 ซอยเทศบาลอนุสรณ์ ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ประวัติการศึกษา

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากศูนย์บริการศึกษานอกโรงเรียน

จังหวัดสุรินทร์

ผลงานด้านเพลงกันตรึม

เริ่มเข้าสู่วงการเมื่ออายุ 12 ปี มีความสามารถพิเศษ ด้านการร้องกันตรึมประยุกต์
ตั้งวงกันตรึมเมื่อปี พ.ศ. 2525 และ มีชื่อเสียงสูงสุด ในช่วงปี พ.ศ. 2527 - 2529
ได้รับการยกย่องให้เป็นยอดแห่งกันตรึมรีดค ประจาเขตอีสานใต้

4. นายบุญถึง ปะนะโปย
ชื่อแสดง บุญถึง
ชื่อจริง บุญถึง ปะนะโปย
อายุ 50 ปี
การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
เริ่มเล่นกันตรึม อายุ 10 ปี โดยมีปู่และย่าซึ่งตั้งวงมโหรี
เป็นครูผู้สอนการเล่นกันตรึมให้
ดนตรี มีขอ
ตั้งวง พ.ศ. 2523 และได้รับความนิยมตามลำดับ
รับแสดงทั้งแบบโบราณและแบบประยุกต์
ปัจจุบัน รับงานแสดงตลอดคืน ราคาประมาณ
10,000 - 35,000 บาท
5. พระครูอภิรักษ์ศาสนกิจ
เจ้าอาวาสวัดจำปา ตำบลประโคนชัย
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
ปัจจุบันพระครูอภิรักษ์ฯ ปฏิบัติศาสนกิจในสมณศักดิ์
เจ้าคณะอำเภอประโคนชัย
6. นายคาน ขาญประโคน
อายุ 81 ปี
ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 50 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง
ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย
จังหวัดบุรีรัมย์
อาชีพทำนา ปัจจุบันไม่ได้ทำ คงใช้เวลา
ว่างสานกระบุง ไซ พัด และ หัตถกรรมอื่น
จากไม้ไผ่

7. นางสาว ชนาพร ประโคน
 อายุ 82 ปี
 ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 50 หมู่ 2
 บ้านโคกย่าง ตำบลโคกย่าง
 อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
 อาชีพทำนา ปัจจุบันไม่ได้ทำ มีประสบการณ์
 การเลี้ยงไหม การสาวไหม และทอผ้าไหม
 ตั้งแต่อายุประมาณ 14 ปี ปัจจุบันคงทอผ้าไหม
 เป็นงานอดิเรก
8. นายชน สุ่มศิริราช
 อายุ 80 ปี
 ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 35 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง
 ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย
 จังหวัดบุรีรัมย์
 อาชีพทำนา ปัจจุบันไม่ได้ทำ มีความสามารถ
 ด้านสีซอ และเป่าใบไม้ เป็นทำนองเพลง
 เคยเป็นมือซอในการเล่นให้ชมร
 ปัจจุบันไม่ได้เล่นแล้ว
9. นางโลก สุ่มศิริราช
 อายุ 81 ปี ภูมิลำเนา
 ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 35 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง
 ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย
 จังหวัดบุรีรัมย์
 อาชีพทำนา ปัจจุบันไม่ได้ทำ มีประสบการณ์
 เกี่ยวกับการเลี้ยงไหม การสาวไหม และการ
 ทอผ้าไหมตั้งแต่อายุประมาณ 14 ปี ปัจจุบัน
 ยังคงทอผ้าไหมบ้างเป็นบางครั้ง

10. นางไล พิมพ์ประโคน
 อายุ 78 ปี
 ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 56 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง
 ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย
 จังหวัดบุรีรัมย์ อาชีพทำนา ปัจจุบันไม่ได้ทำ
 เป็นคนทรงแม่ผด (โง่ลมะมีวด)
 ตั้งแต่อายุประมาณ 25 ปี จนถึงปัจจุบัน
11. นายเชื่อง สุทธิ
 อายุ 67 ปี
 ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 112 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง
 ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย
 จังหวัดบุรีรัมย์ อาชีพทำนา มีความเชี่ยวชาญ
 ด้านพิธีกรรม การทำบุญเนื่องในงานต่าง ๆ
 และมีความรู้แตกฉานด้านอักขระเขมร
12. นางสาว ไคประโคน
 อายุ 77 ปี
 ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 51 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง
 ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย
 จังหวัดบุรีรัมย์ อาชีพทำนา ปัจจุบันไม่ได้ทำ
 ทอผ้าเป็นงานอดิเรก

13. นายพิชัย สุคนธาค

อายุ

ภูมิลำเนา

61 ปี

บ้านเลขที่ 124 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง

ตำบลโคกย่าง อำเภอบะนัง

จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนเกษียณอายุราชการ

ได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านแก้ม

ตำบลโคกย่าง อำเภอบะนัง

จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกำลังสำคัญในการรณรงค์

ให้ชาวบ้านโคกย่าง รักและหวงแหนใน

วัฒนธรรมไทย ด้วยการจัดงานประเพณี

ต่าง ๆ ตามวาระและโอกาส

14. นายเจริญ พรหมเอาะ

อายุ

ภูมิลำเนา

55 ปี

บ้านเลขที่ 96 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง

ตำบลโคกย่าง อำเภอบะนัง

จังหวัดบุรีรัมย์ มีความสามารถในการสีซอ

15. นายชอ เย็นประโคน

อายุ

ภูมิลำเนา

64 ปี

บ้านเลขที่ 84 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง

ตำบลโคกย่าง อำเภอบะนัง

จังหวัดบุรีรัมย์ อาชีพทำนา มีความสามารถ

ในการตีกลองกันตรึม รับจ้างตีกลอง

ให้กับวงกันตรึมในเขตอำเภอบะนัง

16. นายสำเภา ขาญอนันต์วงศ์

อายุ

ภูมิลำเนา

54 ปี

บ้านเลขที่ 98 หมู่ 2 บ้านโคกย่าง

ตำบลโคกย่าง อำเภอประโคนชัย

จังหวัดบุรีรัมย์ อาชีพทำนา มีความเชี่ยวชาญ

ด้านการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การสาวไหม

และการทอผ้า ปัจจุบันทอผ้าไหมเป็นอาชีพเสริม

17 นายสำเนา บุรินทร์ประโคน

อายุ

ภูมิลำเนา

46 ปี

บ้านโคกตาด้วง

ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย

จังหวัดบุรีรัมย์ อาชีพทำนา และรับจ้างทั่วไป

งานอดิเรกร่วมแสดงกันตรึมกับคณะบุญถึง

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายวิเศษ ขาญประโคน

เกิดวันที่ 10 เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช 2495

สถานที่เกิด

อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

วิทยาเขตปทุมธานี ตำบลประชาธิปไตย

อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12130

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน

ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักศึกษา

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตปทุมธานี

ตำบลประชาธิปไตย อำเภอธัญบุรี

จังหวัดปทุมธานี 12130

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2511

มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนประโคนชัยพิทยาคม

พ.ศ. 2513

ป.ก.ศ. จากวิทยาลัยครูนครราชสีมา

พ.ศ. 2517

ป.กศ.สูง (วิชาเอกภาษาไทย) จากวิทยาลัยครูพระนคร

พ.ศ. 2520

กศ.บ. (วิชาเอกภาษาไทย) จาก

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

พ.ศ. 2539

กศ.ม. (วิชาเอกภาษาไทย) จาก

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การวิเคราะห์กัณฑ์ : เพลงพินบ้านอีสานใต้

บทคัดย่อ

ของ

วิเศษ ชาณุประโคน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

พฤษภาคม 2539

การวิจัยเรื่องกันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้ มีจุดมุ่งหมายสองประการคือวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางสังคมของกันตรึม

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามการเล่นเพลงกันตรึม 3 คณะ ได้แก่ คณะบ้านดงมัน คณะดาร์ก็ และคณะบุญถึง ที่แสดงระหว่าง เดือนตุลาคม 2535 ถึง เดือนตุลาคม 2536 รวม 12 เดือน รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์วิทยากร และจากแถบบันทึกเสียง เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านองค์ประกอบ มี 2 ส่วน คือ องค์ประกอบของกันตรึม และองค์ประกอบของการแสดง ด้านองค์ประกอบของกันตรึมประกอบด้วย จำนวนผู้เล่น 6 - 8 คน แบ่งหน้าที่เป็นคนตีกลองกันตรึม 2 คน คนเป่าปี่อ้อ 1 คน คนสีซอ 1 คน การแต่งกาย แต่งได้ 2 แบบ คือ แบบประเพณีนิยมของท้องถิ่น และแบบสมัยนิยม ด้านดนตรีมีเครื่องดนตรีหลัก 4 ชิ้น ได้แก่ กลองโพน 2 ใบ ซอ 1 คัน และปี่อ้อ 1 เล้า และสามารถเพิ่มเครื่องดนตรีประเภทให้จังหวะคือ ฉิ่ง ฉาบ และกรับได้ ส่วนคำร้องนั้น ร้องเป็นภาษาเขมรสูงซึ่งเป็นภาษาถิ่นของชุมชนอีสานใต้ที่พูดภาษาเขมร ในสามจังหวัด คือ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ สำหรับท่อนองมี 3 ท่อนองใหญ่ ๆ คือ ท่อนองไหว้ครู เป็นท่อนองที่ช้า เน้นนาบ ใช้ร้องเมื่อเริ่มแสดงและร้องลา เมื่อจะจบการแสดง ท่อนองสำหรับขบวนแห่ เป็นท่อนองกลาง ๆ ให้ความรู้สึกสบาย ใช้ร้องต่อจากท่อนองไหว้ครู เมื่อเริ่มทักทายและเริ่มเกี่ยวพาราสี และท่อนองเบ็ดเตล็ด เป็นท่อนองที่สนุกสนานเร้าใจ ใช้ร้องเพื่อเกี่ยวพาราสี หยอกล้อ ด้านองค์ประกอบของการแสดง เริ่มด้วยการร้องไหว้ครู การแนะนำตัว ทักทาย การเกี่ยวพาราสีจบลงด้วยการลา ช่วงการเกี่ยวพาราสีเป็นช่วงที่ใช้เวลานานที่สุด เพราะนักร้องใช้ปฏิภาณไหวพริบโต้ตอบกันเพื่อสร้างความบันเทิงแก่ผู้ชม

2. ด้านคุณค่าทางสังคมของกันตรึมพบว่า เพลงกันตรึมสะท้อนคุณค่าทางสังคม 3 ด้าน คือ ด้านวิถีชีวิต ด้านระบบครอบครัว และเครือญาติ และด้านลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตสะท้อนให้เห็นว่า ชาวอีสานใต้ทำนาเป็นอาชีพหลัก ทอผ้าและเลี้ยงช้างเป็นอาชีพเสริม มีความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา เชื่อเรื่องโหราศาสตร์ มีค่านิยมเลือกคนมีวิชาเป็นคู่ครอง และมีคติสอนใจชายหญิง เรื่องการครองเรือนว่าให้มั่นคงในความรัก และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ด้านครอบครัว และเครือญาติ ชาวอีสานใต้

มีลักษณะครอบครัวแบบขยาย ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มีการแบ่งหน้าที่พ่อบ้านแม่บ้าน
อย่างชัดเจน สำหรับด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น มีลักษณะเป็นสังคมเกษตร โดยทำนาเป็น
อาชีพหลัก ทอผ้าและเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด

AN ANALYSIS OF KANTRUM : FOLKSONG FROM SOUTH ISAN

AN ABSTRACT

BY

WISET CHANPRAKONA

Presented in partial fulfilment of the requirements
for the Master of Education degree in Thai
at Srinakharinwirot University

May 1996

The research on Kantrum, a folksong of the Southern Northeast, had two purposes, namely to analyze the components of Kantrum and to analyze the values of Kantrum.

The data used for these analyses were collected from the field study and Kantrum playing of three troupes : Ban Dongman Troupe, Darkie Troupe, and Boonthueng Troupe, played during October 1992 to October 1993, totally 12 months. In addition, there were data from the interview of resource persons, and from tape recordings. The research presentation was a descriptive analysis.

The research results revealed as follows :-

1. The component aspect, there were two parts, namely the Kantrum components, and the performance components. In regard to the Kantrum components, it was found that there were 6 to 8 players, with to persons beating Kantrum drums, one person playing the "Aw" flute, and one person playing "Saw" (a two - string instrument); the clothing was of two types ; local tradition fashion, and modern fashion, there were four main musical instruments: two "Ton" drums, one "Saw", and one "Aw" flute, and some rhythmic instruments such as "Shing" (Small cymbals), "Shab" (big cymbals), and "Krab" (two pieces of woods) might be added; the musical lyrics were of high Khmer, the dialect spoken in the Southern Northeast in three provinces, namely Buriram Surin, and Sisaket; there were three main melodies; teacher melody or teacher worshipping melody, which was very slow, used to sing at the beginning of the performance and bidding farewell; parading melody, which was very joyful, used to sing after the teacher melody to address and court the opposite-sex players; and miscellaneous melody, which was jolly and arousing,

used to sing for courting, and mooking. In regard to the performance components it was found that the play strated with singing for teacher worshipping, self introdusing, addressing, courting, and ended with bidding farewell; the period for courting was the longest, for the signers usede their wits to give responses to each other and for entertaining the audiense.

2. The social values of Kantrum, it was found that Kantrum reflected values in three aspects: way of living, family and kinship system, and social and clutucal. In the of living aspect reilected it that the Southern Northeasterners angaged in main livelihood of doing rice farming and cloth weaving and tending elephants as their supporting livelihood; had belief and faith in Buddhism ; had belief in astrology; had a balue in choosin gmates with dark complexion; had a value on beauty of the woman with fat and plump boey, broad face, and high forehead; and had the teaching principles on marriage life for males and females to obey that they maintained love and honoured each other. In the femily and kinship system aspect, it reflected that the Southern Northeasterners had extended families ; men were the heads of the families; there was cloar division of labour between husbands and wives. In the social and cultrual aspect, it revealed that the society was to the agricultural type by doing rice farming as the main livelihood, and doing cloth weaving and raising domestic animals as supplementary livolihood; and strictly observed local tradition and cultrue.